

הידושים ונפלאים

רבים מים במחיר יבואו ויבש ויבול כל ירק- דבא חזיר ועשב השדה עם כל משמן לחם הכל נבחה מרוב החמימות. גם השעורה ובבולת בעל חרבו ויבשו וטון השדה לא נחן פריו. והיה מפני זה יוקר גדול לא נלחם לבד אלא גם כיון בשכר בבשר בקמחה וכלל דבר מאכל אשר כמוהו לא היה ממאה שנים וימשך גוזה גול והמס רב בכל הארץ:

שנה הנ"ל רגזה הארץ ממקומה התעשה והתמוטטה מוכזות הכל והיה רעש ורעדה בכל גלילו ביהם מערין אוטעטיין אשר גם אפי הנוהב עם בני-יחי הרגשנו צרשינו על משכבו הגדוד והרעדה. ובעיר הנצורה ווי"ן אשר באוטעטיין הפיל הרעש י"ג ביהם והפס אדם רב בקרבם גם אחרים זולתם נפלו ברעש הוא גם שאר-בתי ובניו העיר היו מחוטטטים בניעוטטים ונלאים ומראים והקראו הננות ושהכרו החלפיות ומעלי עשן והבקעו חומות וכוהלי הבהים. והמגדול הגדול אשר שם הוקרא מגדל שטעפן-עם בני מגדלים זולתו נהדלדלו מפני הרעש באופן שלאחר הרעש עמד מועטו האזרכו בני העיר מפחדתם שלא יפלו על העם להרסם ולהוריד חיי קומתם ולכמותם מחדש:

שנת שם"ו במדינות ההל"אחד ופריבל"אנט היה רוח סערה גדול וחזק וההריב מקומות ופריים ועקר אילנות גדולים מן השורש והפיל חומות גדולות ובצורות המקום ויילאך במדינות קארטנדיין נשרף עד חומו ושפרו עד חומם חשעה מאות ביהם. במדינת ענגלא"נד נברו המים ובעטו כמה מקומות ובפריים ומהו אנשים וגשים לאין מכפר וההריב ננות ופרדיסוס שדות וכוהלי ויהר מעשרים מיל באורך והמש כרוחצ וכמה בני-אדם יבנו על הדף של עץ ובעטו במים להליל את נפשם ולא הועיל להם כלום כי הגוים נברו ובטפו הכל:

שנת שעי"ו היחה כמעט בכל העולם ובפרט במדינות ההל"אנד ואיטליא קולות וברקים וגשם והמים נברו מיום אל יום והאין מדינות ועיירים ובפריים ומתו כמה אלפים נפשות אדם ובהמה וההריב כמה ארמוני ומגדלים גבוהים וחזקות בצורות בשמים וכמותו לא היה כימיו וה' יצילנו לעולמים. בשנה ההיא היו שרפות גדולות בהרבה נוקמות דהיינו במקום הסגלפורק בוועטפולין נשרפו חמשה מאות ביהם ובמקום מהדיבורי נשרפו שלש מאות ביהם. והמקום המשובח במדינת פולין בשמו נגעוין נשרף עד חומו ולא נשאר שריד ופליט וגם במקומות אחרים שלא מן האורך להעלות על הייך. במדינות פראנקון היה חורף קר ויבש ושלג גדול וחזק וארבע שבועות יום ויליה לא נפסק. נפילה שלג ויכלה כל הנואות השדה בשביל זה היה יקרות גדול בקיץ שלאחריו אבל נגד זה נפל דגן מן השמים ומראהו אדום וטוב למאכל זה נעשה במדינת קערנטן: שנת שפ"ז במדינות נעפעליס היחה רעש ארץ והיה גדול וחזק עד שפלו ויהר מבני מאות פרהס מדינה זו על זו ומתו יותר מפי' אלפים נפשות ומקום לעויה הקל לחסום הארץ מיום הוסדה לא קם כמוהו:

שנת תי"ב כוכב גדול נראה צערפא ארבע עשר יום גם היה לקוי חמה מרידה גדולה היחה בצרפת כיון המלך ואחיו וקרוביו. באוטעטיאונדא היט מקום ושמו פאטאנעא נבלע בארץ פחאוס אנשים וגשים ובהמות וכל רכושם כמו סדום ועמורה. במדינות זאקסין בעיר גאמי נראה קדמשה שלשה קשה גם נראה שני חמות בצומו זמן עם קולות וברקים אשר לא נראה ולא נשמע: שנת תכ"ט במדינת ויילי"א נשרף הר אחד ושמו עטנא ושייפה גדולה היחה כמעט שלא יכול אדם להלך בסביבתו כמרחוק ט' יום ושפרו שלשים לפריים ועירות. בעיר ווין הולידה אשה אחת חמשה בנים בפעם אחת וכולן היו בחיים. והקיסר יר"ה ליה לגדל אוחס בהשגחה פרטיית. במדינות זאקסין במקום זאלנבורג נעשה הר גבוה לשני חלקים ונפלו כל הבהים ודירות ומתו יותר משלש מאות נפשות. במדינות פולין במקום לעמבורג נהפך המים אשה סביבה לדם. במקום גלונג הנדולה הולידה אשה אחת שני בנים ותמור אחד. אבל לא ארכו אה החיים: במדינות וערדנבורג נמא בארץ עלמות מענקים גדולים ומדדו עשס אחד מורעו וארכו ח' חמות גם שקלו ען אחד ומשקלו ששה לערות:

תם ונשרם

חידושים ונפלאים

שנת ר"ץ המסיר ה' דם בחוך העיר רומי וטולד שם ילד עם ששה שניים והי' שם בעיר רעש גדול וגורל שהארץ רגזה ממקומ' וכמים רבים נפלו לארץ ורבים מאנשי העיר מתו בחוך הרעש. גם היה נראה כוכב חדש גדול וגורל והחיים שפטו על ירידה ופילו' הנוצרים. וכאשר פתרו כן היה שמחמם התנצר בכל יום ויום וכל הנוצרים היוצאים לקראתו נפלו לשניו חללים. גליוס דף ע"ד :

שנת רע"ג היה קירבה גדולה מקרה ושלג קרירות אשר כמוהו לא נשמע ולא נמצא בכל ספרי זכרונות והחיל השלג ירד בתחיל' אוקטובר הוא חדש חסון וקרשו הנהרות ויבשו המים שלא יכלו לשחון בר לחת' בכל הארץ רק במקומות מועטים ומתו בשינה ההיא מחמת היינה הגדולה עם רב ומשך הקרח כל זמן החורף עד שביום פתח עברו בעגלות טעונות על הגליל שבהרי ריג' ועלב :

שנת של"א רעש גדול וגורל היה בעיר המהוללה פירארה אשר באיטליה ורגזה הארץ ממקומה ונפלו המגדלות ונבקעו הבתים והנידוד היה יולא רוב פעם ממזרח למערב ופעם מדרום לנפון כמחוק להרוס את הכל והתגעשה כל העיר כאלו מוסדות כל העולם יתמוטעו והיה רחם ורעדה בעיר עד שכל העם עזבו את רכושם וברחו מן העיר פן יפלו עליהם הבתים כאשר קרא למקצתם אשר לא יכלו מהר המלט ונעשה בחייהם קבריהם ורגע ברחו משם לט"ו או לעשרים מיל. הרעש הגדול והגורל הזה היה לא לבד בעיר פירארה הלא גם בעשרה מיל סביב לה אך היה הרגשה הרעש בלתי השתחה מקצה העיר שיפרא עד מייל'אזו משך מאתים מיל איטלקי והיה זה בשנת של"א. חלף חקע"א לנוצרים. מספר מאור עינים בהקדמה המחומר ממנו קול אלהים ע"ש ותמצא דברים נפלאים מדבר הרעשים :

שנת של"ב הכוכב הגדול והמורא יהודע עם הוצ' הגדול החדש וגראה ועמד הכוכב החדש הזה זמן משך י"ד חודש אשר משום כוכב חדש שכבר היה לעולמים לא נמצא בכל ספרי זכרונות עמידתו כ"כ זמן רב וכל החיים באשכח באיטליה נרפת וספד כולם הפליגו בחייוס וביאורם על מה רמז כוכב המכר וכתבו עליו ספרים רבים והיו כמתנבאים לרעות ולהריסות רבות. ה' ברחמי הפיר' אותות גדים. בשינה ההיא היה רעש גדול וגורל בעיר הגדולה קונסטנטינא ונפלו המגדלים והבנינים הגדולים ורגזה ומדדה כל העיר ומתו שמה ברעש יחר משלשה חלף איש גם בעיר הגדולה אינשבורק ובעיר מוינן היה סער רעש ונעש גדול ונפלו הבנינים ומתו ברעש עם רב ולא שקט הרעש מעצמו זמן משך שלשה ימים גם בשינה ההיא מת המלך החטיד ויגמוטו אנוסטי השני מלך פולין עריי' ח"י"ז"ב"ה :

שנת של"ד בפוליום שולטיסום מנערליץ החוזה הגדול מופלג על כל אנשי דורו כתב בחיזין לוח שנתו שכוכב שבתאי היה במערכה רעה ופסע מזה ללרות והריסות היהודים וכאשר פתח לנו כן היה במקומות רבות הגיע אצל גדול היהודים זום ומספד גדול במדינות מעהריץ נשרפו בעו"ה כמה נשפות מישראל על קדושת הש"י עד אשר הגיעו את הדברים לפני הקיסר החסיד מקסימיליאן וז"ל שאיין וחקר' שאקר עללו ליהודים אשר מפני זה מרוב צדקתו ותמלתו לקח את שאר היהודים כמזין שני תריות והעלס החת כנפיו וצרה לו ה' לטובה :

שנת ש"ג שנה בצורת הימה במדינות צ"הס. ויהי איש אחד בפער אחד סמוך לעיר קיינשו' חמשה פרסאות מק"ק פראג איש עני נפשו יצא לחמו וציוו לעקו ללחם ושורש אין להם ויבך האיש בליל ההוא ציען ואחזה וינעק אל ה' וישלם צבוקר ויולא בשהי נפש לחפור משא חומר. ויהי כאשר חצר שם מלא בהאדמה אפל ואבק' לצן אשר לא ידע מה הוא. ויציאתו לציחו ויעז ממנו הבשיל לייסה ויאפה ממנו לחם ויאכלו וישבעו. וידע הדבר וילכו שם למאות ולאלפים ויקחו גם הם מן העפר לטרוך ומוזן בני ציהם גם את הבחבז ראייה זאת העפר ציעי ולקחתי ממנה להיות לי למשמרה. בשינה ההיא הימה מלחמה וצנח גדול בצרפת בין המלך החדש העריקס הרביעי מלך צרפת ובין הדוכס מנו"ש ומייל"א ונהרגו ציוס אחד עשרים חלף איש וצרה יד הינריקוס :

שנה הנ"ל חמימות ושרב גדול היה ולא יד הנשם כל זמן הקיץ אפי' רעיבת הטל לא הורגש וחרבו ויבשו מי הנהרות ולא יכלו לשחון ללחם רק במקומות מועטים. ובמקומות

אגרת הקודש

המלך כמה או נריכים הוואה לדרך זה ולמדבר הגדול הזה ויאמר קחו לכם לחם ומים למ"ו יום כי לא תמצאו שום מחיה עד ארבע יועשו בן וילכו במדבר דרך ט"ו יום ולא תמצאו כלום בידם מחיה אלא דבר מועט עד שתחילו למות האדם והבהמה אשר עמם ויקרא המלך לחייר ויאמר לו איך דברך שהבטחתנו למצא אויבנו ויען החייר ויאמר לו תשיחי בדרך ויחר אשו וישו להחיו ראשו מעליו וזהו המלך והגריו בכל מחנהו כל אדם שיש לו מחיה לחלוק ויחלוק עם חבירו ויאכלו מה שבידם וגם הבהמות ויכלו לדרכם במדבר עדיין י"ג ימים עד שבאו אל הרי מסבור וגם ד' שבטים מישראל דן וזבולן אשר נפחתי מהנולה ראשונה אשר הגלה שלמנאשר מלך אשור ומהלך ארבע ר' יום ויש להם מדינות וכרכים בהרים מזד אחד מקיף אותם נהר גזון ואין עליהם שול גויים כי אם נשיא אחד ושמו ר' יוסף אמרכלא הלוי וביניהם תלמידי חכמים חורעים וקולעים ברבים והולכים לתלמדה ארץ כוש דרך המדבריות והם בבית עם האומה הג' ויבואו חיל פרס לשם ביום ויחגו בננות ופרדסין ועל מעינות מים אשר מזד לנהר גזון והימים ימי פירות ואכלו והשחיתו אין אדם יוצא אליהם אבל היו רואים על ההרים מדינות ומגדלים הרבה וזה המלך לב' מאשיו ללכת לשאל איזה אומה יושבת שם בהרים ולעבור עליהם עכ"פ בספינות אין לשוט ע"פ המים וילכו האנשים ומלאו לשם גשר גדול ועליו מגדלים הרבה ופתח סגור ולפני הגשר מאוחו ד' עיר גדולה ויעקו לפני הגשר עד שבא אליהם אדם אחד ושאל להם מה חירטו או למי אחס ולא הבינו לשום עד שבאו הסורמנין שהיא יודע לשונם ושאל אליהם ואמרו עבדי מלך פרס אחחנו ונבאו לשאל מי אחס ולמי אחס עיבדים ואמר להם יהודים אחחנו ואין עלינו לא מלך ולא סר מן הגוים כי אם סר אחד יהודי וישאלו אותו על דבר הסורמנים בני גוף מן כופראל הרך ויען להם היהודי ויאמר כי בעלי בריהו הם והמבקש רעתם מבקש רעתו וישיבו שני האנשים האלה ויעידו למלך פרס כל הדברים האלה וישחד המלך פחד גדול וביום השני שלחו אליו לערוך עמו מלחמה והשיב המלך לא ברחי להלחם עמכם ואם תלחמו אותי אקח-נקמתי ואהרנו את כל היהודים שבמלכותי כי יודע אני שאחס חזקים ממני במקום הזה אבל עשו עמי חסד שלא להלחם בי והיחתי לי להלחם עם כופראל הרך אויבי וחמכרו לי מזון מה שאני נרד לחיילותי . ויחיעשו היהודים להסתרות למלך פרס שבביל-היהודים שבמלכותו ויכונס מלך פרס בארבע עם כל מחנהו וישב עם המלך ט"ו יום ויכבדוהו כבוד גדול ושלחו כתב לכופראל הרך בעלי בריהו ויודיעום הדבר הזה והם עמדו כולם על מעברות ההרים בחיל כבד כל החוים במדבר ההוא וכשיא מלך פרס להלחם עמכם ערכו אחס מלחמה בדרך ונשעי אנשי כופראל הרך והרנו בחיל פרס חללים רבים וינס מלך פרס במתי מעט אל ארצי :

ופרש אחד מעבדיו רמה יהודי אחד מהארץ ההיא ושמו ר' משה והואינו מאותה הארץ וכשהיה בארץ פרס תפשו לעבד ויום אחד מיומים באו דורכי קפת לשחוק לפני המלך ולא נמצא בהם רומה חן קפת כר' משה וישאל המלך על ידי הסורמנין והגיד לו את כל אשר קרהו ואך רמה אותו הפרש ההוא מיד לזה המלך ועשהוהו בן חירין והלביש אותו שם ומשי ונתן לו מחנות ואמר לו אם תרצה לשוב לרתינו תעשה עתך חסד ורחי' עושר גדול וממונה על ביתי ויען ר' משה ואמר לא אוכל לעשות כדבר הזה אז לקחי המלך וישימהו בבית הרב שר שלום ויתן לו הרב בחו לאשה . ור' משה ספר לי הדברים האלה :

להוציא הנייר חלק אי אפשר ע"כ העתקתי הדושים נוראים ונפלאים אשר נעשו באלף הששי מספר צמת דוד :

שנת א' לאלף הששי רעב גדול ומרע היה במדינות בורניגדה ורנוה הארץ ממקומה והתחמטמו מושדות חבל והיו שם שני הרים גדולים רחבים וגבוהים והנה צרעם גדול התחמטמו וינישו שני ההרים ממקומם ונפלו אל העמק אשר ביניהם על הבתים אשר שם וימותו שם כמה אלפים נפש אדם והיו בחייהם קבריהם . קאעסיום סי' קכ"ד :

שנת קמ"ו נראו כוכבים חדשים ואותות השמים והיו לקויי המאורות אשר בשנה ההיא היו כמה רעות רבות מגפה גדולה היחה כמעט בכל הארצות גם מקומות רבות נחרבו בארץ יין מן הסוגריים :

אגרת הקודש

לכבוד ה"ע בשלה גדולה בערך שלש-אמות הרכה מפני גדול החום והשמש. מכס עברתי את העיר וההרים גדולות אשר במדינת אימון פארין. וגם ישיבת בני יפה וכולה גרים. משם נסעתי למדבר חובש ובס הקים גדולים הרי חול-כולו וכשנסעתי שמה חף חיל ושיבא כשהרות משב מרים את החול עד ההס כיפות השמים ומוכבה את כל החיל עד אשר קאת' מהם נשאר שקועי בחול ומחי' ועשה מהם מומי"ה והפולין עשין מהן טרייקוס. ובארץ החובש הרבה יבדוים נמוה השם יסמור' והמה שחורים כמו הכושי'. משם לארץ החוילה היא מדינת כוש. ומקומם יפס מאוד למה ודרך המדבר עברתי שמה ופעם נתעכבו שמה במדבר עשרה ימים כי כאשר הגענו בהר ה' במדבר זה בלו לעוף ארבעה עשר הרנגולים וגדולים היו כמו וועלש"ה העל"ר והתחילו לרוק מפיהם עלינו אש ועל מי-שנפלה אשם נעשה במקום זה לח וזה הי' סם המות אך בשעת נפילת רוק' היה נראה כמו אש ממס וחיל גדול היה אז אהנו וכולנו היינו צמורה ופחד גדול. מפני ההרנגולים האלו כי הרבה מאהו ניזוקו וכמו אחר וצרחו בוללו כמו חני מיל ובכל יום התחבולות חדשה והמלאות רבות עשיו כדי ליתן לדרכנו וכל ההתחבולות לא הועילו לנו כי המה עפו בפני אנשים זביעו ממש בין איש לאיש ולא הועילה להם שום תרצ וחץ שנין עד אשר עשיו התחבול לירות אליהם בקנה השריפה מיד כששמעו. את קול קנה השריפה פרחו כולם ועדיין לא ידעו אם מהמה הקול או אשר לא יכלו להריח את הפולו"ע וראו קותרים. אחר ניזוק' היתקף חקר הרופא את צפרם- וחיצר ההתיבס מקום נפילת האש כדי שלא תכלה בצלו ואנכי אודות לה' בעזרו יולחמי. משם נסעתי על הים סוף עד קהלה הקדושה קנדיה- והיא במדינת גריקוס. משם לבלעק חושבים שבצמאות פרכאוף וועל"ה דרך הים. משם עברתי את הים הגדול עד ק"ק ברציה ועומדת על ספר מדינת הפריקא בין ברציה"ה ומדינת פס וגם מולדים בני אדם קשה בלא רגלים וקשה בלא ידי- אחד בין מאה אשר יולד כמו אנתו בשלימות גופו כמו במדינת ברעם חל- באשני זריה במדינת צן וכמו עשרים מיל קודם מדינה זו לא נמלא ח' ממאה אשר יולד בשלימות גופו. משם עברתי ג"כ ים ה"ל עד ק"ק טריבול דסוריה- והיא עומדת קרובה לים שני ימים. משם ללמורא קהילה קדושה היא ספר ארץ פלורעני"ה. משם לק"ק קרפויא נוסס לק"ק זעווה וקהילות גדולות המה וכולם שוכנים על שפת הים הגדול. משם רייתי לק"ק רומי- ודחה אהנו הנות סערה קרוב מדינת נפוליא אינו רחוק מהעיר נאבלים ובאלו לחיה"ה אשר על שפת הים ונובע שם הים המים וגם הוא ארץ חם וגם נשקע עיר גדולה בים וכשהיום זך והשמש זרחה עדיין נראה השוקים והרחובות מהחם לים העובר שם. וגם בים נובע שמן אחד ואינו טוב למאכל רק לרפואות והשמן ההוא חף מלמעלה וטועין אותו בנחת עם הסוג שמוטף את השמן והח"כ נהנין את הכפוג אחר כלי ומשם נסענו על הים הגדול עד באנו במקום אשר נשקע בים מקום יפן נושן ועל הים שני מגדלים אחד וחמשה ימים. ובהם נשלם אגרת נסעתי יו"ד ימים עד ק"ק רומא אשר היא מפא"דיק חודש אחד וחמשה ימים. ובהם נשלם אגרת הקודש. והסם ימלא אכמיטו גודש. עד אשר יהי"ך לנו לשמן ולשמה"ה נוס החמשה חודש. במאמר אהנו הלו- אשר שימשו בקודש :

והואיל

ואתא לידנו מענין עשרת השבטים אמרתי ברעתי להעלות על הרפוס מעשה רב ג"כ מענין זה. והעתקתי אותו מספר מסעות של ר' בנימין :
שכתב ט"ו שנה קודם ביאהו למדינת פרס אירע שיא עס בני כופראל הרך והס עובדי רוח וחונים במדבריות ואינם חולכים לחם ולא שוחים מים רק חולכים בשר חי כמות שהוא בלתי מבושל והם בלא אפיס ובמקום החף יש להם ב' חורין קטים שינא מהם הרוח ואוכלין כל בהמות טהורות וטמאות ויאלו עס זה מן המדבר ובאלו למדינת פרס בחיל גדול ולקחו מדינת ראי והכו אותם לפי חרב ויצונו כל שללה וילכו להם דרך המדבר ומאלו ועד עתה לא שמוע כדבר הזה בכל מלכות פרס וכששמע מלך פרס מזה חרה אפו עליהם ואמר לא צימי ולא יימי אבותי יאלו עלי חיל ממדבר הזה ועתה אלך ואכריע שמש מן הארץ והעביר קול בכל מלכותו וקבץ כל חיילותיו וילך ובקס חייך אחד להראותו מקום חונס ונמלא שם איש אחד ואמר למלך אני אלך וארכה לך מקומם כי אני נוסס וידור לו המלך להעשירו אם יולכיהו לבס ויאמר

אגרת הקודש

בשנת ש"ץ לפ"ק שאלו שני בני המלך אח המלך וחלו פני אביהם המלך למלחמה. כעם עליהם המלך כי קטנים היו ורכי שנים. ויהי כראותם את הרוכבים יושבים על הסוסים מוויני' ותפארתם על הדרך ותבער בהם אהבה המלחמה כי עדיין הבחרות בהם ויאמר איש אל אחיו יעבור עלינו מה קום ונחזק ונלא מוויני' לקראת אויבינו' ונקחה נקמה מהעללים האלו ונעשה לנו שם בגבורה וילצשו פרוינים ויקחו להם כידונים. וירכבו על סוסיהם צבל יודע למלך מדעם וירונו מעבר להמבצטיון. והנה אלף גבורים מאויביהם לקראתם ויחגרו שני בני המלך אחס מלחמה ויכו בהם מכה רבה ויניעו כולם ארצה אכלום ומדקום ושארם צנגלי סוסיהם רפסו ולא נשאר מהם עד אחד. וחזרו להם בשמחה צהלל וחודות לה'. ויהי צדואם שלום וישמח המלך שמחה גדולה על טובם שלום וצל הנאות אשר ילדים רבים כאלו נחמו את אויביהם והרגו צנואיהם גם אמרו לי שארץ ארץ מגדלת את החיטים מאוד ועוני החיטים אין להאמין ממש והארץ שמורה וביד מהלחמה משמחה ויהיודים שומרים עצמם שמה מכל עומאם כשעשיר נוגע באיזה עומאם זורק צנגדיו מעליו ביום סהרה ועני מכבס את כותנו וצאוהו שנה שלח המלך הודו שלמה שרים גדולים ונכבדים ומחנה גדולה מאת מלכס אחס למלך היהודים ר' אליעזר ויעברו את הנהר המבצטיון ויציאו את המחיה לפני המלך ואגרה בקשה השלום וידברו. על לבו ויקבלם המלך צכבוד וישלחם צקבלת השלום והצדריח צינו וצין מלך הודו ויצואו השרים אל הדוגיהם מעבר לזה סיר סביליה שני ימים מסבצטיון. ויהי צביוהי פה ושלח ג"כ מלך פריסטייאון שרים להמלך אליעזר לקרוא לבלוב ושלח אתם מנחה גדולה וקראו אנשי' אותה העיר אותי אחס לראות המנחה הנשלחת כי דרך אותה העיר אשר אני אי צבה היא שלוחה וזה הוא המנחה איש אחד מאנשי מדבר צלא ראש אך עיניו ופיו צחו ומאכלו רק דגים ולשונם כמעט כלשון גריקיש. ופנינים שקרוין פערלך ארבעים החיות כ"ח כאבר אחד ארכה קנהם ארוכים קנהם עגולים ונלא נקבים היו אך זכוחם וטהרהם כזכר החמה וזמה מונחים צבוייה צערך שפאן ארכה ושפאן רחבה ואותה היצה נעשה מהאבן הקריסטאל המוצי והמוצרה ומלאכה מפוארה צה ועוד הי' צה ציבה קטנה מעני אלמוג שקרוין קרעל האלטץ ג' אלצטוה רחבה וג' אלצטוה ארכה וצבוייה זו אבן טוב אחד והוא אבן הספיר גדול ורך מאוד ושמחה הי' ממש נוהג לרואיו. אבל יעשו אנשי המקום ההוא להשרים האלו של יקחו אחס את פרא האדם הי' כי ימיהו היהודים אותם כי לשונם כלשון יון וערל הוא והם אינם מניחים לעבור שמה אך לישמעאלים שימולים לצדם. ואלא ים האוקיינוס יש ארץ מלאה מהאנשים האלה וינעו החה יד פריסטייאניש. צגת שס"ח לפ"ק עברו שמה יהודים מאנשי ארץ אירפה את מעבר המבצטיון. ויהי צדואם שמה הצואום לפני הנוגל ויאמר אליהם איך צההם הנה ואיך ומה עברהם כל מדצרות הנוצרות האלה וצין האומות החזקים והאויבים לנו. וציוהר איך תללהם את הצבת לעבור את הנהר וקייצי מיהה אתם. וענו ואמרו אותם היהודים הדוגינו המלך הלילה לנו זרע יעקב לחלל את השבת מויד אך נצבינו צין האומות והוליכו איתנו צצני בקשה מכולם עד קרוב לסמבצטיון. והוא שמענו שמעכס אשר יהודים אתם צוודחי לא הנהגינו עבד אל הדוגינו ופרקנו עילם מעל צוארנו וצרהנו לנו לחסות צנלכס. וישאלס המלך את המה הלמידי הכמים או למדו מקרה או משנה ויענו כן הדוגנו מלכנו ויקח המלך לפניסם ספר ויקראו בהם ויאמן המלך אשר המה יהודים צחמת וצחמים וינו המלך להת להם מהגות גדולות ויקחו להם שם כמים. גם ספרו לי איך צקבלה דס אפרוח צארמונה ציח המדרש צנוי מכל אצני סתן וסגולת מלכי' אשר כל מלכות הדום וישמעאל לא יערכה. משס נעשהי הכל על היס עד אשר פנעתי צבהים הגדולי' הרי נצבורצין הברים האלה ישיבת צני רכצ ואין מלך להם. משס נעשהי עד הרי נציצין דרך רחוק מאוד וזה הוא מלד שני קלוקוט משס מואל פנינים הטובים ומלד השני של הברים מקום מעצ ארציהם צצטים דן וספחלי צבולון ואשר ומדינת' ארוכה ורחבה ועוצרה כל המדצרות עד ארץ מוני ומלחמות גדולות ועצמות המיד ציניהם וצין מלך כוש וארץ רחוקה צין ארצעת השצטים האלה היוצבים מעבר להרי מדצרות קוליקוט וצין יהודים יושבי ארץ סיקובטי הספירה וזה הוא מלד ארץ הצור. והישמעאלים ציניהם והוא נלחה משני צדדי עס היהודים הנצריש והישמעאלים כחול אשר על שפת סיס וצוטהי' צריצוי' והיגים ונהיגים מס ליהודים. משס נעשהי לנהר גיתון משס מהחיל ארץ כוש. משס להעיר הגדולה צלאנקי משס לעיר גיתוניא אשר על שפת גיתון. וצנכטי שמה בוחרתי

אגרת הקודש

ושבת שמה נחם ממילא אין ראוי לשים לשהותם. וכל מי שמוכה בשמין רע או חסמים בראשו ורוחן שמה מיד נהרפא ואף גם זאת לראיה להם זהו קדוש. ועל היהודים אמרו שמעבר לנהר כולו יהודים ועשרים וארבעה מלכים להם וכל מלך ומלך יש לו מדינה בפני עצמו ערים גדולות ובצורות בשמים וכפרים לאין מספר ומלך אחד על כולם והוא איש גבור חיל מרמא מאוד וכשהוא רוכב על פרדו ממה וחמשים אלף גבורי חיל אחריו תמיד מזוינים שריונים וכידונים להם וביד כל ח' רומח עם נציב עץ והעץ ההוא הוא אדום וסופיהם גדולים ומרחים מאוד נושלים ומביטים פנים ואחור מלומדי הלחמה רומסים והורגים כל הקרוב להם. ומאלכס בשר לאן מבוטל חתיכות דקוח ויין לשחות. וכשאוכלין ושוחין כן אין לאדם לבא או ולקרב להם כי אז הסוס שלהם רוקד ודוהר ומכה וזועק אשר לקולו לללו בני אדם. מרוב פחדו וגאווה כי אם המכירו וסרם שיעלה עליו אף המכירו שרואה לרכוב עליו עוקד את רגליו וקושר לו את עיניו וסוגר פיו בחכה ובחמץ ורסן ברזל וקושרו לעמודים אשר בארץ הופעו אדנים הרבה מאוד, ואז יעלה עליו הרוכב. והמלך כשבא לרכוב על סוסו מביאין לפניו סולם זהב כולו ז' מעלות לו ומלך ישראל יעלה דרך המעלות לרכוב על סוסו וכל העם אחריו. ושם המלך הסוא אליעזר הוא היה מלך בעת ההוא שנה ש"א לש"ק. ומנהגו כשיצא למלחמה ק"פ אלף גבורי חיל יוצאים אחריו מזוינים כמנהג. והעם אשר ברנגלס לאין משער כארבה לרוב ושי שעות קודם שבת עובדים את הנהר סמבטיון כי מרוצח סוסיהם לא יאומן כי יסופר אשר בשני שעות רגלים ועובדים נהר רהב כזה ומחים חמיד בעבר זה ועושין שבת ובעבר זה הוא מדינה סריסטיאן. ושם הרבה מזינות וערים וקהילות ומנעים עד מדינה אינדיא רבה. ומעבר לסמבטיון שומרים היהודים שלא יבואו השונאים עליהם וכל העובר ובא עליהם מיד הורגים אוחו חוץ מסוחרים ישמעאלים דווקא. הסוסים שלהם אשר זכרנו יכולים לעמוד ג' ימים במקום אחד והרוכבים עליהם עם כל כלי המלחמה אשר להם ויש להם על הסוסים לכל א' שקים מולאים זאנטיץ פשעור חולתם בשמים טובים למאלל למשן לא יאטרו לירד מן הסוס כל פעם ורגלי הרוכבים נסגרו מהחל לסוס כדי כשיורו מהרה לא יפול רוכבו אחור. והמלך אליעזר איש גבור חיל למלחמה ושם אמוח קומחו בכל אמה ששה שפאן. ובית הים מחדשו עשרה דומיין ארבה ורוחב החרב ג' דומיין. ועוביו אצבע ואורך החרב ג' אמות וכשמריק החרב מתערו לא ישיבה ריקם מכה והסרג כל הבא לפניו ורודף שמונה אמות גבורים פעם אחד. והנשי מלחמתו לא אחד נושא רומח הטץ שפאן ומלי עוביו וקצתה שני שפאן וכשנאים מעבר זה הורגים אלפי אלפים והביטים לבנים הנקראים מארי פנקוקים ומבני פרוסטיאן אין עימד נגדם וקשוחים מהבן כולו וחוקים מאוד ויטרי קשוחים המה גידי השורים וחוץ עץ קליל להמה ועגורים בראשיהם ברזל מלוטש כד' סבינים המה ד' אצבעות רחבם ומתשוח השיגורים עם סם המות הנוגע בהנה וימת מיד וקולעים אל השערות ולא יחטיאו וזהו מעבר לזה ג' או ד' חדשים לא יחטאו ולא יבקשו עד הכניעם וכופין כנאמון ראשם עד להרץ הגיעו ומחנים להם מה הקצוב להם מידי שנה ושנה והח"כ חוזרין לבלות ועובדין את הסמבטיון. והמלך אליעזר המכר עומד במחנה ובומר את מלכיהם האחרים הלא המה עשרים ושלושה מלכים שלא יבואו לעזור את הפרסישטייר והמארי פנקוקים ועוד מלך ציניהם הוא דמיאל החסיד וכענק קומתו ואיש גבור חיל למאוד ומכה אלף חלל בפעם א' ועינו גדול הוא ודירתו בק"ק דם האפרוח בחרמונה. והדרי משמחה נבנו כולם מאבנים טובות ומרגליות ואסור לאדם וכדי לבוא שמה בחדריהם ה"ל. ומנהג המלך העיב כשהולך לבה"ב המלכה הולכה אצלו וארבעה בניו לו בהורים גבורי מלחמה מאוד ושתי בנות נוציעות גדולות ויפוחו אין לשער וכשיוצאת משהו על פייהם שלא יסתכלו בני אדם בהנה ויחטיאום חלילה. ונתן המה לא יסתכלו בפני איש. ואמרו שכל האנשים ונשים יודעים מלאכות למען החיות נששם בקלות. והרץ לא תחסר כל בה מחבולות ופירות ומיני מגדים וסחורות כל מה שיהיה יוכל לדבר וכסף והבן אבנים טובות ומרגליות לרוב חוץ ברזל אין להם כלל וכלל אבל סוחרים ישמעאלים מביאים להם ומוה עושין נחש כלי זינים והמטרוחה. וסיפורו לי איך שיש למלך דמיאל אבן טוב בבית נמיו הנקרא גארפינקל וכל ימי השבעה הוא בבית אונרו וקודם שבת הולין אוחו בחרמונו ומאיר יום ולילה כשמש בצהריים וזה עושה לביד שבת וכדי שלא יאטרו להבטיח את ולהדליק נרות לקיים מה שנאמר לא תעשו את כל מושבותיכם:

כחול אשר על שפת הים ופרודים יהודים אלה מאלה דהייט קאחס דרים מעבר למעקא וגורא
 וקאחס דרים מעבר למדבריות קוליקוט דהיינו מעבר לסמבטיון ודרך רחוק הרבה ביניהם. וביניהם
 דרים אומה חזקה מהיבשתאליס ותמיד מלחמה בין היהודים והישמעאליס שמה. והערים אשר על
 האיים הרחוקים מים הודו אין מבכר להם. והני לא נסעתי דרך המדבר קוליקוט מפני סכנת הדרך
 וגסעתי דרך הים והיא קרובה יותר ועל הספינות לא תמאט שום חתיכות ברזל רק הכל בחבלים
 ובצבוחות קטורים. ונסענו עד בזאינו למדינות מארי פראנקוס עד העיר שוילייה והיא עומדת על
 הספר מארי פראנקוס ומשם שני ימים לנהר סמבטיון. ועל קנת מקומות ראיתי אש צוער ועל
 קאחס בים מעלה עשן כעשן כדבשן ואמרו לי שהוא אש של גיהנם כמו צהיטלייא בשם הרים הנקראים
 מונטיאל. דזייליא שם מחוץ לעיר. החת ההרים יוצא אש גדול וצוער עד לב השמים. וארבעים
 פרסה מהם בלב ים עומד יער עץ חילי יח ומבין האילנות יוצא עשן גדול אמרו ג"כ שהוא
 מניהם ועל הים נפיש מלמעלה גפרית. ויהי צבאינו סמוך להעיר אשר קרוב לסמבטיון שמענו
 קול הבורה ורעש גדול כמו רעמים ויהר. בקרבנו להעיר הקול הולך וחזק. ושאלתי מה קול
 ההמון הזה צבאינו וענו ואמרו שהוא קול רעש הסמבטיון. וכזאינו העירה אמרו לנו אנשי העיר
 שה"ל לנו לזוז מקיר העיר וחוצה מחמת שהמלך פריסטייאן העמיד שומרים על שפת הסמבטיון
 מפני גדול העוסק אשר יהודים מעשיקים לבני פריסטייאן העמיד שומרים על שפת הסמבטיון
 לפרוק את משאלו פה העיר והעכבנו שם ג' שבועות. ויהי צהייתו צעיר ההיא ציני לביני שאלתי על
 כל אודותיהם. גם שאלתי האילן וה"ל לעבור אהו נהר מגדול רעשו וזריקת אבניו על מה ולמה
 השימו שומרים סביבו בלא א"ל להעבירו ואשר מעבר להנהר להעבירו ולכה פה. וענו ואמרו
 צאמה כל ימי השבוע אינם שומרים את שפת הנהר רק רגים זה בכה וזה בכה לעשוק ולגזול
 למי אשר ימאלו רק שני שעות קודם שבת כשנה הנהר מזעפו וישקט אז מתחלספין הסומרים לשמור
 סביב הנהר כי אז באים היהודים מעבר הנהר. ואולם אין הסומרים עומדים שמה למען ילחמו
 עמם רק כשיראו מרחוק ציאה היהודים רגים השומרים ומתפשטין להערים הצבורות ומודיעי להם
 שיסגרו צוא הערים מפני היהודים. גם בשבת אינם שומרים באחד שידעים שיהודים לא יעברו
 את הנהר בשבת והיא כאשר הגיע כי שני שעות קודם שבת לא שמעתי שום רעש או קול המון ואנורו
 לי שכך דרכו כל ששת ימי המעשה הוא הולך וסוער וסמוך לשבת יסקוט ויטח עד מוצאי שבת
 וכשסוער זורק אבנים גדולות כמו בית גבוה. גם באותה העיר אשר אני בה הראוי את חרבותיהם
 ואת נחילות וסבירות החומות אשר בלא ג"כ עליהם היהודים ורענו יד היהודים עליהם וישחיתו את
 יבול הארץ ולא ישאירו להם מחי' ושה וסור וחמור. ואנורותיהם בזו איש לו. ואולם עתה בנו
 את החומות סביבות העיר וישפכו סביבה סוללה גדולה. וציני לביני שאלתי על אודותיהם החזק
 הוא אם רפה ובמה המה מגלחים ואת ארצם השמנה היא אם רזה ומה עינים והודיעו אותי כל
 דבר שורש ומנה השמחה הגדולה ולנו עיני דמעוה אך מהגבר הייתי לפניהם למען לא ירגישו בי
 שאני יהודי. כי אז צרה גדולה לכן מכה לחיות היהודים ושאלתי מה הוא השער צעד לענטער
 אחד ברזל מעבר לנהר וענו. אותי צעד כל לענטער ברזל נוחטין לענטער זהב כי הריהם עפרות זהב
 להם. ואין להם מונטיין משבועות רק חתיכות זהב ממשקל גדול עד ממשקל קטן מאוד וזוה
 המה נושאים ועתים. והארץ ההיא רחבת ידים ארוכה ורחבה מכל מיני פירות טובים צביר ודגים
 ועופות לרוב ומיני מגדים טובים. ומלבושיהם לרוב משי כל מיני צבעונים גם בגדי אמר נקי גם
 מלבושי כסף וזהב לרוב ואינם לובשים צבע שחור מיימים. ושם עץ עושה פרי כמו פלסל וקידה
 וקנה וכל מיני בשמים. גם אמרו אשר נוארץ פריסטייאן עוד שני מדינות עד הגדה סמבטיון
 ובמדינות אלו כשאלם הורג בהמה דגין אהו כחוצה למינה. והנהר ההוא י"ז פרסאות רחבו וכל
 ימי השבוע הוא סוער וזורק אבנים כמו בית גבוה. וקול הרעש נשמע למרחוק שני ימים מהנהר
 וצוים השמי שני שעות קודם שבת יסקוט וינח והנהר יתבר ויבש לא ממים לצד אלא אשילו אבן
 קטן אינו נראה שם רק חול לבן כשלב ודק מאוד ונוצלי שבת מתחיל לרעוש ולהסער כצראשונה.
 וכן שמעתי אני. והגויים אשר סביבו אינם שוהין מימיו ומוועים כל בהמה והיה מליגך שמה
 צהיית מימי הנהר ההוא כאשר שאמרו מים קדושים המה שכל ימי השבוע רגים ודגים צמלחהם

החבית ח"ע בפני חאבז והעורבים הביאו לו לחם ובשר עד אשר באחי לבית חספלה תריבה ולפנים קראו אותה בית איש הלוי ותומר דבורה שמה. משם באחי לרמה והמכס מאיש אחד שמה המשה עאליר. משם לגור משם לק"ק לידון ושם הכפר של האלמנה זרפית אשר פרנסה את אליהו שמה. משם עברתי את ים הגדול עד אלכסנדריא שם מושך נהר ילוס:

ביערה ראוי לנו לספר דבר חדש אשר מעולם אפשר שלא עשהה אדם מה שעשיתי אני למען יודע לעולם ולא יפקדו בזה כאשר הי' להם ספק ופקפוק עד עתה בענין עשרת השבטים יש אמרו לי שיש מקום אשר דרים שמה עשרת השבטים ויש להם מלכים ושרים ומנהיגים ואינם חסירים דבר טוב רק המקדש והנבואה ויושבים שונים ופקטים והרצ' אומות נוחין להם על כרחם מס כל שנה ובשאיזה אומה מורדה בהם עושין היהודים עמם מלחמה עד רדהם ומכניעים אותם ומקום מושבם י"א קרוב לנהר סמבטיון וי"א מעבר לנהר סמבטיון. וי"א מעבר לנהרי גוזן. וי"א מעבר להרי חושך. וי"א שיש להם מלכי' מלכי יהודי'. ובאמת אני אומר שלא נחתי לזה אמונה שלימה ויפג לבי מלהאמין. הואיל ואנו בגלות המד הזה, בכך הנני נשבע לכם-באלהים חיים אשר בידו נפש כל חי שלא השקר לכם זאת אחת מה שכתוב לכם פה. והלילה לי מעשות זאת. ויהי בשנת ש"ן לפרטקען ואני הייתי פה אלכסנדריא של מצרים והיא נקראת אלכסנדרי' על שם שבאה אלכסנדר מוקדן. ויהי בהיותי שמה ודברתי עם אנשי העיר ההיא אודות הי' שבטים הנ"ל זה אמר לי בכה וזה בכה כדרך העולם. ויהי בנסעי משם לק"ק מצרים אמרו איך שבאו אנחכם מסלעק עם הקרוואן מלכות ספודי היהודים אשר הולכים ומתגברים שם מעבר לסמבטיון על האומות ומחריבין את ארץ פריסטיאן כולו ואת אנשי כושים לבנים הנקראים ווייסע מארץ בל"א ובלשונם מארי פרנקוס והמה חונרמי' ולשונם לשון אכפמיא עבור אשר מרדו בהם והסירו עול המס מעליהם. וכשמעי זאת עמדתי להודות ולהלל את השם הנורא אשר עדיין לא זזה תביעותיה מנגן לקיים לא יסור שבט מיהודה וגו'. בשנת בל"א לפ"ק נסעתי צים מאלכסנדריא לק"ק סלעק. ואז אמרו איך שבא קארוואין מארץ המרחק לקומה ברזל ושאלתי עליהם מאין באו אלו וענו ואמרו לי מארץ החובש והמה מוסעים עם ברזל מפה סלעק לעבר הנהר סמבטיון. אז נסעתי את מחמי והלכתי אל הקרוואן באשא והוא ראש הסוחרים מאותו שירא ושאלתי אודות הניסיעה המרחק וההולאה והשיבני המרחק ידוע להשם ית' פעם ה' חדשים פעם ו' ופעם ה' חדשים לפי העת והעונה וגילה לפני כל הדרך מעיר לעיר משם עד מעבר לסמבטיון. ואמרהי הואיל וכן שמכיר אני בלשונם ודרכם אשע עמהם ויעבר עלי מה ושאלתי אם אוכל ג"כ לקומה ברזל כדי להרויח מה זאמרו כל העולם הן, הלכתי עוד הפעם לבאשא הנ"ל והשאתי תן בעיניו ונשבע לי אם אשע אהו עמו שלא יעיני שום חק משום אדם. יום יום הכיאתי נכוע אהו מיד הלכתי עמו להדין חונר שיכחבני בפנקס שלו שאני נוסע עמו והוא הבאשא מחויב להעמידני בחזירתי לפה סלעק. או להביא ממני אגרת ממקום שעובדי שמה. והרבה יהודים הלכו עמי לבאשא לדבר אודותי למען יודע להם דרך הכמבטיון באמת ובאמונה ואם הייתי רוצה להארץ מנסיעה זאת איך עברתי מדיות וערים ימים מדברות לא יספיקו אלף יירות. אך שכתוב בקצרה באחי אני עד מעקא וגודא ושם קרוב לים סוף קצר מחמד נביא עקר מישמשאלים משם באחי למדינת סיקוטני אוסטרי והמדבר חבר בדה דהיינו לזד מדינתו ושם ראיתי חיות משונות ה' רגלים להם. ג' עינים ושם אחית קומחם והרבה יהודים דרים שם ושם מדינת באשא מאורי. ובני רכב יוכבים במדינת ערביא פולקס בכל ערוי. ויהי הודו אינו רחוק משם ובחך היס ערים גדולות אין מספר להם והאיים אשר צים מלאים ערים ויהודים בחכום והרבה בשמים להם וכסף זהב לרוב. ואני לא עברתי את ים הזה רק ביבשה דרך המדבריות ארץ הודו עד ערי משחון עד אשר באחי לק"ק קיבר. משם לעיר דבר ואבן אל הנהר גיאס וזהו נהר גוזן. והערים אשר שמה ערים גדולות מלאים כל סחורות משם לק"ק גינה על שפת נהר גוזן ג"כ משם מוחיל מדינת ליקוע ושם אינם אוכלים בשר בהמות או חיות או עופות רק כל מיני פירות וקטניות חמאה וחלב ודבש שקורין נוקד ובתיהם בלא גנות כמו בחי מצרים מלבזיהם כולי משי. ומאמינם בניבא השקר עלי. משם מוצא הפנינים שקורין פערי"ל וראשי בשמים ומעבר למדבר קוליקוט הוא נהר סמבטיון. ושם מפסקת אינדיה רבה. ושם הרבה יהודים

אגרת הקורש

אשר כלנו עליו המלאכים ושם עץ נחמד ושירזיו עובים למאכל ושם התפלתי ואכלוני מעירות האילן ההיא על שלחן המכר. ואכל האילן ההוא התקיה אשר עבלה שרה אצוני שם ומים מתקיים זכרים זה ומקום יפה שם אשר אוהל שרה ובאר אברהם שמה ומים עובים זה ומנזר לבאר מאה אמה ואבן גדול שם כ"ח אמה והוא על ההר שם מל אברהם אבינו ע"ה ועתה נועלני משם חול לשום על מילת הילדיו. ושם ראיתי אוהל אברהם וארבע פתחים לו. ומשם לנד מורחה שני ימים הינא מערת אדם הראשון ומקום אשר בו הרג קין את הבל אחיו כך היא בקבלה להם: (בית אל) שם קבורה דבורה מייקת רבקה ומנצח אבן לה. ויער אלישע. ואוהל אברהם מתחת ההר למזרחו ואצלו עיר סלע רמון. והרים גדולים הנקראים הרי בית אל:

ועתה אכתוב מינייה. משם למערב ירושלים מנד לוו ביק האדרש של רבי אליעזר הגדיל. שם קבר רבן גמליאל כפיסה גדולה. והרב רבי לוישם קבור כפיסה קטנה והרבה גדיקים אשר שם לא נודע להם. ועזה אודיעכם חידוש גדול אשר מחפש המציא לנו ערבי אחד דרך משא לקבורת אהרן הכהן ושם ההר ההר ובתחבולות גדולות לבא על ראש ההר כי הוא מכל נדדיו שזה כמו על הכוחל. ושם בראש ההר מערה בחזק מערה וכל כחליו מלאים כחז חקוק על הכתלים משיש קדמוניות ועל ההר קבר בניו יפה מאוד ונחבב בכחב ערבי בן עמרם. ומערה אחרונה מלמעלה על התקיקה ה"ל! נחבב בלשון ערביים כחב גדול אהרן הכהן בן עמרם והכחב אשר על כותלי המערה ה"ל! א"ל לשום אדם לקרותו כי אינם יודעים איזה כחב הוא וביותר שכמעט מתוק הוא בצורתו מערה מדליקין אור חמיד לכבוד אהרן הכהן ז"ל ולמזכרה של ההר המדבר הגדול והנורא ושמה קבורים מתי מדבר קתה קברים ראיתי והמה רקים וקתה יש בו נוחים וקברים גדולים המה ובקבר אחת ראיתי אלע אחת רחבה ג' עשחים. משם עברתי דרך רחוק מאוד במדבר עד אשר באחי לקהלה גדולה סלע מדברה. משם נסעתי והבנתי את הים סוף עד ק"ק ערד ובני רחמיים שמה. משם באחי לסלע האחלוקות והוא סלע גדול ונשעזי עד עיר הנקראת עזולי שיהר והיהודים קורין אותה עיר המלך ושם מערפות הים ששועין ממנו המלת. משם נסעתי עד בנייה אשר בה גדל עץ אשרסאמן משם נסעתי עד הר ובו מערה ונקראת מערה שאול ושם חתך דוד כקף מעיל שאול. משם נסעתי ועברתי מדבר ירואל ועברתי את הנגר הנקרא תל קדרון. וקרוי משם ראיתי את נאיב מלת שנעשה מאזהו של לוע. והראו לי אותה אחר תלית לילה והיתה שלימה בקימתה. ושתי שעות קידם עלות השחר לא נשחיר ממנה רק בערך שני עשחים מן הארץ נבשה ושאלתי אנשי מקומה עליה והשיבו לי שחיקף אחר תלית כשהיא בקימתה באים עיזי כפר החורבה ועיזי זוהר כמה מאות ומלחנין אותה עד שני עשחים מן הארץ וחו א"ל להם ללחך יותר ובכל לילה לילה היא צומחת כן. משם באחי עד מקום סדום ועצורה שגהסכו בים ואותו מקום שחור מאוד וכמו עשן וערפל עלות חמיד ממנה. משם נסעתי אחר ובאחי אל הסלע הנקרא אבן צוון. משם נסעתי ובאחי בדרך רחוק עד ק"ק עלמות לבני בנימין על שפת הירדן. משם פנעתי במקום אשר העמידו ישראל בעברם את הירדן ו"ב אבנים ששה עד ששה ומנצח יפה בניו שם ג"כ ועברתי את הירדן ובאחי לשישים בעברי את ערבות עואב. משם באחי לק"ק נבו לבני ראובן ושם הר נבו הר הגדול ויפה ו"א"ל בפסוטה לבא בראש ההר ההוא ועליו מה משה רבינו ע"ה ואולם לא ידע איש את קבורתו. ואינו רחוק משם שני הרים גדולים זה ננד זה על א' נבנה חופלה חריבה ונקראת ביה בעל פעור ושם עברו ישראל לבעל פעיר. ועל השני מנצח חרוי שבקריב עליו בלעם הרשע קרבות בלק ורעה לקיב את ישראל. והעיר אשרות איננה רחוקה משם בין הר נבו ובין הר פעור. משם באחי לק"ק תשבון והיא עומדת על הר נבנה מקום גאות ופדרסים. משם באחי לעיר ערוד ולאני העיר מיטך נהר ארזון משם עברתי את ים יעז עד שבאחי לעיר יעזר לבני גד והרבה בתי כנסיות שמה משם באחי להרים גדולים אשר מהם נובעים תל ארזון נהר אחד נובע מראש ההר ואת' נובע מתחתיות ההר ומשם ולהלאה מתחיל המדבר הגדול והנורא הנקרא מדבר ערבה ובמדבר הזה ראיתי ח' קטנה וראשה נבע בלאה וב' קרנים קקיים לה וכשראה לקפוץ חוקעת קרניה בארץ וקופאת נובה בית. משם נסעתי עוד אל הירדן ועברתי עד אשר באחי להרי אפרים לבני אפרים משם נובע הנגר נחל כרית וזהו מקום אליהו ז"ל אשר

ובמערב התחמונית קבורים שמה אביו אלקנה ואמו חנה ולא רחוקה משם בית עבילה ומשם יש דרך לק"ק ירושלים ועל הדרך ג' מערות מערה אחת יפה מאוד וגדולה ומעופר' באבן ושמה קבורי' שבעים כסהדרין . ומערות קטנות בחוכה ודלתי אבן להנה ובנוערות השניות קבורים חגייה מישראל ועוריה ולא רחוקה משם גבעת בנימין . ואצל העיר רמה היא אבן האלז ומערה שמעון הצדיק היא בכרם ושירות מחוקים בה . ושם מערת כלבא שבוע וסמוך לירושלים הוא חצר המערה בצפונית מזרחית העיר ובה מערה גדולה וגבוה ובה קבר חגי הגניא והיא בשיפוע ההר ואם באים שמה להתפלל אפילו ששים רבוא לא יאנור אדם לר לי המקום כי ירחיב ויארך הקבר והוא פלא . והרבה מלכים ונביאים קבורים שמה . וזכור אשר השלך בו ירמיה הנביא לא רחוקה היא משמה :

ולפעמים הולכין תחילה לירושלים תוב"ב ומקיפין הקפות ירושלים עיר הקודש בכלל רמה :

בירושלים ג' נחיו כנסיות והרבה בתי מדרשים וישיבות . והבית המקדש חרב צעו"ה וכותל מערבי עדיין עומד מהבנין ישן ולדרומה הוא בית הנודרש של שלמה המלך ע"ה . לפני העיר היא ליון בית קבורה מלכי בית דוד ועליהם נבנה חפילה של ערביים ולא רחוקה משם הבן אשר נשחטו עליו החיותקות עבור זכריה הנביא ע"ה ודמם היה שותה עד שערי ירושלים ובשיפוע ההר מוקט האמה התחמונה אשר נשחטו שמה הזבחים . והאמה העליונה היא גג מוגדל דוד . והר הזיתים הוא מגד מזרחית של ירושלים ובראש ההר קבר חולדה הנביאה ובשיפוע ההר בית החיים ושמה קבר זכריה הנביא ומצב רסלע וציה הגדול הנקרא יד אבשלום . ושם ג"כ קבר עזרי' המלך . ומי השילות שותחין ויורדין עד עמק יהושפט עד באר יואב בן נרויה ובצמק יהושפט הרבה מערות וקברים מזיקים ובפרט רבינו הגדול רבינו עובדיה מצרפתע"ה ועל הר הבית יכולים לראות חומות עזרא . ומתחת הר הזיתים הוא כיפה והוא מקום פרה אדומה . ומשם היו יכולים לראות לבתמ"ק ובצמק יהושפט בין בני הרים שם גיא בן הינס . ועל ג' מי שלוח על ההר היא מולדת ליון אשר שם נמשחין מלכי ביה דוד . וגג בית המקדש הוא היכל המלך דוד ע"ה ומגדל דוד המלך ומשם הולכין מתחת להר הבית עד הגאר הנקראת אבן שתיא וזוד המלך כרהו וחספרו קודם בין הבית והוא באמצע עולם . מדרום לירושלים היא מערת נדקיה המיך ובה"כ של אליהו הנביא ובכותלו ספר תורה ושם חקוק שם על הכותל ואין שום אדם רשאי ליגש שמה עד ביאת המשיח . וקרוב משם מערה אחת אשר טלאו שמה שדרה אחת ד' קלאפטר ארכה וחלהו אותה בשער ארמון ירושלים לפלא :

בית לחם על פרשת הדרך קבר אמנו רחל ז"ל ובנין יפה עליה . ומאחד עשר אבנים נבנית ועליהם אבן גדולה . וכולם נעשים אבן אחת ויעקב אבינו בעלמו נגאם ועל ג' השני קבר נדקיהו . בין קבר רחל וירושלים אצל חקן באר אחד ואבן עליו וארבעים איס אינס יכולים לנשא משם והבאר עמוק שלש מאות אמות . אמנם עתה הבור ריק אין בו מים . (חלחולי) שם קבר ג' החוזה אשר יצא לדוד המלך . (חברון) היא קריית ארבע-שם ההיכל אשר בנה אברהם אבינו ע"ה מאבנים גדולות ואורך ההיכל ההוא כ"ח אמות והסגרתים מדליקין שמה נרות הרבה . ומתחתיו מערת המכפלה ושמה אדם וחיה . אברהם ושרה . יצחק ורבקה . יעקב ולאה . ושם ירדתי ס"ו מעלות עד שבאיתי אל מערה רחבה ובאמצע המערה יש שער בצלע ועל השער מוגחים חסיכות עבות מצרזל וגדולה מאוד . ומשם יאל רוח גדולה אשר ה"א לבא שמה עם ג' ארצוקה . ואף ה"א לאדם לעמוד שמה הני רבע שעה מרוח הגדול כי חלשות לאדם הוא ובנתי שגמם האבות קבורים . והרבה מעות פורתי עד שהרשוני לבא שמה . וכשעוברין מעל המערה את בוק חברון שם חלון קטן אשר הולך מתחת לארץ עד האבות למערה המכפלה . בשוק העליון בחברון קבר אבנר בן נר ומפלה בניו' עליו . וקרוב לו קבר יואב בן נרויה ובשיפוע ההר קבר ישי אבי דוד . על הבית חיים שם מערות מנדיקי' לאין מספר . באמצע הבית חיים מצבה הרב הגדול בעל ספר ראשית חכמה הוא הרב ר' אליה די וויזש"ע . ולפני העיר הוא מקום אלוז ממרא . והחלק לג' חלקים אשר השענו שם ג' המלאכים . ובאמצע אבן גדולה של שים כמו שג"ח אשר

אגרת הקודש

ר' יהודה בן בנה מעשרה רהוני מלכות: (כיבול) שם קבר רבי אברהם בן עזרא ור' שלמה בן גבירול בעל החרוח: (סימנא) שם קבר ר' יהושע דכמין ואשמו מ' ששעין הסבינא ז"ל: (ערבייה) שם קבר ר' חנינא בן דוסא ואשמו ור' ראובן האלמרוכלי ז"ל: (עלבין) שמה קבר ר' מחיא בן חרש בקבר אבן: (רומינא) שמה קבר אבי' בן ירבעם במערה ובקבר חרס. ואלל מערה פיזורין קבר בנימין הזדיק ז"ל: (כפר מגדא) שמה קבר עקיבא בן מהללאל ור' יששכר ורשב"י: (איפרי) קבר רבינו הקדוש עם אשמו ובניו וריח טוב יולא מקברו ומריח עד פרסה וועלש"ה או יוהר ושם באר מים חיים שלו וכל ששה ימי המעשה היא נובעת ומשכה מעין יפה ובשבת לא חמא שמה ססה אחס. ולא רחוקה משם כרי זבולין ור' שמעון ור' גמליאל קבורים אלל הכפר באוהו מערה. והמלכה אשר עגד הפחה היא קבורה רבינו הקדוש ודלה המערה היא חתיכה אבן: (בכפר כנה) קבר יונה בן אחימי ועליו בעו"ה חיסלה בניו והרבה געח ושרדסים מלאים פירות שמה וההוגרמים בעלמס אומרים אשר בזכותו גדילים שמה אוחן פירות והם משגיין כריכיים ועליו שני כישוח ומחסה הכר שני מערות ובאחה מהנה קבר רבינו יעקב הקדוש ובנו רבינו אליעזר והרבה זדיקים שמה. (כפר ארביול) קבר ר' זעירא בפני כפר ושמה כמו מלכה מונחה וקבור שמה נחאי הארביול. ועל הגדה קבור: ח' שנים ודינה אחיהם ושה בן אדם הראשון ושם באר ויורדין לה במעלות. (האמרוח) היא שם שדה חגי מחוס מעכאי ושמה קבורים יוכד ומרים וישורה אשה משה ואלישבע בה עמינדב אשה אהרן ועל שמה נקרא אוחו מקום אמהו. עיר טבריא חומה סביב לה אשר נבאה מלך חוגר הוא כולטאן כולמאן. והוא מלך בשנים קדמויות ושמה בה"כ יסה בניה מיהושע בן עוז ז"ל ועומדה על ים גינור זה הוא ים טבריא. ובכאם הכר ארמון של שלמה המלך בניו וביתה של טבריא נראה באר מרים. ובחוד העיר בניו עמודי מקומם של רב אחי ורב אחי אשר למדו שם. ומאפון העיר קבר רמב"ם ז"ל ומלכה עליו. ואללו בית המדרש וקבורים שם ר' יוחנן ורב כהנא ואללו עוד בה"מ בניו וקבור שמה ר' יוחנן ב"ר. ונגד שער העיר בית החיים שמה מערה אשר בו ר' חייא ובניו ר' יהודה ור' חזקיה ור' משה ומיהי הדיין. ורב זמח הנאון ור' ישעיה כנ"ל אשכמי אב"ד דק"ק פראג ועל מערה זו עוד מערה שמה קבורים ר' עקיבא וכ"ד אלף חלמדיו משיזרים בערך חמס שבת מטבריא ומדרום העיר על דרך חמי טבריא קבר ר' מאיר חלמיד אלישע. וקרוב לו באיפוע הכר מערה ושמה קברים בחוכה. היא קבורה רב אחי ורב אחי וקרוב לחמי טבריא שמה קבר ר' ימיה ע"ה בקבר אבן ועליו אילן שקורין מולבנער: (תחום) שמה קבר ר' הגחוס ז"ל:

ועתה חזורין לצפת תוב"ב ביבשה או חזורין לטבריא דרך ים וכשבאים מטבריא לצפת נכנסין לעכברא וחזורין לצפת תוב"ב עד כאן הקפה גדולה. ומועתה נתחיל הקפות ירושלים עיר הקודש ומתחלת מצפת לעכברא. והא לך סדר הליכתן בס"ד:

עכברא קבורים ר' ינאי ור' נהוראי ור' דוסאי במערה בדרס: (כסיל) קבר מיכה המרשחה: (יחיק) קבר חנקוק הנביא ורבינו בחיי וחלמדיו: (קחון) קבר יחזקאל חתן משה ור' יהושע בן פרחים ועליו חפלה בניהו בעו"ה: (נבליס) היא שם וכפר אלבלותא קרובה ושמה קבר יוסף הזדיק ע"ה וחומה סביב לו ובני עמודים א' מראשותיו וא' לגד רגליו אלל שדי חלקת הגדה. ונגד שם הכר גרמים והר עיבל. ובין קבר יוסף והר עיבל משניות רבים וקראים עין יעקב. ועל הכר גרמים כל בני פרחים ואילנות. ועל הר עיבל אין דבר: (עוורחא) קבר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ואביו אלעזר והפלה בניהו עליו. קבר על הכר ומאב' עליו ואלל אוחו קבר בין אילני זית קבר איסמר הכהן ועליו מלכה ושם כיפה וקבורים בחוכה שבנים זקנים וי"א ע"ב זקנים: (פרת) היא כפר ובה קבר יהושע בן נון ובה אלל זה ועל אחד אילן הנקרה בחאם הארין. ועל א' אילן נושא רימונים. וקבורים החת הר גשם. וקבר כלב בן ישועה שמה והקבר בניו משיש. עיר רמה שמה קבר שמואל הרמתי טוביה ועליו בעו"ה חיסלה נבייה ומי שישא פירות אפי' יבשים א"א לו לבא במערת שמיאל כי יזיר היה שמואל ובמערה

אגרת הקודש

סלב) שם קבר ר' יוחנן גוש סלב ושמייה ואבטליון בני הסוחר ור' מאיר בעל הנב: (ברעס) שם קבר ר' פנחס בן יאיר ומנצח עליו ורזח נחמן. ומשם להלכה יש כרס אחד ושם קבורים מרדכי ואסתר המלכה והעלוס מעילס וקברוס ברעס הג"ל. וקרוב משם קבר ר' יוחנן חסופי ומר זוטרא ומתאון לברעס קבר ישעי הגביא ועליו אילין בוע"ס ואללו בחר מים חיים. ושני ז"כ חריבים שם עה: (סעסא) שם קבר ר' לוי בן סוסי ור' דוסא בן סוסי ובי הכנסת של רשב"א שמה: (מירון) היא כפר ובה"כ יש שמה וקצת ממנה חרוב ומדרומה של אותו כפר קבר ר' יוחנן הסבדרל ועליו מנצח ואללו בחר ומים עכורים בחוכה ואללו מערות קברים. וקרוב אללו ביה המדרש בלא חקרה ושמה מנצח ושם מונח רשב"י לנד דרוס וכו' ר' אליעזר לנד מערב אלל פחה בה"מ. לנד מזרחה גל של אבנים ועפר היא מנצח רב אדא כבא וכשירודין משם להבשר שם מערה מלאה קברים ושם מערות הלל הוקן ותלמידיו ומד השני של הבשר למעלה בזהך הכרס קבר שמאי ואשחז. ושם אבן מלא מים והס יחאספו שמה להפלה אזי מים להס לרחון הידים יוחר שפסלים משם ובו אבנים את מימיו הוא מהרבה. אבל נפלא אמרו לי אם יבואו שמה רשעים אזי יאבד מימיו בזו הרגע ויבש המקום. ועליהם מנצחות אבנים גדולות ומד רגליהם קברים הרבה. ואללו מערה החח אילין יוח קרוב להכפר קבר ר' בנימין בן יפת ועליו מנצח זמן הנד גל אבנים ועפר היא קבורה ר' יוסי חסופה וקרוב אליו קבורה ר' יוסי בן קיסמא ועליו מנצח: (קיומיהא) חריבה וקרוב להכפר מערה מלאה קברים ושם קבר אביו של רבי יוסי דמן יוקרת ועל הדרך מונח בט עמנו רבי יוסי בחדר כיפה שבורה וכשבוין אוחה היא משחברת בשביל חשוכה ואללו בחר מים חיים והסוגרמים קורין אותו ביר הלשך: ויש קורין אוחה אלימעמס. ויהיהודים קורין אותו זדיק מהנהגים ועל שם מעשיו שנטשו שמה קראו כן. וגם החלמה עומדה עד היום אשר ר' יוסי דמן יוקרת הוגיא ממנה פירוח שלא בזמנה: (עין זתיס) בחוכה בה"כ. וס"ה רק שבה"כ נועלה ולפונה היא הביה חיים ושמה קבר ר' יהודה בן אילעי ומנצח עליו וסמוך לו מערה ושמה קברי זדיקים הרבה ואביו אילעי שם: (גפר) שם בחר אחד והיא עומדה בין עין זהים ובין עיר הקודש שפעם קרוב לאילין יוח שם גל גדול מאבנים והוא קבר ר' אילין ז"ל וחורין לנפח חוב"ב ע"כ הקפה קמה:

ועתה ארחיל לכתוב הקפה גדולה והוא גליל עליון ההחלת צפת תוב"ב לרפאדיה והוא לך סדר הקפה גדולה:

רפאדיה שם קבר נחוכ איש גס זו ועליו מנצח אנו ומתהויו מערה והיא קבר ר' ישמעאל ע"ה: (עין) הוא כפר ושם בה"כ ולנד דרוס על פרשה דרכים קבר ר' יעקב איש כפר הגביה ועליו חילנא סודיאן. וקרוב לו עומד ביה חרוב וכביז לו ביה ההיים ושם קבר ר"א קב ונקי. ומעליו קבר ר' זכריה בן הקצב וקרוב לכפר קבר ר' חנניה בן עקשיא ומנצח עליו ומד אביו בין הילני זתיס קבר חלפהא איש כפר הגביא ועליו מנצח ואילין גדול נושא פירוח סודיאון ויוון סביבו ולפני הפנה של יוון הלן חוברים שני קברים באבן ושמה שני בני ר' חלפהא ואללו מערה בעילה פתחים ושמה מגארות על עישי ט' קברים בה: (שיצור) קרוב לאוהו כפר קבר ר' שמעון בן שזרי ומנצח עליו ואילין יוח עליו קרוב לו קבר ר' ישמעאל כהן הגדול מעשרה הרוני מלצה ועליו אילין קבורין בה"כ הר"ן. קרוב לו קבר ר' שמעון בן אלעזר ומנצח עליו. (קפרה) שם מערה ובה קבר ר' אליעזר הקפר וכו' קפרה. (ירכה) שם קבר חושי הארכי ז"ל: (חופי) עומדה אלל ים הגדול ובה"כ בה ועל הציה החיים שני קברים אח' של ר' אבדימי דמן חיפי והשני של רבי יוחנן כפחא. וקרוב לאוהו כפר צביטע הבר מערה גדולה ויפה לאליהו ז"ל: (מראליחס) שם מגדל והוא בראש הבר ושם מערה ובהווב קבור הגביה אלישע בן שפט אשר יק מים על ידי אליהו: (כרמל) זהו הדר הכרמל בשאל ים הגדול והוא גבוה מאד ועל ראשו מנצח של י"ב אבנים כנה ומעלה סביב המונח ומים בחוכה אשר בה עליהו צימי אחאב מלך ישראל וההר ההוא הוא הדר נורא מאד ועל הדרך פעולין לו אש הבר נבני ביה היפלוה קטנים. ומתהויה הבר מושך נחל קישון ושם מערות אליהו ז"ל ובחר מים חיים אללו: (שפרעס) שמה בה"כ בין אושי ובשפרעס קבר ר' (אג"ה)

אגרת מספר יחוסא דצריקייא דארעא דישראל. וזכותם וצדקתם תעמוד לבר ישראל. ובאגרת הזאת ישתוקק הקורא לראות ולעלות לארץ ישראל. ואהר"ן הוא המליץ להעתיקו ללשון קודש כלשון זר וישמעאל הוא לשון עמנו אשר בו נברא העולם בנין ישראל. וזה ההלי בעז"ה:

בעיר

שפעט יסקי י"ז חתי כנסיות ושנים מהן חרבו בעז"ה. ומערות הרבה על בית החיים ושם מערה אחת אשר בו נקברו כושע בן נחרי הגביל הוא ואביו וכיפה יפה עליו ומזד אחד בלר מים חיים ומזד השני עמק עמוק ומחאה הגבעה מערה א' ושמה קבר ר' דוסא בן הרכינס ואביו הרכינס ז"ל ושאר זדיקים לאין מספר. והכוונרמים קורין אותו מאגריה יאקב. ובמאנע בית החיים הישן מנצח הגאון מו' יוסף קארן ז"ל. ועל בית החיים החדש מנצח של הרב הגדול וקדוש מהו' משה קורדווער ז"ל. וקרוב ממנו למעלה מנצח של הרב החפיד וקדוש בזינאה נזורה מהו' יחזק לזריא ז"ל ושאר זדיקים ותנאים: (גחלף) שמה נקברו שני בני מלך אשור וגם ארוד מלך שרבאלר ועובדיה הגביל אשר כלכל ד' מלואו נביאים (עין גבלין) אלל הדרך גל אבנים והוא קבורה נביו בן יהודע ז"ל וקרוב ממנו עומד אגון גדול על פרשת הדרך: (כורה) יש בו בית הכנסת וככפר זה על ראש ההר מערה וזה קבר אבא שאול ואביו: (מבנית) שם קבר ר' יהודה הנשיא ועליו מנצה ומתחוו לזד מערב אלל הדרך מערה מלאה קברי' ושמה נקברו בני רב פפא ובני אביו ע"ה: (טרעם) אלל אותו הכפר מערה אחת ושמה קבר חווי המעגל ואביו וקרוב לו בית המדרש וקרוב משם אלל הכרמים יש מערה בחוף מערה ושמה נקברו אבא חלקיה ותמן הכחבא ור' יהודה בר חילעי ושבעים חלמיו ע"ה: (עמוקה) הוא עמק הקרעא עמוקה ושמה נקבר יונתן בן עוזיאל בעל החרנוס. עוד זדיק א' הקרעא דמן מוקרם ז"ל. ועליו מנצה ואילן גדול עם פירות יפים ומחוקים וקראת סבירין: (גברת יין) היא עיר חריבה עתה קרוב לשם אלל פרשת הדרכי' קבר ר' יעקב איש גבורא ור' אליעזר המודעי ועל שניהם מנצה אחת: (דלחאה) שם קבר בן ר' אליעזר ומנצה עליו וחוף לכפר על ראש ההר קבר ר' יוסי הגלילי ועליו מנצה אילן יזת וגדר סביבו. ושם החת הר הזיתים מנצה כמו ליון שמה קבר ר' הלל ואין זה הלל הזקן: (עלמא) היא כפר ושמה בה"כ חריבה וחוף לכפר לזד דרום קבר רבי אליעזר בן הורקאום הקרא ר' אליעזר הגדול ומנצה בחוף אבן קברו. וקרוב לשם מנצה ר' שמעון בן תנאל. וי"א שהוא קבר ר"י הכהן וי"א שהוא קבר עזריה. קרוב לשם קבר ר' אלעזר בן ערך ועליו מנצה ואילנות גדולים מלאים פירות ריהנא הקראת בוטו"ס ונפן גדול על קברו ובין הכרמי' קבר ר' אליעזר בן עזריה ועליו מנצה ואילן בוטו"ס כז"ל. ומאפון לכפר קבר ר' יהודה בן חימא ועליו מנצה קרוב לשם מערה גדולה ובחוכה מערות הרבה ושמה קבורים רבה בר רב הוגא ורב המנוא. ורב הוגא ורב תנאל ינקראות מערות בכלים. (קדש) קרוב לכפר קבר דבורה הבזיאה וברק בן אבינעם ויעל אחת חבר הקיני. ועליהם נחלבו מערות גדולות ושם בית המדרש של יהושע בן נון: (בניאש) שם מערה גדולה היא מערה פויאש ומשם זבים מימי הירדן ושם קבר עדו הגביל ועליו אילן גדול משירות בוטו"ס הג"ל ושם קבר שמואל בן גרשון בן משה רבינו ע"ה ועליו אילן עם פרי סגריאן. עוד מערה שם ונקברו בו אביו ורבא ז"ל ולא רחוקה היא ומשם על הר השני הוא מקום ההיכל. וקיסר אגוסטוס ומערת הפרזיה ועל ראש הר הלכנין בנין בית יפה מאוד ועליו ג' בירות והוא נקרא מעמד בין הבתרים אשר שם כרח השם ברית עם אברהם אביו ע"ה והכוונרמים קירין אותו מקום (משחר אלטייר) על שם וירד העיט על הפירים: (חמאה) היא כפר וי"א שהיא לרידא ושם קבר יוסי בן יעזר איש לרידא נביו קסן וסביב לו הדסים: (בדחאה) ושם קבר ר' אליעזר איש ברחוא ע"ה: (ליפחא) עומדה"בה הלכנין ושם קבר נפיה הגביל: (ערב לאל) שמה קבר כלאל בן אורי בן חור למטה יהודה נביפה יפה: (ידון רבה) עומדת על שפת ים הגדול ובה"כ יפה בחוכה ומחוף לעיר קבר זבולון בן יעקב אביו ע"ה נביפה יפה והכוונרמים קורין איהו שוך לידון: (חביון) שם קבר שמגר בן ענא נביפה: (ראטמיל מתמד) רחוק מהכפר קרוב לעלמא קבר ר' יוסא בן זמרא וזמרא אביו: (גוש חלב)

מעין יפה וללול משם נסעתי עד נהר קישון ועברתי את הגשר אשר נבנה עליו. משם לק"ק יזרעאל חזי חלק יששכר וחזי שבט מנשה והרבה בתי כנסיות ולומדים בני רחמים ועשירים גדולים שמה ולפני העיר יש באר מים חיים ויפה מאוד ומגד השני עמק גדול ונקרא עמק יזרעאל והרבה כרמים סביב העיר משם באתי עד המערה אשר בה זן עובדיה הנביא את התמשים נביאים בפני איזבל ועדיין נראות בכוחלים כמין תיבות שבו היו ספרים מונחים וכסאות שיסבו עליהם. משם נסעתי דרך רחוק ועברתי את נחל געש וראיתי לפרדעים שמה כמו אוזים. ובאתי עד עיר מלפא והרבה יהודים בתוכה ה'. משם נסעתי עד שבצרתי את עמק רפאים והגעתי בין שני הרים גדולים לבני יהודה ושם נלחם דוד המלך בגלית הפלשתי והמערה אשר היה בה קרובה לשם והיא גדולה ויפה מאוד ואלל אחוזן ההרים מגד ה' עמדו ישראל וצדו השני עמדו הפלשתיים. משם נסעתי להר המודיעת לבני דן ועליו נבנה כרך גדול. ושמה קבר יוחנן בן מתתיהו וכונו יהודה מכבי והרבה קברי תשמונאי. משם באתי לקבר שמשון הנבחר ועליו נבנה ביתו ומופאר באם השדה. משם באתי לק"ק אשחאל. משם באתי אל נחל שורק ושמה ראיתי מין קרעפסין כמו ספינה קטנה ועברתי את נחל שורק ובאתי אל העיר אשקלון לבני שמשון והיא עיר ואם בישראל. ומשם באתי לק"ק עזה ומשם עברתי את נחל גרר ומשם דרך רחוק עברתי את מדבר באר שבע והגעתי למקום אשר אליהו הנביא נרדם שם התח האילן הנקרא (וואכהולדר צוים) ושם נראה מלאך ה' אליהו ואמר לו קום ואכול ולך והראה אל אחאב ושם גדילים כל מיני עשבים טובים. משם באתי עד מקום אשר הנר הניחה את ישמעאל תחת רוחם אחד ושם באר מעין טוב ונקרא באר ישמעאל עד היום. משם נסעתי עד הר קפיאוח ושם עברתי את המדבר הנורא היא מדבר שור ועל ראש ההר נבנה בית תיפלה ותריבה עתה ונקראת בית בעל צדק אלקי' כתיים. ותחת ההר קבר פומפיוס קיסר משם עברתי נחל ארץ קפיאוח וארץ פלשתיים עד מזרים ישינה והי' חריבה ושם בה"כ גדולה ונבנית על שמונה עמודים ונקראת בית הכנסת של משה רבינו ע"ה והארון הקודש הוא בכוח מערבי ושמה דרים שמש ואשחו לשמור אותה הכנסת והגר חמיד ושכרו מקהל מזרים חדש. ושמה מערות גדולות ואמרו לי שאורות של יוסף הדיק שמה. משם שני פרסאות באתי למזרים חדש משם באתי לפיחוח ולפני העיר כל הארץ עיט ורפש הרבה נחשים ועקרבים והיא עיר יפה וחוקה מאוד ומגדלים הרבה בתוכה ואמרו לי שאין זה פיתום הנאמר בהורה. משם נסעתי לרעמסס ומרעמסס לעיר און וציוו לביע רץ נהר טרינוס ולפני העיר גינה אחת מלאה אפרסמון ובאר מים זכים מסבב אותה גינה ורית אוחו גינה הולך ומרית עד תחום שבה. משם באתי למקום אשר הלכו ישראל ביבשה דרך ים סוף ואינו נראה שם רק בשבולת הנהר לזנה וגדולה מאוד ומרתוק היא נראה וחודש ה' בשנה הוא מסוכן לנסוע שמה מתמת רוב הגחשים הגדולים. ומין דגים באים שמה בתודש ניפן או בתמוז ומזיקי' כל הבא לפניהם ומשם לרמליא ומשם אל הים הגדול עד עכו לבני אשר ומעכו באתי לעמק זעננים והעמק ההוא מלא מים ורפש ושם אוהל חנר הקני ושם המית' יעל אשת חנר הקני את סיכרא והעיר שמרון אינה רחוקה משם ושם בנין יפה מאחאב-מלך ישראל. משם באתי לזפת והיא נקראת לע"ע שפעט :

אגרת הקודש

אירע שגשבר הכוך אשר ארונו של עזרא הכופר בהוכו והיה שמה רועה א' מרעה אח לאו
 והרועה לא ידע וישכב במקום ההוא על קבר עזרא ונדרס בשינה והנה בחלמו איש זקן עטפה
 מעיל ויאמר אליו איש זקן והוא אני עזרא הכופר נקבר פה וגשבר קברי לכן אל ההמהמה ולך
 נא אל היהודים יושבי העיר הזאת ואמור להם שיפצו את ארוני מפה אל מקום פלוני ואם לא
 ייחסו שר העיר אזי האמר אליו שיבא דבר גדול על עמו. ויהי בהקיצו הלך ליהודים וסיפר להם
 את חלמו הלכו היהודים עם רועה הנזכר אל שר העיר ודחה אותם ואמר חלומות כמה מיד בא
 דבר גדול בעיר הריא ומתו ויהר מחי' יושבי העיר ולכל בני ישראל לא נפקד מהם איש. מיד
 שלח אותו השר ליהודים שיפצו עם קבר עזרא כאשר פקד עליהם והוויאו היהודים את ארונו
 משם והעמידו אותו בכוך אחר החת רשיון שר אחר וכו' עליו ביח המדרש גדול בתין מהודר מאד
 וכל העובר עליו נדר לנדקה ושמן למאור כי יומם וליילה לא הכבה עליו השמן זיה כמו על קבר
 יחזקאל ולפעמים נראה בלילה על קברו עמודא דגורא מקברו עד הרקיע. וקבר הלז נראה למרחוק
 עד ג' וד' פרסאות. משם נסעתי לבבל ושם מושך נהר הגדול נהר פרת ובה ראייתי בית
 הגדול של נבוכדנאצר הרשע ואולם הוא הרוב והאלו עומד ביתו של דניאל ועומד בפי'ו כאלו
 בשנה זו נבנה וביניהם חלון קטן שהיו מריצים האגרמים בבית זה לזה ובביתו של דניאל עומדין
 עד היום שלשים כסאות שיפצו עליו חמיו. ובימין הבית חלון קטן פתוח נגד ירושלים ולפני ביתו
 מונח אבן גדול מאד ואמרו לי היהודים שהחת אבן זה שמן דניאל כלי המקדש. פעם אירע שרע
 השרים לחרור מחת האבן ולהוי' המטמון משם כיון שפתחו לחרור מחו מיד כל החופרים. וגם
 זה זמן לא כביר אשר נמנו וגמרו ג"כ לחפור חך הערמיו לחפור רחוק הרבה מהאבן וכשהגיעו
 בערך ד' אמות משם מחו החופרים והעומדים סביבה נכלו לארץ ממורה ופתח הרוח והרשע אשר
 יא' מהחחירה. מיד זוה השר לכבוהו ואולם נראה עד היום סימני החפיר'. גם הייתי על עליהו
 והוא בנוי כולו שישי ומרמא ושם ההפלל דניאל גם הייתי בצור אריות של דניאל ובכבשן האש
 של חגייה מישראל ועזריה והוא עד חצי גבה מלא מים וכל מי שיש לו קדחת ר"ל הוא רותץ. שמה
 ומיד נהרפא. משם לעיר סילא חצי פרסה ושם קבר ר' מאיר בר זעירא בר חמא. משם נסעתי
 לארץ קוט עד הרי אררט ושמה היחה עומדה היצו של נח ב'ין ההרים והרבעה פרסאות משם
 עומדה היפלה אשר בנאה עמר בן אלכחז והיא היה מלך ובנאה מעני התיבה וקרוי מאד עומדה
 בית הכנסת מעזרא הכופר ע"ה ובבל י"ב וט' באז באים יהודים מרחוק להחטלל שמה. והרי
 אררט המה ד' הרים שנים נגד שנים והתיבה היחה עומדת ביניהם. ושם גדל טעם מר מאוד
 ובכל יום נופל עליו טל מחוק' מאוד והבני הדם אשר שמה מערבים כשעפים האלו עם הטל
 ואוכלים אותם וטעמו כטעם המן וכל אחת בפני עצמו ח"ה לאכלו. משם נכעתי למגדל אשר
 בנאו דור הפלגה והוא חרוי וטעפ"כ עדיין גבוה מאוד כמעט הקוים שבח ורחבו שש אמות וארבעים
 קלאסטר והלבנים כ"ה ב' שפה' ארכו ושפה' א' רחבו ושפה' א' עוביו ואלל המגדל הלז עדיין
 מוחי' גלים מאוחן לבנים. וביניהם נחשים ועקרבים ומסוכן לילך שמה ואמרו לי שהעומד על
 המגדל יכול לראות על ק' פרסאות. משם נכעתי לק"ק נפתח שמה בה"כ דר' יחזק נפתח וקברו
 לפני בה"כ שלו. נושם באחי לנציבין ושמה ראייתי בה"כ ובכותל בה"כ פתוחי אותיות עזרא הכופר
 על אבן א' והיא קהילה חשובה. משם באתי עד הר חרמון והר הלבנון והר שניר ובראש הר
 חרמון היפלה חריבה והיחה מלפנים נקראח צלע זבוב. משם באתי לארץ עוג וכל הארץ היא
 חריבה וראיתי שמה קבר א' ושמונים אמות ארכו ואמרו לי שהוא קבר שם בן נח. משם לזמשק
 משם לשלונ'א חצי חלק מנשה שמה ראייתי חיות ד' אמות גבהם מנומרים חזרבונוח כל מימי
 לעשויים ושלשה עינים להם. ומינים זבובים כיונים. משם באתי קרוב לירדן אשר שם אבק יעקב
 אביו עם המלאך ועדיין ניכרים הפסיעות אשר דרכו שמה. משם באתי עד המים הנקראים מי
 מרים וראיתי שמה מין קרעפסין קרנים להם ומנומרים לנן ואדמדס. משם נכעתי ועברתי גשר
 א' הנקרא גשר יעקב חלק נפחלי והירדן מושך למיכ אשר החת הגשר ומגד השני יואא משם
 ומושך לו בפני עצמו. משם באתי לק"ק קדש נפחלי משם באתי אל הר דשן חלק זבולון. משם
 באתי אל צוד יוסף הצדיק אלל הדרך ואינה עמוקה. משם לדוחן משם להר הנור ואלל אותו ההר

ישתחו את קברו. או בקפו היהודים מהמלך ליתן להם ארכא ג' ימים בכדי לעורר לבם בחשובה והסכים המלך על ידם מיד גזרו היהודים חגיגת וקראו אום שימחול להם הקב"ה על אותו עון כי אטוים המה מאת המלך והשרים. אחרי ג' ימים נתוועדו המלך והשרים וכל העם למקנן ועד גדול שם הוא לראות או במפלת עמנן או הנביא. מיד פתחו היהודים את קבר הנביא ולא נשקד מהם איש ומלאו אותו בארון של אבן שיש והוא מוגה בחוכו כאלו מה היום. ויאמר המלך לא יאוח פן ששני לדיקים יתלו יעשו במקום אחד בזמן נזרמי עליכם יהודים שחולכו אותו למקום רחוק אשר במדינתו מיד עשו כן היהודים. וכאשר נסע משם לערך תחום שבת לא יכלו לזוז הארון ממקומו עוד משם והלאה עד אשר זזה המלך להביא גמלים וחמורים וסוסים למשך ארונו משם ולא יכלו וינו המלך לקברו שמה ויקברו אותו שמה ויצנו היהודים עליו בית המדרש יפה מאוד. וכראות המלך כן אמר לשריו ועבדיו נלכה אל מעקוזאוער ושם קבר מתמיד ונראה אם הוא ג"כ כמו הנביא המכר בשלימות. וילכו שמה ויפתחו את קברו והנה הוא בלה ונבאש ועלה נבאשו ותעל לחתו בזוי ונמאם. הלכו משמה וגיירו עצמם וקדשו את השם הגדול ואמרו משם אמת ותורתו אמת. שם גדלים עשבים ועלים גדולים אשר בלילה נוצצים כעין נקודת זהב עליהם. הקבר מצדוך בן נרי' הנביא הוא פתח רחוק תחום שבת מקבר יהזקאל הנביא. וקבר יהזקאל הוא על שפת נהר כבר בעיר מליח וכל ההולך על קברו מנדר מעות לשמן להדליק על הקבר ההוא. ועוד שם פלא גדול הרואה לשמור מעשי' מיטחו על קבר יהזקאל וא"ל לשום אדם לזוז לקחת העמון משם גדולה מזו אם מת מינה מעותיו שם וכאלו ירשיו ממקום רחוק ויכלו לקחת אותו משמון ועזובן אביו ולא זלמו. הני פרסה משם קבר חניני מישאל ועזריה. משם עד עיר ינוהה קבר רב פסח ורב הונא ורב יוסף סיני ורב יוסף בר חמא. ועל קבר יהזקאל הנביא עננה בית המדרש יפה מזהב כחליו מנפנים רק. כותל המערבי היא כולה חומר והקבר עצמו הוא מסוד ושלש אמות גבהו. ופתח בית המדרש המכר היא קטנה ביותר והשצאים להשכלל שמה מהרעותה והולכין בחוכה עם רב בריוח גדול והרבה יהודים דרים שמה אלקים ישמרו. משם באחי לקבר רבי אבא אריבא ואורך. הקבר ההוא י"ח אמות והרבה קברי ת"ח סביבו והרבה קברים מכוסין בצגד שחור חדש אשר החיים נודרים להם הרבה קברים נחשים ועקרבים סביבם ומכוסי' בצגדי שחור יפן ובלה כבר ש"א לשום אדם לקרב לשם להסיר הישנה ולחדש החדשה. שמה ראיתי הרחיים של רבא אשר תלמידיו עמנו שמה להחיות את נפשו. משם באחי לקבר נחום האלקוני הנביא משם עד עיר פרס קברי רב חסדא ורבי עקיבא ורב דוסא משם עד עיר עירגא כחני יוס קברי רבי דוד ור' אבא בר' יהודה ור' עובדיה ורבי סחורה ורבי אבא משירגא ולהלאה קבר ידקויו המלך משם לעיר קופה נקבר ימינה מלך יהודה וקבר נאה עליו והעיר ההיא מלאה מיהודים א"י משם לסוריא היא מתא מחסיא הוא מהלך יוס ומתנה שמה נקברו רבי שרייא ורב שמואל בן חפני הכהן ונפניה בן כוזי בן גדליה הנביא ועוד הרבה לדיקים אין מספר להם. משם נסעתי לתרבי' עילא עד עיר שושן ושמה ראיתי את ארונו של דניאל חלוי על לב נהר הדקל בין שני עמודי ברזל בשלשלאות גבוה מאוד עד שגראה למרחוק וארונו קניץ כעין זהב. והענין אשר חלהו באמצע הנהר הוא כן כי הלפנים היה קברו בלד אל מבהרר ותחברך אותו לך מאוד ומאוד ובלד השני לפעמים נתייקרו התבואות ולפעמים החלו כדרך העולם. וכראותם כן עשו מלחמה עם לך שנגדס לאמר שיחשבו עמם כמה שנים שדיאל קבר אללם יהיה עתה קבור מלד זה כל ארון שנים בכדי שגם המה יחברכו עד שנעשה השואל' בנייהם לחלות ארונו באמצע הנהר לראותו משני לדדיו כי הנהר חדקל מושך באמצע העיר שושן. והעולם סיפרו לי לאמר שעל פי רוב הספנים אשר המה חסידים נולדים כשצאים בספינות תחת הארון ההוא והרשעים נעבעים ב' כל הספינות מוכרתים לעבור תחתיו ואין ברירה להם. והגיונלי' שמה סימן טוב להם שינללו וימלטו על כל הימים אשר נוסעים משם ובמים אשר תחת הארון נראים דגים וראשיהם נזנן כמו זהב ולכבוד דיאל לא ישרשו רשות תחום מזה ותחום מזה לזוד הדגים. ראיתי שמה מין גמלים כמו סוסים ורגליהם דקות מאוד ורעים מאה וועלבה פרסאות ליום ובשושן יש ס"ה בתי כנסיות ונתי מדרשות ודרים שמה ק"ה אלפים ב"ב אלקים ישמרו. משם באחי לקבר עזרא הסופר. פתח

יונים והעספים הנקראים שוואלביץ' כמו חורים ופני אדם להנה . משם נסעתי למדינת בבל לעיר גזור אלל הנהר הדקל . משם לעיר יוכר היא פומבדיתא שמה קבר בסתגלי הנשיא ראש הגולה ושמה קברי רבי נתן ורב נתמן בר פפא . ועירים וכפרים מלאים מיהודים הרבה שמה ואמרו לי שיהיה מפלים כיוצאי מצרים שמה יהודים . משם נסעתי ט"ו יום עד מלמי נחל הוא טפל לנהר פישון . ונסעתי דרך מדבר עבאי עד עיר עבאי ושמה מהחיל ארץ חוילה ושמה ראיחי הנשים אשר יש להם זפק עד עבדום וכשראים זורקים זפקם אחורי כחפס והנהר הגדול הוא פישון אינו רחוק משם . ומשם עברתי את הים סוף לעיר תחור והיא מדינת מדין והנשים שחורים והארץ מלאה מסחורות וסירות טובים . משמה באתי עד הנשים אשר מעינות מים אשר שכנו ישראל אללם בעלותם ממצרים ועיר מלא מהמרים . ומעיתות האלו מושבין דרך היער ההמרים האלו משם דרך מדבר סין עד עיר חומכא ואללו עומד ההר סיני והר חורב וההר זה כנגד זה ומעין יך נובע מהר סיני ובנין מפואר עומד על הר סיני ושמונה עשר מאות מעלות יש להלך עד לראש ההר והוא מהלך יום אחד ומלפנים היד על ראש ההר בית תפל' של עכו"ם . ואלל ההר קבר ר' בעדי' גאון ומתחת ההר חורב מערת אליהו הנביא ז"ל . ושמה הר קטן אלל הר סיני שמה שבר משה הלוחות . ומקדם להר סיני ראיחי את הר האמרי לצד מזרחה משם נסעתי למדינת כוש לעיר לובי' משם לעיר נענ'ה ומשם לעיר קחופה ושם החל מדינות לודיא אלל הים הגדול ואם נסעתי כ"ח יום עד מקום אשר בכל שנה כשיגיע כ"ד ניסן יבא גשם שוטף ומימיו וזהליון לים הג'ל נוערב עם שרצים ובט"ו חשוי אחריו דין אורון ברשעות ובמכמרות ומאלל בהם אבנים טובים הנקראים קריסטלין והארץ מגדלת בשמים . בפרט פלפל והסלפל ההוא לבן וצני המדינה שופבין עליו רוחותיו ונעשה שחור ונוכין וטעמים כבדי שלא יתקלקל בספינה כשעשאים אותו לרחוק על הימים ונהרות . והנשי מדינה זו שחורים וערומי' הנשים וגשים מרוב החום ועד נ' שעות על היום עוסקים במלאכתן ואחר זה כ"א פונה לביחו להיות קודות ביחו ויליו לו למחסה ולמחסר מאם הקודת עליהם עד בא השמש . משם נסענו על הים הגדול דרך רחוק ממוד עד למדינת מדי לעיר קרקוקיא . ומשם מתחם בסחורות כוש דהיינו בשמים . זורעים בחשון וקולרין בניסן . משם נסעתי לעיר בילג' יום א' מבגדה ושם בה"כ של משה רבינו ע"ה עומד' על שפת הנהר בנין מפואר מאד : משם נסעתי לבגדה היא עיר הגדולה ואם מדינות שבער ופרס ושמה קבורי' עשרה רבנים אשר היו עשרה בטלנים ה"ה מהר"ר שמואל בן עלי ראש הישיבה וסגן הלוי והרב ר' דניאל ור' אליעזר ור' חסדא פאר החברים ור' חני הנשיא ור' עזרא ור' אברהם הנקרא אבן סמך ורבי זכאי בן בסתגלי בעל החיים ראש הישיבה והרב רבי שמואל ראש הישיבה גאון יעקב ור' אליעזר בן זמח ראש הסדר מורע שמואל הנביא ז"ל כולם רבי דניאל בר חסדא ראש גלותא מורע דוד המלך ע"ה והמה נקברים בפני עמם בנן יפה . ובשער אשר באתי בו גובהו מאה אמה והדלתות נחשת קליל נוצץ כעין זהב וסיערו לי היהודים אשר השערים הללו היו שערי ירושלים וכשהתריבו את עיר הקודש עקרו השערים האלו והביאום פה ומלפני העיר ההיא שמה קבר של הצדיק ברזוק ופעם אחת היה בעיר זו עשיר גדול ובנים לא היה לו ובא אותו צדיק בחלום הלילה אליו ויאמר אחת חבנה בית לשמי על קברי ובזכות זה תזכה לבנים וכן עשה אותו העשיר ובנה עליו בנין מפואר מאוד ועלמה לו והוליד בנים ובנות . משם נסעתי דרך המדבר דרך רחוק עד קבר יחזקאל הנביא וגם אינו רחוק משם קבר ברוך בן נרי' הנביא :

בעשיה במלך אחד שאמר לאים יהודי ושמו ר' שלמה נתועד ונלך ונעלה את יחזקאל הנביא מקברו ונראהו איך הוא כי הוא היהוקאל אשר נעשו כמה נסים גדולים על ידו . השיב לו היהודי חלילה לך לא חוכל עשוהו ולא חוכל לראותו . אך איעך אשר קרוב משם קבר ברוך בן נרי' הנביא הלמודי את חוכל לראותו אפשר שזוכה לראות גם את רבו . אמר המלך מה מאוד נעמו עמך וכן אעשה . שלח המלך לשריו ולדוכסיו ונחווטרו יחד והתחילו לחפור קבר ברוך בן נרי' הנביא ולא איתר הדבר עד שפניהם משתנים ומחו מיד וחמהו מאוד . היה שם ישמעאל אחד זקן ויועץ למלך ויאמר מדוע פניך רעים הלא לזה על היהודים המם יפתחו את קברו כי המם אדוקים בתורתו חמיד ולא יזיק להם . ויעש המלך כן וגזר חיבף על היהודים אשר שמה המם יפתחו

אגרת הקודש

להודיע למאן דבשי למוידע דרך המלך ממדינות אלו לארץ ישראל. כמה דרכים לפי האיש יש נוסעים ארוח מפלגי ימי. ויש מעיר אונן שטאט. ואולם דרך הישר והטוב שבכולם הוא לנסוע דרך ק"ק קאמיניץ (פאלדוסקי) לעיר יאס העומדת במדינה וואלכיי ונקראת בוגדאריאה. ומשם לבלאז'ין העומדת על נהר טואל. ומשם נוסעים בספינה שחי שעה עד כפר אחת שעומדת על הספר טורקויא ומשם לעיר פראווידיעה ומלפנים היה שם היס ומעמלם נפשו המים עד מהלך הני יום משם ועליו נגנה כרך פראווידיעה הג"ל. ומשם לקארנינד. ומשם לאדרינאפיל. ומשם לקוסטנטינאפיל ושם קברו של איוב ומשם לדמשק. ואין אנו זריכים לנסוע דרך ים רק תחום שבת אחד עד עיר סקודארי ושם חפר אלכסנדר מוקדן ומשך את ים הלבן לחיך ים השחור. ומשם ביבשה עד עיר אנגורי. ומשם לביאר ונשם שמונה ימים לעיר טוריא ומשם ששה ימים לעיר מסיא ומשם ג' ימים לעיר טוקאד ומשם לסלעפ"ף ד' ימים היא ארס נהרים. משם לתובראד י"ב ימים משם לדמשק יום אחד ובדמשק עומדת בה"כ של אליהו הנביא ז"ל וביה מדרשו ושמה שני נהרות אמנה ופרפר נמשכין ובאין מהר חרמון. ונהר אמנה הולך הוך העיר. והנהר פרפר מחוץ לעיר ומשקה כל הגומה ופרדסין. ומלפני העיר תובראד עומדת בה"כ של עזרא הסופר באמצע שדה ושמה כלי כתיבה שלו אשר מהן כתב את התפלות ותהי בה"כ הג"ל ארון קודש מלמעלה ואין פותחין אותו כי הפותחו מיד מת ומתחיתו יש ארון אחר וכשמחפלין שמה מנחה גדולה קורין מס"ת שבארון החתום. והחוגרמין קורין שם העיר תובראד כי היא בלשונם לשון תורה על שם תורה עזרא העומדת שמה. ואולם דרך הלז דרך רחוקה היא והואשם גדולה. ויש דרך אחר מק"ק גליפול אלז עיר אדרינאפיל לק"ק ראדיש על הספינה ומאיש אחד ח' טאליר שכר הספינה ומשם לזידון דרך ים הגדול ושכר הספינה ד' ר"ט וזידון היא ארץ ישראל ומשמה נוסעים ביבשה עד ירושלים תוב"ב או עד שפעט. ויש נוסעים מראדיש לאלכסנדריא ומשם לעיר את או עד שרידא ועד מזרים ביבשה עד ראמליא. ומשם לשזורי דרך ים הגדול ומשזורי לעכו דרך יבשה עד ירושלים תוב"ב ותחת השער עכו הנקרא שער השמאני שמה קברו שני בני מתתיהו כה"ג ומתחיתו אלז הנהר מונח הרב ר' שמעון ז"ל בן אברהם ז"ל ב"על תוספות. ור' יוסף ארמלי בן רבינו יחיאל מפריז. והר"ר יעקב מדליג ורמב"ן מגרונדיא ורבינו יעקב בן רבינו שמעון בעל תוספות ורחוק מעט מהעיר שמה מקוה מחול יפה וזכה מאוד ונקראת מקוה חול זכאית עד היום. ושמה קבר אמנו ע"ה ועליו בנין מהודר מאוד.

שנת שפ"ד נשכתי במדינות שמערין בעיר קרימונוס והיא עיר האלוכה ושם המלך אז (קעניסמר) באחי שם והשר אשר נשכתי ה"י סולטן מחמד אומרחה ושלתני לק"ק סעפה ופדאוי היהודים מק"ק קושטאנא בה"כ ליב"ן טאלי"ר. משם נסעתי לעיר באשיליריה משם נסעתי ועברתי את הים ושם ביבשה אח"כ דרך ארץ קדרים נקראים טאטרין ואין להם עיירות וכפרים רק שוכנים בשדות באוהלים ובמערות עד עיר בחירא סמוך לארץ כורא ודרך רחוק הוא ומלפני העיר מושכים שבעה עשר נהרות וזריכין לללוח את כולם לבא אל העיר ומאז השני לעיר ים הסרוח וז"ל לעברו כי העובר שם מה מגודל הסרוח. והוא הולך עד אשור. ושני ימים משם ים אחר והוא זך ולולו אעפ"כ אין נוסעים עליו כי כאשר ישב הרוח מים הסרוח ללז ים הך הג"ל כולם נעשים פגרים מהים עליו. משם נסעתי למדינה נאיבין סמוך למדינה אשור ונסעתי לעיר נאיב ושמה ראיתי בה"כ של ר' יהודא בן בחירא ושני בתי הכנסת של עזרא הסופר ובבה"כ אחת אבן אדום כמותל אשר לקחו מביה המקדש ובאו ושקעו שמה. ועוד בתי הכנסות שמה ויהודים וז"ל ויש להם מחייתו מאים. משם נסעתי לעיר הדירא יושבת על נהר פרת ושמה מגדול בלעם. משמה ליטוה הישנה וחריבה וארצה חושך ושמומה. משם נסעתי ג' ימים עד הנהר הדקל ועברתי את הנהר ברפסודאוז הנקראים פלע"ין בל"א ואמרו לי הואיל ועימי חדים וקלים א"ל לעברו בספינה כי המים מהפכין אוהה על פניה ומעבר הנהר יושבת יטוה חדשה וזרים בה ז' אלפים בעלי בתים ולשואם לשון חרגום אין להם חזן הכנסת רק החכם מכבד בכל יום לא' מהן שיחפלו יראת אלקים וראש במקום הזה אין לשער ואין לכפר שמה ראיתי מוקדן המה היהושם הגדולים כמו יונים

Дозволено Цензурою.

Варшава 5 (17) Ноября 1873.

אגרת הקודש

חברו איש מהימן

ה"ה כמר גרשון במוהר"ר אליעזר סג"ל

אשר ראה כל הדרכים וכל הגלילות של ארץ הקדושה תבנה
ב"ב, להודיע מהן פלאי פלאים ומעשים נוראים.

וכבר נדפס באמשטרדם בשנת שצ"ה לפ"ק עם הסכמות גאוני עמודי ארץ
ה"ה הגאון הגדול מה"ו יואל סירקש בעל הב"ה ז"ל מקראקא, והגאון
ר' משה ר' מענדילס ז"ל, והגאון ר' יוסף ד"א קלמנקש ז"ל זכותם יעמוד לנו
אשר כולם יעידון ויגידון בהסכמותם על האגרת הלז שראוי לסמוך על דברי
הלו. ככן ראינו להביאו לבית הדפוס כדי להודיע לרבים נפלאות וחדושים נאים.

הובא לבית הדפוס בהוצאות הנגיד הנכבד וכו' מוהר"ר
יעקב אליעזר עדעלשטיין כהר"ם שמשון ג"י מביאליסטאק.

ווארשא

בדפוס ר' יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ИГЕРЕСЪ ГАКОДЕШЪ

т. е. Описаніе святыхъ мѣстъ

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

שער יב נהמות הארץ

עמר כפי טוב שנת, אם יתמהמה הבה לו יבא לש"ק קטן

אברך לאל השומר אשר עלי גומר. כל הכתוב להיום שבחי שערי ירושלים:

מהר בנו יתקיים הנהמות עדי עדיים:

על הר גבוה עלי לך מצבת ציון. הרימי נכח קוץ מצבת ירושלים. הרימי אל תוכחי
אלהי לערי יהודה הנה אלהיכם (ישעיה ס"א מ')

הנה אנכי מדבין בנפך אנפך ויסדוך בספרים ושמתי כדכד שמשוך ובערך לאנכי אקדת וכל
גבולך לאנכי חפץ (שם סימן ל"ד):

עורי עורי לבשי ערך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש. כי לא יוסף יבא בך
עוד ערל וטמא התערי מעפר קומי בני ירושלים. התשחתי מוסרי לוארך בני ציון
(שם סימן ל"א):

מה נאוו על הכרים רגלי מצטר משמיט שלום מצטר טוב משמיט ישועה. אומר לציון מלך
אלהיך גו' פלחו רגלי יחדיו חבנות ירושלים. כי נחש ד' עמו גאל ירושלים (שם):

למען ציון לא תשכח ולמען ירושלים לא תשקוט עד יבא כננה זקנה וישועה בלשיר אש גו'.
על תמונתך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה חמיד לא יחסו גו' (שם
ס"ה): אמן:

אלו הם הי"ב שערים

שער א חיבת הארץ בו מבוחר גדול מעלת אה"ק וקדושה:

שער ב גבולי הארץ בו מבוחר כל הגבולים והעיירות והכרים סביבה ומדת שטחה:

שער ג טבעי הארץ בו מבוחר כל טבעות היום והלילה והמשמים ועת הזעזע והקציר וחיות
הנמצא שם:

שער ד ישוב הארץ בו מבוחר מתחלה התיישבות היסודים שמה עד היום והגלות והמאורעות
וחסד האל אשר נחו היסודים מלווייהם ומספר היסודים אשר בכל שיר:

שער ה שבחי הארץ בו מבוחר כל הערים והכפרים כיצד נבנו על יסוד והדרם:

שער ו פרי הארץ בו מבוחר הפירות והירקות הנמצאים כנה:

שער ז מוזן הארץ בו מבוחר פרנסת היסודים ומעמדם ומצבם וכמה מגיב להם מאת אהב"ה
שגולה בכל שנה ושנה והולאה איש וביטו:

שער ח קרושי הארץ בו מבוחר כל קברי הדיקי אשר בכל שיר ועיר וכפר וכפר:

שער ט מנהגי הארץ בו מבוחר כל מנהגים הקדושים מהיסודי מהאשכנזים והספרדים ומנהגי
המשמאלים והערביים:

שער י מעשה הארץ בו מבוחר כל המעשיות וסיפורי נפלאות אשר קרה עימי קדם עד היום:

שער יא זמרת הארץ בו מבוחר כל השירים מהספרדים ושאר שירים ודברי נעימים:

שער יב נחמות הארץ בו מבוחר כל הנחמות וישועות אשר יהיה בעזר האל באה"ק בציאות
גואל זקנו בני"א:

תושרבע

שער יב נחמות הארץ

כנסה ישראל לפני הקב"ה רבש"ע בשביל תורה שנתת לי שנקראת מקור חיים חמי עתידה להחנינו
 באורך מאי באורך נראה אור זה אורו של משיח שנאמר וירא אליהם אור האור כי טוב מלמד שלשה
 הקב"ה בדורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגמול למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו
 (פסיקתא רבתי): תניא ר' אלעזר הקפר הומר עתידין בני כנסיות ובתי מדרשות שבחנה לארץ
 שיקבעו בה"י שנה" כי תבזר בהרים וככרמל צים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבזר וכרמל שלא
 בלא חלא ללמד תורה לבי ענה נקבעו בה"י בני כנסיות ובתי מדרשות בקורין בהם ומרביצים בהם
 ההורה כולה על אמה כמה וכמה (מגילה פרק בני העיר): ואמר ליה רב נחמן לרב יוחנן מאי
 דכתיב בקרבך קדוש לא אבא בעיר (ישעיה ט"ו) משום דבקרביך קדוש לא אבא בעיר ח"ל הכי
 אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מעלה. ומי איבא
 ירושלים למועלה. הן דכתיב ירושלים הבנויה בעיר שחברה לה יהודיו: בגין ציה המקדש יהיה
 קודם לקיבוץ גלויות וקיבוץ גלויות יהיה קודם לתחית המחסים (מדרש הנעלם עמוד כ"ח):

קודם לאלף השביעי ר"מ שנים יעלו המים ההמחויים ויכסו כל העולם ולא יבאר רק ח"י והיה
 שטה על פני המים כמו חיבה נה והלכה עד קרוב לגן עדן הארצי במקום שיואלים הארבע
 נהרות ואותן ההשמים שיבארו באותו זמן הם לדיקים גמורים ולשם מהלצנים ומטהרים ונעשים רוחניים
 (גליה רז"ה). וגם מוצא בשכחה לקט הטוב על ילקוט הראובני: צמאה נפשי לאלהים לאלה היו
 מהי אבא וגו' (ההלים מד) אמרו לו ישראל רבונו כל עולם אימתי אהה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו
 עולין בשלשה פעמי רגלים ורוזין פני השכינה ה"ר יוחנן כשם שהיו באין לראות קך היו באין
 להראות שנה"י מהי אבא ואתה: א"ר יהושע בן לוי למה היו קורין אותה שמה ציה השואבה
 שמשם היו שואבין רוח הקודש אמרו אימתי אהה מחזירנו לאותו הכבוד הרי כמה זמן שחבר ציה
 חייב הרי שבע הרי יוכל הרי שבע מאות ושבעים ושבע ועתה הוא כבר אלף ומהו וחמשים ואחד
 מהי אבא ואתה פני אלהים אמר להם בני העולם הזה כמה פעמים הייתם עולים בשנה לא שלשה
 פעמים בשנה כשיגיע הקץ חמי צוגה אותה ואין אהה עולים שלשה פעמים בשנה חלא כל חודש
 וחודש וכל שנה אהה עתידים להיות עולים זו כמה שנאמר והיה מדי חודש בחדשו ומדי שנה
 בשנתו ד"ה והיה מדי חודש בחדשו והיך אפשר שיבא כל צער בירושלם בכל חודש וכל שנה.

א"ר לוי עתידה ירושלם להיות כהרץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו ויבאך הם באין
 ר"ח ושנה מחיף העולם חלא העצים באין יעמיט אותם ומביאין אותם לירושלם והם מהפללים
 בש בבקר והוא שהגזית מקלסן (ישעיה ס' ח') מי אלה בעב חסופנה גו' ד"ה והיה מדי חודש
 בחדשו ובתי שארעו ר"ח להיות בשבת ולאמר הכהוב מדי חודש ומדי שנה היך ח"ר פתחם הכהה
 בן חמא בשם רבי ראובן באין שני פעמים ח' של שבת וא' של ר"ח והעצים עומין אותה בהשכמה
 ומביאין אותה לירושלם והם מהפללין שם בבקר והן טוענין אותה לבחיהן מי אלה בעב חסופנה הרי
 של בקר ויוניים חל ארובותיהם הרי של מנהה. חינו הומר יבאו כל ישראל חלא בשר ח"ר פתחם מהו
 כל בשר כל מי ששער יבאו בעוה"ז! (ש' כמו בוסר לטון מאוס) ובזיון כמ"ש בירושלמי ברכיה פ"ב
 הלכה ח' בר ג' דאומא מבשרה ליה ולהתה דאבא מיקרא ליה זוכה לראות פני השכינה בדכתיב
 (משלי ל"ג ט"ו) עולם עינו מראות בעע מה כתיב אחריו מלך ציפיו החזינה עיניך ד"ה יבא כל
 בשר אש"י עבו"ס ולא כל עבו"ס חלא אותן בלא שערזו בישראל מביח בקבלן. ובזכית מה ישראל
 זוכין לכל הכבוד הזה בזכות יציבה של ח"י שהיו יושבין ומלמטטין בן האומות בעוה"ז וקך אהה

מואל בלכות העולם הן סוף על מה שנתערו על קבורה ח"י. (ע"כ הפסיקתא רבתי):
 עתיד הקב"ה לקבל כל ישראל מהרבע הסיף כל הארץ כגן הזה שנופש מצרונה לערונה כך עתיד
 הקב"ה ליטע אוחס מהרץ עתה לארץ עתרה שנה"י שאלים צבית ה' ונעטב השהה יפירו
 וילמחו צבית המקדש שנה"י בחזרות אלהינו יכריחו עוד ויבזון בשביה מה השביה הוא הדר ובבד לזקנים
 כך הם הדר ובכוד שנה"י דבשים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה' כל חלו למה להגיד להלל ולבטן כח
 משיו של הקב"ה ולהגיד שהוא לדיקויבר ואין על שנה"י אורי ולא עולתה בו (פרקי דר"א פ' י"ט):

שער יב נחמות הארץ

בתחיית המתים כל מהי חו"ל יצרה להם הקב"ה גוף שלם מעשה קצת שאינו נדבק ולא יקבלו שום נשמה עד שיהלגלו לה"י ושם יתן בהם נשמות (עיין בזה בראשית) :

דע כי מסורת קבלה בידנו כי באותו יום שיבא מלך המשיח עם קיבוץ גלויות לה"י ימלא שם בא"י שבעה אלפים חבתי ישראל ובאותו היום יחיו המתים שבהם יבדלם וישלחו אותם היום יסלקו חיות ירושלים ויבנה אותם בארבעים טובות ומרגליות ויחזרו אז המתים שבה"י בעת היותם אל בריה חדשה רוחנייה וכן השבעה אלפים אשר נמלאים חיים בעת ההיא שמה ג"כ יהיו בריה חדשה כולם גוף רוחניו כמו גוף אדם הראשון קודם שהטא והגוף כל הגוף ומשה רב"ע ואלוהו וישוטטו כולם באויר וישפשו כנשרים וכל זה יהיה לשני חבתי קיבוץ גלויות וכאשר יראו אותן האנשים כאשר אחיהם נעשו בריות חדשות ופורחים באויר לגנת לדור בג"י ללמוד תורה מפי הקב"ה אז יקבלו יחד בני קיבוץ גלויות ויקחו דגלה בלבנם ויהיה להם דגליון נפש ויהרעמו אז על מלך המשיח ויאמרו הלא הנהגו עם בני ישראל כמוהו ומאין זכו להיות הם רוחניות בניו וגם משא"כ הלא ולמה נגרע וישיב להם המשיח הלא כבר ידע ומפורסם מדותיו של הקב"ה שהם מדה כנגד מדה אותן שהיו בחו"ל אחר יגיעות רבות שהתללו לבא לה"י כדי לזכות אל נפש פהורה ולא הבו לגופם ולממנים ובאו בים וביבשה ולא חבו להיות נעשבים בים אז להיות עול ביבשה . ולהיותם שבוי' ביד אדונים קשים ובעבור עיקר רוחם ונשמתם עמו זאת ע"כ חזרו להיות רוחניים מדה כנגד מדה אבל אחס שהיה בידכם לבא לה"י כמוהם ואחס נהרשלתם בעבור חמדה ממון וחשש' לאיבוד גופיכם ומאודכם והם עשיכם עיקר ורוחכם ונפשתיכם עשיהם פעל לכן נבארתם ג"כ בגמייס מרוח' (ע' במ' חסד להצרתה חזלאי מעין ג' נהר כ"ב) : כיסורת קבלה היא בידנו שהחיות המתים יהיה בא"י ארבעים שנה קודם החייה אשר בחולה לארץ אמנם כל מי הנשער בחו"ל ויש לו ממספחהו קרוב שב בא"י שהוא חייב באבולתו הן איש או אשה יש כה ביד קרוב שהוא אחר בא"י להחיות אותן שבחו"ל וזה סיד נרמז במש' המיד נחשם שהרז"ל עהדים לדיקים שהיו מתים שנאמר כה אמר ה' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו וכתיב ומה משענתי על פני היער (לומר ג"כ משענת דהכא ממשענת דהתם אלל אליבש שלת את גחתי להחיות את בן השיענית) ומה שחולה כח החייה בזקנה ולא בלדקה העיני הוא כדי לרמזו כל הדר בא"י נקרא לדיק כמ"ש ועמד כולם לדיקים וכו' ע"כ אמר זקנים ולא לדיקים אמנם סגולה זו דחתיי אינה חלויה בזקנה רק לדיק שהיה בן חורה שהם נקראים זקנים כמש"ה והדרתה פני זקן וארז"ל זקן זה קנה חכמה שהיא חירה (ע' חס"ל משין ג) : בשעיה שהקב"ה נואל את ישראל ג' ימים קודם שיבא משיח בא אליהו ועומד על הר ישראל וצוה ומספיד עליהם ואומר להם הרי ה"י עד מהי אחס עומדים בארץ זיה ושמותה וקולי נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ אומר להם בא בלוס לעולם בא שלום לעולם שנה' מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיט שלום מבשר פוג משמיט ישועה אומר לציון מלך אליהך כיון ששמעו רשעים הם שמחים ואמרו זה ליה בא שלום לנו ביום שני בא ועומד על הרי ישראל ואומר בא טובה לעולם בא טובה לעולם שנה' מבשר טוב וגו' ביום השלישי בא ועומד על הרי ישראל ואומר בא ישועה לעולם שנאמר משמיט ישועה וכיון שהוא רואה את הרשעים שהם חומרים כך אומר לציון מלך אליהך קומי אורי כי בא אורך ח"ר יוחנן משל למהלך בדרך עם דמדומי חמה בא ח' והדליק לו את הנר וכבה ובה אחר והדליק לו את הנר וכבה אמר מכאן ואילך איני נומחין אלל לאורו של בוקר כך אמרו ישראל לפני הקב"ה עשינו לך מערה בימי משה וכבחה בימי שלמה וכבחה מכאן ואילך אין לנו ממתינים אלל לאורך שנה' (תהלים לו) כי עמד מקור חיים באורך נראה אור וכן אמר הקב"ה קומי אורי כי בא אורך וגו' : ח"ר אחס נמשלו ישראל ליות שנה' (ירמיה יח) זיה רענן יפה פרי הוהר קרא ה' פתך ונמשל הקב"ה בנר שנה' (משלי כ) נר אלהים נשמת אדם מה דרשו של שמן להנחן בנר הם מאירים שיהם כאחת כך אמר הקב"ה לישראל הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי . איני ואחס נלך וגאיר לציון שנאמר קומי אורי כי בא אורך : א"ר הושעיא עתידה ירושלים לעשות פנים לאומות העולם והם מהלכים לאורה מה טעם והלכו גוים לאורך (ישעיה ס) וכן הוא אומר (שם ב') והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים וגו' וההו אליו כל הגוים וגו' זש"ה (תהלים לו) כי עמד מקור חיים באורך נראה אור אחיה

שעריא זמרת הארץ

ל כבות יכאבו . עינים תכבינה . דמעות ישאבו . ידים תררינה :
 י ען כי נתנוה . חמרתה להרם . כסוכה בברם . כמלונה במקשה :
 את רבתי ברכות . בתוך עם סגולה . כך יופי ומלכות . ברכה ותהלה :
 מאז הם בגולה . את רבת המהוזה . כאשה שוממה . מכורה נמושה :
 מארבע הפאות משרידי עדותיך . עיניהם תלויות : אל אהבתך :
 ער יקים הרבותיך . ארון המתנשא . ואותך יעשה . בריאה חדשה :
 הוניה באבל . עניה סיערה . עוד תהי בתבל . לעולם נבירה :
 לשם ולתפארה . לאורך ילכו . ובבה יתברכו יחד איש ואשה :

חומר הזה שר הדב המקיבל ל' יסבלל נגד מדמסק ז"ל :
 חוש תן לנו חלק כדוד . וגם נחלה בבן ישי .

י רך תנתנו לארץ הקרושה . כאשר הבטחתנו על ידי משה מורשה . ושם תחוינה
 עינינו מקום מקדשך על ידי דוד בן ישי .
 ש עה שועת עם רל אשר לבם נמם . גם כי אועק ואשווע על לא חמם . מדוע לא
 בא בן ישי .
 ד גלי המבשר תיש גא אל נערץ . ויבשר לנו פתאום חזון הנפרץ . השמר העם
 אשר בלשונם יתרוץ על מלכות בית דוד בן ישי .
 א אשר נדרתי אשלים . ואבא בתוך עיר סוכת שלם . ושם אראה מלך השלום ע"י
 דוד בן ישי .
 לך צור ישעו אייחל יום ויום . ואשווע תנה לנו פדיום . ויציץ ציץ קדוש ואיום ויצא
 חומר מגוע ישי .

חומר הזה לומרים הספרדים כליל פורים :

פורים פורים פורים לנו ברוך אשר בחר בנו . יתרום שם אלהינו . הנוקם את
 נקמתנו . מעמלק ראש צרינו . כי ברפדים נלחם בנו . פורים
 פורים גם זאת בהיותנו . גולים בארץ אויבינו . לא עזבנו אלהינו . להפד ברית
 אתנו .
 בחר היתה לראש . אל מלך גדול וקדוש . בימי המלך אחשורוש . יי הוא משנב
 לנו :
 פתשנן הנשתון . להברית את עם לא אלמן . בעצת הצודר המן . אוי חיים
 בלעונו .
 שלח רצים דחופים . אל שבע מאה ועשרים . להשמיד כל היהודים . לולי יי שהיה
 לנו .
 לבש נקם ולי הסה . על יד ימיני והרסה . זמר הרש אליו אישא . ער חנה יי
 עזרנו .
 ויוציאנו לרוחה . ומינן ואנתה . ליהודים היתה שמחה . ואור יקר זרח לנו . פורים
 מלאו גביעכם יין . ושלחו מנות לאין . ונראה עין בעין . בשוב יי אתנו . פורים

כליל פני נוסנים לומר סומן זה .

יקרבנו יי לעבודת בית המקדש . למען זכות אבותינו . אב רחמן . קרב זמן קרב
 זמן .
 אין כמוך יי . מהר יבנה בית המקדש נעשה את עולותינו .
 והצילנו יי מזדים עושי רשעה . על ידי דוד משיחנו .
 שמחנו יי עם משיה דוד בן ישי . וקבץ גליותנו .
 עת לעשות ליי . בעמלק נקמה . כאשר עשה לאבותינו .

אל רחמן
 אל רחמן
 אל רחמן
 אל רחמן

שֵׁעַר יֵאֵזְמֶרֶת הָאָרֶץ

בר יוהאי קום כדר צלותא . קמי אל יכרוק כגלותא . לן וליה יתיב ית שכינתיה . די השתא גו עפרא רחישא :

ס'ר וכמנה לכדוד ככ"י נ'ים ל"ג לעומר כ' לני אליהו כדנן :

א יום נכבד יום זה ונורא . עמיה וששון ליהודים ואורה . בו נכנס לפרסם וכתר התורה . קודש קדשים הוא לה' :

ג עמו אמרתיו האלהי התנא . מלא היה אלהים בהכמה ובתבונה . ויביט נפלאות מתורת האמונה . רוח דעת ויראת ה' :

י שישנו יגילו רעיו ואחי . פי רנה אמלא אערוך שבהו . בשמחת הצדיק רבי שמעון בן יוחאי . כי בו בהר ה' :

א דון עוזנו מנן בעדנו . מלא הכדים משהת גואלנו . צמה צדיק מושל ויראת אלהינו . מי ימלא גבורת ה' :

ל קה הטוב ניתן לו למקרו . בבואו למערת הצרים למבטחו . שם נגלו אליו האלהים בברחו . ביום הציל אותו ה' :

י שמחו מרומים ותגל האדמה . בתפארת אדם ואיש המלחמה מלא מאור הנוצץ כזוהר החמה . קדוש כמלאך ה' :

ה יום חמדת הימים יקרו לנצה נצחים אותו השמרו . אכלו דודים וריעים שמו ושכרו . ושמחתם לפני ה' :

ו שלחו מנות לאין נכון לו . איש רעהו יעזור אשר כגילו . ביום הזה כי רב הודו ומהללו . תצא תורה ודבר ה' :

ס וד ה' לחביריו הביע . צדיק יסוד עולם הגיד והודיע . כמעין המתגבר כמעל לרקיע . ומלאה הארץ דעה את ה' :

ד בר גדול במעשה מרכבה . דבר הנביא גדולות ונבא . ירדה סביבותיו אש מעלה ולבה . והריחו ביראת ה' :

ב יום שלשה ושלשים לעומר . הפשיט הצדיק את בגד החומר . בו נבחר מפי קדוש וטהור גמר אימר . את כל דברי ה' :

ז אתה לך לקץ אליו נאמר . להיכל העליון נכנס למשמר . לפני ולפנים כאלעזר ואיתמר . העומדים שם לפני ה' :

ג א אב רחמן בגללי תרומם . דגל המלכות ותבנה השמש . עמך גוי הגדול מאבלם תנחמם . ונעלה אל הר ה' :

זמנר הזה ימד הכז הקדוש ר' יהודה הלוי ז"ל כספרו ספרו על קבר ר' יהודה כר' עילאם ככל ער"ח וכו' תביא כל זמנר רק לרנן הקדושה יקרה וחמודה וכו' . ולמי יעתי ומלאתי אותה ככ"י חלל נכבד אחד :

א רץ הקדושה . יקרה וחמודה . לתורה ולתעודה . תקרא דרושה :

ב אמצע העולם . הוסד יסודתיך . משמים סולם . נצב לעומתך :

מורה בשלימותיך . כי את הנבחרת . פינה מיוקרת . ואבן הראשה :

ד מה על גבול תבל . רב יקרך . בפז לא יסולה . ובספיר עפרך :

גם מתכים אויך . וטאירת עינים . הבת ירושלים . בלבבות שרושה :

ה מוריה מעונה . והמקדש הנורא . לכסא שכינה . וארון התורה :

ו עבודה מהורה . ויולחן הפנים . לכפר עונים . כזבה נחושה :

מקום הנבואה . ואורים ותומים . והאש הנורא . באה מכרומים :

ב ארצות העמים . אין ערך הדרך . ברוך שבחרך . לעמו ירושה :

ס נהדרי גדולה . לבני ישראל . כחצי עגולה . אצל ההראל :

עין ראתה אל תורך . אשרי הלכה . ארץ החשוקה . מאבות שלשה :

לבבות

בר יוחאי נמשהת אשריך שמן ששון מחבריך

מלכות בר יוחאי שמן משהת קודש נמשהת ממדת הקודש. נשאת ציץ נזר הקודש הבוש על ראשך פארך. בר יוחאי

יכוד בר יוחאי מושב טוב ישבת יום נסת יום אשר ברהת. במערת צורים שעמדת שם קנית הודך והדרך. בר יוחאי

לנח סוד בר יוחאי עצי שמים עומדים למודי יי הם לומדים אוד מופלא אור היקוד הם יוקדים הלא המה יודוך מוריך: בר יוחאי

תפארת בר יוחאי ולשדה תפוחים. עליה ללקוט בו מרקחים. סוד תורה בציצים ופרחים. נעשה אדם נאמר בעבורך. בר יוחאי

נצירה בר יוחאי נאזרת בנכורה ובמלחמות אש דת השערה וחרב הוצאת מתערה שלפת נגד צורריך. בר יוחאי

חסד בר יוחאי למקום אבני שיש הגעת ופני אריה ליש גם גולת כותרת על עיש תשורי ומי ישורך. בר יוחאי

דינה בר יוחאי בקודש הקדשים קו ירוק מחדש חדשים שבע שבתות סוד חמשים קשרת קשרי י"ח קשריך. בר יוחאי

הכמה בר יוחאי יו"ד חכמה קדוהה השקפת לכבודה פנימה ל"ב נתיבות ראשית תרוכה את כרוב ממשח זיו אורך. בר יוחאי

כח בר יוחאי אור מופלא רום מעלה יראתי מלהביט כי רב לה העלומה ואין קורא לה נמת עין לא תשורריך. בר יוחאי

בר יוחאי אשני יולדקך אשני העכ לומדך ואשני העומדים על סודך לבושי חסן חמוץ ואלורך: בר יוחאי

בר יוחאי נמשהת אשריך שמן ששון כהבירך :

פיוט לטוב המוסלם ח"ק המקובל האלפי מוס"ר פלאג"י שוואט ז"ל :

בר יוחאי בוצינא קדישא ינהיר לך בנהורא הנפישא: בר יוחאי
בר יוחאי אית לך כרגליתא. טבא היא. כלה מטרוניתא די מינה אהניתא מתניתא. כל ליליא על פומך רחישא: בר יוחאי

בר יוחאי נהירתא בנהורא. טוב איהו. שושבינא יקרא. בן מלכא. ושכנתיה דנהירא לך בהאי זוונא קדישא: בר יוחאי

בר יוחאי ירות אולפן בתרי אפיא. ברברי זוטרי. חד קביל חד הוו נהירי גו ביתא די השתא בתישא: בר יוחאי

בר יוחאי פום קודשא בריך היא. לך נשיק. נשיקין סגיא וכגון דא מקמיה גליאו לך רוז אורייתא בלחישא: בר יוחאי

בר יוחאי רשיעין גמירא. בשמאלך תדהינן לנורא ושביבין דלהיטין תדירא לדבוקי האי סטרא די בישא: בר יוחאי

בר יוחאי גו ביתא זמינא. האי דרגא דדרועא ימינא. די פרישא על תוקפא דדינא לך סליק אברהם ברישא: בר יוחאי

בר יוחאי ינוקא דאמא עילאה הירותא דעלמא. מחכרא טבא לך מעימא. די מנטר גו ענבי פרישא: בר יוחאי

בר יוחאי הכים וסובלתן. בתלתין. ובתרין שבילין די מריקין לך משחא בעידנא דעסיקין. בתפילין דרישא: בר יוחאי

בר יוחאי זיו רישא דכולא. דסתמי וממירו לעילא לית לן רשו לאסתכלא ביה בנין הוא- ברישא סגיא: בר יוחאי

שער י מעשה הארץ

צריא אולם ובה"ג הכ"ל אמר אל העדה החיצונו וראו את ישועה ה' אשר עשה עמכם היום אשר
 הי' חוץ מדרך הטבע שיאומן כי יוספר ובמחו העדה מאד ועשו אורחו יום הלל והודאה להש"י
 על הנס אשר הוציאם ממוח להיים כן יוציאנו מכל צרה וצוקה אמן :
 מעשה מנהג קדמון במקלות ירושלים שהשמש יקח עמו לציתו הלכותיה עם היין את הקדוש
 שעושה ציהכ"ג ובמוז"ש מביאו מציתו להבדיל עליו המנהג הזה בא להס ע"י מעשה נורא
 שארע בירושלים :

לפני ימים רבים ויקר מקרה פעם א' בליל חמישי וישן השמש מציכ"ג הלמוד תורה שינה
 התרדמה ושניהו ערבה עליו פחאום בא אליו איש בלי הכירו מעולם ויקץ אורחו משניהו
 ודבר אליו בקול גדול וחפזין לך מהרה לציכ"ג ואל העמוד כי בוער אש להנה אדום קדם
 בארון הקודש מקום עמידת הספרי תורות . וח' מזה יוכל לבא כל הצהכ"ג במאכלת אש גם כל
 העיר חבי' לשריפת אש :

ויחרר השמש מאד וילך במרוצה לצהכ"ג שלו ובחפזין רב פתח את ארון הקודש וירא כי אין אש
 ואין דבר רק בשעת הסיפוס בארון הקודש בחשכת לילה הרגיש כי הלכותיה של היין
 איננו עומד על עמדו הקמידי וזה הדבר עשה רגש פלא בלבבו מיד לקח הלכותיה בידו והניס
 בו נגד אור הלכנה אז הכיר בו שהלכותיה הזה אינו הלכותיה שעומד בו היין המיד ואחר הוא
 מיד לקח הכוס ושפך מעט מעט מהלכותיה וראה שהוא דם אז הבין היטב שבדבר הוא גם הוכיר
 את הלכות . אז לקח את הלכותיה ושבחו להלאה מציכ"ג : ולחץ וכסה את דמו בעפר ועמיד
 ללכותיה אחרת עם יין לבן כדרכו וילך אל ציתו וישכב על משכבו ולא הודיע הדבר לבום אדם ויהי
 ממחרת בעת אשר עמדו הצבור להפלה הפלה שחרית ויבוא הפאשא מירושלים עם כימר הגדול
 של הנרעקין והרבה ישמעאלים וכומרי' ואנשי חיל . ויחרדו היהודים מאד מאד ופניהם נחורו
 כשלג לבן וכסיד הסיכל רק השמש לא חרד מאומה אדרבה שמת שמחה גדולה מאד בלבבו כי הבין
 כל הענין להכליתו . ויהי כמחרים לדעת מיד לזה הפאשא לחפש בחפש מהופש בכל פינות ציהכ"ג
 בצחורין ובסקרי' ויחפשו ולא מצאו אז אמר א' מהנרעקין נפתח גא את ארון הקודש וראה שמה
 מיד פתחו הישמעאלים את הארון ויוציאו את הלכותיה היין החמיל יוני אחד לנשוק ראו כי היה
 מלאה דם ילד נוצרי אשר שחטוהו היהודים לקרבן לאלהיהם אשר דרכם בכך . וישאל כימר
 הגדול אל ראש הרבנים מה יש בהלכותיה השיב לו לא יש רק יין על קידים מיד לקח הכומר ושפך
 מהלכותיה אל חוץ הכוס וראה כי הוא יין המשובח וריתו נודף כבשמים הנעשה מעצבים מחברון
 המשובחים מאד ויוסף הכומר את הכוס אל הפאשא והפאשא אל העומד אלנו וכן כולם וכולם
 העירו והגידו כי הוא יין משובח אז בקש כימר הגדול את ראש הרבנים שימחול לו על שהשביח
 את עבודת אלהים זו הפלה כי עליו אין האשם תלוי רק היוי בקש להעליל על היהודים ולאבדן
 ח"ו על לא דבר וסקר ענה ביהודים הנקיים מדם הצנח אז שלף הפאשא את חרבנו מתערו
 ויבקש להרוג את היוי באתנע ציהכ"ג אך הכומר הגדול אחז בחרבו ואמר לו אפש כי לא הפארת
 הוא לשפך דם האדם במקדש ה' בלאהם מציכ"ג נתן היוי תודה כי הוא בעצמו עשה את הדבר
 הזה מפני שאחז את היהודי' כי חשב אשר בזה יימלא חן בעיני הפאשא אך והסוף הוא כי הכניס
 בזה ארון אף גדול בהפאשא וישלף חרבו ויהרגוהו כמון לציכ"ג : כן יאבדו כל אייבי ה' וישראל .
 לזאת החקין רבב מירושלים שמיים הוא והלאה לא יעמיד השמש את ללכותיה היין בארון הקודש
 בצהכ"ג . כי לאו בכל זמנא וזמנא מתרחש ניסא :

בשלם שער מעשה הארץ . ובעזר העושה מופתים בארץ אתחיל שער זמרת הארץ :

ככה פסרו נמשוח לפי הומס והיהודים מהם האמינו לקול האות והאמרו שהוא רמז על ציבת
הנואל במהרה ומלאו רמז בחוקים מהרשב"י והרבה לא האמינו באמנם כי שקר ענו טישמעאלים
להטענה את היהודים ולחזק בהם הקב"ה ישלח לנו מהרה אזה האמת:

מעשה מרבי זימין נאדערר האיש הזה מנעוריו עד בואו בימים כשנים שנה עשה מלאכת
עיבוד העורות והי' ע"ה אשר לא ידע בין ימין לשמאל וגם בעל עבירות ר"ל פחאים
בהעלות על לבנו מעשיו הרעים והבלי העה"ז כי זאבו המה להפיע ה' בקצרו רגש קודש לבז
בחסובה שלימה לפני הארון ה' זכאיה . וגמר בלבו לעלות לה"ק לקנותם הם שלימה לפעו
הנעטעה בטיס היון במאלות מחשבים וכלי איחור כלל לקח תעורר הכסף אשר בידו סך רב וצא
לצפת וקנה לו פס גיה ועשה תשובה שלימה כל חצות לילה בעל במקוה והאמר חיקון הצוה בקול
מר לורח והאחי כן גמר את ההלכים והרד עיניו דמעות מאין הפגוה ואחר זה הלך בצוקים
וברחובות וקרא בקול גדול ישראל עם קדוש עמדו נא התיצבו נה לעבודה הבורא כי לך נילרתי
(כי מנהג בכל לה"ק שאחד מעירר את העב ככל לילה אשר חצות בין בקין ובין בחורף) ולא
עזרבו שים גשם ומקר ורחם סערה וקור חף לעת זקנהו ועשה זקנה וחמד מה שביה בידו חילק
לתלמידי חכמים לזה קנה בית ולזה עשה מלבושים לזה מחיית ציהו וקנה חלק בכל חבורות
קדושות . חבורה ש"ס ומשניות וסוד ממון הרבה וקנה מכמה אנשים מלות ומכר להם העניות
ולקח מכלם בערות עם החיותות ידי עדים ככה נהג לערך עשרים שנה עד שנעשה בן שמונים
שנה ואור עיניו גם הם אין אחו והשם כחו והי' כליא צביה לא יכול עוד לצאת ולבוא בכל זאה
אמר חיקון חזיה וההלים בכל חצות לילה בעל פה אך נשאר בעירות ובחוכר כל כי כל מה ביה'
לו נקח בעד נפשו והלחיה וצא עם פקודתו ליתן נשמתו ויקרא להורבו וילכו לאמר הן יש עמדי
כך וכך ממות כסף אשר הנחתי לחועלת נשמתה העשה בה כל שלשים יתפללו ממין צבתי וילמדו
משניות והקן לכל או"א כך וכך וגם קדים יאמר ה"ח אהד כל השנה בכך וכך והשאר על הולאת
הכריכין וקרקע ולחבורה קדושה והן לי ידך שכל השטרות אשר יש לי הניח עמי בקברי למען
יהיו לי לבד הביב לו האיש הנני לישות ככל מנהגך אשר נותני רק הן לי ידך להודיעני מה שנעשה
עמך בזה העולם והקן לו ידו והסוף רגליו ויועט ולאהר שני הדשים בא הליו בחיזון לילה והאמר
לו בעה בואי לפני צ"ד של מעלה פתחו לי הבנקס אשר נתתני ביד וראיתי כחוב כל העבירות
שעשיתי מיזם הולדי עד היום הזה ותסמר בער ראשי מיד לקחתי את הכתבים והשטרות שהי'
עמדי והנחתי לפניהם . מיד אסרו חין לו משפט מהשוכהו אשר עשה וגם מכר העבירות אך האיש
האחד לא עיב יחי' אחריתו אשר עשה ותין לי רשות לנלות האיש ולא יוחד בצוקר ויקץ האיש
בחרדה גדולה מאד ויצא לפני הקבל ויספר להם כל חיזון הלילה ויחממו חים אל החיו . מכל זה
מכל ליקח מוסר השכל כי לא דבר רק הוא מה שהאדם עושה בעוה"ז וכמה גדול כח התשובה
הש"י יחזירו בתשובה שלימה לפניו כי"ר :

מעשה בנפשה זה שש שנים הלכו זקנים וגם בחורים לכפר מירון על זיין התנה רשב"י ז"ע
עוד הם לא הרחיקו את העיר בא נער ה' ישמעאל מייסדי צפת ויסקל באבנים גדולות
עליהם ובנערה בו פעמים ושלא ולא הטה אזנו רדפו אחריו בחורים והלכוו מכה רבה וילכו
לדרכס ליום המתה ושל הישמעאל ה"ל בחולו גדול באש הבערה והי' מוסקן למות . והבינו
הישמעאלים יושבי צפת את נשכס לאמור במות הזה נעשה נקמה גדולה ביהודים עד הבמדס
ח"ו . והרב הגדול המפורסם רבי שמואל העליר נ"י הלך הליו כל היום וכל הלילה והקן לו
רשותות יקדים כי הוא רופא מאמן ומומחה אך לא מלא מנוח לנפשו ביזם ה' בא הה"ג הנ"ל
אל היהודים בפתד גדול ואמר להם שהאמנו ורדנו תגלה ביתי הישמעאל הזה כי לפי ראות
עיני לא יעמוד הישמעאל מחליו והישמעאל' העבירו כדון ציניהם לאמר היו נעוים ליום מות
הישמעאל הזה ופתד גדול נכס על היהודים מאד . וגזרו צום ויאספו כל הנקיות כל בית רבן
ויבואו צבתי כנסיות וצתי מדרשות ואמרו תהלים ובקשות . גם השתחוה על קברי נדיקים והזכירו
שמו והם אמרו על מקומות הקדושים ובעזר השומע לקול עמו ישראל לתאר ימים אהדים עמד מחליו
בריה

שערי מעשה הארץ

הדום והרח"ו הלך עמהם ללוותו ויבואו עד מקום בית רימון וילעקו העשאים בקול מר טרח להרח"ו אלה הנה הוקל הארון מאד בלי הרגש כלל אם מת בחיבו ויחמר להם עמדתו נא ויעמודו אז הלך הרח"ו ויגש אל העומה הבהה ויהמהמה גם כשעה ואח"כ בא אליהם וחמר להארבעה העשאים הספידו לארבעה ראשים כל א' ילך אל מקום א' מארבע רוחות השמים ומבד להם שמות וילכו ויעשו כירק צום לכל ירך לבבם משחד עיניהם אשר יראו ויבי המה הולכים ראו כלבים הרבה שהורים גדולים וגוראים מאד ויאלים מביח רימון ויבחים עליהם בקול מר וודעים להורגם. וגשל פחד ואיזה עליהם אך החזוקו כמות הרח"ו עליהם וימלאו כל א' על מקומו רבע מהמה אשר נחמד לארבעה חלקים ע"י הקליפות ימ"ם ובדלצון נפסם הביאו כל א' אה חלקו והיחיתו בחרון והרח"ו אמר קדים והלך עמהם עד מקום קברו ואחד סדימת הגולל הלך לביה ומהיום והלאה התעלה הקליפה לגמרי. כן יתעלו כל הקליפה שבשלים וישב בדמשק עד שח פטירתו וזה לכרות לו קבר עד בית רימון ואזי צעה הייתה שמה הלכה להשתחה על קברו פעמים וראיתי משם אשם קלה העומה מביח רימון כי בנין גבוה הוא מאד וכניב קברו נקברו עשרה רבנים גדולים ודקיו הזמן זיע"א. גם ה' בדמשק מקום א' אשר אה יהודי עבר דרך שמה עבר עליו רוח עומה להשחמד ויבי לעד גדול ליהודים על ככה כי רבים המירו דהם אף יראי ה' מנשוריהם ויבי היום בא יהודי אחד לפני הקהל ואמר להם אזי חלך ואבטל אה הקליפה בעו"ה ויבי כדמשק בשניהם כי הלך קרוע ובלוע והואר פניו. פחות ורק ולא יאומן אה יודע אף להתפלל ולא השה און לקול הצוהק והלך לשם בעש"ק ויהתחר שמה כמו שעה. ויבי כי פיה ללכת וילאו נגדו שני כלבים גדולי' בחורי' ונראים נבחי' בקול גדול אה ה' גרש משמו והשי רך אחריו ואשבו ובא לפני הקהל ואמר להם אה הקל פה כבר. בטלתי אך אה ענמי בכנתי ואלה הסיומן אשר יבי' לכם שכנים הם דברי כי בעוד שני ימים ימות ויבי כן אחד כלות השני ימים אה לביה נפטר לביה עולמו אז ידעו הכל כי הוא ה' מהדקיום הנסהרים אשר בכל דור ודור זכורה יעבוד לנו עד עולם :

מעשה בשמח קדם עזר עזר ה' צעד הגבס ולה ירד אף עשה מער בכל אה"ק עד אחר ענה אף אחר התעניות הקבועות ואחר התפלוג והתחננים והשתחוות על כל קברי הדקיום לא נענו מן השמים אז שלח הבחש אל היהודים להתפלל על המטר הניבו אותו דבר לאמר אה ייחוס ליכום לחוק מערת המכילה אשר בהצרון להתחנן אל הכוזבו אשר שמה ירד גשם מיד שלח הבחש אל הקאדי הגדול אשר בדמשק כי נידו מונח המשה מהמטרה שהוא ילח לבסאמבול להסולטאן ביקן רשות אל היהודים ליכום למערת המכילה להעזיר על הגשם שלא ימוחו ברעז אז חשב הקאדי בדעתו הלא עד שיבא רביין מהסולטאן יהאחד הזמן וימי הסתיו יעצרו ומה בלע יבא להתפלל על הגשם אחר הזמן מיד שלח אל הבחש המשה כימי היבך ומיד ליהודים ליכום להמטרה אז בחמו היהודים עברה אהבים ה"ח יראי ה' צעלי קבלה מעשיות והלכו להצרון וכנסו להמטרה וירדו חמשה גרש המטלה ואמרו כבר ראבון שגהלים בגובה גדולה וקול מר ואח"כ בלחו אה הבמש לרשות אה נהקדו שמים צעבים ויך ויבא אליהם לאמר עוד חמש יורת כימי. קין וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו כבר בני כסדר הראבון ויפלאו לרשות ובה ואמר עוד השמש על הארץ וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו ס בלישי ושלחו לרשות וחזר הבמש ואמר להם כבר נהקדו השמים צעבים ובהחיל הגשם ירד מיד עזו אה כוונה הגשם להשיך על כוונה הגולה ונרם החזילו לבין כמשע דע בא פהזום רוח סערה מהוך המטרה בקול רעש גדול והחפש לחוק בכה גדול כרנע אז הבינו כי לה בא העה לפקוד אה יכראל ואכור לחוק אה הקך אך פחד גדול נפל עליהם והרכבו' דא לרא נקאן וילכו ויבואו לירושלים לבגוס. וירשו בגובה הביא וימלאו ברכת ד' בכל מעשיות :

מעשה זה עבר שנים צובר א' באו הישמעאלים לפני היהודים ואמרו כי פהזום שמשו קול רעש גדול מואד קול נהמה אריות בא מחוק מערת המכילה. חיל ורעדה אחרים וגשלו כלם על פניהם ארצה עד צום כשעה אחת ויהעלפו ואחר השעה עמדו והפעם רוחם מאד מאד

שַׁעַר יְמֵי מַעֲשֵׂה הָאָרֶץ

מז

עַךְ אֶחָס מִלַּחֲמֵה וְלֹא עֲלַחָה בִּידֵי גַם אֲבָרְהָם בְּאֶשָׁא הַיּוֹדֵעַ בְּנִצּוּרָתוֹ שְׁמוֹ הַיּוֹדֵעַ עֲלֵיהֶם יָמִים רַבִּים וְשֶׁב רִיקָם מֵהֶם וְאֲמוּנָתָם לֹא יוֹדַעַת בְּאֶרֶץ רַק לְבִשְׂתֵּי כְּאוֹרֶתָה הַיִּשְׁמַעְאֵלִים גְּשִׁיחַם עוֹשׂוֹת לִבָּן קֶרֶן אֶחָה גְּדוֹל מִזְבֻּלָיִ בְּגוֹי' עַל מִנְחָה וְעֵלְיוֹ פּוֹרְסִים בְּגַד מַשִּׁי וְזָר וּמוֹרָא לְמַדְרָה וְנִקְשָׁר בַּחֲבָלֵי עֵבִי' שֶׁל אֲמֹר שָׁחֹר הַסֹּסֶרֶת לְאֲתוֹרִיבָה מִקְדָּרְקֵם וְעַד רַגְלֵם- וְהֵם זְעֵלֵי שְׂנֵאָה וְהַחֲרוֹת עַם הַיְּהוּדִי' בְּכֹל זֹאת יוֹשְׁבֵי הַנוֹזְרִי' וַיִּסְחָרוּ בְּאַרְצָם כִּי אֲהַבְתָּ הַמָּמוֹן מִקְלַקְלַת הַשְּׂוֹרָה וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּלְצוּ יַתֵּד אִישׁ מִצֵּי עִם פִּלְשֵׁתִי אֶחָד וַיִּכְהֹ- הַפִּלְשֵׁתִי אֲרָצָה מִהַבּוֹסִים בְּדַמּוֹ אִזּוֹ קָמוּ הַנוֹזְרִי' עֲלֵי בַחֲרוֹת אֶפֶס וְהַרְגוּהוּ כְּאֶשֶׁר עָשָׂה כֵּן עָשׂוֹ וַיַּחַד הַדְּבָר מֵאֵה הַפִּלְשֵׁתִי' וַיַּעֲטוּ כַּמֵּשִׁיל קִנְיָה וַיַּחַגְרוּ אִישׁ חֲבֵרוֹ עַל יָרִיבוֹ וְכֹל מִינֵי כְּלֵי זִינן מְלוּבָשׁ וַיִּבְאוּ בְּכֹל מִקְוֹתָם מוֹשָׁבִים וַיַּחַגְרוּ כֹל אִישׁ וְאֶחָה מֵעוֹלָל עַד יוֹנֵק גְּשִׁים מִשׁוֹבְרוֹת קִרְעוּ בְּנֵים וְשָׂמוּ לְמַרְמֵם חַחַת רַגְלָם וְכֹל הַחֲרוֹת' וַיִּסְרֹחַ' שְׁמוֹ לְמַלְכוּתָה. אֵשׁ עָרוֹ עָרוֹ עַד הַיִּסּוֹד וַיַּחַגְרוּ וַיִּבְרָחוּ כְּדוֹמֵן ע"פ תּוֹלֵית וּבְזָבָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם רַק הִבֵּל הַחֲרִימוּ וְשִׁרְפוּ בְּאֵשׁ פֶּשֶׁם א' פָּגְעוּ בְּאִישׁ א' פִּלְשֵׁתִי נוֹשֵׂא עַל הַמּוֹרוֹ מְטוֹב בְּגַדֵי מַשִּׁי יָקָרִים הַרְבֵּה מֵאֵד וְשֹׂאֵר דְּבָרִים הַנִּחְמָדִי' אֲשֶׁר חֲמַל עֲלֵיהֶם מִיד לַקְּהוֹל וְהַשְּׂרָפוֹהוּ בְּאֵשׁ עַם הַחֲפָזִי' עַל אֲשֶׁר מַעַל בַּחֲרֵי אַחֲרֵי כֵּן שְׁמוֹ פָּיִסָה לְלֶכֶת לְפָנָה וּבְנִחְוִיָּה וְכֹלל הַמִּקְוֹתָם מוֹשְׁבֹת הַנוֹזְרִי' לַעֲשׂוֹת גַּם עַם בְּהֵם קָמְהוֹ וַיְהִי כִּי שָׁמְעוּ הַיִּשְׁמַעְאֵלִים יוֹשְׁבֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַפִּלְשֵׁתִי' חוֹנִי' סִבִּיב וְהֵמָּה בְּכַפְרֵי' הַסְּמוּכִי' יָרְאוּ לַעֲשֵׂם מֵאֵד פֶּן יִסְחָר הַעִיר לְשִׁרְפָתָה אֵשׁ הַעֲבִירוּ קוֹל בְּמַתְנֵה לְאֲמֹר מִי הָאִישׁ הַיּוֹדֵעַ לִירֹחַ כְּלֵי הַנֶּשֶׁק וְלֹא יִרְדּוּ לְבַצוּ מִקּוֹל לְלַל הַחֲרוֹת וְרַמְתִּי' וְהִרְוִי' סוֹכִים הַחֹזֵק וַיְהִי' לְאִישׁ מִלַּחֲמֵה לַעֲמוּד עַד הַפִּלְשֵׁתִי' הַאֲדִירִי' - הֵאלֵוֹ וַיִּחַסְפוּ כֹל הַבְּחֹזֵרִי' בְּגוֹרֵי הַיָּם מְלוּמְדֵי מִלַּחֲמֵה לְשֵׁנֵי אֲלֵפִי' וַיַּחֲלִקוּ לְכַחוֹת כֹּל בְּנֵי שׁוֹק וְשׁוֹק שְׁמוֹ רֹאשׁ עֲלֵיהֶם לְבָדְנָה וְהִכְיּוּ סוֹסִי' וְכֵלֵי זִינן הַרְבֵּה מֵאֵד . וַיְהִי הַיּוֹם נִשְׁמַע קוֹל שֹׁאֵן מִעִיר קוֹל קוֹרָא לְאֲמֹר בָּאוּ שׂוֹדֵדֵי הַפִּלְשֵׁתִי' וְהֵמָּה בְּכַפְרֵי הַסְּמוּךְ לַפֶּתַח וְהֵמָּה (קְאִדִּיעִיא) מוֹשָׁב הַנוֹזְרִי' אִזּוֹ אֲזָרוּ הַיָּם וְרַכְבּוּ עַל הַסּוֹבִי' מִכֵּל שׁוֹק וְשׁוֹק וְעוֹלָם בְּרֹאשׁם וְרוֹמַת בִּידֵי וְרָדְפוּ דָרֵךְ הַעִיר כַּמְלֵאכֵי מַשְׁחִית וְכֹל כְּלֵי זִינן בִּידָם וְקוֹל הַחֲרוֹתָה עֲלֵה הַשְּׂמִימָה בְּהַשְׁמִיעַם כְּלֵי הַנֶּשֶׁק וְהַהוֹם כֹּל הַעִיר וּנְמַט לְבַצְנוּ וַיְהִי לַיּוֹם מִקּוֹל הַחֲרָדָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּנוֹ עַד בּוֹאֵם הָל הַכֶּסֶר הוֹלֵם וְהָךְ לֵישׁא הִי' כִּי כָבַד עָשׂוֹ הַפִּלְשֵׁתִי' כֹּל הַפֶּתַח וְכִרְחוֹ וּמֵאלֹהֵי מַהֵם נִשְׁתַּעֲבָה מֵהֶם מִדּוֹקְרִים עוֹדֵם מִתְּנוּלָלִי בְּדַמָּם וְלִקְהוּ הַיִּשְׁמַעְאֵלִים כֹּל רִכּוּשָׁם וּבְאוּ הַעִירָה בְּקוֹל דְּמָמָה וּמִיּוֹם הַהוּא וְהֵלָה פָּחַדוּ לֵילָה וַיּוֹט כִּי בְּכֹל שַׁעַר בָּחָה הַשְּׂמוּעָה עֲכָשׂוּ הֵם בְּאִי' אֵף בְּכֹל מַנְחָחֵם הָל הַנוֹזְרִי' חֲמַרְנוּ שְׂמֵחַ יְגֹרֵם הַחֲטָא וַיִּשְׁפְּצוּ גַם עֲלֵינוּ כּוֹס הַמַּתָּה יַתֵּד עַם הַיִּשְׁמַעְאֵלִים כִּי מִי יֵאֲמֹר לֵהֶם מִהֶם הַעֲשׂוֹ וּבְעוֹפֵר' הַקּוֹיִים בְּנוֹ וְשִׁתְּתָה לֵילָה וַיּוֹמֵם וְהַיְהוּדִים הַטְּמִיץ בְּאֶרֶץ כֹּל רִכּוּשָׁם וְנִשְׂאֵר בַּחֲרֵי רִיקָם . וַיְהִי בַּיּוֹם הַזֶּה לֵילָה הַחֹזֵק וַיִּזְּ הַמּוֹן יָמֵי הַדִּין בּוֹ רַמּוֹן אֲשֶׁר אֲזָנוּ מִבְּנֵי' אֶת הַתְּמוֹן בְּאוֹם וְחַעֲמִית עֲלֵיתִי הַגָּה לְשִׁאֵף רוּחַ מִפְּנֵי חוֹם הַרְבֵּ שְׂהִיָּה בְּלֵילָה הַהוּא וְעַרְס נְהִיָּה שִׁינָה לַעֲיָה לַעֲפֵשִׁי תְּנוּמָה שְׂמַעְתִּי אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל לְאֲמֹר הַפִּלְשֵׁתִי' בָּאוּ חֵיל וְרַעְדָה אַחֲזַחֲנִי יָצִי לִידָה כַּמְבַרֵּרָה וְשִׁחַלְלוּ רַעִיוֹתִי וְלוֹלֵא הַמּוֹלָה ה' חוֹן דַּעַם הִיְיָהּ נוֹפֵל מֵעַל הַגַּג הַנְּבוּבָה ג' מִקְוֹתָם אֵדִם מִקּוֹל רַעַשׁ וְהַשְׂחָד מִנְהַמַּת הַעִיר וַיַּחַרְוּ-וּ- בְּקִרְבֵי אֵלֶף דַּעוּחַ שׁוֹמֵת בַּחוּךְ רַעַע עֲלֵה עַל רַעִיוֹתֵי הָהֶם . הֵלֵל יֵם מַעֲלוֹת אֲשֶׁר בְּהֵם עֲלֵיתִי הֵמָּה כַּמֵּטַע הַלְכֵתִי כֹל גַּרְם הַמַּעֲלוֹת כְּאוֹתָה מְרֹב הַבְּהִילוֹת וְהַפָּחֹז . וּבְצוּלֵי בְּרֵהוֹב הַעִיר וְאַרְצֵי הַגְּשִׁים וְגִשִׁים וְעַף בּוֹכִים לַעֲשִׁפְחוּחֵיהֶם בְּקוֹל-מַר אֲרֹתָ זֶה רֹדֵף הֵנָּה זֶה הֵנָּה . זֶה חוֹבֵק יָדַיִם . זֶה אֵף בְּרַגְלֵים לְאֲמֹר . אֵנָּה לֵךְ וְאַנְהָ נִבְרָח . מִפְּנֵי הַחֹיִב הַבָּא לְטַחֹת עֲבָתָה אִזּוֹ אֲשַׁפְּנוּ כְּלָנוּ לְבִיכָל' הַאֲרִיזִל' לְאֲמֹר אֵם הַפֶּן ה' לְהַמְיָנוּ בְּמִקּוֹס קָדוֹשׁ יֵאֵל נִשְׁמַחְנוּ וְשֵׂא לְבַצְנוּ אֵל אֲבִינוּ שְׂבַשְׂמִים בַּחֲפָלָה וּבַחֲתוּמִים לְאֲמֹר לְמַה תִּסְמָר חוֹתְנוּ וְאֵת טַפְּנוּ בִיד הַעֲרָלִי הַטְּמֵאִים הֵאלוּ כַּפְלָה נֹא בִידֵךְ כִּי רַבִּים רַחֲמִיךָ וּבִיד אֵדִם אֵל נִפּוֹל וְעַקְנוּ בְּלֵב מַר וְנִקְשַׁר כֹּל הַלֵּילָה עַד אֲוֹר הַבּוֹקֵר . וְשַׁמַּע ה' לְקוֹלָנוּ וְלֹא בָאוּ הַעִירָה הוֹלֵם בְּכַפְרֵים עָשׂוֹ וְלֹא חֲמוּלָה וְשַׁמְעֵנוּ קוֹלֵי קוֹלוֹת מְכֵלֵי הַנֶּשֶׁק וְרִאֲיוֹ אֵשׁ מִחֻלְקַת מַרְחוֹק וּבְכֹל זֹאת הַשְׂחָד גַּרְבָּם בְּלַצְנוּ נִפְחָד אֲיוֹבֵינוּ גַּם הַיִּשְׁמַעְאֵלִים יוֹשְׁבֵי הַעִיר הִיוּ בּוֹטִים בְּדַבְרֵיהֶם כַּמְדַּקְרוֹת חֲרָב בְּהִלָּתָם עַם אִישׁ יְהוּדִי לְאֲמֹר לְמַה הִזֵּה וּרְכֹשְׁךָ שְׁלָנוּ הֵם וּבְכֹל פֶּשַׁם בָּאוּ אֵל בְּתֵי הַיְהוּדִים וּבְלַגְוִים הַמְרַמֵּה וְהַכּוֹזֵב בְּשַׁפְּתָי תִּלְקוֹחַ דְּבָרוֹ עַל לֵבִים לְאֲמֹר לְמַה

מאות דיגרי וזה וחזר אל רבינו האריז"ל לשה וזכה לפניו בקול מר ואמר מה בלע כי מלאהי
 מרגליות טובה וגאבדה מעמי אז ההול האריז"ל לחק מאד ואמר לו אל העצמי דע כי אשחק
 היתה בגלגול ראשון זכר ואתה היית שוחטו במו"מ ונגז הוא ממך כל משך השוחטות שני מאות
 דיגרי וזה אך הקב"ה רוצה לזכות את ישראל לכל ידח ממנו נדח לואח שבב הדבר והגלגל
 שחק אתה לאשה והירש ממנה השני מאות דיגרי וזה בשלימותה ועתה אל ידע לבדך על הדבר
 הזה ובעו"ה ידמך לך שידוך הגין והאריכו ימים בבנים ובני בני' :

מעשה ממערת ר' שמעון בר יוחאי אשר לפני כפר פקיעין אשר ישב שם עם בנו י"ג שנים .
 ממערת ל"ג בעומר הלכתי מכפר מירון לכפר פקיעין והחזתה מרעי לעדך חמשה
 וארבעה אנשים והעמל והיגיעה מהדקך אין לשער כי כלו מלא אנשים דרכים עקלקלה הרים
 ובעוה עולה שמים ויורד הסימות . לערך מהלך שמונה שעות הלכנו והגוף באנשים רגליו .
 עד שבעור ה' באנו אל מקום המערה והשמש נעה לבה ורגלנו נזקה וגם רעבים ואמאים .
 מטורה הדך והנה ראינו איולי תרובין הרבה עומדים לפני המערה והחזיתם שטוחים הרבה
 חרוצים אשר נשלו מרוח היום וישבו שם ולקטע אחת אחת ואכלנו והוארנו . ותחי רוחנו והיו
 כדשם לפניו אך עדיין לא רוינו את המאון . ונבא למשה מן המערה והנה מעין יולא ושופף
 נחמד למראה ושחינו המים המהוקי' הקדים על נפשינו השיפה מכרב השגשג אשר קדחה על
 ראשנו כל היום ואחרי הנחת רוחנו הלכנו אל המערה שאינה מחוקק רק שני אנשים בדוחק
 כי היא כמו נקרת היום . שנים שנים באנו אל המערה ואמרנו שם חללים והשלוח וגשקו
 כיפת האנשים וההשללו מנחה והלכנו להכרז כי כבר באה עלינו השמש ויהי בדרך פנעה
 בנו אשה ה' זקנה ישמעאלית ההולכת לקראתנו מן הכרז ובמענה פיה אמרה לנו אחיי מאין
 אתם ואנה הלכו אמרנו ועינו ממערת הלייק רשבי' ואמרה הידעתם גדול קדושה זאת המערה
 עמדו נא והספרה לכם מעשה נראה מה שאידע במקום הקדוש הזה בימי נעורתי איש יהודי
 יושב כפר הזה ה' עוזן חמים ברחיים של מים הרחק מן הכפר וחמוד מהפרנס מזה בהביאו
 מלא שק קמח על חמורו ומכר לאנשי הכפר במשקל ויהי היום ויעבור דרך המערה לעת
 מנחה עם חמורו הסגוש שק הקמח כדרנו יום ויום ופלאים בא לפניו איש ה' זקן מביני האילנות
 התרובין ואמר לו בא עמי אל זה המערה להשפלי' השלה המנחה כי אהנו כאן השעה וכך
 נשלים המיין השיבו העוין האף אכול לעוזב את החמור לבדו פן ואולי ינגב מאחי אמר לו האיש
 אל תירא אנכי אחטנו מידי תבקשנו אז הלך עמו וראה השעה האשים זקנים ומלונבי' ככסף
 טהור וההשללו מנחה יחד ואחר ההשלה אמרו לו ראה שמור נסך מאד לגלות זה הדבר לשום
 אדם לעולם כי בנשך יהי' וילך ויקח את חמורו הסגוש עומד ומנשה לנעליו והלך להכפר ויהי
 הוא מוריק שקו וימלא את הבזיה כלו קמח מלא ברכת ה' קן ה' כל יום ויום ויגדל האיש
 מאד ונעשה עישר גדול בזמן מועט ויהי כל מכירו מתמול שלסום אמר הנס שאול בניתיים .
 דחקוהו והלזוהו לספר להם מה זה ומה זה השיבם לאמור אני מושבע ועומד לכל אספר לשום
 אדם כי סכנה גדולה עבורי ויהי כמנחק בעיניהם כי תמיז היה בעיניהם לאיש פחות וריק ואמרנו
 לו שועה ריקה לא יהי' לך שום היות מזה אז סיפר להם כל המעשה וינו לביתו ונשטר לחיי העולם
 אז ראו כי ה' ירא השם ונדיק חמים בכתר וגדול קדושה זה המקום וילכו על קברו ובקשו
 ממנו מחילה :

במעשה מהפלאים הנקראים בערבי (דרוים) מה שאירע בבית כתר"ר י"ט לחודש המוח הנה
 הפלשתי' יושבי' על הר גדול למאד כולו אגן אחת מהלכו במה וכמה פרכאות והיא
 הנק' הגני לבנון (ר"ל נגד הר הלבנון) ובלשונם נקרה (חוציית) גם (ועביל דרוו) ויש להם כל
 עוב שם משינית וההזומה כרעיים ושדות ולעלות אליהם הכרה למלחמה ח"ה כי אין לו דרך רק
 מקום נר מאד דריסת רגל אדם ה' והיא חשבון עיר סיחון ועל שם זה נק' בערבי חוציית
 לבון חובבנה שהם מעבי' השין זין יושבים צעה ובאין מלל נר ואויב גם הם מלומדי מלחמה
 מעשריהם גבורי חיל אנשי שם הישמעאלים והערביים אשר גם המה הגבורים בכל זאת פחד
 הדרוים תשול עליהם והם מורדים בהשלוטאן ואין לאל ידו לעשות בהם משפט כי כמה פעמים
 ערך

שער י מעשה הארץ

מה

קורחו ראוהו מעוסף בלבנים ומעטר בהלמידים כהר הרקיע מזהירים ודוניה למלאך ה' זבאות
 (כן דרכו בקודש אחר חצות היום עבל ודחן פניו ידיו ורגליו בחמין והעטף לבנים וישב עם
 ההלמידים ומגלה להם נספרות וכידות התורה ואח"כ אמר להם בואו ונלל לקראת שבת מלכתא
 והלך עמיהם לשדה וקבל שבת קודש בקדושה ובעתהה פעם א' פתאום אמר לחלמידיו בואו
 עמי לירושלים לקבל שבת לפני כותל המערבי אז הסכימו כלם רק שנים מהם אמרו ולכה ונשאלה
 ח' נשינו אם יסכימו על זאת מיד ויספוק הרב קף אל קף ויחלצנו ויאמר העת הוצא הימה עם
 רצין לביאתה תשיח נדקנו אם הייתה מסכימים כלכם שאעלה עמכם לקבל שבת לפני כותל המערבי
 אך השנים מנעו טובה ישראל היה ויחלצנו מאד על הדבר ימים רבים) וייראו האנשים לגשת
 אליו כי פחד ה' נשל עליהם ויסקנו אחרו אז אמר להם מה חבקשו הביצו ואמרו יחי אדונינו
 מורינו ורבינו לעולם עה זרה היה ליעקב ע"כ בואו לפני קדושו להחלל עלינו ולא נמות וספרו
 לו כל אשר קרה להם אמר להם בעיני רחמים וחננים לא עת העצב בשבת קדש שבו פה עמדי
 השבת ובמו"ש חרואו ח' ישועה ה' ותחס אל העלבו ואל חיראו וידבר אל לבם ויחיו רוחם
 ויהי צמו"ש אחר ההגדלה אמר פתאום להלמידים: וליהאנשים בואו עמדי עד שסם הולכים אמר
 להם עמדו ויעמדו וראו צור חסור בארץ: ואמר לקחו החבלים אחר לקחהם עמכם ורדו בתוך
 הבור הזה מיד לקחו את החבלים ויורידו לתוך הבור וכאשר כלה ההבל' את ארכו אמר להם
 משכו בכת גדול וימשכו כלמו ברב כחם עד אשר נללמו מאד ויחטבו האנשים איש אל רעהו
 שפתאום התנשא משה נלה ואיש א' שוכב עליו חולרו הולך פני המלך ויחרדו האנשים מאד
 וישחממו על המרה אז יוגש אליו הארז"ל והקירו משנתו וקרא אליו בקול גדול האחה הוא
 שגזרה אומר על אחיי היהודים שיחזו לך דבר אשר אין בידם ויאמר הן אז נתן לו דלי בלי
 שולים ואמר לו שאוב לי זה הבאר עד אור הבקר ובהביעו ראה שהוא בלי שולים זעק בקול
 מר צורח אהה אם אלף שנים אחיה האוכל לשאוב הבור הזה בדלי הזה . אמר לו הארז"ל
 הטיעב חרה לך ולמה לא תרחם על היהודים האומללים לבקש מהם דבר בלתי אפשר אם הפעל
 הגזירה הרי עוב ואם ללא חסריוק את בשקר . השיבו מי אצטל את רוע הגזירה אך אם נפשי
 שמור אמר לו קח את בעצתך מעל ידך וחתום וכך כחוב אני קבלתי כל הממון מיד היהודים
 עד פרועה אחרונה וחתם בעצתו והכתב מסר להאנשים אחר הדברים האלה אמר לו הארז"ל
 רעוק שחלק לביטך כמו רגע דרך הבור כאשר העליתיך משם או חלק למחר לדרכך כדרך כל
 הארץ ותאחר שני חדשים השיב לו רצוני שהורידני דרך בואי והורידוהו אל חוף הבור והלכו
 לביהם בבקר ויקץ המלך משנתו וירא והנה חלום כי הוא עומד במקומו בביתו שאק ושקע ויאמר
 דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין ולא שם לבו גם לזאת כי החלומות בוא ידברו ויהי כבוא זמן
 הקבוע שלח אל היהודים להביא את הכסף הנגזר מיד שלחו היהודים את שני האנשים עם
 הכחצ בידם ויעמדו לפני המלך והשירים ויהי כראותם ויכירם וחרדה גדולה גופלה עליו ויחלף
 עד בוש חני שעה ויבואו הרופאים וישיקוהו ואח"כ ויגשו ויראוהו את הכחצ והחמימו ויכירה
 ויאמר נדקו ממני אז ראו כולם מעשה ה' הגדול השומר ישראל בכל מקומות מושבות ומגלים
 מיד מבקשי רעתה ונדיק גזר והקב"ה מקיים אז העביר כרוז בכל המדינה מי האיש אשר יגע
 בהיהודים אחת דחו להמית ונתן להם מתנות רבות והלכו מאתם בשלום וכל ימיו היה משחוקק
 לקבל פני הרב הארז"ל להקטנג בזיו יקרו ויאמר מי יציא לי את האיש הזה אשרנו עושר רב
 ואגדלהו ואנשאהו מאד :

מעשה צמון רבינו הארז"ל פעם אחת בא לפניו בחור א' שהגיע לפרק הנשואין ולא אסתייע
 מלחא ליבא אשה עד שנעשה כגון חמשה ועשרים שנה אמר לו הארז"ל לך למארים
 וחשב שם ימים אחדים וידברו לך שידוכין הרבה ולא חאיון איניך אליהם עד שידברו לך שידוך
 א' שיש לה' שני מאות דינרי זהב אז הלך הבחור למארים וישב שם ימים אחדים ודברו לו
 שידוכים הרבה וימאן לשמוע אחזן אליהם עד שדברו לו אשה א' שיש לה שני מאות דינרי זהב
 וגם ממונה על שלחן אבי' אז מיד נחרטה הבחור ונשא אותה ובמשך חני שנה נפטרה אשהו
 ויקון הבחור עליה מאד וירר לו כי הי' אהבה ואחזה ושלום ורעוה צייתה ואח"כ לקח השני

מאות

שער י מעשה הארץ

הסגדלר את העורות וה' הערבי בעל השדה אשר המערה היא ברוך שדכו רופע בלאו בשדה כל היום ובלילה היה מנמיסם לתוך המערה הזאת (כי בימי הקיץ היא יבשה) והפקיד עליהם גערו משרתו שישמרם כל הלילה . פעם אחת בא בצקר ומלא את זאמו האל המערה ואין הנער חס . ויקאף מאד על הנער והנער לא חס לבוא לשקוד את זאמו וירא והנה הדגיו עומד עליהם וחממו צברה בו . ויהחלחל הנער מאד לדעת מה זה ועל מה זה עודמו משתומם על חרון אף הדגיו והנה האדון זועק עליו בצול מר צורה ויכהו מכה אכזרית לאמר בן זבילע מדוע נעשית את האלף והלכת אחרי שרירות לך הכע . לו גזוב שה א' מהעדר . כי עתה גם אלוך הרגתי ונחמתיך לנהחיס . ויענהו בצענה רק מדוע ידבר הדגיו בדברים האלה הלא גם אנכי יראתי לנצוב את האלף לצדנה . אולם ידעתי כי בצערה הזאת שמורים הם כאלו סוגרו על מסגר . כי הדיק ר' יוחנן הסגדלר שומרם כשמוע הדגיו את הדברים האלה . ויוסף להכותו וידבר ברה על כבוד הדיק כדבר אחד הצבליס . עודמו מדבר נאמנות והנה והפכו פניו ולאחרו לאחוריו וערפו והפך לפניו והאלס דומיה ושל מלא קומהו הרצה רפה כה ואין אגיס . ויהי כראות הנער את זאת וירץ לברר לבני הכעז את מקרה הדגיו . ויקבלו כלם לראות את כל הדבר מראשו ועד סופו והפול הרדה חלהים על האנשים ויענו כלם יחד ויאמרו זקנו משפטיה' . הרבע הזה את טגו ישא כי חרף מערכות הדיק האזקן פה ועתה נלכה נא ונקריב קרבן לכבוד הדיק חולי יעחר גנו (כן דרכם עד היום הזה להקריב קרבן על דבר מקרה וקוראים אותו קורבן) . וימחרו ויקחו שם א' מן האלף ויעלוהו עולה לכבוד הדיק ועד מהרה נרפא הערבי מחליו אך נשאר בעל מוס . וידור נדר שמיים הבוא והלחה ייקר כבוד הדיק צעטיו . וידליק שמן זית בצמרתו וכן עשה . ויהי היום ויצא שמה לראות הם הנר דולק בלילה וימלא כי נכבה והשמן איננו ויאמר בלבו אם קדוש המקום הזה מדוע וכלו חווה השדה לנשה אליו כי הבין אשר בן אדם לא יעדר לבו לכבוד את הנר הזה . ויהי ממחרת וידליק את הנר שנית ובהזאת הלילה קם משנתו לראות אם לא נכבה הנר . ויהי כבואו אל התוך המערה וימלא חיה עומדת אלל השמן ופיה כנור מצלי יכולת לפתחו והקועה בצמקומה כיחד בצמקום נאמן ולא יכלה למוג ימין ושמאל . ויקס האיש עליו ויהרגה וירא כי נורא המקום הזה וישם לו להוק להזשין בתוך המערה כל סגולותיו . ויהי היום ויקאור את עשב הטחבאק הגדל בשדהו ויעמנהו בצרצה כי עד היום גדל טחטין שם בכל שנה ויהי בלילה ויצאו ג' שודדי לילה לגנוב הטחבאק וכאשר מלאו את כליהם וישאו את רגלם ללאת אולם לא יכלו לנוע ממקומם וימחרו ויריקו את שקיהם מיס נפתחו ממחברם כרנע והלכו לדרכם . אך הג' נשאר כאזן דומם אף את הדיק גם הוא מאמתחתו כל אשר נגב . ונשאר על עמדו עד אור הצוקר ויהי כבא הערבי אל התוך המערה וימלא את הגנב עומד כליז מלח . ויבך השודד לשניו ויחרן לו ויאמר מדוע גדול עוני מחמתת רעי . וינחק האיש ויאמר לו חפש נא בצנדיק חולי ונחר חלך עוד דבר מה מהגנבה . ויצוקש הדבר וימלא מעט טחטין בין עלאי צנדין וינער אותם מהוכס וכרנע הוחר ממאכרו וינא . ומיזם הבוא נפל פחד הדיק הזה על הערבי והרשה ליהודים לדרוש בתוך שדהו להפגלל על קברו וכן הוא עד היום הזה :

מעשה צה"ק לשה בזמן רבינו הרמ"ל מלך א' במדינת היס גזר אומר על היהודים יושבי ארצי החובי' צלילו סיהנו לו כך עזים ורצ מחד אשר בלתי האפשרות בידם להביא וקבע להם זמן כשלב חדשים ואם ימאנו ולא יצאו לידו הכסף בלי מחבור לזמן הקבוע אז כלה נפש יגרשם מהארץ אחר ייכרס בצמפש ויכרוז בצפנר והאחוס בצענה המלך וישלח ספרים אל כל מדינתו לכל עמו לאמר להיות עתידים ליום הזה אם היהודים לא יקיימו את מהאמר המלך והיהודים אשר דבר המלך וזהו הגיע גזרו אום ומספד שק ואשר ויהפגללו אל חלהים בחזקה אז עתה ה' הופיע עליהם ושלחו שני אנשים יחידי העדה אל רבינו הקדוש הרמ"ל ללאת להעתיור בעדס רנה זו הפלה כי שמעו כי איש חלהים קדוש הוא אז קמו שני האנשים ולקחו עמהם ללור הכסף על הולאות הדך הרצ כאשר מלפנים צהלוק' הכפינה לרוח היום ונאו ללשה יום עש"ק ועוד לא עעמו טעם לחם להשביע את רעזון נפשם וגם כי ענה צדך כהם לא החמהמכו רק מיד שאלו אל אנשי המקום איב פה הרוחה ויראות את נוח ביהו ויהי כבואם בלל

שער ימעשה הארץ

מד

השמש שבת על מסחו וסגמו ערבה עליו ובחזיון לילה ראה זקן א' מרא מאד מתנונן לפניו ואמר לו עמוד מהרה ולך אל פתח שער החצר וזה מינה כל המעוה הנצרך אני אצרכם אזי אצרכם אביכם ראינו את הלחץ וז' הדחק אשר הגוי' לוחצים אצרכם וישמע ה' ואלקחכם אז קם השמש בחדרה גדולה מאד וירא כי אין איום והלך מהרה אל פתח השער וירא את צרור הכסף ויקחו ויביאו לפני העדה וישפר להם גי' החזיון ויחמכו האנשים מאד וראו כי המעוה הוא בשלימות לא פחות ולא יותר מגזירת השם מיד הלכו אל השם ומנו לו כל המעוה וישחאה השם מאד על הדבר הזה כי ה' הדבר בלתי האפשרי ומיום ההוא היודים נכבדים מאד בעיניו באשר ה' אחס ועד היום יש בפתח שער החצר חור ענול אף שנתחדש הפתח כמה פעמים עשויים זכר לנס כי עשה חור ענול בפתח דרך צו יתן צרור הכסף אז ראו היודים כי זכות אבותם מגנת עליהם כן זכותם יגן עלינו אמר :

מעשה פסח א' זה מאה ועשרים שנה בחרו את א' מהחכמים לשלחו על פני הוואח לעורר את רחמי האלים יעזבי ח"ל להסכיל ולהטיב לדלים. אך בחרו כי הם עוברים דרך מדבר שני' עשר ימים ויחזר וינימו יום שבת קודש. ההנה הרב החמים עם מנהל וראש השיירה לעמוד ולניה ביום הקדוש היום. המנהל לקח משכורת בעד העמידה הזאת וישעו שיירה גדולה יחד ויהי ביום הפסח בעת רד היום מאד והשמש נסתה לצוא וימאן המנהל לעמוד ויתן כסף סודרה לכל בקשת הרב עד אחרי השליחו צו פעמים ואלס גור אומר- לנסוע הלאה מבלי תח אף כרגע לעמוד ועמד מחומם מדלפון נפש ועי'בת רוח ויחורצו בקרבו אלף דעה שועת אם להלל את כבוד השבת לנסוע עם השיירה או להספרד מהם ולהשאר גלמוד במדבר בין חיות הגדה אולם בהמלך לבו חשז בהלך רעיונו בהשאר ביד במדבר פן ואולי הדנקי הרעה ומתי אולם בחלל את יום השבת אז אבדן נשמתי בחיים נחיי ויהי' לחסרון לא יוכל להמנוח אז לא אחר הרב החמים לרדת מעל השדר ויקח את צרור הכסף אשר אהו על שכמו וישווב את שיירה הנוסעת קדימה ומקצה אנשים שחקו עליו כמו על משנתו וחסרון דעה ומקלחם נכמרו נחומם עליו כמו על לקוה למוח. השמש נסתה כבר ויתן הרב את פניו הנזרחה וישלל וקבל שבת קודש בכונה רצוי'. ואחר השפלה הוציא מאמתחתו מעט יין ולחם לצרך על קידוש היום ויאלל מארזוחה הלחם אשר לפניו ובשתי רגות ילל פיו בזמירות קדושות ועשיות לכבוד השבת. אולם זה החדת מוח נפלה עליו. בהסבו עיניו פתאום והנה ארי אדיר עומד לפניו לא האמין עוד בנפשו וחיוו הלוים בשערה אך הארי' רבץ על ההרץ לפני הרב ויביט אליו בעיני רחמים ונחמים והרב הלך ממנו ובז-לארזוחתו ולזמרת השירים לכבוד השבת כשהלה. אחת ואחת עד כי הארי' נרדם וגם הרב נרדם בעפרות המדבר בהקליו משנתו בעת הכקע אור השחר ועיניו משיעווח הנה והנה וירא את שומרו רובץ באיחתו הראשון בעיני רחמים וחננוים לפניו אז האמין הרב כי הוא שומרו להגן בעדו ככה הלך הלך לו יום המנוח בהגיון מחננוים ובזמירות הללל. אחר ההבדלה התנשא האריה אשר רבץ כל היום במרגוע ובמו כלב נאמן המעועע בזנבו וילקק ביד הרב בפיאו ובלאגו. עד כרע רבץ לרגלי הרב. כשהלה את פניו לעלוה על גבו. הרב הבין את רביעה האריה מה הוא ויקח את צרורו ויטחה על גבו וגם הוא ישב עליו מיד בדהרות אבירים הלך הארי' האדיר במרותו כל הלילה ויאתחז בשערות זארייו ויהי לרסן בכפיו וגשאו כסום דובר ושמע קול חיות מנהמות וירא מאד כעלות השחר השיג הרב את השיירה רובצים עם אהליהם וגמליהם והסרדים כלמו ראו גם המהו. הארי' רובץ וכרע כא' הגמלים לרד רוכבו מעליו. והרב ירד ממנו בשמחה עמומה. אחרי כן התנשא הארי' כמו רגע בנהמו בקול עז ובחרימו את זנבו ובקליטוהו שערותיו המעופפות הרים את פעמי מרזוחו לנוס המדברה וחיים החשף עיני השיירה צו וחינו מעתה חשנו והוקירו את הרב לבחור אל וידי יב. המנהל הרשע חלה את פני הרב למחול לו על זדונו כלמו קדחו שמו מהיום ההוא ולהלאת אריאל.

עיד כהיום הזה פורחה משפחת אריאל היקרה והאכזבת בהצדון :
 מעשה אלל קבר ר' יוחנן בכפר מירון. רמיק ב' עוהה מלפת יש מערה אחת כולה מאבן וחמוד היא מלאה מים ממי הגשם מדי שנה בשנה וקבלה כי שם עמד ר' יוחנן הסנדלר

שער ימעשה הארץ

בחרון היו זיל ובאו הגוים מירובלים לקטח פחמי' מחברון הבהים לירובלים לשחורה ובהובס
 היה א' ובמו אברהם גאלד שמיד ובמו ורע בשערים לאים גבור חיל מאוד וראו יהודים יושבי
 חברון כי בכל יום מוסיפים הישמעאלים על מקח הפחמים או הכרמיו. כל העדה בחרם חמור
 בשופרה לכל יקרב איש זר לקטח מטש פחמיש לעיר אהרה ורבים יראו לפשם בצורה הנח"ש
 אך אברהם גאלד שמיד ה"ל מעדה כשדוכים לא שה לבו גם לאה ודרכיו בשבט עמו לקטח
 כדבר יום ביומו ויהי כמחוק בשניו ולה הלך ג' ימים ונפל למשכב על ערש דוי ובאו כל רופאי
 ירובלים לאנא מורר לנפשו וילאו ובהמך שני ימים נפטר לבית עולמו קודם מותו היהודע חמאחו
 חבר חטא ולה הועיל הון ביום עברה כמעט וקהם כל השיר ויהי לשלא. כי עדיין ה' רק
 בשנים כנן שלשים שנה ובריא' הולם ונצור חיל היומון כי יספר. ה' ישמרו מכל דבר ולוקה
 לכל הרי' עוד זאה לפוקה:

מעשה בעה"ק חברון ה"ו. מלכיים לערך שמונים שנה היו יהודים מעשי' כמעט לא היה
 מן עברה להתפלל יחד כ"א מלאכים משירות אחרות שצלו להשחיה על קברי האבות
 הקדושים לפני מערה. המכפלה וההושבים היו ה"ח יראים ושלמים לדיקים וחסידים לזקוח פרוון
 והכנסה אורחים במהרה נפש בעה זוא א' אורה אליהם היה מחלוקת גדול ציניהם זה אומר
 הני אזהב זו וזה אומר הני אזהב שיטב על שלהיו והא"י אשר זכה בו שמו עמו כמולא כלל
 רב ויהי היום ערב ויה"ל לא היו רק השעה ונשערו מאד על שלא יהיו עברה להתפלל יחד
 ביום הקדוש וכל היום הנשערו על הדרכים אלו וזה ואלו הנה ואלו והצטו ושעיהם כלוח ואין
 יואל ובא אליהם ויהי לעה ערב וכשמם חכה לבוא פחאוס ראו זקן א' וזקנו' ארוך מלובן ככף
 מווקק צננדים קרועי' ובלוי' ורגליו בצקה ובק מלא על כתיפו כדרך עובר אורה וקוממו שחוי
 ויראו ויראו נגדו בשמחה עלימה עד מאד ואמרו לו בואך לשלים והציו להם עליהם שלום ולקמו
 אוחו לביתם ונאנו לפניו לאכול ולשחיה ויהלל בחשון וילך עמהם להתפלל אחרי כי מלביבו את
 הא"י צננדים לבנים יקרים ונחמדים ואלו אוחו על שמו ואמרו להם אברהם ואת שמחה לבס
 אין לשער במואלי יום הקדוש הטילו גורל ציניהם שני יוכה ליבב על שלהיו ולשחיה עמו
 ועלה הגורל לשמש ציהכ"ס ויהמהו האשים ויחאצלו על כי בלמו לא זכו רק השמש הולם
 השמש ה' ג"ב ירא וחדד על דבר ה' וישמח השמש מאד מאד אך שבטו. והפך לאכל כי בעה
 הלכו יחד לבית פחאוס נעלה מעיניו ואינו וטעק ר' אברהם ואין קול ואין קשב וזכה בקול מר
 מאד ויחפש אחר הא"י על הדרכים הנה והנה בחזרו כפעם בפעם אל ציהכ"ל צהבו פן הלך
 כדרך אחר כי הועם הוא ואין רואה. ויך אל העדה ויספר להם כל אשר קרהו. כשמעם
 חיל ורעה אחת כלמו וישעקו צפה א' על השמש כי הוא לא נקן עיניו בו בהלכה יחד והלך
 כדרך לעקלתון כי הוא צעיר נכרי' ויבה בין הגוים ויהרבו ונהפך להם השמחה ליעון ואנחה עוד
 חלם ציניהם ויראו ויחפשו בחפש מחפש בין שוקי הגוים לא ה' ביה אשר חפשה לא יתקן לו
 בחור' ובכדיקים כל הלילה הוא עד עמוד השחר וילכו לבתיהם ליבב שנה העמל וההלחה
 מעבודת היום גם מהאשר הזה והאשר השמש עליה על כלמו ויהי הוא בוכב על עטחו כהתנמים
 כמעט רגע אשר כנר דלתי עיניו וירא את הא"י האורח ר' אברהם עימד לפני עיניו חכה
 הרקיע מאיר' כצדק צננדי יקר והפארה מלא אגנים עופות המפיקים חיר שמש צננדיהו ויחדד
 הא"י וילפת ותדמה גדולה נופלת עליו ופרס פתח פיו לשלול לו מנה זה וזה זה אמר לו
 האורח חפך לדעת הלא אנכי אברהם הצעיר השבון עתה במערה המכפלה וראיתי האשר
 שה' לבס מזה שאין לבס מנין עשרה ע"ב צאהי אליהם ואתה אל העצבו שמוהו ועילו מאד ויהי
 שנה צרכה והלחה עד צלי די :

מעשה בחברון ה"ו פעם א' בשעה קדם שר השיר ה' אכור גדול ולחן את היהודים מאד
 ויהי היום גור אומר אשר היהודים יתנו סך עליהם מאד ובלמו יהי' מעטב אחת משה
 אחת בעליהם בא עליהם לבקש מהם דבר בהעדר האפשרות ואם יתנו כהף סארת אחת דהם
 להמיה והיהודים גזרו אום ומסד רב ויתפללו אל ה' בחזקה במעדות הדיקים וישחמחו על
 קבריהם בהפלה ובהתנמים ופרס בה' יום הקצוב אשר הכינו את נפשם לעצוב שנה צלילה
 השמש

ועיט חוֹטֵא לַמֶּטֶן לֹא יִשָּׂא זֶכֶר לְמוֹ כְּלֻחֹחַ לְדַבֵּר זֶה הַמֶּלֶךְ לְהֵאֵר בְּמִשְׁמַר עַד אֲשֶׁר יִתְקַוֶּה הַדָּבָר
 אֵם אֲמַת בְּפִיָּה וְיֵט עַל עַבְדָּיו לְעִמּוּד מִרְחֹק וּלְחִפּוּשׁ כָּל חַיִּים אֲשֶׁר יֵבֵא חֲשֵׁפָה לְמִקּוֹם הַזֶּה וְכֹל
 חַיִּים אֲבֵר תִּשְׁבּוּ אֲמֵר כְּדַבְרֵי הַשֵּׁשֶׁה וְכִלְאוּהוּ הַמֶּלֶךְ כִּי קֵן הוּא וְיַעֲבֹר קוֹל בְּאֶרֶץ לְאֹמֵר מִי הַחַיִּים
 הַחֲפֵץ מִן וְחֹדֵר מִלְּפָנֵי יְבֵא הֵנָּה וְיַעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר יִרְאֶה יְדֵי עֲשׂוֹת וְיִקְחָה בִּידוֹ חַיִּים כִּיִּסִים מִלְּאִים
 זֶהוּ וְכִסֵּף גַּם סֵל וּמִטְעָמָהּ וְהַלֵּךְ אֵל הַתֵּל הַהוּא וְיִשׂוֹר עֲלָיו הַכֶּסֶף לְמַעַן יִקְבֹּץ הַעַמִּים לְלַקְטוֹ
 וּמֵאֲהַבָה הַכֶּסֶף יִפְנֵי הַשֵּׁשֶׁה מִן הַמִּקּוֹם הַהוּא וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם לְזִרוֹם גַּם עֲשֵׂה בְּעַמְּוֹ בְּמִלְחָמָה
 וְגַרְף עִם עַבְדָּיו וְשָׂרָיו וְכֵן עֲשֵׂה יוֹם יוֹם עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר נִסְתַּר הַמִּקּוֹם וְגִלְיָה כֹהֵל
 מַעֲרָבִי וְיִסְאוֹת הַנֶּחֱרָסִים עִתָּה לְעִין כָּל וְאֵת הַנְּשִׂיִם אֲשֶׁר הַחַיִּיקוּ בְּאוֹלָמָהּ וְיִוְסִיפוּ לְחַטּוֹת
 בְּיָמֵיהֶם הַהֵם נִחְמוּ בְּמִחְסֵר וּמֵהֶם נִחְמוּ שְׁלֵשָׁה נָשִׁים לְגִזְרִים וְקִבְעוֹת בְּמִסְמְרוֹת סָבִיב הַעִיר לְמַעַן
 יִשְׁמַעוּ וְיִירָאוּ וְהַעֲבִיר קוֹל כָּל מַלְכָּוָה לְכָל יַעֲרַב חַיִּים לְבוֹ לְטַמֵּא אֵת הַמִּקּוֹם הַזֶּה וְאֵף לֹא יִרוֹק
 צוֹ כִּי קָדוֹשׁ הוּא לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְחַתִּ"כ קָרָא לְרֵאשִׁי הַיְהוּדִים אֲשֶׁר שָׁם וְדַבֵּר עַל לִבִּם לְבִנּוֹת הַצִּיּוֹת
 מִכְּסָפוֹ וְיַעֲנוּ אוֹתוֹ בְּצִיּוֹת לְאֹמֵר עֲלֵינוּ לְבָרֵךְ לְאֲדוֹמֵנוּ הַמֶּלֶךְ וְלַהּוֹדוֹת לוֹ עַל הַחֶסֶד הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשֵׂה
 עִמָּנוּ וְשֵׁם הַמִּקּוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה חַךְ כְּפִי מִכּוֹרַח אֲבוֹתֵינוּ בִּידְעוּ לֹא עֹבֵל לְעִוָּת. הַצִּיּוֹת הַזֶּה עַד יֵבֵא
 גֹּהֵל הַדָּק לְהַשִּׁיב כְּבוֹדָה כְּבִרְשָׁאוֹנָה וְיִאֲמֵר הַמֶּלֶךְ חַתִּ"כ חִיפָה אֲצִנָּה אוֹתוֹ לְצִיּוֹת תְּשַׁלֵּה עֲבָרֵי
 כְּאֲשֶׁר אֲמַר שְׁלֵמָה וְגַם אֵל הַנִּכְרִי אֲשֶׁר לֹא מִעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וְגו' וְכֵן לְהַתְּשַׁלֵּל אֵל הַצִּיּוֹת הַזֶּה
 אֲתָה הַשְּׁמַע הַשְּׁמִים וְהַשִּׁיבֵם לְצִיּוֹתָם לְשֵׁלוֹם וְקָרָא לָהֶם דְּרוֹר בְּאֶרְצוֹ:

בְּעֵשֶׂה מִמַּעֲרָה שֶׁכֶס זֶה כְּעֵשֶׂר שָׁנִים נִפְתַּח מַעֲרָה אֲתָה סְמוּךְ לְשַׁעַר שֶׁכֶס בִּירוּשָׁלַיִם וְכֹאשֶׁר
 הִרְגִּישׁוּ הַיְהוּדִים זֶה אֵז הַלֵּךְ ר' הַלְיֵשׁוֹר שו"כ וְאֲחוֹזָה מִרְעִיו כְּעֵשֶׂרָה חֲנִשִּׁים בְּחוֹרִים
 וּלְקַחוּ עִמָּהֶם כְּלֵי זָוִין מִפְּתַח שַׁמָּא יִמְלֹא שָׁמָּה חַיִּים וְנִחְאִים וְעַקְרָבִים וְגַם הַצִּלִּים לְקַחוּ כְּמֵאֵה אֲמַת
 לְמַדּוּד עַד כְּמֵה הַנִּיעַ מֵהַלְכָה וְנִכְנְסוּ לְהַמַּעֲרָה וְאֲבוֹקוֹת שֶׁל אֹרֹךְ בִּידֵם יַעֲלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְּקַעֲוֹת
 גְּדוּלֵי' וְנִוְרָאִים מֵאֵד עַד כִּי כֻלָּה מִדָּה הַחֶבֶל וּפְחָאִים שָׁמַעוּ קוֹל הַמּוֹן מִיֵּם רַבִּים אֲדִירִים וְכַמַּעַט
 עָבְלוּ בְּמִים רַגְלֵיהֶם וְיִתְרַדּוּ הַחֲנִשִּׁים תְּרַדָּה גְּדוּלָה וְיִתְמָרוּ חַיִּים לְרַעְוָה וּמִיד חִישׁ מֵהֵר בָּרְחוּ
 הַחוּלָה וְהַעֲתָ הַזֹּאת הִיָּתָה עֲשֵׂת מִלְחָמָה הַסּוֹלְמָן וְקִיֶּסֶר עַנְיָלְאֵד עִם קִיֶּסֶר רוֹסִיָּה יר"ה וְהַמָּה
 בְּבוֹאֵם הַחוּלָה רָאָה אוֹתָם שׂוֹמֵר הַשַּׁעַר שֶׁכֶס מֵהַלְכֵי' עַם כְּלֵי זָוִין וְיִהְיוּ בְּעִינֵי כְּמַרְגְּלִים וּלְקַחֵם
 אֵל הַבְּאֵשׁ וְהַבְּאֵשׁ שָׁלַח אֵל הַקְּאִיִּסִיל שְׁלֵהֶם הַחוּסִי' תַחַת קוֹנְסִיל עַשְׁטְרִיךְ יר"ה אֲמַר לָהֶם
 הַקּוֹנְסִיל הֵלֵךְ יִדְעֵהֶם גַּם שְׁמַעְהֶם כִּי עַתָּה מִלְחָמָה הִיא וְלָמָּה לֹא יִרְאֵתֶם לְנַפְשְׁכֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר
 גְּדוֹל כֹּהֵל תִּשְׁפַּט מוֹת הִיא וְנִחְאֵם בְּמִשְׁמַר עַד חַזִּי הַיּוֹם וְחַתִּ"כ קָרָא אוֹתָם וְיַעֲמְדוּ לְפָנָיו
 וְהַדְּלִיקוּ דְבָרֵיהֶם וְיִשְׁבְּעוּ כִּי כִיִּים הַמָּה וְלֹא מַרְגְּלִים וְרֵאשׁ הַרְצִיִם נִהְיוּ תְּעוּדָה עֲלֵיהֶם וְיִשְׁלַחֵם
 חֲפָצֵי בְּשֵׁלוֹם רַק הַזֵּהִירִם שָׁאֵל וְיִסְפּוּ עוֹד הִרָּה לַעֲשׂוֹת כֹּזָאָה כִּי דַמֵּס בְּרֵאשֵׁם וּמִיּוֹם הַהוּא וְהַלְלָה
 לֹא בָּא כּוֹס אֲדָם לְחוּךְ הַמַּעֲרָה הַזֶּה לְבָקֵשׁ אֵת עֲוֹנָה:

בְּעֵשֶׂה מִסְפָּרֵי א' מֵאֲרָאוֹת מַעֲרָב זֶה שֶׁ שָׁנִים בִּירוּשָׁלַיִם הַחַיִּים הַזֶּה בָּא מִשְׁנִים כְּבִירִים לְגֹר
 בִּירוּשָׁלַיִם וְהֵנָּה מִיָּגִיעַ כְּפֹ כְּתִפְרוּ מַעֲלִים הַמְּטוֹלָאִים בְּרַחוּצוֹת הַעִיר גַּם כִּי הִזְקִין לֹא בּוֹשׁ
 לְהִיזֵת שְׂקָד בְּמִלְחָמָה דָּבָר יוֹם בְּיָוִם הַיּוֹקֵף אַחֵר הַהִפְלָה. יִיְהִי הַיּוֹם וְיַעֲשֶׂה הַחַיִּים יוֹמָה וְזָקֵן
 וְשִׁבְעַת יָמִים וְקִבְרוּהוּ כְּאִישׁ פְּחוֹת וְרַק כִּי הִי' בְּעִינֵי הַעֲדָה לְחַיִּים צַעַר לֹא יֵדַע וְחַתִּ"כ לְקַחוּ הַחֲפָצִים
 שֶׁלֹּא לְמַכְרֵם פָּחַחוּ הַיּוֹבָה אֲתָה וְרָאוּ כִּי מֵלֵךְ בְּרַכַּת ה' בְּכַהֲבֵי יָד עַל דֶּרֶךְ הַקְּבֵלָה עֲמוּק. עֲמוּק
 מִי יִמְלֹאֵנוּ וְיִבְיָאוּ אֵת הַכְּתָבִים לְפָנֵי רֵאשׁ הַרְצִיִם הַרְאֵשׁוֹן לְצִיּוֹן וְיִהִי כִּי קָרָא בְּהֵם אֲתָה וְשִׁחִים
 שׂוֹרוֹת וְהֵיִם כְּדָבָר לְפָנָיו וְיִאֲמֵר מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר אֹרֹךְ לוֹ בְּצִיּוֹן. וְיִסְפְּרוּ לְפָנָיו מַעֲשֵׂה הַחַיִּים
 וּמַעֲלָיו אֵז חֲלָשׁ הַרְבֵּה אֵת עֲשׂוֹת רֵאשׁוֹ וְיִקּוּן עֲלָיו קִינָה גְּדוּלָה וְכִי וּמִסְפַּד רַב וְיֵט לִילֵךְ עַל
 קִבְרוֹ לְבַקֵּשׁ מַחִילָה מִכְּבוֹדוֹ לְכָל יְשִׁים אֲשֶׁם לְנַפְשָׁם עַל זֹאת כִּי שִׁנְאוֹת מִי יִבִּין וְהַנְּסִירוֹת נַעֲלָמוּ
 וְהַשְּׁבִיעוּ אֵת הַאֵשׁ לְכַפֵּר אֲתָמָה מִמַּעֲלָיו מִזְעֵדֵי הַחַיִּים וְהַחֲמֵר הֵלֵךְ אֲשֶׁה אֲנִי עַל פְּלָכִי וְעַל
 קִדְרֵי מֵה לִי לְדַעַת כְּדַבְרִים הֵאֱלוּ לֹא רָחִימֵי רַק בְּלִילָה יִשָּׁב וְלִמְךָ וְכַהֲנֵ. וּמַעוֹדוֹ זָדִיק הַמִּים
 בְּמַעֲשָׂיו בְּהַסְתֵּר רַב:

בְּעֵשֶׂה בִּירוּשָׁלַיִם זֶה שְׁבַע שָׁנִים נִחְקַר שַׁעַר הַשְּׁחִמִי' מֵאֵד וְנִלְאוּ מִנְּבוֹאֵ כִּי שֶׁם בְּשׁוֹלֵם וְאֲשִׁיחֵם
 הוּא בְּחַפְמִים בְּמִקּוֹם עֲלִים כִּי עֲלִים שֶׁם יִקַּר עַרְכֵם וְאִין בְּנִמְלֵת מֵהַעֲדֵר הַעִירֵי' וְרַק
 בְּחֲבָרָן

עסק בנסתרים ויפטר בו מאוד ואחרי אשר נתן לו איזה קסיטות כסף סיפר לו המעשה . האולטאן
הי' לו חלפן יהודי והי' וכדו' מאד בעיני האולטאן . ואחרי שנים כבירי' נהקנאו בו הישמעאלים
ובלשונם עליו אל המלך לאמור הלך נגב ינגב מעמד כל הוה . ומאשר לך עשה את כל הכבוד
הזה ובלה המלך אחרינו ואמר לו בזה השבון משנים קדמויות מעת הייה לראש או תדרה גדולה
נפלה עליו וארכבותיו דל' דל' נקשן כי מי יכול ליתן השבון דק מעשרים שנה או יותר ולא
הועיל בקשחו ביום עברה וזעם לפני המלך ובראות המלך כי יתן מנרעוה לכסף מספר רב מאד
לפי השבונו או תרה אשו מאד ויאל' לעשות בו משפט מות והרנוהו ויחטו אותו וישם בחרון הזה
עד אשר יהודים יאלמו בעדו כל הכסף הנגב עד פרטוה אחרונה ואלו יתן לקבורה וכשמוע
הבן דבריו חלה לא עזר את פיו לשאלו כמה חסר עוד לפי החשבון אמר לו כך וכך מספר רב
מאד מיד הלך הבן לחצר בית המלך ואמר להנציבים עליו דבר סתר לי לדבר עם המלך ויגד
הדבר למלך יתן לו רעה לבא לפניו ויבא לפני המלך ויברך אותו ברכת המלך בלשון נח ובהשכל
וימלא חן בעיניו מאד אמר לו המלך מה בקשתיך ויתן לך אמר לו הבן שאלתי ליתן את ההרוב
לקבורה ואני כל מנרעוה הכסף חסכול להמלך וייעב הדבר בעיני המלך ויאל' לקבור את החלפן
האומלל התמים והוא לקח את כל הכסף והניח לפני המלך ויבקש מאת המלך להעביר כרוז
בכל הסאמבול כל איש ואשה אשר לא הבוא אל קבורה האיש הזה אהה דהו להמיר
וימלא המלך בקשחו גם לזאת כי מלא חן בעיניו ולא נשאר אף ילד בעירוסחו שלא הלך ללוה
וכדו' גדול והספד עשה לו מאד אחר ימים אחדים שלא המלך אחרי הבן ואמר לו אהה אשאל
אל התן כהף סוררה אמר לו הנני עבדך לכל אשר תאזני אמר לו המלך לפני ורצני להנחיל
סכר נצוחך אשר עשיה כעת אמר לו הבן כל מה שתאמר לי אעשה עד נפשי אך זאת לא
אוכל לעשות כי מה אנוס ומה חיוו אם לא לקיים מצוה ה' וכל ימי המעשר מהו יבא ליד
מצוה גדולה כזו אשר אין לה ערך ליום שכולו ארוך ואיככה איכל ליתן סכרה לאדוני ומי יודע את
כל ימי חלדי יבא ליד ימצוה כזו גם בעד כל הוה וייעב הדבר בעיני המלך והסרים וראו גוה
הכמתו והלך המלך עמו לסייל בין הננים והראה לו כל טוב יקרו וישלחו וילך מאתו בשלום ויל'
משם עוד מעיר לעיר ואחרי כמה שנים הלך על הספינה לחזור לביתו ויהי היום והנה רן
סערה גדולה מאד והים הולך וסוער עד שנשברה הספינה ונכלו כולם בעומק ובלב הים והי'
כאשר באו מים עד נפש נדמה לו כנצב על אבן גדול והוליקוהו על ספה הים וירד אל היבש
וישב בדד על ספה הים ויבך כזי גדול כי לא ידע מה יבא בסופו והיכן הוא וישא עיניו ויר'
והנה נשר גדול לבן כשגל חזור מועף ביעף וירד השיע ויעמוד אליו וקרא בששוף לשמו כשש
אהה או הבין מדעתו כי לא דבר רק הוא אין זה כי אם שלוחו של מקום וברוב נעתוהו בשר
ית' עלה על הגבר מיד הנביה הנשר את כנפיו ויעל עמו ובאיהו רננים רננים לירושלים והעמי'
בחצר שלו ויעל ונעלם מעיניו בתשכה לילה וירא איש עומד לפניו משוטף לבנים ויחדד הא'
וילשה . וינע בו האיש ויאמר אל הירא אני האיש החלפן אשר עשית עמדי הסד של אמת ע'
האלהי נפוך ממות האבן והנשר אני הוא . אשריך בעוה"ל וטוב לך לעוה"ל שדרך הדבה מאד
רב טוב הלפון לזדקיקו לך נשון עין לא ראהה וגו' . ועד יום מותו הי' העיר צהה וכדו' ויש
בני שלמים . עוסק בחורה משה יונס ולין וירא אלהים בחמה . ובעל דקה בשרוהו בשראל'
בשנת ש' לאלף הששי נללו יסודו' ביהמ"ק שארית הפליטה ע"י מקרה כי כאשר כשב הסולטן
את ירושלים אזה למושב לו בלשכה אשר בה עשה בית מועד שופטי ישמעאלים במעס'
ביהמ"ק היא לשכת הנזיה שיבת הסהדרין וגו' בלשונם (מאתבימע) לשון הכיזוי על שם הכי'
הסהדרין ויהי היום וירא אשה זקנה נכריה מביאה שק מלא אשבה ומשלכה אותו על נגב'
אשפתוה הקרובה למשכנו ויחר אפו מאד על אשר העוה פניה לשקן מקום מושכן כדו' ויהי לה'
את האשה לפניו ודקה את נפשה לאמור מהרומיים אנכי ונקום מושבי רחוק מירושלים דרך
ימים ומצוה אבותי אני עושה כי כן יסוד ראשי הדוני' אשר כל איש ירושלים יבוא אשפה
בכל יום וכל הושב בנפתו' שני פעמים בשבוע והיושב דרך שלשה ימים ממנו פ"א בחדש כי
הי' בית אלהי ישראל ואחרי אשר לא הי' לאל ידה להזום עד היסוד בו נגרו לכסותו בא'
ומיע

יגלה היום מפתח ביקך החולה וזקת מריבה ענה. מאח עלה השחר הגוי עומד פה על מפעלי המלכה מרובה לא נשאר לי כנע ללאת החולה למען הביא את כל השמלות הכבדות לעת ערב למקום העודתן כאשר שבו השלוחים ויספרו איך מצאו את האשה במלכתה תשבו כלמו את דברי הסופר לכוז' ויחפזוהו וישליכוהו אל המדורה אשר הצנינו עם מעשי עמי זיה יבשים וישרפו גם בפקודת הקאדי מן היום שהוא והלאה הציוו, כל אנשי העדה למוצתת ההמיתה את שמלותיהם לכנסן בחפזם לדעת מהומה על אודות הדבר הנפלא הזה איך היא הרחקה פנים וזעקים לכל הכול רק בשפנה על ערב מוחה ספרה את הפלא אשר קרה לה וכל הונה אשר רכבה בשקידה כפיה היתה לעדת ירושלים ולנהה מחמת מיהה כי אחד מהמורים יאמר קדיש מדי שנה בשנה על קברה בהקיסה יום מוהה וכן יעשה עוד עד היום הזה:

מעשה בירושלים בזמן הרב הקדוש צעל אור ההיים הנה בירושלים היו קראים הרבה הם הדרוקים אמונתם ידועה לכל כי הם אינם מאמינים בדברי הו"ל רק בחורה משה גם זו הולכים בצרחה עקלקלון כפי דעהם הנוכז פסג ה' גבר לחן הממשלה על היהודים בירושלים בשמו עלימו מוס כדז מבווא אז היה הרב ה"ל על המקלה להחסיף במחר צבית שפלת הקראים למען לא יבטע הדבר (כי עד היום היה מוחה לקרע) ולראות אייה ענה ולהפלה אל ה' בדרת למען הקדוש ה"ל גבר' המעלות לבוא אל האסיפה ההעלף פהאום ורגליו נכסלו ויחמיו האנשים איש אל רעהו ויאמרו איך זה? רוח רעה השוכן פה הדניקהו ויבוסם הדבר בחפס חים מתחת הגרם המעלות וימלא כי עמו ססה הקראים את ספרי דביו משה בר מיימון ו"ל למען הצוה ולדרוך עינימו וירשעי' שלם את מכה המס על פני כלה גם קלס לבלי היות ציימו עוד עשרה אנשי' למלאו מנין החלה עד עולם וכאשר קלס כן הוא לא יש ציימה מנין עשרה אנשים כמולדו ה' או כשבא ה' מעיר אחיה מת אחד מהם הנה זה כבלשים בנה צלו כעשרים משפחות קראים ומדינתם להחנור בירושלים ועדת הקראים הקטנה שמהם והרועה לקראת בואם בהמלא עהה מספרם אך ששום נכבד להם לאכל ולשממה נפש כי כמעט הניעו הצאים לגור לשער ירושלים והחל המגפה להשחית בהם עדי מהו כל האנשי' ערם הגיעם לפתח בית הקראים והכשירים מהו צבית עמי גם היום לא מלא עוד המנין ציימו:

מעשה בירושלי' בשנות קדם. ה' זקן ה' עשיר מופלג בעשרו. ולעת זקנהו נולד לו בן יחיד ובהגיע הבן לדעת בין טוב לרע כשש בנים ובראוח האב כי הנער משכיל מאד אז נמר בלבו להבדילו מהבלי העב"ו השוא אשר המה כלל עובר ואינו וללמדו רק מלוח ה' וחורוהו אשר מהם חיי העב"ו והבא להיות לו ליקר ולהפארה כי הוא בן יקיר לו מכל מחמדיו ואז הפריש חדר מיוחד נאה. ומלמד מופלג ללמדו ספר ההורה עד הומו יום ולילה לא יעושו מפיהם. ולבל יאל הנער מפתח החדר חוזה וכל מעדתי העולם ובגדי יקר לא מנע ממנו גם ללמדו לא חשך ממנו כל ככה עשה מחד עשר שנים רגופים והנער חפן ה' בידו הנליח והשכיל ונעשה למדן גדול ומופלג בש"ס ופוכקים כ"עט בעל פה ובאר ספרים עד הין מספר ואבין זקן בא ציימים וירא את הנער ורהה טוב מאד והבשילו ימי נעוריו כשצבש עשר שני' אמר בלבו הן קרבו ימי ובא העם להחזיר הפקדון לבעליו ומה אעשה לכל יקר הונו אשר ישאר אחרי לכל הה' יגיע ועמל כפי להבל ולריק הן בני יחודי לא ידע אחי מה צבית ואינו צקי בטוב משא ומתן ואיככה אוכל וראיתי באבדן עשרי ובני יקירי וחמדה לבני יושיט ידו לאגורה ככף אז לקח את הן להראות את כבוד עשרו ורב הונו ולמדו טיב משא ומתן וטייל עמו בשוקי' ובכרובות והראה לו כל מיני כחורות ואמר לו חכם בני וישמח לבי גם אני ובכל זאת תורה ה' לא חמוש מפיך טוב תורה עם דרך הרץ והנער השכיל מאד והבין דבר מהוך דבר והאב שש מאד על חכמהו ולאחר ימים אחדים קרבו ימי הכל הציו והלך בדרך כל הארץ זקן ושבע ימים. והאחרי כן לקח הבן כל הינו אשר ירש ויבא את רגליו ללכה מעיר לעיר להבין ולהשכיל בטיב העו"ם ועינים והלך עם צורו הכסף אשר בידו רב מאד. עד שבא לכטאמצול וטייל בשוקי' ובכרובות ובא לשוק ה' וראה ארנו גדול של ברוז' חלוי בשלטה ואיש חיל ה' הולך ובא לפניו וכלי זיין בידו לשמרו עמד הבן על עמדו וישאל להשוטר מה המעשה הואת אמר לו בחרותהו נש הלהה איך לך עסק.

שער י מעשה הארץ

דנה זו תגלה בעד בני ישראל והרימו בקול יללה ממחנה יום הרביעי אמר אל עדתו הגוים עליו
 על אחד מהעושים לשם אשם נספו ולמסור לנשימות בעד כולנו בלכתו אל קברי המלכים עשה מי
 ומי מכס ילך ויכפר בעד עדת ה' וברחשו כי ההריבו כלמו ואין קול ואין עונה הוסף לדבר ח"כ
 איפה בחיק יוסל העורל ויוכיח ועל העורל על מסרת ציח ההפלה איש המים במעשיו וישן ויחמר
 הכני ענד לאלהי ישראל . ויבין את נספו ויתקדש בהעבולו שלש פעמי' במקוה ללכת באורח המות
 אחר הפרדו מאת בני ציחו ומספחתי ומעט כל העדה השומרת בדמעות מאין הסועת שם לדרך פעמיו
 לעלות לאיון אל מקום קברות מלכי יהודה והבשאה כבר הוסיף שם עם אחותו מרעיו ומשרתיו חלוני
 כשק ויורידו את שמם ציבכ"ס ביהל אל ההלן הבשאה הסה אזו להקשיב בעד פה הגרוב ברב קשב
 ולב היסודים הבחי' שלש את הלוקח למות ההלחל בקרנב החרי רגעים אחדים שמעו פחאים קול
 דממה דקה הקירח העלוני וימכטו כהנל ותחת אחת גרחתה התיח ויבא גם הניב המלא פנינים
 ואבני יקר אחרי הלהב ואז ההשגה רחב השמש אשר פניו כמה סורו וחח"כ נראה כל עשו ויושיט את
 החייה אל הבשאה המספחומם וגם כל העם נפלו על פניהם ואמרו ברוך ה' אלהי ישראל ומן היום
 בהוא והלאה נכדו יהודים צערי הבשאה מחד אחרי כן העדה הלהב ושמה: ומשחה גיל ושבון
 בכל ציח וקול ממניס מלללים וצחופים נכמע מכביב ובמספחה השמש עליה ההלחה על כלנה
 בהעניקם אחיו במהלל ומשחה ובחשכרי זהב וכסף עד בלי די כל העם חשקה נשם לדעה את
 מרחוח קברי המלכים והמניחה והמעטה הנעפפה עמו שם חולם הוא ההריז רק אל החכם
 בחשך גלה את סודו כי פחאים בציחו בחשכה הליפל עמד זקן ושיבה מהתליץ לפניו והושיט אליו
 את החיית ממדים :

מעשה באשה אחת כובסה בציני קדם ויחיה היתה ירחת אליהם עד למאד בירושלים שכולה
 ויגלמודה מעלה וצניח והחיה את נפשה בהביאה צניע ועמל כעיו את לחמה כבסה את
 שמלות הבד בעד עיני העיר ככה כבסה גם השמלות בעד השומר השומד למחמר על קבר
 דהע"ה ויהי היום והש צה אליו את השמלות המכובסות ככלל והוא ה"ל לבדו עמה בחזר הסיכל
 אמר אליה הן אשה יקרה וע צה ככלל ופני חקרה לתת יך מנחה לפעולת עךך ה"ש ה"ה נשך
 לירוחה השמש את כבוד החדר הפנימי מקבר דהע"ה אשר לא שפחו עוד עין ה' מנני חמויך
 ענקהו ואמרה כי שובע נשימות כיתה חזנה על רחש שמחהו ואתרי אמר אליה ח"כ איפה קומי
 זבא אחרי ויעד לפניה עד הגיע לפתח מהחת לקרקע וישחם שם את הדלת ויוני אליה לבוא בה
 אך כמעט זרעה קף רגלה על הסף כגד היש מהר את הדלת מאחריה ויעשה צודה במקום
 חשך ואשל והוא לא אחר כרגע עומה ילרון אל הקהלי ולספר לו כי אשה יהודיה הרשיבה
 בנפשה עיו להחננז ולבוא בלחט אל קבר הנביא דוד . ובאשר עלה אליו הדבר מהר כגד הדלת
 מאחריה למען חפסה ולמסרה למשפט כשמוע הקהלי את דבריו חרה חפי מחד ויקרא חי הנביא
 כי בנפשה עשה' השמש את הדבר הזה הוציאהו והסרף והבשה האומללה הנציה כי החל בה
 השומר במרמה ובזון לב ובי רק' כפסע צניה ובין המוח והחושל מלוא קומחה חרנה ותרס
 קולה בבני שמוריו והרשלל אל ה' למלט: מרסתה בשחש הנעמנת לה ומלחץ המוח למען עבדו
 דוד היא מדברת עלי גבה פחאום עמוד שיבה בהדרת פנים מהתליץ ככרן מול פניה וההדר האשל
 כממלא חור זו יקרו ויתחוו את ידה בלי ההלחל וינלה בחרמות נחשכים מהחה לקרקע ערי
 הגיע עמה על פני חוץ מצינה לערמותה חל שמחה ובס אמר אליה עשה רבימי העניך ומשרי
 ואל השומר עד בואך אל משכך וגם החלבי חיס אל הסוקה לבסם בדרך פעם ולאו חודע
 כך מאומה מכל הנעשה פה חףך כמעט בקשה האשה החמימה ההודות למייל-והנה ועלם מעל
 פעיה וחינו בשמש הולת צה הבשאה והמופזי וכל שוערי העיר ורבים ישמעל"י אחת למען
 תשום את החושפת ולהקריבה למיץ וישחם את החדר חף אחרי נקסם צו בחשם מחופש לח
 מליו שם שום איש ואשה הו קרה הקהלי בחרות חפיו אל הסוער הלחק צנו קרחה לנו הלוס
 וישבע הווער בחי הנביא כי לא דבר רק אחת ויקרה גם הכובסה בשם היש שלח הקהלי
 אחדים ממושרתיו אל מקום מניחי האשה אשר נקבה בשם וימלחה ביקרה על מנפלה כיום ביום
 מבלי הבנה מנואלתה שאלה את משרתו הקהלי כמתגורה מה הנקסו בנה חתור לה העוד לח
 ילח

בצפת לא ים רופאי' מומתי' מלומדי' רק ים א' יהידי רב פסח רופא והוא בקי ברוב הרפואות
 והוא מחסידי סלדינירי ועוד ים א' ר' גדוק רופא למדן וירא אלהים והרבה ר' שמואל העלר
 בקי ברפואות הרבה ויש לו ידיעה בעדקות הדפך ובספרי הרפואות בלשונות העמי' בעבריה ים א'
 חיים רופא והוא היה רופא בין אנשי חיל וכן בשאר עיירות אין רופאים מאוים . רק בירושלים ים
 רופאים גדולי' מענגלאנד ומרפח ושאר מדינות המלטים . באש"ק כל מי שיראה ובקי במיני רפואות
 מותר לשחוק לו אשטייק מכל הסממנים . וכל מי שיראה לעשות מו"מ עיפה ואין מי שמוחה בידו כי
 השולטאן הוא מלכות של חסד אינו לוקח אנשי חיל מן היהודים ולא שום דבר :

נשלם שער מנהגי הארץ . ובעזר מנהגי הארץ אתחיל בשער מעשה הארץ :

שער י מעשה הארץ

קברי מלכי בית דוד הנכבדי' בקדושתם' בעיני ה' ישמעאלי' כמו מקום המקדש וזהו אין מניחים
 לבוא אדם ליכנס להמערב חוץ מהם רק השריץ בן המלכה . מענגלאנד הי' בירושלים זה
 שם שנים ולקח רשיון מהסולטאן ככל זמא הלך עמו הבאשא עם אנשי חיל והלך גם למקום
 המקדש ולמערב המבטלה בחברון :

מעשה פסח א' משני' כבירי' זום הכומר הגדול לבנות חומה בית השלה שלו וזוה ליקה את
 האבני' מיסודות שנים אשר על הר' לין עיר דוד ושכר פועלי' והיו מוליאין את האבני'
 מחומת לין ובין האבני' ההם היו שני אנשי' אוהבי' בעלי גריות והם היו מוליאין את האבני' והקיימו
 אבן א' ומלאו כי המערה ואמר א' להבירו נכנס ויראה אם יש ממון בלבו במבוא המערה עד שהשיי
 אלל ארמון א' גדול בני על עמודי שיש מזהב כסף וזהב ולבשו בלחן ושרביט סהב ועטרה והם
 והוא קבר דוד מלך ישראל ולבמאלו שלמה כמו קן וכן קברי כל המלכי' הקבורים שם ממלכי יהודה
 ושם ארנונות סגורות שאין אדם יודע מה בחוכם ורזו שני האנשים ליכנס בארמון פתאום בא רוח
 הפערה מחך המערה והכה אותם וגילו לארץ כמתים ושכבו לארץ עד הערב . וכנה רוח אחר בא
 ולעק כקול אדם קומו גלו מן המקום וילאו דחופים ומבוהלי' והלכו אל הכומר והגידו לו כל
 הדברים ושלח הכומר להביא לפניו ר' אברהם חסיד הגדוש מאבילי לין וירושלים וספר אליו
 הדברים על פי שני האנשים האלו שבאו משם . וענה לו ר' אברהם ואמר כי קברי בית דוד הם
 למלכי בית דוד . ולמחר שלחו אחריו שני האנשי' אל העבודה ומלאו אותן כל אחד מושב על
 מטתו חולה ופחדו מאד . ואמרו לא נכנס עוד שם כי אין חפץ ה' להראות אותו לבוש אדם
 וזוה הכומר לקחם אותו מקום ולהעלימו מבני אדם עד היום הזה :

מעשה בשנות קדם בקר באשא בירושלים את קברי מלכות בית דוד והנה שם חלון הנקפה אל
 המערה והנפתח והיה נפלה היתו המבונה במלואת פנינים ואבני יקר מאזוורו אל החלון
 וישו להביא את היתו ויירדו את אים ישמעאלי בשלם אל תחתית הקבר אחר רגעים אחדי'
 העלוהו והגהו מה באין רוח חיים . אח"כ הוריד את השני ובהשלותם אורו אחרי בוש והגהו מה
 כראשון וככה השלישי וככה הרביעי אז נשבע הבאשא כי היתו יקרח העדך תושב אליו גם אם
 יאבדו עבודה כל תושבי ירושלים ויענה הקאדי אל הבאשא אל נא תחיה אדני בחמתך מספר
 רב מבני אמונה הולם שום נא אמרתי עתה עבדך שלח נא א' מעבדך אל החכם באשא למען
 ישלח לך א' מן היהודי' להעלות את היתך ואם מאן ימאן אזי תצור אומר לאבד את כל
 היהודי' אך כפי דעתי נאמנה תושב לך תיתך כי רב חן היהודים בעיני הנביא דוד למלאות
 חפצם ורצונם ויעבד הדבר בעיני הבאשא וישלח אל החכם באשא ראש הדברים בירושלים ויזוה
 לשלוח לו א' מהיהודים להשיב את היתו מקבורת דהמע"ה ויחדד הדב מאד וילפת לחלל את
 קדושת מקום קברת המלכי' במזדק כף רגל ויזר לו על אבדון מולדתו ובהשתפכו נפשו בכבי
 חלה את פני הסר להת לו מועד שלש ימים ובקשרו נהגה אליו . כשיבו הביחה אבך את כל
 העדה ויזום לזם שלשת ימים ומדי יום ביומו הלך עם האנשים והספך אל קבר רחל אמנו לפעור

הן הגרושין וכסלוקת אשה לרדף ליהן מעוה לאביה ולאחיה וקונה אוהה כמו שפחה ורסוח בידו להרוג אוהה ומתה הנשים הם כלוים בביית ואם א' רוצה לבוא אל החצר פנימה לאיזה דבר לרדף לדפוק על הפתח החלה והמכרה פוהה לו השער והנשים מכסות את פניהם במהרה ואם אין האיש בביית אינו הולך כלל אל החצר ואם לאו אחז דחו להמית וגם כשרואים את א' יהי יהודי וישמעאל או אחר חומ"י מכסין את פניהן אבל בלעגה הם שפופי זימה כמאמר הו"ל עשרה קבוי זימה ירדה לעולם אחת נטלו כל העולם השעה נטלו הערביים :

הערביים הם בעלי הכנסת אורח"י והם יושבי בגדלי קדר בין ההרים והם שחורי"י מחוס השמש וכמעט הולכי ערומי ועל ראשם נטעשתה שחור קשור בחבל אמר סביב הראש ויש להם שדוח וכרמי ועודי אוהה יום וליהובל המעשה הם עומדים בדרך והם חיים ככלבים פה חריבה כל היום ערומי ויחפי"י בשר אינו אוכל כל ימיו רק האנים המרים ובללים וכשבא הללם א' עובר אורח לוקח"י אוהו בלעגה וחיבה ונתן לו לחם לאכול ומים ובלים וחלב ומלווין אוהו עד מיל מאהלו ואם לוקח"י ממנו מה שיש לו אפי"י כהנהו מעל בשרו והמר בשמהה (הדאי יסיכיד אלה) ר"ל זה הריח הוא מאלהים ומיחו והולך לו אבל הישמעאלי"י יושבי העיר אינם כן רק דעמם מיושבה עם הכריות והם כוחרים גדולים ועשירים והולכי"י בצנדי כבוד ואוכלים ושופים כדרך כל הארץ ובפרט היום עם דעה ובלום :

מנהג כל אה"ק בעת העזר הנשם אשר לריכי"י לשדוח ולזוורה ופש העם ירעה לה מדהנה עליו אז אם ימוה בעת הזאת א' הרבנים יתנו בידו מכהב שיבקש רחמים וגם הריכה פסקו הנחקק מחקריו והנעבל בנשים בעת ימותו שנים מהאר א' אז ישחטו במום אנשים הרעול ובמוה נשים הרענולה את הראש ואת הרגלים יקברו את הבשר יחלקו לחציונים :

בבל אה"ק לא יתחו לדור בביית א' שני זוגות איש ואשתו ואם יש ח"ו חולאים בעיר או היתה דבר חומ"י שולחים אנשי"י לשפסש במעשה העיר אם ידורו שני זוגות יחד או שאר דבר מנוהה ועושים משפט. יש בירושלים ביהם אשר יראים לשבת בהם מחננה השדים והם רקים מבלי יושב השחד מעין הרע עצום ונפרץ מאד בעה"ק ע"כ רובם יזיירו על הכותל כמו פס יד אדום על ראש הילדים יקשרו יד כסף או זהב קטנה בהשעלף איש עדי בשרו עליו יכאב אז יקראו למושע או למשענה והם הספרדים כי יש ביניהם הרבה יודעים ללחש ויעבירו על ראש החולה מסרק או סכין בעת הזכרים שמות האבות אברהם יצחק ויעקב ואם משה רבינו הנשים הברוח המודנה בחוט משי את חומת הסיכל. ואח"כ האזורים אומו מסביב לחלליהן או לוקחין מעשהה של ס"ח וקושרין להן סביב הבטן למען לא תאבדנה את ברכת הרחם או חלה על עוהרם מסגר מסוגר ואם המפחה השלכנה הלאה נשים עקרות הקטופנה עשבים מדקדי כותל המערבי הגדלים עם בין נדכי הכוהל ומשלים אוהם ושוחין את הארק לסגולה :

הספרדים עושים עוד היום רפואה (מושיא) הנעשה משחיקה עלמוה יבשים של מחים אשר ימצאו במדבר בין החול כי בדרך ההולך למעקף יש מדבר גדול ויש מקום מלא חול וגם יש החול וכשבא רוח סערה מגביה את החול למעלה מעשרי"י אמה ומכסה כל אשר יעבור דרך שם אף רחוק מיל והולכים לשם אנשים וע"י חיפוש רב ימצאו שמה חחיכות בצורה אדם שחורי"י ויבשי"י כאבן כי גדול שבאנשים המונח תחת החול נהיבש ונעשה גדול כאבצע ומוכרים אוהו לאפסייק ויחן ביהך רפואה והספרדי"י כשי"י להם היתה חולה ימי"י רבים ר"ל לוקחים ועוהטים אוהו ביטב הדק וטהים משקל קצוב אל מי דבש וישתה החולה מידי"י פעם בפעם בשלש לילות לפני שתוהו ירהו אוהו ויעטוהו בשלמה לבנה ויכבדוהו במטע על מצע לבן הנשים אשר המה בנדח דוהן לא יכנסו להביח כל עם הארץ המדוה למעניהו פן יזיק לחולה ולנפשן החולה ישכב בדד וגם לא ימלא בביית שום נפש חי או הרענולי"י וישמרוהו מריה השום והבלל. מאכל החולה בכל השעה הימים חלב חמאה ולחם :

מנהג כל אה"ק שלא ליהן שום דבר מביח היולדת כל שבעה הימים ואין שואלין שום כלי או שאר דבר ובפרט אם אין לוקח"י כלל לביית אחר המנהג שאין יולדת ביהך שלשים יום באות ליולדת אחרת ובפרט עם הילד וגם כוהה ביהך שלשים לא יגשו זה אל זה כי ככה לשיטתן :

על הגגות האשנים אשר ישארו שמה בלילה ורואים את האור במירון כאשר גדול מחלקה וכל הלילה אין רואין שיהי בעיניהם רק אורלים ושמים ושמים בחוף ומתול אשר אין לשער עד אור הבוקר. ובבוקר אחר ההפלה מגלת כל איש את בניו הקמים בפנים הראשונה (כי כן המנהג באת"ק שהתלחה הראשונה מכל זכר חיה על קבר חיוב לדיק במשחה ושמה) וחולק לקד ויין נשפך כמים ומוליכים את הער המהגלת בראשונה לקבר ר' יוחנן הסנדלר בחוף ומחול בשני זמרה ואחרי כן שבים לתאר רשב"י ומגלים אוחו אלל פחת הבהמ"ד ורבים מביאים בניהם מארצות רחוקות לקיים מצות פאה ראש במקום הקדוש כל היום הוא גיל ושון ליהודים כל הבהמ"ד והחזר והחדרים והגגות וחוף לחזר מלא על גדוהיהם לפעמים יהיו בלי גומא מעשרה עד חמשה עשר אלף איש אנשים ונשים וקול קול הסמון נשמע למרחוק מאד וגם בליל ל"ג בעומר מעלים נרות לכבוד הנאים ביום ל"ג בעומר ומרכים בשמחה מזה :

אחב"י מי יוכל לספר לבוא בספר ובישו קדושת וחדות היום היא. הלא חלה כל עו ושלשה פעמים בשנה בקרב גדול למקום קדוש הזה בל"ג בעומר ואז יתמהמהו הרבה הנשים עד תג השבועות והגנים בחורה וכו' הוזהר ובהי אלול עד ר"ה ובשבעה בחדר יום פטירת משה רבינו ע"ה ויש שהולכים בכל ער"ת ובכל עת עזירח גשמים ילכו שמה להחפול מלפנים היה מקום קבר הזה פהות בלי גדר ולכן הציבו אשוי מלחמה חגורי כלי קרב בעת היום הוא לשמר מן השודדים ע"כ בנה הרב הקדוש ר' אברהם גלאנטי ז"ל מכספו את החצר למחסה ולשמר לכל הנאים להשתטע ביום הקדוש הזה וקבר רשב"י ור"א בני קדושים גם בשני הישמעאלים ונדירים שמן להדליק עליהם וביום ל"ג בעומר באים לשם ושמים בחוף ומחול וסירי זמרה בלשון ערב ואומרים (כולו דא מחשן לדיק) ר"ל כל זה לכבוד הדיק וששעים שבועה תמורה בחיי רשב"י (בחיות ר' שמעון) ובכל השנה שער ההצר סגור לא יפתח והחפץ להחפול על קברי הקדושים לוקח המפתח בעת"ק לפת המונח אלל א' והולך בעת אין פונה פה ומלפני :

המנהג בלפת בפסח שני הולכים כל אנשי העיר אנשים ונשים וטף על ליון ר' יהודה בר עילאי רחוק משם מכפר עין זיהון בשמחה ושון ומשחמחים על קברו ומדליקים נרות ומתפללים ולקבר ר' כרוסדלוי ולקבר ר' יוסף סארגיס הנק' ר"ל הלכין הסמוכים לשם כמעט כל היום ההוא והדרך הוא מלא זה הולך וזה בא :

המנהג בר"ת חייר הולכים בני יושבי לפת על קבר אבה. שאול ואשהו אשר במערה ביריא. ומתפללים על קברו ומעלים נרות ומשם הולכים לקבר בניהו בן יהודע הסמוך לשם ומשם הולכין לכפר אבנים הסמוך ללפת ושכשו הרב ושם קבר על ראש הר גבוה ר' יהודה נביאה נכד רבינו הקדוש שם קברי רב פפי ועשרה בניו במערה קטנה ויש שם י"א כוכין הנזבים בכתולים ומשם הולכין מהלך ג' שעות על הרים ונבעות ויורדין לעמק גדול שם קבר יוחנן בן עזיאל ותורין לכתיהם כשחי שעות בלילה וביום ההוא אורלים ושמים ושמים :

המנהג לילך בכל ער"ת על בית הקברות הנשים ונשים ובפרט ער"ת אלול גם בכל החודש עד יום"כ ושופכים חתיכות ובקשוח והרד עיניהם דמעות מאין הפגוח וביום שני של שבועות הולכים לקבר השוע בן בארי על בית הקברות בלפת וכל היום ששים ושמים ומתפללים : רוב הסוכות עושים שם על הגגות ובלפת עושים הסכך מעני הדכים כי שם יש הרבה מהם גדלים על הדרכים ובטבריא מכסין בלולב כי שם הרבה דקלים והסוכות חוליים אהים בסדיני' נאים ובגדי לבעוים וחולין במים סלתוח וימיה ומי פירוח רמונים אשכולות ענבים אהרוגים ושאר מיני פירות נאים ויש מכסים מעני להרביר המריחים כשמים וגם במרחק מזיעים במטעי להרביר כי בלפת יש מהם הרבה והדמית עושים מקים ארוכים ועבים נק' (פרוספיתוס) לולבין ואהרוגים שם הרבה אפי' קטן בן תמש שנה יש לו אהרוג ולולב כל יום של חג הסוכות לוקחים הדכים ירוקים חדשים וערבות חדשים :

המנהג בלפת ששוכרים את א' להביא כל ע"ש הדכים ירוקים מן השדה לחלק בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות ובליל שנה אחר החפלה יקח כל א' שנים א' כנגד זכור וא' כנגד שמור כדאיתא בגמ' כי הוא מנהג קדמון וקודם קידוש מצרכין עליהם בורה עני בשמים :

בירושלים

שער ט מנהגי הארץ

בפ"ח ולא יקברו בארון רק יניחוהו הך הארץ וממנו לו ישימו כפת אבנים ויכסוהו בעפר ויזנין
 זין של אבנים גבוה כמה וספי עליו ומיניחין אבן גדול וארוך על הזין ארכו לאורך הזין ועל האבן
 חוקקים אותיות משוקעות כמו ויב מוהו המנהג לשפך המים מהבאים בשבועת המט כדין המבואר
 ביו"ד אך בשנה אין שופכים כמבואר הפעם רבים יכינו להם קברות בחייהם נגד נווה ר' יהודה
 החסיד ומיניחים בהקבר ללוחיה שמן זית ומכר כגור . כמוה איש חכם מהספדים הגשים שלהם
 עומדות על הגנות ומקוננות ומספחות זידיהן על לבם האשכנזים לא יניחו לילך אחר המטה שום
 אשה . המטה היא גם שני קורות עליה משולבים בשלשלות של כחל בלפת יש מקום אלל בית
 הקברות והוא חל גדול ועליו מיסוד ובה עושין מעמד עם המט ואומרים ויהי טעם ואח"כ קדים
 ומבקשין ממנו מחילה ומשם עד מקום קברו אומרים ויהי טעם כמה פעמים ומקום ההוא אומרים
 שם קבורת הנה ובעתה בניה ובח"כ הולכין נשי הספדים האומנות ויושבין עם ומייללות ומקוננות
 ומספחות אחת אומרת דברי נבי וכלם עונית אחריה כמלפניו היינו דתן בנמרה מענות ומספחות
 רוב המים טובלים אותם במקוה של רבינו האר"ל אשר אלל בית הקברות והוא מים חיים
 ומוטעים נטבילים במקוה אשר צבית המרחץ מי גשמים הספדים יקיימו עיד היום מצות יצום וצפדיה
 יש א' אשכנזי שהיה לו אשה ונפלה אשה אחיו לפניו ליצום ויצמה לו לאשה ויש לו בנים טובים
 במנה הספדים אינם לוקחים שחי נשים רק בשלון לו בנים מן הראשונה או אפי' אם אין לו
 זכרים וגם לריך ליטול רשות מן הראשונה הספדים כל מהגם כהרב מן הב"י ויש להם
 קולות הרבה :

המנהג בכל אה"ק להיות נעורים בלילה אלל היולדת בין לבן בין לבת כל שבועת הימים . כי שם
 לריכה שמירה הרבה אלל משהה יושבין נשים . וגם אבנים בחורים יושבים צביה ולומדים
 ומכין להם י"ש ומגדלים ומיני פירות לכל הלילה . ובכל לילה אחרים ונק' (וועלא) . כי סנה
 גדולה היא להיולדת ולהילד אם לא ישמרו אותם כי כמה פעמים קרה אבון רח"ל :
 המנהג בעה"ק נש"י לילך בל"ג לעומר יום הלולא דרשב"י לכפר מירון אלל זין שלו אשר צביהמ"ד
 ואל החזר הגדולה עם התאים והחדרים המבואר למעלה וגם עושים סוכות על התאים
 ומתענגים ושמים צהדרה קודם ומי יוכל לבאר הדות היום ההוא כי רבה היא וכמה מים צבירים
 יבואו שמה אבנים אשים וקף לאין מספר וכל הדרך מלפנת למירון מהלך ג' שעות מלא אבנים צבני
 ישראל מכל קאות הארץ הולכים ציום ובלילה ובאים אשמה ימים קודם ל"ג בעומר ואבנים צבנים
 לשם למכור י"ש ויין וכל מיני פירות ומאכלים טובים ולחם כלום חסר מכל אשר יבסוף האדם למלאות
 שמחה לזו ציום . הקדוש הזה וגם ממדינת פרס יבואו שמה החרדים הם וגייהם וצביהם אף כי
 יארכו ימי השלום שחי שנים וצבואם לתחום בעטם ה' קדוש עליון יהגו צבורה ויחשלו וציום קה"ה
 יקראו צורה ויחשלו ומדליקים שמן למאור וערדים נדרים ונדבות ושפים אשמים צבוי' וצמתולות
 ובערב ל"ג בעומר בהתאסף חמתי לב לביבמ"ד ילמדו מכו' הוהר מאמרי האדרא ובלילה מדליקים
 נדוח אין מספר צביהמ"ד ואח"כ יעלו את הנרות עד הזיונים והשמש מכין צבוי' נגדים הרבה מאד
 ונוחים בהספל אשר על עמוד של אבן על כג הכפה המכוון כנגד זין רשב"י ושופך שמן כמים
 עליהם והשמש מכריז כמה נוחים בעבור ההדלקה הראשונה של רשב"י וכל אשר ידעו לזו יקנה
 אותה בכסף מלא פעמים יהי' הקניי' כעשרה אלפים גרוש שהם אלף ריבייש כסף כי צביה לשם
 עשירים גדולים מופלגים ומזכרים זכרתי מי שצדק לכל קונה ומדליק את כל מה שצבסל האבן עד
 אשר תראה האור למרחוק כי מירון צהר הוא יושב ואח"כ ישפך כל איש שמן להוך הספל והקונים
 הדלקה הראשונה משלך לחוך האש נגדים יקדים של משי ומוהבים ומספחות של כסף וזהב לקרבן
 כליל לכבוד רשב"י ואיש איש ואשה ישליך נגדים נכבדים להוכו להעלות את הנרות וגודרים כל א'
 כמסת ידו והשמש מצדך כל א' בשמו ואח"כ ילכו אל העמוד השני אשר על הגג שהוא מכוון נגד
 זין ר"א צנו וגם עליו ספל גדול של אבן ומדליקים גם שם שמן עם צבוי' נגדים הרבה ע"פ
 הכרזת השמש גם הוא נזכר במזמן הרבה וגם שם משליכים נגדים הרבה ואח"כ הולכין לזין
 ר' יתק וגם שם עושין כסדר הזה ואח"כ הולכים לזין ר' יוחנן הסנדלר הקרוב לשם מחוץ לתאר
 גם על קבריהם עמודים וספלים עליהם ומדליקים גם שם שמן ונגדים ובעת ההיא מדליקים בלפת

שמינה סמוך כי עומדת על הר גבוה (ולזה בר"ה בלפת עולים על הגנות ורוחים כל היום כנרת
 ואומרים תבליך כנגדו) ובחברתו ג"כ עושים ז' ימים מחמת ספק בערב פסח שעה ראשונה אחר
 חצות יאפו מצות מצוה וימרו עליהם את ההלל כאשר עשו אבותינו על הפסח בזמן שבמ"ק היה
 קיים המנהג הזה הוא בכל ח"י גם האשכנזים מלובשים בצנדי יו"ט ובלילה יאמרו בכל ח"י הלל
 מור אחר הפלת העמידה ומצרכין עליו לגמור את הלל אבל כשאומרים הלל בדילוג אין מצרכים
 לא לשמו ולא לאחריו .

במנהג הספרדים כליל הג פסח מהקבלים כל בעלי הבתים מכל החצר גם משכונתם לבית אחד
 ועושים הסדר יחד השובשים וצניחים ומספרים בינ"מ כל הלילה ומתרגמין את כל ההגדה
 בלשון ערבי בקול זמרה נאה כדי שיבינו גם הנשים והקטנים ואוכלין ושותין יחד בשמחה ואומרים
 שירות והשבחות אשר יונעם לשומען . הספרדים אינם מקבלים הגזירה של הקטניות ואוכלין קטניות
 גם אורז בפסח אבל בשאר החומרות הם מחמירין בכל כגון האשכנזים :

במנהגם לקים בכל חודש הלול ללילות מיום שני (כמאמר בב"י בש"ע) ואין להם בלילות מיוחד לכל
 יום ויום רק סדר אחד לכל לילה ויש להם כמו מ' פזמונים ובכל לילה אומרים פזמון
 אחר וחוזרין לילה . מנהגם מאחר חג הפסח בכל שבת קודש קודם המנחה עולים המלמדים עם
 הילמדיהם על הצניחה והנערים הם מעטפים בטליתים וכל ח' אומר משנה ח' מפרק הבות בקול
 נאה וזמרה וזה"כ מהרבה אהם בלשון ערבי כדי שיבינו כל העם והנשים העומדות בעזרה נשים
 המביטות בעד האשכנזים וזה"כ מנהגיהם השני משנה ז' בסדר הראשון וכן כלם עד גמר כל הפרק:
 בכל חודש חייר לא יאמרו ההגות בכל ח"י על אשר הגו בו פסח שני מלפנים גם שבעה ימים
 אחר חג השבועות לא יאמרו המתן כי יש לו התלומדין כל שבעה לשמן הקרבן . וי"ט שני כחול
 הוא בכל ח"י חוץ מר"ה השני ימים הם קדושה הטה . ובשמיני של פסח איכילי חמץ ככל השנה
 גם עוד בליל שמיני הננוה אלול להכול חמץ . בשבת חזין אין רושם חיילות אולם בה"ז יתאבלו מאד
 האשכנזים והספרדים ופזרט צה"ק ירושלים צדוהם החורבן לעיניהם . הספרדים הספרי חירות וכל
 עדיים מעטפים בחורים הש"ן והקהל יעלו עפר על ראשם ומכבים כל הנרות ומצבים צבי ונהי בקול
 יללה ומספד מר ויש להם קינות אחרות לא כמו שלנו ולבסוף מזכיר הש"ן מספר השנים שעברו מיום
 שחרב ביהמ"ק ובבקר מהאספין לביהמ"ק ויהמרו קינות וזה"כ יקראו בזהרה (לה כמנהג הגשי חו"ל)
 וזה"כ יאמרו הש"ן שיר רבי גדול מעורר הלב בלשון עם הארץ למען יבינו גם ההמון הנשים והסף
 ואפי' לב אהן ימם לניס לשמע דבריו ובקראו אורו הרי צביה גדולה ונאקה שבר בכל העדה וכל עין
 חרד דמעה מאין הפגות ואחר זה יאמרו הנערים ספר חיוב כל ח' קפיעיל ח' בלה"ק וזה"כ מתרגם
 אורו בלשון עם הארץ בקול נהי ואחר זה ילכו רוצה לכוהל המערבי ויבכו על חורבן בית קדשנו
 גם האשכנזים הולכים לשם . מהרה יתפך אבחנו לשאון ולשמחה חמץ כי"ר :

בחג הסוכות ישנו בכל יום אחר הפלת ערבית הקפות בציה"ל לזכר שמחה בית השואבה וכל
 מקיף ישא חבוקה בידו ואחריהם מומרים בחלילים שירות והשבחות ומדליקין נרות בכל
 הציה"ל הרבה מאד בכל ח"י גם האשכנזים . בירושלים ביהמ"ק וצביה"ל החדשה קהל ציון נעשתה
 מכונה אשר חזה מים למרום צעת ההקפות לזכר נסוך המים . והחזוין הזה ישנה רגש קדש בלב
 כל רואיו והאשכנזים שמחים מאד בהוף ומחול ואוכלין ושותין :

המנהג בכל ח"י להיותם נעורים בליל שביעי של פסח והספרדים יש להם היקון ללמוד כל הלילה
 ולאחר עמוד השחר מהקבלים בכל כתי כנשיות וצני מדרשות ואומרים השירה של ים בקול
 נעים וערב וזמרה כל ופסוק פסוק בזמר מיוחד הש"ן קודם ואחריו הקהל כי גם בכל השנה אומרים
 השירה פסקא פסקא : קצרת המחים לרוב בלילה כי בכל ערי הקדושות אין מלינין בהם את המה
 ובפרט בירושלים שאין מלינין בה את המה מעולם מדין חו"ל :

ההנהגה בעה"ק עבודה קשה היא שרוחצין את המה בחוף גופו שופכין מים דרך פי הטבעת
 ומנגלגין אותו הנה והנה ומעמידין אותו עד שהמים נשפך לחוף וכן עושין פעם ז' וגו'
 עד שיאלו המים זכים כצרייהם לפעמים ימשך ההנהגה שתי שעות ויותר שם אין קוצרין את המה
 בטלית

הסעודה היתה לערך שעה אחת ילא יותר ובצפת ימי המשחה ישנו החתן והכלה בניהם סתה אל חופה נאה ומקבלים שם כל הבאים לצרכם ויחוגו בה בשמחה רבה . הכלה לא מתאפרה אערה ראשה לעולם רק מהרים שלא יעלו חף שורה ה' לחוץ כי הצעפים שלהם מטבין היעב השערות אבל גבי האשכנזים מגלחים את ראשם המיד בגדיהם הינם רחצים רק בצמיחה על ראשם לעיף כמו שהלכו הנשים במדינת הים מלפנים ומכסים גם את החושים הכבישין חין להם כ"ל חמי החושים ומי שיש לאל ידו חילה על אחרת מצבנות של זהב הנק' (סאלבז) ובחוקן מטבע הנק' (אויביל) ויש שטשים עמק של כסף מזהב או של זהב סביב הולח הנשים כל כבודם בח מלך פיסה עשין לרכי הבית אופות ולשוח והופנות ומבטלות ומכנסות ושאר לרכי הבית חין הולכין בשוק לסחורה ואין יושבין בחניות ובפרט ליבב בשוק כמו כהן במדינות הים מי ראה כזאת כי לחדשה גדולה יחשב ובפרט הבחולות מי יראה אותם בשוק כלל הנשים רובם ככולם הולכים בכל יום שחרית וערביה להפלה לבתי כנסיות ובהי מדרשות לרוב ישאו הנערים נשים בהיותם בני י"ד שנה ופחות והנערות ההיינה לאים בנות י"ב שנה לרוב ומנהג קדמון בירושלים הוא שכל נערה אשר לא כלו לה י"ב שנה לא תשאה בעיר רק ישנו החופה בכפר הסמוך לירושלים . בכל ח' חין מי שיודע לנגן בנבל וטינור וחיותו אומים שבאו מחו"ל לשם והם מנגנים בטינור על החצותות חך לא האריכו ימים שמה וזה כשתי שנים שגא יודע נגן בטינור לשה"ק לפת"ו ועשה שם בשני חדשים וקראו אותו על החצותות והת"כ הקל לחו"ל והוא והביא אהו עמו כטינור חדש קרן וטינור הגדול הנק' (באם) וחליל הנקרא (קליינעד) ולאחר שתי שבועות נפטר לבית שלמו או ראו בחוב שאסור למר בטינור בעת ההורבן כמאמר רז"ל . בת"י מתפללים בלילי שבת ובלילי יו"ט בשליתים . בת"י יש חבורות משמחים חתן וכלה ויש להם חוף וכשיש החוגה בין עייר ובין עני הולכים לשם ומכין בחוף ומרעים בניהם בכל כחם ורוקדים במחול בכל מיני שמחה עד חור הצוקר . והם האשכנזים : האשכנזים יש להם חבורות : א' חבורה בתיקור חילים . ב' חבורה הלוייה המה . ג' חבורה קדושה . ד' חבורה לניח חלל החלה ע"פ הגורל . ה' חבורה הכנסת אורחים לכל מי שיבא מעיר אחרת . ו' חבורה עולי רגלים בעה"ק לפח ועבריה ח"ו כל ה' חוקן כלל הדש עשרים שארים וכשיגיע ג' שבועות קודם חג הפסח או שבועות או סוכות עושים פתקות מכן שמות החבורה ובגדו פתקות חלקים וביניהם פתקא זכה בגורל ועורפין בקלפי האלקים לצד והנכהצים לצד וא' חוקן ידו ח' בהנכהצים וידו ח' בהחלקים ולוקח ח' מכלן ואחד מכאן וכל שם אשר יעלה עמו הזכה בגורל הוא זכה ומתים לו על הולאות הדרך לירושלים ולחברון ומהים לו מכתב מליאה גדול על הכתב רש"י להחבורה אשר בירושלים כי גם בירושלים יש חבורי עולי רגלים כנגדם לקרב את האים הנבחר וכל החבורה כותבים שמהים על יייר שיוכירם בכל מקומות הקדושים אשר שם כי אין ביכולת כל ח' לעלות לרגל לירושלים ת"ו מהולאות הדרך המרובה ושוגרים הים לרכוב וכשגא לירושלים הולך אל נבתי של החבורה ומראה לו הכתב מיד מקבלו בשמחה רבה וחותן לו בית מיוחד נאה ומאכל ומשהה כיד הימלך וכשהולך על קצרי האדיקים או חל הכותל המערבי הוא מזכירם לטוב ומשכלל בעדם ולאחר המועד הולך לחברון על קצרי האבות הקדושים ולאחר קצרי האדיקים אשר שמה ואח"כ חוזר לביחו לשלום והחבורה הם שמחים עמו ושוחים יי"ט וגם במועד מתקבלים יחד ויושבים ואוכלים ושוחים ושמחים מהרה חכה לעלות לליון ברנה לראות פני השכינה ג"פ בשנה :

הספרדים בשנה בשעה ג' אחר חלות ידרוש ח' מהחמשים בביהכ"ל בעניי הדת והאמונה ואוסר השכל בכל ח"י הש"ץ לא יקדש על היין הביהכ"ל גם לא יגדיל על הכוס במי"ש הספרדי לא יאמרו כל פיוט בכל השנה רק יהללו החפלות הקבועות מאנשי כנ"ג מלבד ביום הכפורים יש להם ויידות הרבה ואיזה פיוטים בחמט פסוקי דזמרה חבל הפלת העמידה של ר"ה ויה"כ אומרים רק נוסח החפלה בלא שום פיוט :

המגילה נקראת בירושלים במ"ו באדר ובז"ד הם שמהים מעט במאכל ומשהה בצפה קורין את המגילה בז"ד ובט"ו ועיקר הסעודה והקריאה היא בז"ד בצבריה בז"ד ובט"ו כמבואר במס' מגילה מהמת שידה דימח כי טבריה היא מוקפת תומה מג' רוחות ודא ח' היא כנרת ושהשקו אס חשוב מוקף או פרוז ומחמה זה הספק גם בצפה עושים השני ימים כי לפת נראה בצבריה חע"פ

שער ה קדושי הארץ

האם במכות אכזריות למשן יגיד כמה נעשהה זאת כי חשבו למכרף ויהי כאשר עמו אורו הודה כי הרג את רבי שלמה בן גבירול וילו המלך ויחלו את הרואה הוא על החלטה לכפר פני נפש הדויק : ויבנה זה קבר ר' גמליאל ולא נודע איזה היה ובין נחה על קברו וזכרה שהוא קבר ר' גמליאל איש יבנה :

נשלם שער קדושי הארץ ובזכות קדושי הארץ אתחיל שער מנהגי הארץ :

שער מ מנהגי הארץ

מנהג יפה חף נחה בעה"ק ירושלי' לילך למרו' מראשון מקים מקדשו ולעמוד אחר כחליו הוא כותל המערבי אשר אמרו חז"ל שמעול' לא זזה שכינה משם חף בחורבנה אחר העבילה ולזיבת נגדי לבני' ובזבאח שמה כורעי' ומשחחוי' בהכנעה ואומרי' מה טורח המקו' הזה אין זה כ"ח בית אליה' זה שער השמים וארבע אמות ערס יגשו הולצי' המעלי' ויקרבו אל כותל יסוד בית קדשו ופולי' על פניהם עליו ומחבקי' ומוסקי' את אביה הקדושי' בהלכה וחובה יחירה ומטופפי' בחימה ויראה ואומרי' סיר ביירי' בקול זמרה גם הלוי' עד גמירא בקול זבוי' להעלות הבונה מבין החוה' ואחרי כן מתפללי' הפלה המחה ברות נמוכה ומתפללים הפלה קלה בנפש מרה כל ה' על משפחהו אשר בגולה והולכי' לביהכ"ל לקבל שבת ויש אשר נשארים שמה ומקבלי' שבת בקול סירה וזמרה וזבזס הם הספרדי' ויש הולכי' בכל יום אחר התפלה ואומרי' תפלה והתמוט :

ובהגייע עת מועד חג הפסח בערב פחה אחר עבילה יו"ט ולזישה נגדי יו"ט הולכי' כל העיר אחשי' ונשי' וטף וגם משאר עיירות וארצות הבאי' לחוג את חג הפסח בירושלי' לפעמי' יהיו כשלושת אלפי' איש ועושי' כסדר המבואר למעלה ואומרי' סדר קרבן פסח לקיי' ושלמה פרי' שפתיו ואומרי' הלהי' ובשר תפלות המשברים את לב האדם וקול הזבוי' נשמע למרחוק מאד ומתאננים מקירות לבם מיללי' בקול מר בהעלות על לבבם במקום הקדוש הזה מה היה נעשה ביום הזה ועשאו אנו רואי' בהטמאי' הפדאי' מקרקדי' בהיכלו בלגע וקלות ראש והפגרי' הם מביאי' בחובו. וכל החושבות בו עושי'. אהה :

עתה אחס אחבי' מי יראה כואה ויוכל להתחבק ויעזר רוח ולא יקדע סגור לבבו ולא יספוך לבו כמים ועיניו מקור דמעה הים שבר כשברנו. אהה ויקראו זה אל זה לאמור בואו ונתחזקה בתפלה ובחטונו' לפני בורא עולמי' אולי יתעשה לנו וישמע תעקבהו ויגאלנו ויבנה בית בחירתנו ונקריב סדר קרבנותינו בני"א ואחר תפלת המחה הולכי' לביהכ"ל להתפלל תפלת יו"ט וגם תפלות המוספי' של כל ימי חג הפסח ועלמה ותג הסיכות ור"ח הולכי' מכל בני כנסיות ובתי מדרשות להתפלל לפני כותל המערבי וחיל ורעהה אחזקת בעת אומרי' ומפני חטאינו נלינו מארצנו ונוטל כבוד מביה חיינו ובפרט בערב יוה"כ וערב ר"ה שופכי' שם לבס כמים יהי רצון שיבנה ביהמ"ק בני"א :

המנהג בירושלי' לילך בכל ער"ח אל קבורה רחל אמנו רחוקה שתי שעה וגם בשאר ימי השנה ובפרט בני"א מראשון יום מיתה ללון עם ובלילה גומרי' הלהי' יחד מלה במלה בקול נעים וכל ה' מתפלל בעדו ובעד משפחהו וכזה שמש על נייר ומייה שם ודולקי' נדוח הרבה עם שמן זית ובבקר מתפללי' בניצור ומנשקי' את העיני' והולכי' להם לשלום והאכן אשר שם יעקב אבינו ע"ה למצבה ככתוב בתורה עד היום עומד באמצע בביהמ"ד שלה גבוה כחמש אמות ארכו כשש אמות וטוח בסיד :

המנהג לילך בחג המזים לכפר רמה לקבורה שמואל הנביא וישבו שמה כשנים או ג' ימים ואוכלים וסוהי' שם ושחחי' ומתפללי' :

המנהג שם לילך למערת שמעון הדויק בל"ג בעומר חנשי' ונשי' וטף בשיירי' ושמחה כי לפני המערה יש מישר גדול מאד ומחמד ונחה מלא עלי פרי חוביה ודשא כגן ה' ועושי' תגלחה

כפר ענן כס קבר רבי אבא חלפתא וגדר סביבו ועץ גדול עליו והללו קבר רבי יעקב חיי ככר הגויה חיי רבי אליעזר בן יעקב. והללו מערה כחומ' ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב וביה גדול לפניה ומחללי' בו ולהלהה מבס מערה ובה קבר ר' הגויה בן עקשיא והלמידיו ובה ישיבה וצכל כיפה חמשים קברים זה לפנים מזה:

כפר שזר בו קבר ר' שמעון שזורי וקבר ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול מהרוגי מלכות ועליו עץ חרוצין והללו קבר ר' שמעון בן הלעזר:

כפר בקיעין כס המערה אשר נטמן בה רשב"י ור"א בנו י"ג שנה (שבה ל"ג ע"ב) בנקרה האור מקום שני אנשים ולא יורה ולפניה עני' חרוצין הרבה זקנים. ולמטה מטע משין גדול וזקן ומהוק וכן מדגרא לדוד. ולמעלה מן הכפר הזה קבר ר' אובשיה רבה בסל המדרש רבה וזין הרום עליו:

כפר מודין כס נקברו מלכי בית חמנוא' ועל קבריהם שבעה עמודים נבנאו' ולא רחוק מהם קברי שבעה בני הנה אשר הונחו על קדוש השם הנזכר' (במוס' גיטין דף ל"ג) ועליהם בית הכלה למזר':

כפר רמיה עיר מולדת שמואל הנביא. והוא קבור כס במערה גדולה רחבה ידי' ועליה בנין נאה וגדול אשר בנה מהומד באבא בר ירושלמי והוא כדמות עיר קטנה:

כפר עברתא כס קברי הלעזר והיהמנר על הר גבוה ועליה' זיוני' גדולי' וגהי' מה' מה' והאלס מערה גדולה ועליהם מגדל רם וכן קבורה שבעי' זקני' ומשמר לפניו ולא יעמו כל איש לבוא כס:

כפר הרם היא הנוגח כרח בו הר גבוה וחלול נקרא געש (ביחושע כ"ד ל"ו) ולרגלו מערה אשר בה קבור יהושע בן נון גם כס קבר נון אביו ועליו זיון גדול וגאה לפניו בית הפלה לישמעאל' ובו קבר כלב בן ישוה:

בית לחם במרחק החום שבה לבניו קבורה רחל חמנו על אס הדרך ומהומד באבא בנה עליו בנין נאה וכפה עליו גדולה עגולה ולפניה עזרה גדולה מרובעת אשר תיקן אותה השר והספסר הלדיק רבי משה מוגשיביווי' נ"ו אחר שנחרבה וי"ב בה דלה מלוכה גדול ומפחה גדול ביד היהודי' יושבי עה"ק ירושלמי' ח"ו כל הרואה לבוא להסתחח על קברה לוקה המפחה מיד היהודי קצוב לה כפר ובו באר אשר שאבו שלשה הנצורי' מים לדוד (שמואל ב' כ"ג ע"א) וקצוב לו הקיע עיר מולדת עמוס הנביא:

כפר חלחול כס קבר גד החוזה: שומרון כס קברי אלישע ועובדי' הנביאי':

כפר ארבל כס קבר נחמי הארכלי וקבר ארבעה שבטי' (מי המה) ודינה כח יעקב אע"ה:

כפר חומין קרוב אליו וכס נקנה רבי יהושע בן פרחיה ויהרו חוקן משה:

חפזקה בערבי (יקוק) עיר קטנה וכס קבר חפזקה הנביא וקרוב לו קבר רבינו בחיי אף לא נודע אס ר' בחיי הזקן בעל ס' חובה הלצכות או המשרש על השורה:

כפר בנה קרוב לו בו הר גבוה ובראשו קבר יונה בן חמייה הנביא בית גדול עליו ובנוודד ההר מערה קטנה נאה ובה קבר ר"ש בן גמליאל:

צפורי עיר רחוקה מסבירא דרך שתי שפיה בראש הר גדול ולדעת חז"ל (מגילה ו ה) היא עיר קטרון הנזכרה בשופטי' (א ל) בה קבר ר' יהודה הנשיא נכד רבינו הק' גם מערה מיוחדת

לרבן גמליאל ובגדה מערה מיוחדת לאחיו ר"ש שניהם בני רבינו הקדוש אליה גלו הבנהדרין אחר החורבן (ר"ה ל"ח ב). כפר עליבין מקום קרוב אליה וכס קבור ר' מחי' בן חרש:

רומי מקום קרוב לסבירא ובו נקבר אביה בן ירבעם (מלכי' א' י"ד י"ח). ערביא בו קבר רבי הגיטא בן דוסא ואשתו ור' ראובן אלטרובלי. סבנין בו קבר ר' יהושע דכפר ככנין ואשחו.

כבול כס קבור ר' אברהם אבן עזרא ור' שלמה בן גבירול וכאוב כסדר הדורות סיפור שקבל מחכמי הדור כי ישמעאל ה' לבס קאה' עליו מרוב חממתו והרגו וקברו בלנו אלל האנה החח

וההאנה חפזה פניה קידס זמנה ועשהה פאני' גדולי' וישים מאד וגשמע הדבר למלך ויו' ליסר אח האיש

שער ח קדושי הארץ

כפר ברתוהא זו קבר רבי אליעזר ברבי יהודה איש כפר ברתוהא :
כפר תיבגין זו קבר שמגר בן ענא :

כפר עכברא שם קבר ר' יגלי ושני בניו ר' דוסחאי ור' נהוראי חוך מערה בפרדס מלא עני פרי
נחמדים מלא ולפני המערה משין מים חיים אשר כעת נשחח גם זו גן נחמד גדול
מלא עני פרי הדך אחרונים טובים מלא :

תנחום שם קבר נחום הנביא וי"א כי שם גם ר' הנחום ור' הנחומא אך יוכל להיות משנה בידם
ע"י מצבה שם נחום עם שני השמות האלה :

כפר מירון קרוב לכפר חזר גדול רחבו חמשים אמה וארכו שבעים אמה סביב החזר בתוכו
חדרים הרבה חחזיים שנים ואליפים . זהם מקיס ללון לאנשים הרבים הבאים שמה

בל"ג בעומר לאחרים יש גם חזר גדול שם צור מים גדול ונתי כשאוח באמצע החזר עץ אגוז
גדול יפה טף . לפתח מערב בית מדרש גדול ועליו כפה בניו והוא עומד על המערה אשר החתיו
אך המערה עכשיו סחומה ובניח המדרש הגדול יש ביהמ"ד קטן ובו זיון המכוון כנגד מנוחה החזא

הקדוש האלהי רכז"י ושם ארון קודש עם ס"ח גאה וגרות של כסף דולקוח חמיד נאים מלא .
ובכחל לטוניה יש שם זיון המכוון כנגד מנוחה בנו הקדוש ר' אליעזר וגם עליו כפה כי הם מנוחהם

בחוף המערה כמבואר בזהר הקדוש ממערה מרומית בפתח החזר יש בית וזיון שם קבר ר' יחזק
לא נודע איזה ר' יחזק) . רחוק משם כמהלך עשרים אמה זיון ר' יוחנן הסנדלר זיון גבוה וגאה

זו פתח קטן לחוף המערה אשר א"א ליבנם זו ומאמצע הזיון עולה אילן בוסים גאה . אצל קבר
ר' יוחנן הסנדלר יש מערה ואומרים כי הוא המקום אשר עבד בו ר' יוחנן אח העזרחה קרוב

לשם מערה הלל הזקן וחלמדין והיא נשלחה בגדלה וכוכין ימים זה חזובים באבן והיא גבוהה
ומרוכעת כזיה נחצב בזהר מאבן אחת ועל גג המערה אילן גדול אשר ענפיו משתערים ולמטה על

פי המערה בחוכו עשרים וארבעה ארמות גדולות של אבנים כסויים מציירים בכוחל דרומי אשר שם
השחח לא נחצב מאומה אך בשלשה הקירות האחרים חזובים ששה כוכין גדולים ועמוקים וכל כוך

ארבע ארמות ובראשם ארון ר' הלל הזקן . וגם יש בקרקע חזובים כמי קברים ארוכים פתוחים
ביום ל"ג בעומר בכל שנה המערה מלאה מים כמעט עד חניה אבל יש שם אבנים גדולים שהולכים

עליהם גם הארמות הם מלאים מים ויש שני ארמות שהכסוי שלהם נעקר מעט ממקומם והנאים
שמה שואבים בכלי מן המים ורוחיים ראשם ושיהם, וידיהם מפני רפואה ולפני המערה מזד

אחד יש ארבעה ארמות משוקעים עד היום בעפר ומזד השי ג"כ ארבעה ארמות כמובם של אבנים
גדולים מלא ואומרים כי הם המצמשים שלהם לפתח נגד המערה יורדים לעמק גדול של אבנים

ועוזרים אח מי מגידו ועולים לראש הר גבוה מלא אבנים גדולות מלא . כמעט עולים בידים
ורגלים הוא ההר חבור שם מערת בית שמאי ואשחו ובנין אבנים גדול עליהם גם קברים אחרים

וקרוב לזה מערה יפה גבוהה מלאה כוכין ופתחה למערב וקוראים אותה מערה הכהנים ועל פתח
המערה נחצב כהבניה ידי כהנים צעח הדוכן ושם חורבנות רבות של אבנים גדולות ואבני מחצב

ועמודים הנוחות עדיהן כי היה שם עיר מלפנים והיא חעיק על מנידו המבואר במקרא אצל מלחמת
סיכרא . וקרוב לשם אבן גדולה עומד גבוה ומרוכעת וקראו בפי כל כסא של אליהו על פי מסורח

בידיהם כי לשם יבא אליהו החלה ויחזקע בשופר גדול לחירותו :
כפר קדיתא שם קבר ר' טרפון וגל אבנים עליו לזיון ורחוק ממנו כמהה אמה קבר ר' יוסי בן

קסמא ועליו גל אבנים ועץ שקדים . וקרוב לכפר קבר ר' בנימין בר יפת ואללו
קבר ר' יוכי חסופה וגל אבנים עליו . גם קבר ר' יהודה בן בהירא :

כפר גוש הלב שם קבורים שמעיה ואבטליון . והדרמלך ושראנר בני סנחרב שנחנירו ובצקעה
קרובה לכפר זה קבר יואל בן פחואל הנביא :
כפר בערהעם שם קבר עובדיה הנביא צמערה . גם שם קבר מר זוטרא הסידיא וקבר רב נהמן
חסופה בעל גבוהה הילד :
כפר פרארי שם מערה אשר בה קבור ר' נחמיה העמסני . ואללו קבר ר' ישמעאל יר פלוגתי'
דר' עקיבא :

שער ה קדושי הארץ

ואמר הני בכשיה ר"ל חנו לנו מעות שמירה לקחתי מכל א' חמשה פארים ונתתי לו ולא רצה כ"א עברה לגלגולת ואפן רב וכה וארא כי איש ערבי אחר אין עמו אמרתי אחי הכו והכו אותו מכת מות ואף גם פרוסה א' לא לקח אבל היה לנו גם גדול שלא בא בזמן ההוא בום ערבי כי חמיד הם עזברים ושבים והלכנו לשלום לדרכנו :

בפר עין זיתון אחרי הכפר יש מערה נכסין בה כפישוט ידיים ורגלים שם קבר רבי יהודה בר' אליעזר וגם אביו אליעזר וקרוב להם קבר הגאון רבי יוסי כרנאסי רבו של הרד"ז איש לדיק ותסוד ודרכו היה לעשות שלום תמיד בין איש לאשהו ובין הדם לחבירו ותפילו בין הגויים והרב מרן הכ"י נהג בו כבוד ונקרא בפי כל לדיק הלצן כי עשרו שפעם אחת גיר השר שיביאו לו היהודים איזה מאות הרגולים לבנים ולא היה באפשרות שיביאו והלכו על קברו להסתכן לה' להעביר את רעת העלילה הזאת כי אחר שיעשה להם מהשקף קשה אם לא יביאו אליו ובה פתולם לאחד ואמר לו שיקבצו הרגולים כמספר אשר בקב השר ויעשו האבשים כן ואחרי מאסרו יחד פתאום נהפכו כלם ללצן ולכן מכוונה בפי כל ר"י הלצן על אשר נחלצנו החרגולים וקרוב לו קבר ר' יהוראי סבא :

בפר ביריא למעלה מן הכפר בהר יש מערה ובה קבורת אבא שאול ואשהו :
בן גבלין לשמאלו גל אבנים והוא קבר בניהו בן יהודע אך לא מודע איזה בניהו הוא כי שנים היו א' בימי דוד (ש"ג ח"ד) והשני בן בנו בסוף ימי שלמה (שם ז כ"ג) וקרוב לו קבר אנטיגניס איש סוכו בראש ההר וקריב אליו קבר נחן לזיאה :

בפר אבניות בראש ההר אשר שם קבר ר' יהודה נשיאה נכד רבינו הקדוש . מבי דינא דשרי משתא (י"ז ה') ותלמידיו רחוק אלף אמה מקבר בניהו בן יהודע ועליהם בזמן הדום ונמורת ההר כשיפולו יש מערה נאה עם כוכין ארוכה ונשאלה ושם קבורים אבני ורצא ומן המקום ההוא רואים את כל כפר הירדן :

בביארתען קרוב לאח הדרך קברי רבי אליעזר המודעי ורבי יעקב איש נבוריא ועל שניהם מצבה ואולם הר גדול ובאמצעו קבורים רבי יונתן הורכנוס ור' יתח בן אלישב :

עמיקה קרוב אל הכפר קבר יונתן בן עוזיאל ועליו בזמן זיון אבני מחצב נהים פטורי לזים פרחים ועץ גדול נקרא סנדיין והוא שריקה לא נמצא כמוהו בסיני ויעוביו וברוחב ענפיו המשערי' למרחוק והוא יולא מאמצע הזיון הרבה אבנים גדולים הולין בין הענפים אשר חבקו אותם צעה עלוהם מן האדמה והוא פלא גדול :

בפר פערעם שם מערה אשר בה קבורים חוני המעגל ואשהו והאלם היה בית מדרשו אך נחרב ובעבר ההר לך שני המערה ובה קבורי' אבא הלביה בן צו ותנן הנחבא בן צו :

בפר דלאתא בו הר ובראשו קבר רבי יוכי הגלילי ועליו זיון ועץ זיה וגדר סביבו גם קבר רבי אליעזר בנו זיון ועליו ומתוך לכפר מישור מלא עלי זיתים ושם קבר רבי הלל ועליו זיון אך לא מודע איזה רבי הלל :

ראש אל אחמר בראש הר גבוה אשר שם קבר רבי זמרא ורבי יוסי בנו זיון עליהם . ומן המקום יוכלו להשקיף על פני כל הגליל :

בפר עלמא ללשונ קבר רבי יהודה בן תימא זיון ועליו וקרוב אליו מערה גדולה ובהכוס מערות חתרות רבות ונקראת מערה הבבליים . ושם קבורים רבה בר רב הונא רב המונא

רב חנהל ורב הונא ולדרומו קבר רבי אליעזר בן הורקנים בתוך כרם זיון ופה על קברו וקרוב לו קבר רבי אליעזר בן ערך מאבן יש . ומכסה מאבן גדולה עליו ואומרים כי פעם א' לקחו הישמעללים את האבן ההוא וישארוהו תגשים רבים משם לרחיים וישכיומו ממחרת והנה איננו וילכו אל קברו וימצאוהו שמה וקרוב לו קבר רבי יוסי הכהן . גם בין הכרמים קבר רבי אליעזר בן עזריה ועץ פרי בוטים על קברו אשר ישנו ממנו שמן :

קדש שם קבר דבורה הנביאה וברק בן אביטעס וחבר הקוין ויעל אשהו ועליהם אבנים גדולי' מאד : במזיים שמה מערה מקום כשהירדן יולא ושם קבר שבואל בן גרשום בו במערה ועליו זיון שמו סנדיין וקבר עדו הנביא ועליו זיון בוטים :

שער ח קדושי הארץ

בראש ההר שלע ואלו קבר ר' יבבא סבא ורחוק ממנו כמאתים אמה לפאת-מזרח קבר אוריה הכהן .
 בראש ההר לפאת צפונית יש סלעים רבים בגובה אמה ככדור ויאמרו כי הם נאספו רשב"י
 ותלמידיו ללמוד האדה דבי משכנא וסב קבר ר' יוסי דמן פקיעין וקדוב לבס קבר בן
 הא סא קדוב לחלל בראל הזכר הר גבוה ובראבו קבר ר' יוחנן בן ברוקה .

קרוב לכפר קומתא אחר בין לפת למירון יש הר ובו מערה ובה קבר ר' יוסי דמן יוקריה וצנין
 הרום על המערה והצעה נסתמה גם קבר בנו אשר העימו על הפועל תלמידי שלא בזמנו
 להפעלים (תענית כ"א ה) רחוק ממנה כנגדה מערה אחרת אלל כפר עין ויתון זה קבור ר'
 כרוספדתי האמורה ופי לדיקים אחרים אשר נשח שמוסם קדוב לבס הר גדול ובראבו סלעים
 רבים וביניהם עמק סם מערה ובה קבר חלקיה חבי שמואל הנביא וקבר ר' גמא האמורה בדרך
 הסוף מנזה לכפר עין ויתון בקצה גדולה מלאה עני ויתוס ועטות מוס וקדוב לה קבר ר' אילא .
 טבריא ברומב הסמעתלים יש ביה"ל חבנה הנקראת על סם הגוף בעל של"ס הקדוש כי סם היה
 מקום חלתו הקדוש . אלל ספר המעשרי יש מקום ליה ואומרים כי סם קברי הסנהדרין
 אשר ישבו סם אחרי גלו מצאנו גם בה קבר רב למח גוף בה לישמעאלים מגדל גדול ואומרים כי
 סם קבר בה כלבא שבוש אשה ר' עקיבא וקראים אותה קבר הזקנה .

חוף לעיר-עד החופה לרום צפונית קבר ר' יוחנן ואלו קבר ר' הנחל הלמיד רב וקדוב לו קבר
 רב כהנא ואלל קבר הכפר הגדול רבינו משה בר מיימון ז"ל וקבר אביו ר' מיימון ז"ל קדוב
 לבס קבר הנאון הקדוש ר' ישעיה הלוי הכרויץ בעל השל"ס למערה יש הר גבוה וארוך ועליו קבר
 ר' עקיבא רבו של רשב"י גם סם מערה ר' חייא ובניו יהודה וחזקיה ועמם רב הונא לרום בדרך
 הסוף לחמי טבריא יש בית הקברות ובו ספונים לדיקים וחסידים גאונים חדשים גם ישנים . מרנני
 אשכנז המדעים הם הרב הקדוש ר' נתמן הארדיענקר והרב הגאון הקדוש ר' יעקב שמשון שטייפקר
 ועל שיהם ליון ארוך הרב הקדוש ר' מענדלי מפרומשלאן הרב הקדוש ר' מענדלי וויטישסקער הרב
 הקדוש ר' אברהם קהליסקער הרב הקדוש ר' זאב וואלף שטוספדער ורבים לדיקים כמובס :
 ברחוק חני שעה קדוב לחמי טבריא יש גל אבנים וסם קבר ר' ירמיה האמורה וקדוב חלוי חנה
 מוקף שלש קירות ורפפת אבנים ובהכו ליון וסם קבר ר"מ צע"ל התנא כאשר היה לפני
 מותו יהבו ערכו על כף ימא (ירושלמי כלאים) ובעתים מוזמנים יולאים אל קברו בקהל עם קדוש
 ולומדים תורה ומתפללים ובכל לילה שלח תנא מדרים שמן זית על קברו וגם בכל חגיגות ישר'
 ואלו קבר ר' חמי ור' חסי וחין עליהם שום סימן גם קבר ר' זירא הזכר (במגילה ו ב) :
 במרחק תחום שנה למערה יש מקום הנקרא מעון והוא מדבר מעון אשר ישב סם דהמע"ה
 בברחו מפני שאלו (שמואל א' כ"ג) קדוב לה כחצי תחום שבת יש מערה ובה קבורת
 יוכד א"ס מערע"ה וישורה אשה משה ואלוישבע בה עמידנד ויש אומרים גם בלה וולשה
 קבור סם :

שכם רחוק מהעיר כחמס שבת חלקת השדה אשר קנה יעקב אע"ה במאה קשיטה מיסוד נחמד
 למראה גדול כמהלך שלשה שעות ובו שדות נוספים כל פרי תבואה למכירה ובאמצע קבור
 יוסף המדיק ועליו בית בלא גג רק ארבע מחותות של אבני מחצב ובאמצע ליון נאה על קברו ומלדיו
 שני עמודים גבוהים אמה וחצי ואומרים כי סם ליוני קברי שני בניו מנשה ואשרים ואלל הפיח יש
 מערה נפלאה ונקראת באר יעקב והדלת של שער ליון יוסף המדיק סגור וערבי ח' שומרו וברואה
 יהודים באים לבס פותח להם השער ולוקח עשרה פארים מנגלות :

ובעם ח' כשהלכתי מירושלים לנצח דרך שכם היינו כעשרה אבנים ובאנו לחלקה השדה וכשראה
 אותנו בא חליו בשפתי חלקות כדרכם לומר (שלוס עליכם חנינו חביבי כיף חלבים . אישפה
 דאזעכונן הון) ר"ל שלום עליכם אהם חביבי כי"ד חיליכם (ר"ל כחכם) ומה אהם עושין כאן
 קדבתי חליו חיי אחרתי אהנו בידה פאש גוואי (זיואי) רנד אל לדיק לגוער (זאשר) תומ"י הית
 ידו על ראשו ועל עיניו ואמר (על ראשי על עיני) ר"ל חיי אהם על ראשי ועל עיני ונחזי לו חודה
 ופתח השער ועשינו השתחוות על קברו ואמרנו סם חליות וחרלים ככל חסאנו והערבני עמד על
 פתח השער ואחרי הנביקות אח אבני הקדוש קמו מברוע על הכרעים ורצינו לילך ולא הית אהנו

כ"ה קבר הרב הגאון ר' משה חגיז וכד הגאון ר' משה גלאנטי ועיסו של הגאון בעל פני חדש
 נפטר בשנת ה"א ח"ג קברי גלאנטי ר' יונה גלאנטי ר' יעקב אבולפיה ור' משה צו ר' שלמה
 מאניס ור"מ צו ר' משה וויסל ור' טוביה הלוי בעל ס' מן טוב ומעטרה רבני השכח מלאים הכמים
 וסופרים לדיקים וחסידיים גלוים אין מספר ורביים הסודי עולם אשר נשכח זכרם ומן הוודעים עוד
 הם הגאון החסיד המקובל ר' אליעזר מקראקא אב"ד באמשטרדם בעמ"ח ס' מעשה רוקח על המשניות
 ומקום קבורתו אצל פתח המערה בימיו קבר הגאון החסיד ר' יששכר בער אב"ד ק זלמשוב בעמ"ח
 ס' זה עיני על גפ"ת וס' מבשר דק על ההורה מנוחתו במערה הנקראה על שמו ושהחה למעריב
 קבר הגאון הגדול החסיד ר' ארי' ליב הלוי וואלטשיסקר במערה הנקראה על שמו ושהחה לדרום
 והיא בדרך ההולך מקבר האר"ל לקבר הב"י ועל ליון קברו יונה צ"ס הרב אהב חורה בין
 אור לפני מנוח ואללו קבר הגאון החסיד ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לבישי סרד וס'
 ערבי נחל ובו"ה נאה דשא ולא היה ניכר שום ליון ומצבה רק היה קבלה שכלן מקום קבורתו
 לקהתי עמי ד' הצירי וחסדו ומלאו בעומק הארץ מצבה יונה נחקק אותיות משובטטמות פ"ג הרב
 הגאון ר' דוד שלמה בר אבינדור שנת הק"ע כ"ב מרחשוון ועשירו נפש גדול על קברו ואת אבן
 המצבה חצבו והעשה כחדש ממש ואני בעלמי פיתחתי עליו אותיות גדולות נאות משוקטות פ"ג הרב
 הגאון הגדול הדיק החסיד ועמו המפורסם ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לבישי סרד על
 יו"ד וכו"ה וס' ערבי נחל על הורה וכו"ה נאות דשא עלה בסערה השמימה כ"ב מרחשוון שנת הק"ע
 ונתיי צ"ס שחור ושמנו אח האבן הגדולה הזאת על הקבר זכרה לי אלוה לטובה ואללו קבור
 הרב הגאון הדיק הקדוש המפורסם ר' אשרס דוב אב"ד ק לאויריש ז"ל אשר בא לעה זקנה לעה"ק
 לפח והתמה לראש וגשיא בזהם ורוב דקתו קדושתו ועבודתו אין לשער גם צו המערה יש קבר
 הרב הגאון החסיד אב"ד ק הוסיקאב ז"ל אשר בא לעה זקנה לבס וקנה לו ביה ועשה בחיובו מקום
 מים אשר נתמלא ממי הגשם ולעת פטירתו אור לטבלו במקום שלו דוקא וכשנפטר היה המקום ריק
 אין בה מים ונגמר בדעת החבורה הקדושה לטבול אותו במקום של רבינו האר"ל כי היה מן
 הנמנע לטבול אותו במקום שלו כי השמש היה על הארץ כימי קיץ ובתוך שעה נהקדו השמים בעבים
 וירד מטר הרבה והתמלא המקום וטבולו בכותב והיה לפלא גדול ולגם כך סיפר לי חמי שהיה
 בזמן ההוא ועיד קברי גלוים קבר הגאון הדיק רבי חיים אב"ד ק טעטענאוויץ בעמ"ח ס' סודו
 של שבת ובאר מים חיים על החירה מנוחתו במערה הנקראה על שמו ושהחה לדרום קבר הגאון
 החסיד ר' משה הלוי אב"ד ק לוויניץ והוא על מערה הגאון מוואלביסק ה"ל:

אצל ביה הקבורה לפתח מערב יש מישור נחמד נושא פרי הבושה ועלי זהם שם קבר האה"ה
 האלקי ר' פיהם בן יאיר וגל אבנים על קברו ושם הולכים להשפיל בעת צרה וכמה פעמים
 אשר בעל השדה הערבי לא הניח להיהודים לנגס לתוך השדה אל קברו כי אמר בעקלקלים את
 הבושות לשה הבאה לא נחם שדהו שום ירק עשב ומחו והלאה קבל עליו נהיחם ליך בכל עת הש"ס.
 ברחובות הישמעאלים בלשה יש שני מקומות א' בגובה העיר למזרח ושמו דהרייש העליון והשני
 בפסיע ההר למערב ונקרא דהרייה התחתון ושם קבר עדינו העלני הזכר (שמ"ב כ"ג ת)
 לפי הקבלה והוא במקום מהלב אבנים וקרוב אליו מחזב אחר ושם קבר ר' חושיה המזורגמן
 מהרנוי מלכות והוא בצור גדול ועמוק אשר הושלך שם לפי הקבלה ומשה ולמטה יש בלע גדול
 מרובע כעשר אמות וחמתו קבר יהודע הכהן אבי בנייה אשר היה בימי דהמע"ה ומשם והלאה
 אין חרובין והתיו קבור בריה דרב סגרא הזכר בזוהר פ' הרומה . ולמטה בדרך הזה ללד מזרה
 יש מערה ובה קבורים יוסי בן יעזר ויוסי בן משולם ויוסי בן יוחנן :

במערב העיר לה רחוק מנהר לנח"ה הנקרא מי מגידו במלחמת סיסרא יש כשר קטן ושמו עקבא
 ובו מערה גדולה הנובה כסלע וממנה ישתעשו מערות אחרות קטנות ושם קבורים רב
 זריקא ורב סמא ואבויעא ועירא דמן חברייא יחד ומר עוקבא לבדו במקום מיוחד וקרוב אליו ר'
 לויסם איש יבנה ומשם והלאה ללד מערב יש חור בין בלעי ההר ושם בדרך ההולך מלפני וגוש
 חלב יש נחל מים הנקרא בראל ורחוק ממנו ה' אמה יש אבן גדולה וחרוכה והתחיה קביר ר' נתן
 הכבלי ושם ללד מערב יש בהר מקום גדול מלא נקוקים ושם קבר ר' שמעון בן מנסיא ומשם והלאה

שער ח קדושי הארץ

ע"ה אשר סקן בו מדי מלכו בהכרזן השבע שנים ועוד ישידו עליהם ימים והדרגם שהיו מלפנים .
צפת כשהולכין מהעיר לעבר השני מההר למחרתו יש בנין ישן ואומרי' כי הוא קבר רבי יוסף
דליהרייבה אשר נצח להביא את הנשיא ולמטה משם יש מרחץ ישן צעומק הארץ נבנה
מאבני שיש גאלי' ואבני גזית וקוראלי' אוחו מרחץ יעקב אע"ה ברחוב הערבי' יש מערה ושם קבור
ר' דוסא בן הורכים וקוראין אוחו מערת יעקב אע"ה גם בקצה הרחוב הזה יש שער גדול ובמעלות
עולין בו וכפי המקובל הוא מדרש שם ועצר וליגם מיתין לשום ישראל ליכנס לב' המקומות האלו
כי קדוש להם מאד . בשפת נגב הרחוב הזה יש מישור גדול מלא אבני' קטנים בחוכו גל גבוה
והוא קבר צימון הדק ההגא ומלפני' היה שם ציה"ל וקרוצ לו עמק קטן שם קבר נחום איש
גם זו . במערב העיר יש ציה החיים ישן נושן ובו ציונים ימינים ומערות חלוצים ורבינו הקדוש הארזי"ל
אמר ברוה"ק ששם נקברו כפלי' כיוצאי מצרים דיקי' וקדושי' ושם קבר ר' שמעון בן הלפתח
ואין כל ציון עליו גם שם ציה גדול מרוצע וגנה כפה גדולה עגולה וגבוהה ובכולה ציוני יש יקב
למערה . ואומרים כי שם קבר הושע בן צהרי הגביה אך משנה הוא כי הוא קבר ר' יהושע
החנה (איזה ר' יהושע לא נודע) ועטו העם וקראוהו הושע ובכל יום שני של שבעות הולכי' בני
ישראל אל הקבר הזה ומתפללי' שם ושמיחי' ומדליקין שם גרוח לרוב ועד הקבר הזה קבורת
הרנני ב"ד מקודם החורבן חה לא כביר חפרו שם ומלאו בצבן הארץ אכן ציון לגש ועליו היה
כסוב החכם וכו' ר' דוד אבובב :

בקצה העיר לרגל ההר מהחילין קברי אבותינו הקדושי' אשר בארץ המה חדשי' גם ישיים ציה
החיים אינו מוקף חומה אך גדול מאד גם שם מערות רבות לאין מספר וביניהן מערות
חצובי' מאתן אחת מהלך יום ויש שם מקום שקוראלי' אוחו מדרש לטובח הר ציון רשבי' זלה"ה
במרון והוא מלא קברי ישראל בציה הקבורה היא קבורי' הקדושים האלו חוץ מהעלמתי' שלא
נחגלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל ואינו במערה רק בקברי' שבאיירופא
ועליו חומת אבני' גבוהה אמה וחמש אמות ארכו ועליו מצבת אבן כנגד כל אורך הציון ועליו
תקופי' כדברי' האלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל נפטר בשנת ה"ח
של"ג לינירה ומשוח בסיד ולימינו קבור בנו ר' משה קרוצ לקבר זה מצבת קבורת רבינו הקדוש
המקובל ר' משה קורדוביזי ז"ל תלמיד מרן הב"י ורבו של הגאון בעל ראשית הכמה וגיסו של
הרב המקובל ר' שלמה אלקבץ הלוי ועליו שוכנת אבן גדולה עומה בסיד משם ולהלכה למערכ
קבר הרב הגדול רבן של כל ישראל מרנא ורננא ר' יוסף קארו בעל השלחן ערוך וגם
עליו אבן גדולה לארכו עומה בסיד ועליו תחקה הרב ר' יוסף קארו בעל הש"ע משם ולדרום
קבר הרב הגדול מרנא ורננא ר' משה אלשיך הקדוש ז"ל תלמיד מרן הב"י וגסוק ממנו והוא
במערה ונקראת מערת האלשיך הקדוש וגם עליו אבן גדולה עומה בסיד ובמערה יש קברים
רבים דיקי' וחסדי' אצל מערה זו יש שלשה ציונים מאבני' גדולות זו בצד זו ומראשיח' מצבת
אבנים אמה מרובעת ועליהם כחוצי' חוארי' רבים בשמות גבירים וגשיאים שורות הרבה ומספר
השנה היא ש"ג שם האחד ר' מאיר ושם השני ר' שמואל והשלישי לא נודע ורבינו הארזי"ל אמר
שהם נשמת אברהם יצחק ויעקב קבר הרב המקובל ר' שלמה אלקבץ הלוי והוא מחבר פזמון
לכה דודי וחבר ס' מגיח הלוי פי' על מגילת אסתר בשנת ה"א רפ"ט ושלחו לחתנו מנחם ציוס סורי'
חפח אשר ישלחו החתנים עדי זהב וכסף לארוסותיהם וקוהנו וגיסו בעל אחות אשתו קבלו המנהג
הזאת בשמחה ועוד לב יוהר מכל סגולות ואבני יקר ולכן קרא שמו מנחם הלוי גם חבר ס' שרשי
ישו על מגילת רוח בשנה ה"א ש"ג לינירה קבר הגאון ר' יעקב הנכונה מהר"ל כי רב מגדולי
תלמידי מהר"י אבובב בעל ס' מנורת המאור והרביץ הרבה תורה בישראל נפטר בשנת ה"א ש"א
לב"ע קבר הגאון הגדול הרדצ"ו הוא רבינו דוד בן זמרא רבו של הארזי"ל בנפ"ח והגאון מרן הב"י
גדלו וגשאו וכדו בצבד גדול כי היה גדול בשנים ממנו וחי אמה וארבעים שנה ולעת זקוהו עקר
דירתו מירושלים והלך לגשח ונפטר שם זקן ושבע ימים והיה עשיר גדול וחמך ידי ה"ה אשר בה"י
ומארים קבר הגאון המבי"ט הוא ר' משה בר' יוסף עראשי תלמיד מובהק הרב הגאון מהר"י כי רב
ואחרי מוח רבו ישב על כסאו בצפת ונפטר את ישראל ג"ד שנה ונפטר בן שמוני' שנה בשנת ה"א

שערה קדושי הארץ

קרוב למערה כלבה בן שבוע יש מערה שמעון הדיק משיירי כה"ג ואחשו. הדר החילין מרובע ובו מקוה נויס השוב מחזן ומה הדר הולכין לשני ומן השני יש פתח קטן וכנסים בו בפישוט ידים ורגלים ובאים לחדר השלישי אצל ולוקחים עממם גרוה כזוהל מערב ארון ארוך מעוך בארץ אלל הכוהל ועליו גל אבנים קטנים וכזוהל מזרחי כמותו היה ארון אחרו וכל החדרים הזבנים מן הדר כאבן אחת והמערה הזאת נוסר ביד ישמעאל א' ועשה פתח הסוגר ובשהיהודים באים לשם לוקחים ממנו המשפח ולוקח כ' פארים לגלגולת. אלל זו המערה יש עוד מערה א' ובהה הרבה כוכין בהכתלים סביב וקבלה ששם סנהדרי קטנה קבורים קרוב לשם יש בזין גבוה מאד נחלב מחזן מההר ומרובע כבית גדול ואומרים כי שם בהכ"ל של שמעון הדיק רחוק משם כמהלך חיי שעה יש מערה של סנהדרי גדולה השוב בהר והוא כלהי :

הדר החילון היה כמו עורה מרובעת והכתלים וההקרה הם הלקים כמו בית ממש ארבה ורחבה כשמונה אמות והסתח רחב הרבה ולשני הפתח למעלה פשוני לזנים ופדחים והיה חין בה שום קצר ובאמנע כוהל א' יש פתח כמו פתח בית ממוני וכנסים לחדר גדול מרובע ובהכתלי סביב נחלב כוכין מלאים אבנים קטנים חתמים שניים וזוה החדר יש שני פתחים א' כזוהל מזרחי בו וכנסים לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב וכזוהל דרומית פתח שבו וכנסים לחדר השני כמותו מלא כוכין סביב ובקדן מזרחית לשוית של החדר הגדול יש פתח בו יורדים מדריגות כעשרים למטה לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב ובקדן מערביה דרומית יורדים מדריגות למטה שם הדר קטן מרובע ומזוהל א' בולט שני אבנים ארוכים ואומרים ששם נגזמו שני ספרי תורה שם חין שום כך נזקין הכוכין על כלו הם שבעים וחדד ואני בעלמי כמה פעמים הייתי מונה אורה ורלחתי הקשבון מכוון וכל המערה כולה מחזן אחת השוב בהר וחזן לזאת המערה ומלאו כמה וכמה מערות נאים ופיס מהד מלאים כוכין אלל גח נחגלו מה המה :

בדרומה של העיר צסוף עמק יהושפט קרוב לרגל הר הזיתים שם מי השלוה אשר נמשח שלמה עליו. וממיומי ישברו שדה ירקיה למאס אלל לה יללחו לשתייה כי מלוחים הם קרוב לשם יש מערה אחת יורדים בה מדריגות מלאה נויס חיים זכים וקבלה שהיא טובילה ר' ישמעאל כהן גדול. וכל פעם כשאלו חוזרים מבית ההיים לנו טובלים בו והמים קרי' הם מאד והם כעולה לכאב עינים בדוק ומנוסה ואף הגויים טובלים בו לרפואה רחוק משם מעט יש ביר גדול עמוק עמוק מאד ונקראת באר יואב בן נרויה ולזדו ברכה מים נאווה וגני חמד ואם ירד הנשם ימלאו המים את הבאר וממנו תמלא הצריכה והוא יבואו שמה הנשים וגשים ובין מירושלים וגם הפאשבה עם חילו ומביאים שמה כל מיני פירות ומשקאות ואוכלים ושהים ושמתים כי חוה לטובה הוא שיחברכו הטובה החלמה וגם הם חין מטר בארץ לה יכזבו מימי הבאר ההוא ושולבים ממנו מים בזאדוה של עוד ומוליכים לירושלים למכרם כי זכים וטובים המה לשהוח. בה מערה המכפלה והיא בזין ישא מאבני שיש וגזית ועליה כהי הפלוה לישמעאלים והם שלשה ואומרים כי א' כנגד אצרהס וא' כנגד יעקב וא' כנגד עשו וכמה פעמים שבו א' כנגד יצחק וגל וקורין לו יצחק כעסן ועוד בזינים רבים שם מושב ישמעאלים ואין מניחים כל הדם לירד לחוכה פימהוים חלון לתוך המערה שבו מירידין גרוה דולקין חמיד והיהודים עומדים בחזן אלל הכוהל ואומרים חשלוה ובקשוח עליהם ועל כל ישראל סאוך לשם קבר איש הגללים הרמב"ן ז"ל והוא רבינו משה בן נחמן גיונודי גם קבר אבנר בן נר כבית ישמעאל א' ועליו בית חבלה והוא בחדר מיוחד ולפני הקבר פרוכה מכך וגרוה דולקוח חמיד. וכשהיהודים באים לשם לוקח א' טאהליר לגלגולת. חלון ממרה קוח מישור גדול והחמד מלאה נעשים ונמחים טובים למכזיר ועליו ככאים רבים ושם קבר ישעיה הנביא למערב הדר ובתוכו קבורת ישו חבי דוד ועליו בזין יתן עזן וקרוב אליו מערה וכוכין בה ושם קבור עתהאל בן קמו ולדיקים אחרים ולמטה משם בית הקברות כולו ובו קבורים הרבה לדיקים קדושים והסידים הרב הקדוש ר' אליהו די ווידאש צעמ"ה ס' הקדוש רהשיח הכמה הלמיד הגמון הקדוש ר' משה קורדביו הרב הגדול ר' ישכר בער בעל מהפס כהונה הלמיד הרמ"א הרב בעל זכרי חמה הרב הגדול ר' אצרהס שעפסיל הלוי הרוזין בעל חסד לאצרהס הרב ר' חלעזר בן הרחא הרב בעל אורים גדולים הרב ר' מלכיהל אשכנזי המונה בשל"ה דף רכ"א. קרוב לעיר קבר נהן הנביא ואורבות היכל דוד המלך

שַׁעַר הַקְּדוּשֵׁי הָאָרֶץ

המלך או עמק השוה המזכר בחורה (בראשית י"ד י"ז) מקום הקברות הוא בעמק הזה ויחשפט למעלה על הר הזיתים ושם קבורים גדולי עולם וחסידים מימים קדמונים עד היום ולא יזיג פה אשם קצת מהם הרב הגאון מהר"ם גלאנטי הנפטר בשנת ה"ח המ"ט. הגאון ר' חיים אבולפיה הזקן הגאון מהר"ם לוזאני הגאון מהר"ם בן חביב בעמ"ח ס' גט פשוט ר' חזקיה די סילוא בעמ"ח ס' פרי חדש הגאון ר' חיים בן עטר בעמ"ח ס' הקדוש אור החיים על החורה ואללו מנד זה ומה שני יבמות שלו ועליהם חבנים גדולות חלקים מאד ומעוהחים ארתיות משוקעוה כלו מראשם ועד סופם שבחים גדולים נפטר בשנת ה"ח תק"ג הרב ר' אליעזר נחום בעל ס' חזון נחום הגאון ר' יצחק הכהן בעל ס' כתר כהונה וס' הדמה קודש הרב ר' ישראל מאיר מורחי בעל ס' פרי הארץ ופרי האדמה הרב ר' יעקב הלני בעל ס' שמע יעקב הגאון ר' יוגה נבון בעמ"ח ס' נחשה בכסף נפטר ה"ח תק"כ הגאון מהר"מ די בולה בעמח"ס גט מקושר הרב ר' נבי הירש מוויילנא בעהמ"ח ס' ביה לחם יהודא הרב המקובל ר' שלום שרעבי הרב ר' אהרן אבן חיים בעל ס' קרבן אהרן ובנו הרב ר' דוד הרב הסיד ר' גרשון קיטיצער ובמרגולוהו קברו נכדו הרב ולמעלה מביה החיים מערה גדולה מאד יורדים זה כמו לבור אך למטה יתפשט המערה למערוה רבות ושוקים רבים מוז לזו עקומות עקלקלות נפלא מאד ושם קבורים הנביאים חגי וזכריה מלאכי ואחרים ועשה זה כשני עשר שנים אשר קנו הפרושים מיד הפאשא למעלה מביה החיים הישן על גובה הר המטחה מקום לקברות ואחרי כי קנו כולל וואלין יחד עם כולל אוסטרייך למעלה מהם ושם ימלאו מתחה לארץ חבנים גדולות מאד ועמודים גדולים של שיס וישימו אותה למצבות ואמי מורתי מ' הינדא זה המנוח הר"ר משה נחום ע"ה נפטר בקאר ימים כל ימי חייה מעטים ורעים כשבע וארבעים שנה נפלה לה חלקה שם וקברה בליל שמיני של חג הפסח קרא עלי מועד לסבור לבני משמחה להבל בשנת בכח"ר לפ"ק ודרתי ללמוד להועלת נשמה ששה סדרי משנה בזאת השנה כידוע שהיא בגולה גדולה להלל את הנשמה מלבוה בגלגול לעולם וז"ה נדרי שלמתי וסימתי כל השנה סדרי משנה ביום ה"ח"י וקראתי למאהבי ועשיתי להם משחה ודרתי שמן זית המשח האסים שהם (קוואטרליך) והדלקתי נרות בכל הביהמ"ד כי ה"ח"י נפל בשנת קודש וההשללתי כל החלוח לפני החיבה זכרה חלוח לי לעוהה ויקום בנו בלע המוח לנח וגו' חמן :

בצפון העיר נגד שער שכם רחוק כמהלך עשרים אמה יש מערה גדולה גבוה מרובעת החובה מאבן אחה וקראח חצר המערה ובהכוו הסור אשר השליכו את ירמיה הנביא לחוהו (ירמיה ל"ח ו') קרוב לשם מערה בן כלבא שבוע לפניה חצר גדול מרובע חצוב בקרקע ובהכוו עץ חוהים ועץ האנים ועל קירוחיו פסוירי צינים נאים כחמונה השכולה ענבים ועיגולים שקורין (ביגיל) רמו לשמו שכל הנכנס אללו רעב ככלב ילא שבע ונקרן דרומיה מערבית פחה לר ונכנסים בו בפיטוט ידים ורגלים ובאים לחדר גדול וגבוה חצוב מההר וממנו לפאה דרום שני חדרים קטנים ומעבר השני באים ממנו לחדר א' גדול ובהכוו ג"כ שני חדרים קטנים ומחדר הגדול השני לפאה צפון באים לחוך חדר קטן ושם קבר בן כלבא שבוע ועליו אבן גדול לציון ארכו ארבע אמות ועגול למעלה ומצוייר יפה מעשה ידי חמן וכל החדרים האלה חצובים בחוך ההר עשויים כבחים רק בלי חלומות וגם דלחים מאבן שוכבים אלל השתחים מצויירים וישיס אך הם נשברים מרוב הימים ולמעלה אלל החצר בור מים ובעה"ר זה שתי בנים שצאו לרפתים ובמקום קדוש יהלכו וחסרו כל המערה הזו ערו ערו עד היסוד והשליכו את עפר הקברים ועלמות היבשות לחוף ולקחו את הארון של בן כלבא שבוע באמרם כי יש להם רשות מהשולטאן לעשות כהפסג ורעום והיהודים בשמטם נתאבלו מאד ע"ז ומרגו בטנם וחיל ורעדה האוחס על מעשה הגדול הנורא הזו וכחבו מכתבו להשולטאן לבטאמבול בהתייחס טבעה הפאשא חס אמת הדבר חס ניהן רשות למשחיה ובחימור הימים בל מכתב מהשולטאן לאמר מי ה"ח"י זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן האיש אשר יגע בעלמותה הקדושים הדיקים אחה דחו לבתיח כי גם הישמעאלים מצדדים את הדיקים אולם אך לשוא היה כי כבר עשו מה שעשו ואת הארון חתכו לשנים ולקחוהו על השפינה והלכו להשחבה צעיר והיהודים הלכו אחרי כן בשברון לב ולקחו את העפר ולקחו העלמות וקברו אותם במקומם ועשו אצל כדו והסדד ואמרו שמאלו שם כהר אחד של זהב עם חבנים טובות ומרגוליות ושאר מטמונות ירא ה' וישפט :

שער ח קדושי הארץ

חלקה כדמות סבלא וגם ליריה אשר הדלה הסוב עליהם ממנה נחלבו ושם קבורים דוד ושלמה וכל המלכים יולאי חלציהם במקום הזה חזרים ובהים נאים סמוכים ומשולבים זה לזה וגדלה כמוקף חומה וכן משכן הישמעאלים ובהי חלוקה הרבה על המערה לרגל הר ציון היו שהי בריכות העליונה והחחנה (מלכים ב יח יז) והעליונה עוד עד עתה על מכונה והיא גדולה ועמוקה מאד בנייה בקירוח אבנים סביב והיא מרובעת וצקיר הדרומי יש הגשר שעוברים בו לקבר רחל לננו ולחברון אך בימות החמה חין בו מים רק בימות הגשמים נחמלא ממי הגשם לשלח קדמה מזרחה שם הר הזיתים והר המשחה יחד מלא עמי זיתים לא ילחו לכל ולגודל חוזב הרבה מהר הזיתים יוכלו להשקיף על פני כל העיר וביהמ"ק כלו גם משם יראו הר הרזיים והר עיבל אשר בשכם וים המלח כי קומה גבוהה מאד בראשו קבר חולדה הנביאה במערה של שיש ובה הפלה ישמעאלים בניו עליו ועי' בהרמב"ם ז"ל הלכות ציה הנזירה ועי' בשו"ח מיהרי"ט השו"ב ל"ז ו"ל מה דקשיא ליה למר בקבר חולדה שאמרו שהיתה בחוף ירושלים שהוא עכשיו בראש ההר וה"א שהיתה ירושלים עד לשם שהרי עמק יהושפט משסיק ביניהם עכ"ל. (וזה הקושיא גם על קברי מלכי בית דוד שמהוספספא ב"ב משמע שהיו בחוף ירושלים כדאמרין כל הקברות עשויים להשפוח מירושלים חוץ מקבר המלך וקבר הנביא ר"ע אומר חף קבר המלך וקבר הנביא משני ח"ל והלא קברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נעו בהם אדם מעולם. ח"ל משם ראה מחילה הצחה להם והיתה מוציאה טומאה לחל קדרון).

תשובה היא גושא קשיא היאך קברוה שם בימות הנביאים הראשונים והלא מעברה דברים שאמרו בירושלים זה ח' מהם שאין מליצין בה את המה כדאיתא בסוף פרק מרובה ואמרין החם דהכי גמיר לה וכו' ע"ש ומציא ראה להרץ נגמ' שנעוה פ' ידיעות הטומאה שהי בצעין היו בהר המשחה החחונה ועליונה החחונה נחקדשה במלך וציא וכו' של ע"א שציינו ביה דאשון הנניסוה וחברוה לעיר ע"י חומה אחרת כו' ומציא בהם החום' שמפרש למה הנניסוה לעליונה מפני שהורפה של ירושלים היתה משם ניחה ליכנוה הרי שצבר המשחה עשו חומה עליונה לחיזוק ולשמירה מפני החויב הלך רצין לעשותה בראש ההר וגמלא קבר חולדה הנביאה לפנים ממנה בחוף הצנעה העליונה כי שם ביחה כמ"ש בסוף מלכים והיא יושבת במשנה פירוש בצנעה העליונה שלא נחקדשה וכו' ע"ש צאריכות ועשויים לגדנו משם שקבר חולדה נחללה לא היתה בחוף העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברה וכן קברי בית דוד נחללה היו חוץ לחומה שכן היו קורין לה ציון עיר דוד ושם הקיפוה והנניסוה חוף לחומה ומשני כבודה לא פגע ולא נעו בהם אדם מעולם אלא מחילה היתה מוציאה אה הטומאה לחל קדרון עכ"ל ע"כ עכשיו צבוי"ר כשנחברו החומות נשאר חוץ לירושלים כבדאשונה. לרגל הר המשחה שם עמק המלך יהושפט וקרו בו מערה סחומה וכפי המקובל נקבר שם רבנו עמרם אשכנזי בעל ס' מרדכי אשר נשפר בשנה ע' לאלף הששי ורבנו קלונימוס ורבנו שובדיה מברטנורה עם שאר דריקי וגאמי עולם וקרוז אליה מערה נאה חצובה מאבן אחת ושנים עשר עמודים בה ולמעלה בית ח' מדובע משהה פסורי צינים ופדחים כולו מאבן אחת נאה והוא קבר זכריה הנביא ע"ה ואצללה קבר הנצושה החכמה ציילה אשה הגאון בעל הסמ"ע והיא היתה מלומדה נחורה ובעלה הגאון מציא דבריה בספרו גם שם קבר הגאון ר' אברהם יחזקיה בעהמ"ח ס' זעז אברהם אשר נשפר חפ"ע לאלף הששי ואצלו בית ישן מאד חדר לפניו מהדר נחנץ מאבן החר ולפניה עמודים מאבן ומקובל כי הוא בית ההבשה הנזכר במלכים ב' וקרוז לזה יד השעלום והוא אהוב גדול עגול הקיפו שמונה המוח ויפה עד מאד ולמעלה אבן אחת גדול רחב מלמפה ומקצר ועולה עד שלמעלה הוא כיד אדם והוא המצוהר במקרא ויב לו יד ויקרא שמו יד אבשלום עד היום כי לא היה לו בנים ולשניו גל אבנים קטנות רבות מאד ע"י מהג קדמון אשר כל עובר שם משליך אבן לסקלו ובהיותו מלך נאשאלעאן שם צוה לשבר את הצניח היד בקאחאן ואמר מטעם זה יד שמרד' צאציו חקנץ אולם לא נקבר שם כי אה צעיר צעבר הירדן כמבואר (שמואל ב) בין הר הזיתים והר המזריה הוא ביהמ"ק וירושלים לפאה קדמה מזרחה יהשש עמק יהושפט מאבן לדרום ובהונו עובר נחל קדרון אשר מימיו יקוו ממימי הגשם הנזלים מההדים ולכן ברוב הקיץ יחדש ויבש ולדעת ח"ה חכמים העמק הזה הוא עמק המלך

ובעת זקנת' ותשם כחם שלא יללחו עוד למלאכה אזי יבואם הערביים לשאטטם אשר ע"כ בשם רע וכתם מאד ולא ישחטו רק כבשים ולאן גם הם לא יתכשרו לרוב ע"כ מחירם יקר : הכעשי' יב להם חליות יש א' ומשקל עשרה פונט ויש מהם יותר ומה' עינין שומן הגישים בטע' משומן אווזי' : אווזים ובר אווזי' (קאטשקיס) והרגנולים של הינדיה (סקורין אינדיקטס) אין ככ' הארץ ואם יתראה אחד מהם הוא לפלא . אולם הרנגולי' פשוטי' ותרנגולי' גדולי' שקורין אות' (קיבריעער הינער) שם הרבה ופשוטי' הם במתקת השזה ולפי דעתי הרנגולי' הגדולי' הנמאלי' כעת בחו"ל הנקראי' (קאלאינקאקא) הם כהרגנולים הגדולי' שלנו הנקראי' (תרנגולי קיברוז) וגינולס שזה בלי כוס שינוי כלל :

נשלם שער מזון הארץ . ובעזר הזן את הארץ . אתחיל שער קרושי הארץ

שער ח קרושי הארץ

מצינו בנמ' (חולין ז ב) ח"ר חמא בר חנינא גדולי' דיקי' במיתתן יותר מבחייה' שנת' ויהי הם קוברים איש והנה ראו הגדוד וישלכו את האיש בקבר תלישע וילך ויגע החינע בעצמות תלישע ויהי ויקם על רגליו כו' ע"ש :

בהפך נגיד ומזהה מביה הר"ר חיים וויטאל ז"ל וח"ל בענין ההולכים על קברי ר' שמעון בן יוחאי וכו' זע"א במירון בל"ג בשומר ראייה הני למורי . ז"ל זה ח' . שנים שביה שם עם אשמו הג' ימים ההם גם שנה אחת קודם שהכריה אותו הלך שם לגלח כמו במשחה ושמחה בימים ההם גם העוד לי הרא"ח הלוי כי הוא היה נוהג לומר שם המיד גחם ה' בצרכה המון וכשסיים הצרכה ח"ל מורי ז"ל משם הרשב"י ז"ל הקבור שם אמר לאיש הזה למה הוומר נחם ביום שמחתי ולכן בנחמה יהיה בקרוב וכן היה שלא יא' מודש אחד עד שמח בנו הגדול וקבל כוט נחמה עליו . נראה מכל זה שיש טורש בהשעמוה על קברי הנדיקים עכ"ל . וע' בס' חרדים בהקדמה ח"ל אמר המחבר בהיות חברים מקשיבי' אלל זיין ההגא רשב"י ששק"י בחמרותיו אמרות טהורות כדרכנו פעמי' בשנה מעת לעת ומפקידה לפקידה שם יבצנו גם בכינו עקנו במיריות לבנו ויחכו כמים שאנוהו בראותיו איך רשב"י ותבריו צדוהם . היו מלשערים ולאנוים וכוכי' כ"י על גלות השכינה וכבוד ה' הגדול המחולל בנוים על רוב פשעיו ואוהם הנדיקים לה היו גרמא בניזקין וק"ו חנו שאתנו הנורמיי' שיש לנו לבכות ולהנעטר כפלים עכ"ל הטורח והף גם ענה אחצ"י יושבי ארצה הקדושה לא יחטו על עמם לינוף באבן רגליהם לדג בחרים ולקפן על הגבועה להשחטה על קברי הנדיקי' אשר בארץ המה על כל הר גבוה והחה כל עץ רענן ובעת הלובט בדרך ניום נוהים למורטי' ופניהם לא יסתירו מכלימות ורוק מהגוי' הערבים הפראים צריקה אהנים ולבלול כל אשר להם אשילו מגלימה דעל כתפיהם וכלל זאח לא ימאסו ח"ו והולכי' בשמחה עזומה במס"ג ממש להסתלל ולשפוך החינה ובקשה בכריעה על הברכים עליהם ועל יושבי חו"ל ועל גלות השכינה ועל זיין וירושלים למען זכות הנדיקי' והקדושים אשר בארץ יקוים בנו במהרה אדני יתן אומר המבשרות זבא רב מלכי זבאות יודון ועוה בית חחלק בלל (פירשי' ז"ל אומר מאמר עוד היה ישאג בקול להשמייע זבאות הנזים רבים והוא האומר מלכי זבאות ידודון ידודון יתגדו וישלכו מהוך ה"י וכנ"י שהיא מה בית חחלק את שללם וכו') חמון . והצאר כל הנדיקים בפרע אשר באת"ק והבסיבות וזאחם יגן עליו כו' :

ירושלים בדומה קברי מלכי בית דוד הם במערה נלאה בהר זיין היה עיר דוד בראשונה יבואו אל חדר גדול מרובע חזוב בסלע כמעשה ידי חמון וזאח"כ יבואו ממנה אל שפה חדרים כהנתיחו ושנים האחרים עמוקים יותר מהרבעה הראשונים ובהם הרומות חבן מעוכים בארץ אלל הקירות נפוי של הארומות הם מאבנים משהוחתה פטורי' זינים ופרחים מעשה חזוב אך רובם נאצרים ונשחחים מרוב ימים ומידי הנזים האזררים מלפנים בכל חדר יש נזר אשר אליו נקו הנזים הנזופים מן הקירות מרוב הלחה אשר בצפן הארץ ובהם דלת עשויה מאבן אחת חלקה

שער ז מוון הארץ

טוב להם ממשה הכסף מאחריות הדך ובעיר צירוט יש קאנצארין אשר יקבלו מיד הסיתרים כל הערואטין בעד כסף וזהב וכל יתקם הוא על שלש חדשים כי הכסף יתחלק לארבעה חלקי' וכל שלש חדשים יבואו להם היתקסין מקודם וההר ימי' יבואו הערואטין מהרב ר' עקיבא לעהרין כ"י . וגם כל חשבון התבונה של הנוסים קיבל והתפטר עממה לפדוע להם מעט עד ה' שנים והקיים לה' אשר אחר השלמת התבונה יהוסף לכל ה' וא' די פרנסהו . מארץ מולדתה יקיצן למו כשמוני' חלף עהאליר ומארצוה התרות כשפת אלפי' למסעד :

בולל הב"ד מושב רבם אשר התה ידו גם פקודה כספם היא ליצ'וויפן צרוסיה למו יבואו ממדינות רוסיה כמ' חלף עהאליר ומארצוה התרות כתמשת אלפי' לשנה ולפי שהם מהי מספר יבוסק להם די פרנסהם הנמוטע :

בולל ולידו ווארשא למו יבואו מידי שנה בשנה כהשעי' חלף עהאליר ומארצוה התרות חמשת חלף עהאליר גם הם מהי מספר לואת יגיע לכל אחד מעט יותר ועכ"ו הם בדהקיה :

בולל אנשי הוד למו יבואו מק"ק אמסטרדם ששים חלף עהאליר ומארצוה התרות שני אלפים ויוהר והם מהי מספר מכל הכוללי' ויחולק להם גשם כספם על כן יכלו את

לחמם בלי דאגה והיא העדה העיוחדת אשר לא נמלא בה שבין . מכסה הכסף הנדבה הבאה מאיראפא היא נחונה התה יד המקרה פעם רבה והשעם נאנה בה מגרעת לחלוקת הכסף אורח פי שנים האחד כפי מספר הנגילה בלי הפט על מין חשיבות והזוקן ילד בן חודש ימים שזה עם זקן בן מאה ולמשפחה רבה בנייה ירבו החלקים והשני כפי משפט הקדימה ויחר שמה לכבדים ונשואו פנים . הלך הסתות שכל הכוללים הוא חלק אנשי וואלין ואוסטריין אשר לא יגיע להם כ"ח רביע להולאה ביחס המרובה ובפרט צעט היוקר אשר יאמיר בכל מידי דמיזון על תד חלת חף על שבר דירה לא יבוסק להם חלקם ובפרט בירושלים אשר היא ישיבת כרך הקפה . ולשען האיר את עיני קורא-הגשים אבאר כל פרטי ופרטי מההעטרות של יושבי אה"ק ת"ו . דירה בינוניה לאיש וביהו זו אשהו בירושלים תמש מאות גרוש היא (טהאליר) ובשפת ושאר עיירות שלש מאות טהאליר : החשים לשנה בינונית שלש מאות עהאליר מה גם בשנת רעבון כשנה זו אשר פוגע לתם בעד שני טהאליר ואדאלו מדדן מי יוכל לשער ערך הוואלה ממש (פישי נפוחי כפן) תוך הוואלות העתויה והרקידה והשייה והכל לפי מרביה ביהו :

פחמים לשנה בינונית מאה טאליר כי גם הכל מצבילים בהמים על הכירה כי גם תגור ההורף חין בירושלים ומהממים את הביית צפתמים על מתבת גזושת הנקרא (מאנגעל) רק האופים קונים עמים לאפשייה והם ביוקר הרבה חף שהם עקומי' מניעו האילנות ואף זה ממלממים וזרקוי' בכל פעם אל התגור קונים וברקני' וע"ו אינם מניתין לעשות עיבות גדולות רק כמו תררה רק צשפת נמלא יותר עמים מהיערי' אשר סביב לכן לחמיהם גדולים ויפיים :

שמן זית לשנה בינונית צלמטום שני מאות טהאליר כי גם אוכלים כל המאכלים - בש"ו במקום שומן אשר יקר מחירו וגם מדליקון בש"ו כי-נרות של חלב לא ישאו שמה כלל . חוץ שאר זרכי הביית המרובי' אשר חי אפשר להעלותן על הכפז כגון מים מלח כלי בית מלבושים הוואלת שבת זי"ט :

הבלל אחר כל הוואלות הכרתות לפש חים וביתו צלמטום גדול יעלה שני אלפי' טאליר ומה גם שבני ביהו מרובים והוואלות בניו לתלמוד תורה . וחלק הנדבות מחו"ל מניע לאיש וביתו ערך עשרה רז"כ לשלש הדשי' . ועמה אחיו בני ישראל החבוננו ורתו מהיכן ירק זה חי הלא למשמע חין דאבה כל נפש גם לחם צר ומים לתן חין להם מי יוכל לשער גדול דתקם היוכלו לעשו' טעם בשר כל ימי השבוע גם בצצת ויו"ט בהברת גדול שיוכלו ליקת ליטרא בשר רק לקיים מלות כיבוד שבת . לואת אחיו בני ישראל חזקו ואמזו צמיה רבה כזו להחיות עם רב נפשות קדושות מישראל כי ידוע כל המקיים נפש אתה מישראל כאלו קיים- עולם מלא ובזכות זה תאריכו ימים ושנות עולמי' צבוב ונעימות ויקיים בההרה מה נאוו על ההרים רנלי מבשר וגו' משמיע ישועה אומר לליון וגו' ולירושלים מבשר אחן חמן :

יוקר הכשר אשר באה"ק דין גרמא כי שורים אינם צמלא רק פרות אשר בהם יעבדו את האדמה ובעת

שער ז' מזון הארץ

למשן הרבו בשמי' ברב הויס וחפארת בניס דשמי' ורעמי' עד יעמוד הכהן לאורים והומי' אמנ .
 הס כפרועה והאחזו בני אה"ק ברנלינו לעמוד לשרת בקודש להעתיק בעדם רנה זו הפלה על כל מקומות
 הקדושים אשר בארץ המה למשן חייבה ה' נבואת יגן עליהם ויחקיים ליון במשפט חפדה ושיבה
 בנזקק וועלה ליון ברנה לראות פני השכינה שלש פעמים בשנה :

ועתה למשן העיר אח עיני הקורא על מצב היהודים ביבולשלי' ונפת ונצריא וחברון ונעמד' במדריגות
 האמונה ולהח לבני ישראל פחה עינים להביט על עמדהם אברר כל נדבת אהב"י יושבי חו"ל
 ליושבי אה"ק חוב"א : הספרדים דרכיהם לשליח ליר נאמן שנה בשנה בכל מדינה מושב הספרדי'
 לדמשק וארס נובה ונבל מדי ופרס והימן ולשאר עיירות וליקח מכל עיר ועיר נדבה הקלוב להם
 לחה ליושבי אה"ק הספרדי' וקרה שליח הכולל וגם ים להם מהנה נדבה מק"ק אמשטרדם ס"ה
 אורף נדבת הכסף מכל פינות הארץ השוואת מדי שנה בשנה חל עד לערך מיליון טאליר וטאליר
 הוא ערך י' גרייזר עוד יש להם הכנסה ע"י מהיס וליוני קברים ברית חתומת ממס היין והבשר
 לערך חמש מאות טאליר :

הוצאת המידות אשר על העדה אל אנשי כפר סיליון העומד בגובה יהושפט בעד שמירח הביט
 קיים אשר על הר הויחיס הכמוך לכפר זה שלא ישחיתו מקום הקברות לערך י' אלפים
 טאליר שכר לגדולי ישמעאלי' על רשיון לנשח אל כוחל המערבי ס' אלף טאליר שכר להושבי בית לחם
 לשמור את קבורת רחל אמנו ה' אלף טאליר בעד ת"ח כ' אלף טאליר לחכם בנשח ה' אלף טאליר
 לכופר ומשרתי העדה ה' אלף טאליר להמוך עניים ויהומי' ל' אלף טאליר ס"ה עולה ק' אלף
 הזאחות מדי שנה בשנה והכסף הנשאר אחר כל ההוצאות להלק לחכמים היושבי' בישיבה ולומדי'
 ולבעל אומן וסוחר ועט הארץ אינס נוהים חף פרוטה החת ולזה יש לחכמי' די והואר סיפוק
 נרכיהם ורובם הם עשירים גדולי' ומפלגני'. והאלס היום כמו שהיה מלפני' בעת רבוהיו חכמי
 ההלמוד כבוד החורה גדול מאד הע"ה הם כעדה נבדלת מהחכמי' ועומד לפני החכם כעבדא
 קמי מאריה ואס החכם יכהו מכת רזה והוא כהלס לה יפהח פיו והא"כ. טשק ידיו ומה גם נוהרב
 ראשון ליון אימה גדולה נופלת עליו ואס יבואו עדים שראוהו עובר איזה עבירה לוקחין
 אורו ומכין אותו מכות מרדות והא"כ ישימוהו בציה האסורי' עד אשר יאור החכם בנשח להחירו
 ועגש יעגש בממון :

כולל פרושים מושב פקודה' היא בק"ק ווילנא אשר הליו יקובץ כל הכסף נומדינת' והוא ישלח
 למו מדי שנה שנה שלש מאות רבבות טאליר וחלוקות קטנות משאר מדינות שמוני'
 אלף טאליר למסעד :

כולל חסידי וואלין מושב פקודתם בבארדיטשוב וסאדינערי וראש גשיא הארץ הוא ה"ל הק'
 אדמו"ר ר' אברה' יעקב שליט"ה מס"ג מארץ מולדת' יבואו למו כמאת אלף טאליר
 וחלוקות קטנות ממדינות אחרות כהמשי' אלף טאליר ומהכסף הזה יחולק גם לנפת ונצריא יב"ב :
 כולל חסידי עסטרייך מושב פקודתם הוא בק"ק לבוב היה הרב הגאון כו' המטה ר' מרדכי זאב
 עטינעבר, וז"ל אשר היה נשיא שלש הערים כמה שני' בלמה ולדק ועשה משחי שני'
 מלך בנו היקר החתיו מילא מקומו בחורה וגדולה ה"ה הרב הג' ר' יצחק אהרן עטינעבר נ"י אשר
 שלחו מג' הערי' לפת נצריא ירושלי' מרהב התמונה להיות נשיא עליה' אשר כעת נהמנה לראש
 אבד"ק פרעמיכלא. ובעת לוקחה הממשלה ההת ידו ראה כי מגרעת ניתן לכרך ואשר הכוללי
 עסטרייך משלש הערי' הקדושות האלו הם נשפל המנצ גם הם בעלי הוזהו על סך עווס כי
 הממוני' לוו משות לכלכל אה העס בעת היוקר אז הרועץ עם שאר נשיאי האה"ק ח"ו ה"ה ה"ג
 הגאון ר' חיים מבלאז שליט"ה וכה"ל ר' מענדלי מוויזניצ שליט"ה וכה"ל ר' יעקב שמשון מקאסיב
 שליט"ה וכולס הכרימו לדעת ה' לבל ישולח כסף מזומן לאה"ק רק יאקבין נפש איש וביתו וחלקו
 המגיע לו ולמטה החימה שלש הנשיאים המוצארי' והנשיאי' ישלחו כל הכסף המקובץ ממדינת'
 לק"ק אמשטרד' להגביר העלה המפורס' מהו' רבי עקיבה לעהרין נ"י והוא שולח לשם טאליר
 לכל חו"א בו כספר הכסף המגיע לו והבחרתי קוני' אות' מידס וקוני' בהס בחורה כי יוחר

שער ופרי הארץ

עשב חיוב המזכר בחורה בכל הדרכים גדולו :

וראיתי בס' מדבר קדמות מהרב הגאון ר' חיים יוסף דוד חזו"ל המולך חלו שורש חיוב לא יוקחו כעוף והארז"ל אמר שיהיה המיד על השלחן ברא"ל כפי' על הזכר ח"ב על ד' ג"ה ואפשר שלכן חיוב רמז לעמוד כמסו"ל כי מי שיש בו עמוד הינו שולט בו כמ"א כי ה' עמו עכ"ל . גם הרבה מיני עשבים וריתם כדית השדה אשר ברכו ה' . וח"א להעלותה על הכהן :

חלמות הנו' במס' כלאים פ"א מסנה"ח בל"א שלחו בלעטער וצטרבי בובאוועים"ה באסיס פאשליזען . במשיים . הארציעס . מאלויס . קארז . קעלינאווא . אוגענקיס . קהומצרים . קהליקאס . מייערין . בורקיס . רובין . טאמאטיס . בללים . שימים . קרויע . קאלינאוועטיס . לפלל . ארוס . חרדל . חמא . סילקא . כרפס . פעטריסקי . קאח . כמין . עגוס . יאקוב . ערד עפיל . קייס מתוקים . כרחי . כמאין . פצרויה . חורמאסי . כוסבר . עילשין . פינס . חיוב . חלמות . כ"ה ארבעים חסר אחת כל אלו הם החת המקרה פעמים בזול ושעמי' ביוקר :

כתוב בס' טוב הארץ בנס ר' חיים ויעל ז"ל שיש שלשים מיני פירות בח"י ומכל מין ומין יש הרבה מינים כמ"ש חז"ל על פסוק ושבעים המרים ע' מיני המרים וכן בכל המינים . ומונה והולך אותם בשמותיהם יעד' עולמות עליונים ע"ס . (טור שם בפירות השדמה הראוים לאכילה נבחרו ל"ה כחושבן האדמה ע"ס) . ואני לא מצאתי מפני האדמה כ"א ארבעים חסר ח' פירות האילן שהם ושלשים אותם הידועים לי אשר מטובם אכלתי מהם וביאנו אל ארץ חמדה טובה ואכל מפניה ונשבע מטובה כב"א :

נשלם שער פרי הארץ . ובעזר הבורא פרי הארץ . אתחיל בשער בזון הארץ :

שער ז בזון הארץ

זכרה אלהי לטובה נדקה פורון אחינו בני ישראל יושבי חו"ל הם המה הנבירים הרמ' פתמים נדיבי עמים שקודי אמרכלי נבאי וכל העובקים בצרכי יציור יושבי ארץ הקדושה החומללים העטופי' בעוני ולהן זו הדחק והכסובלים יסורי ארץ הקדושה באהבה וחובה יחירה אשר עובר עליהם חמיד . ובפרט בשנה זו שלש אלה נזוה ארץ הארצה והרעב וההחרון הכביד מאד זו הדבר ר"ל אשר נבאנו' נאל השלבת כי בירובלי' מהו בחמשה עבר יום מאה וחמשים נפשות קדושים נדיקים ה"ח מישראל הם האנשי שט ומה גם ביתר העם אין מהפך לבי לבי על חלליהם ילדים יונקי שדים אין מנין . ההתלחה אמרו הרופאי' שהוא מן הארצה אשר זרק ארס בפירות יורק השדה וגם מן הדית שלהם אבר נאלכו ע"פ חוזהו וחמרים חמרים הארצה נראה בארץ בשנה העבר הרב"ה בר"ח אדר סתאום נבאנו' ויבם אה עין הארץ אשר כמוהו לא היה ולא יהיה כ"א גדול כנפוכי שמים ד' כנפים לאחד מהם ושני רגלים גדולים ויש להם שינים כשיני המנירה ונתפשטו בכדור וכרמי' ואכלו כל ירק עשב וחינף ומיד תיקר השער כי הגויים הסמינו כל תבואת הארץ מפחד הארצה הנורא והבאש הארץ מן הארצה נפלו על הארץ כאמתיים ובים הלכו ספינות העשן הקרא' (דלמפשיף) שחי שעות בין הארצה אשר נפלו גם ואלה הספינה הולכת ד' פרסאות בשעה . ואחר מן הפסח התחיל הדבר בעם באלכסנדריא של מצרים אשר היא עיר גדולה מאד ומחו בכל יום כאלף נפשות עד שנגע בירושלים ומסע להבניות ולטבריא ולנפה"ו . ולקחו ראבי העה"ק גפי' יחומים ויהומות והשיאו אותם והתפופת עשו על בית הקברות בין רבינו הארז"ל ובין רבינו מרן הבית יוסף ז"ל כי קבלה בידם זאת הסגולה ותודות לחל אשר נח מהם וסר המות הזה תך הרעב של בצורת הק' והזק בכל יום ממש נשישי נפוחי כפן מדליה חיבר :

אי לזאת אחז"י רחמים בני רחמים החבוננו וראו שכרם כי ירבה מאד שאחס מקיימי' כמה אלפי' נפשות קדושות מישראל וכבר אחז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא תף שחלקת כל ח' לא יספיק אפילו לכלים ולרביע הוצאות ביתו על כל זאת נקפא מינה לחיי שעה ה' בכל מקומות מושבותיכם יהן השלום והשכחה וההצלחה כי תוכל המנוה להגן אלף המגן למען

שער ופרי הארץ

כט

טאמט'ס כמין הפוחי' קטני' אדומים ובהיקן שרף הרבה חמוץ מעט ומלא גרעינים ועשין אוחס
עם זללים וזמן זית וחומץ ולופחין בהם את הפח וגם מבשלי' אוחס עם שמן זית
וצללים וחבלין ועשנים כמדרקח בערבי נקרא' (בעגדהרף) וצחול' אינם נמאלי' כ"א מעט אלל
הפריני' והיהודי' יראי' לאכול אוחס . והוא כמחזק בעיני :

בצללים נמלא הרבה ובזול בערבי (בהלעל) שומי' בערבי (חוס) היא לבן הגמ חומי' נמלא הרבה :
כרוב זל"א (קרויט) נמלא הרבה ומחיר' יקר מחול' קאטיוועטים הוא מין כרוב ותמוגחו עלי'
ארוכי' סניב ובחמטע ים כמו ראש אחד לבן וטוב הוא לנשלו עם שמן זית או עם בשר
ול"י שהוא הרובחור המכר במשנה אלל כרוב :

פלפל ארוך זל"א טירקסי פפעער והם ירוקי' ומאליהם נעשו אדומי' מהם הרבה והם בזול
וכובשין אוחס עם הונגעקיס :

חרדל זל"ע (כרדל) זלשון אשכני (גורשני) וכוהשין אוחס הדק היטב ומוהני' בהם חומץ חזק ודבש
ועימד ג' ימים ואח"כ הוא טוב מחד לשכל בו בשר יותר טוב (מחרין) :
חורת זל"ע (חסה) והוא לבן גמי' פסחי' אלל מיני מרור ואללנו לוקחי' אוחס ג"כ למרור בפסח
ולוקחי' מעט עולסי הסדה הוא :

לענה בערבי (הינדבה) כמכר זגמרא לקיים טעם הב' של וימררו את חייהם כי החסנו הנקרא
זל"א (שאלהטין) אינו מר רק כטעם הראשון מה חשא החילחו רך וסופו קשה חף המזנים
היו מהלהם זלשון רכה וסופו קשה שנאמר וימררו את חייהם בעבודה קשה גם טעם ז' לבן חס
רחמנא עלן, ומהאורש עושין זכר כהלל . הרין איין בכל הארץ :

כרפס מי עשב כמו (פעטרישקי) ועלים שלה יותר גדולי' מהם ועשמו מר מעט וכך הוא
נקרא זלשון ערבי :

תרדין הוא בערבי (סילקא) לבן הגמרא והם עלי' ארוכי' ורחבי' ומבשלים בהם מי חומץ (בארשע)
וגם מוואלחין את העלים בבשר מחוקך ועם שמן זית ומשגילי' אוחס ואחד הבישול הם
טובים מאד :

פעטרישקע ים הרבה . קאח זלשון אשכנז נקרא (טשערישקי) . כמון כך נקרא זל"ע (כמו)
ובזשון אשכנז (קימיל) :

עגום (זלשון ערבי יאסאן) הם אשר מוחני' אוחס לחוך הי"ם (יאקוב) זל"ע הוא מין דרדר עגול
מלא קיני' וקולפי' אינו ומבשלי' אוחס עם שמן זית עם בשר מחוקך עם מי הלימון ומאכל
טוב הוא ללפח בו את הפח :

צנון זל"ע (פוגלח) הוא לבן הגמי' זל"א (רעטיך) הזנון שם הם ארוכי' כמו (מייערין) וקליפחס
אדום והם מחוקי' יותר מחריפי' וטעמם טוב יש מהם הרבה ובזול . (בהלבעט או ערד עפיל) הוא
חפוחי אדמה זלשון ערבי (באשחא) אינם נמלא כ"כ ומחירים יקר כל פוטע עשרים פאריס :
ברתי בערבי (כרת) חמוגתם כמו זללים ירוקי' ארוכי' ועליהם כמו עלי השומים וממלאים אוחס
עם בשר ומבשלי' אוחס עם מי הלימון וטובי' למאכל עם פח ולוקחי' אוחס זליל ר"ה
כמזר זש"ע :

כבוהין בערבי (כימה) הם עגולי' כמו חפוחים וגדולים וחותין מהם חתיכות דקות ומבשלים
אוחס עם מים ובזוכי' אח"כ המים לחון . ונאחס לחוך החומץ והוא מאכל טוב לאכול
עם בשר כמו (שאלהטין) ומחירו יקר וגדילי' באדמה :

פטריות הוא (שועמליך) או (פיטטירישעס) ים הרבה :
תורכום הוא מין קטניות עגול כמו זל"ל ושעור וכך נקרא זל"ע והוא מר כלענה וע"י כבישה זמי
מלא שפעה ימים הוא נמחק וטוב למאכל והוא מר כמה פעמי' במשנה ובגמרא :

כוסבר בערבי (קליידרי) הוא מין קטניית ויש לו ריח טוב ונאחים אוחס בעישת לחם והלחם יש
לו ריח וטעם טוב והוא מר במשנה כלאים :

פיגם המכר במשנה (סס) הוא עשב רודא זלשון ערב או (ריטא) ויש לו ריח חזק מאד
וגדילין בכל הדרכים :

שער ו פרי הארץ

ערמונים בערבי (קישטני) הם טובי' מאוד וכזול הרבה כל פונט עשרה פארים ב' ז"ל :
האב לאזיעם הוא מין פרי חילן בלא קליפה וקטני' קקטיות והם מחוקי' כמו יקר כל פינט
עשרה פארים :

תות בערבי והוא (לויזינס) ול"ג שהוא הוהים הזכר במשנה :
זארארים בערבי. כמין הפוחל-קטני' חמוגי' מעט וטובי' למאכל ובכל א' נמאח משלשה ועד
ארבעה גרעינים קשי'. ול"ג שהוא עוזרדין במשנה :

דאמים בערבי. הוא מין זארארים אבל להם גרעין א' קשה ומחוק הוא :
סאבאר בערבי הנקראי' תאני' של אדם הראשון ולי גראה שהוא השיחין הזכר במשנה פירות
השיחין האים מדבריווח והם גדולי' כביצה אוחה וגדלים על עצי' עבי' והעלי' הם
מלאי' קוצי' כמהמים על כל עלה נמאח לפעמי' עשרי' או יותר והתאני' יש להם קליפה עבה
ומלא קוצי' דקים נאח והינם נקחים חלה ע"י מטלית עבה וקולפ' אוחם והאליהם מחוק מדבש
ודרך גידול האילן שלהם הוא כך בראשונה לומה עלה אחת ועליו הב' וכן כלם עד שהעלה
החחונה מהקשה ומחעבה ונעשה גזע והם בזול עשרי' או שלשי' עד חמשי' בחמשה פארים שהוא
ז"ל א' ולפעמי' עד מאה ויותר :

תפוחים בערבי (חאפת) הם הם מועמי' ומחירם יקר :
אגסים בערבי (אימאס) בל"א (בארין) מחירם רב :

שזופים גדולי' מחוקי' שזופי' קטני' חמוגי' ועשה אבאר כל פירות האילן דרך כלל :
א' ענבים ב' למוקי' ג' חאני' ד' רימוגי' ה' זית' ו' הנורים ז' שקדי' מחוקי' ה' שקדים מרים
ס' חגזי' י' לזוי' יא' הרובין יב' אחרוגי' יג' מראגזין יד' לימוגים חמוגי' טו' לימוגי' מחוקי' טז' בענים
יז' סיסטאק יח' פינינים יט' ליפיי' כ' אפרסקי' כא' מיבמוש כב' פרישי' הכ' חבוסים בערבי נקרא
ספרגל ובל"א נקרא גאמים כג' ערמונים כד' האב לזיעס כה' הוהים כו' זערור כז' דאמים
כח' סאבאר כט' חסוחי' ל' אגסים לא' שזופים לב' קאקס ניס. קארבין ווינשיל יאגדים ווינפרליך
אין בכל הארץ :

ועתה אבאר כל מיני ירקוח הארץ אבטיחי' (בל"א הארביזים) (בל"ע בעיח) עוד מין א' בגוון
ירוק (נעל) (בל"א דינים) (בל"ע קהלוויאסא) ואינו נאכל כמו שהוא חי רק ע"י ביבול עם
דבש והוא מאכל טוב ללפת בהם אה הפה דלעת לכן נקרא בל"ע קארי שאוכלים אוחו בליל ר"ה
המבוחר בש"ע גם הוא מאכל טוב עם דבש אחר הביבול והם בזול הרבה וכל הג' מיני' הללו
יש מהם גדולי' נאח. ואני ראינו נמלי' בלו מן כפר א' והיו מעונים מהם וכל גמל נשא עליו
שנים אחד מזה ואחד מזה ומשא הנמל היא שני מאוח אוקים. עוד מין א' יש נקרא מילוינים
נאכל כמו שהוא חי ומחוק מדבש גם מין דלעת נקרא בל"ע (קאסיס) אינו נאכל חי כ"א ע"י
ביבול עם שמן זית וטוב מאד ללפת אה הפה והם קטני' וארוכי' כמו (אוגערקס). גם מין
דלעת נקרא בל"ע (פאשליען) כרישין הזכר במשנה וגוונו בגוון הסחלח מלמעלה ואוכו לכן וע"י
ביבול עם חבלין או כשממלאין אוחו עם בשר שמן הוא מאכל טוב מאד ולפתין בו אה הפה והם
עבים וארוכי' כמו (הקאסיס) :

מלפפונות בל"א אוגירקס בל"ע כיאר כמו שפירש הר"ע מברעורה בריש מס' כלהים ויכ מהן
הרבה והם בזול :

הקשות קבואין בל"א (קאמברוס) בל"ע (פאקוס) והם ארוכי' מאד ועגולי' כקשה או כחני
לכנה והם גיולי' מאור הלכנה וטובים הם לאכלס חי והם בזול כי רבים המה והוא
מין אוגירקס וטוב יוחר :

קאליקאם הוא מין הפוח ארמה (ערד עפיל) שחור למעלה והפעמי' לכן ובשרוין לבשלו חותבין
אוחם חתיכות חתיכות ומבשלין אוחם במים עד שיתח וחה"ל שופדין אה המים לחון
ונחמים בהם מוי' אחר' וזריך ביבול הרבה שאל"כ הם כחדירין על הלשין ואח"כ נוהן בהם מי
הלימון ושמן זית והם טובי' ללפת בהם אה הפה והם בזול. מיישרין גם הרבה בזול. בורקוס הם
הרבה ומחירם יקר בערבי (שוואלדיר). ריבין הוא לפה ובערבי (ליפת) מחירם יקר מעט מבחו"ל :
סאמטיס

שער ו פרי הארץ

כח

ולפעמי' עושי' יין מהענבים שנהייבשו בשמש ג' ימים והיין ההוא אין לו ערך לשבח למוקים בערבי (צבי) כל פונט בעד עשרים פארים :

תאנים בערבי (סיאון) כל פונט עברה פארים ב' ז"ל יש לצני' וסחורי' וצעה בשולם קודם שנהייבשו על השמש חוהרם כמו חגסי' גדולי' (באר) ומחוקים מאד לאוכלם יותר מדבש כי מלאים דבש כל פונט חמשה פארים שהוא ז"ל או חצי גם מהם עושי' מלאכה היי"ש המשוחב מחירו כל קוואטיריל החוק ששים פארים ט"ו ז"ל והחלש הרבעים פארים ח' ז"ל היין והיי"ש שם עומד בכלי חרס הביות המוכר בזמ'. כי הביות של עץ אין בכל הארץ. רימונים בערבי (רומן) נמצא ב' מיני' מחוקים כדבש והמוזים כחומץ. המחוקי' הגדולי' לפעמים משקל ג' פונט כל א' ב' ז"ל או ז"ל התמוזים הם צולל ומבשלים מהם מי חומץ (בארשט) :

זיתים בערבי (זיהון) יש ירוקים וסחורי' ששם עזו ופריו ועליו שוין מרים הם כלענה וע"י כבישה במי מלח ג' וד' שבועות ויותר הם נמהקי' וטובי' ללפת בהם אה הפה כי מלאים שחן והם נמכרים במדה צולל ומתה עובין שמן זית הודך וטוב מאד לתח בהמאכלים במקום שומן ולפזול בו הסח וממנו מדליקין בנרות הנקראים (להמפין) ולליל הוריה ספי כי נרוח של חלב אין בכל הארץ. כל קוואטיריל מטברי' עד חמשי' פארים גם יש שומשמן שהוא מין קטניות וקטני' אלזכי' (בטוחי' ובערבי נקרה) (כימכין) גם ממנו עושין מין שמן הנקרה (הירוש) והוא משוחב כמו שומן אוזי'. (המרי') בערבי (החמער) כל פונט עד שלשי' פארים והם גדילים בדקל בין הלוזין כמו חשכול ענבים וכל החשכול מונח כביש דק ובכל חשכול נמצא שני מאות חמרים ולפעמי' בלש מאות והם מחוקי' מדבש ונפח נופים :

שקדים נמצא ב' מינים מחוקי' כדבש ומרים כלענה ובערבי (לויז חוליה) ז"ל מחוק (לויז מאר) ז"ל שקדים מרים המחוקי' כל פונט ג' ז"ל ששם ט"ו פארים המרים הם צולל הרבה אין קונה וקודם בשולם אוכלים אהם עם קליפתם והם חמוצי' חגוזי' בערבי (גיוז) והם צולל : לוזים בערבי (בענדלחק) הנקרה עערקשי יוכלך והם טובי' מאד ובזול :

הרובים בערבי (הריב) והם גדולי' וטובי' מאד כמעט מלאים דבש והם צולל הרבה כי גדילים במקום הפקר על הדרכי' משנים קדמוניות ועל דרך מירון יש הרבה מהם והעגרים זורקי' חבנים על החילן ומפני' מהם הרבה על הארץ ואוכלים ושצעי' גם לוקחי' לביהם ויותר משלים חשר נשאר על פני הארץ הפקר :

אתרוגים יש מהם הרבה והם גדלים בהכפלים וקודם חג הכיכות הנוים מביאין אהם לערי ישראל למכור להם צולל הקטנים אינם רחיים לאכילה כי מרים הם חולם נמצאו גדולים משקל ששה או עשרה פונט חשר הם רחיים למאכל ומה גם למרקחה הקליפה הירוק הוא מר מאד וקולפיס אהוה דק והוא מחוק לחוד רק באמצע נמצא מעט שרף חמוץ כמו בלימונים : קאקים נים הם מין חגוזים יש לערך משקל פונט ויותר והקליפה יש לה לורה חכם משש יש זכרים עם שערות כמו זקן ויש נקבות :

טראנציין בערבי (פורטיגאן) יש גדולים משקל פונט והוא בעד - א' ז"ל חמשה פארים והבימונים בעד חצי ז"ל ופחות :

לימונים הם ג"כ בזה המקח ובחזה. ויש מין לימונים עגולים והם מחוקים מדבש : בפזנים הם עגולים כמו קטניות ועל אילן א' גדילים הרבה גוונים ירוקים הדמונים שחורים ולבנים והם יפים חף נעים :

פיסטאק הם כמו לחים חרוכים ומחוקים מאד . פינונים הם מין לחים חרוכים ומחוקים וכולם צולל .

ציפייפום חנוכה' כמו המרים קטנים הדומי' והם מחוקים מאד ובזול : אפרסקים (פערשקעס) יש הרבה וגדולי' לפעמים כמו בינה אוחה והם צולל .

מישבוש הוא מין כמו פערשקים והם צולל הרבה וטובי' למאכל . נאטים הוא מין הפוח וקשה לאכול כמו שהוא חי חולם ע"י בישול הוא מאכל טוב מאד ועושין

מין מרקחת טובה :

שער ו פרי הארץ

אבנם ענה הסירות ח'ס ה'ק ה' ממלה ממה שהיו מלפנים. והבאר כל מיני פירות וירקות הגמולים כעת צע"ק ח"ו אבר ר'חתי צע"י והבאר מטובם אכלתי וזכרתי על הארץ ועל פירותיה ח'ף שהם קטנים בכל זה הם מחוקים מדגש וזפה לופים :

הארץ שמינה היה מ'הד ח'ף שבבדות הם מל'ח'ים צע"ים בכל זה'ה יהיו הבואה טובה למאכל ונחמד למראה עד שאל'ה י'הווקו כל הארצות ורוב הבואה נקוה ל'הרץ ענגלאה על הספיעה ומה נלמח היוקר המיד צ'ה"ק ורוב ההבואות מבי'הים הערצ'ים ממקום הנקרא (האר'ן) הוא ח'ן. והבאר יוני'ו אנשי אירופה בעמל כפ'ים וזעה הפ'ים החן האדמה צ'ה"ק צ'לי כל עבודה. דגן ושזולה שועל וס'פון (שהם צ'ל"ה ק'הרן האציר רעטבקי היד) ח'ין בכל הארץ. הפ'ים ושעורים עדשים פ'ם הרבה. גם מ'ין הנקרא אצ'יע צע"בי שהוא שעו'ים צל'פון משנה הם פול'ין קטנים מועט לצנים וירוקים וסמוק מהם נהפך ל'החרה גם פול'ין עגולים כמו (ארצ'ים) יש מהן הרבה אצל יש להם עוקץ מ'הד אחד ומ'הד אחד על פני כלו יש להם כמו ח'רין וק'ה'ים פ'ם (נא'ה'ט) והם טובים מ'הד למאכל רק קודם הבישול ח'רץ לכובצ'ן במ'ים כל הלילה גם יש מ'ין אחד הנקרא (ד'ה'ר) ובערבי נקרא (ג'לצ'ון) וצל'פון משנה נקרא (עופה) והוא עגול וצ'טה כמו עדשים רק שהוא לצ'ן והוא למאכל הרנגולים גם לצ'ני ה'ם נאכל ע"י הדחק גם מ'ין אחד נקרא בערבי (כ'הרעני) המזכר במ'נה מוכת הרומות כרשיני הרומה פ'רש הצרע'ורה שבערבי נקרא כרעני והוא מאכל לגמלים פול'ין הלצנים הגדולים והקטנים ח'ין הם רק מה שיצ'ו מ'הרצ'ה אחרות ומה'ים יקר כל פוגע ש'ים פ'ה'ים בהם ע"י צ'ל'הם פול'ין נקרא בערבי (פ'ה'ל) עדשים נקרא בערבי (עדס) :

החטים הם טובים מ'הד וגדולים. ואני ר'חתי ח'י ככהז על הט'ה אחת ח'רץ הפ'ה ושעורה ופ'ן והאנה ורנו'ן ח'רץ י'ה ש'מן ודגש ככתב אשור'ה והפרי הדש מבי'ו צ'ספרו לפ'לה שר'ה כך כהוב על ת'ה אחת. החטים נטחנה פ'ם לרוב צ'ה'ים כל סוכים והס'ה'ה היא עצה כדי להוצ'ה הכולת כי כך דרכנו. לפ'ות הקמה בשל'ה נפ'ה הר'בון הוא הקמה הדק לעשות ממנו להם השני הנש'אר צ'פה היא הכולת לפ'ות ממנו תלת שבת לצנים כשל'ן אחר שיוני'ו ממנו הסוכים והגש'ק'ה ועוש'ין שני מיני סולת הב' הוא סולת נקיה וקמת הדק והגש'ק'ה ר'יד ד' מיני קמה. והנשים יש להם עבודה רבה צ'לי'ה הכולת מהמה טוביו ומוכרח'ין לשפ'ך השמרים של י'ין לח'ך הכולת צ'לי' שני כדי שישרה כל הלילה וצ'ק'ר הם לצ'ין ככה גדול גם מהס'ילת השני יעשה לבידות גם עובים מ'ין נקרא (ק'סק'ה) עגולים כמו פלפלים גם המנהג לשבל החטים והארי'ן ל'יצ'ם על' השמש ולטוחן כמו ד'יכ'ה נקרא (בערנאל) בערבי והוא טוב מ'הד יוהר. הד'יכ'ה מ'ין קטניות נקרא (מ'הש) בערבי והוא הפ'יר המזכר בכלל'ים פ'י"א :

השעורים הם גדולים ולא יעשו מהם שום דבר רק למאכל המורים ושופים כי ש'כר שעורים לא יעשו ממה מהעד (ההאפ'ין) וח'ף פער'יל גרו'פ'ין ח'ין עופים מקמחה. חטים צ'נה ביט'נה כל מ'הה הנקרא (מעט'יל) אשר צו ארצ'ים קו'הרע 1 ר'ייע צ'ל 50 כסף שהוא ח'ללנו המשה עשר ע'ה'ליר שעורים המ'הה פ'הה ע'ה'ליר 60 צ'ל. אורז בערבי (רוז) הפוגע ח'י ע'ה'ליר שהוא עשרה צ'ל :

ענבים הם טובים מ'הד ימלאו אשכולות ענבים ש'ים עבר ליערות משקלם וגודל כל ענב לרוב הוא כשופים הנקרא (פלוימ'ין) יש לצנים ויש שחורים אדומים צ'ב'ז הוא ימי צ'כורי ענבים וצ'עה היא צ'זרים כרמ'יה וימש'ך עד סוף חג הסוכות והערבים מבי'הים מן הכפרים בעל'י על החמורי' ועל הגמלים והיהודים קנים מהם לעשות מהן י'ין למכור ודורכים את הענבים צ'רגליהם צ'אמבטי ומסנ'ין את הי'ין ומהצרנטיס הצ'ה'ר'ין עוש'ין מהן י'ין שרף מ'כ'ל פוגע צ'עד עשרה פ'ה'ים שהוא צ' צ'ל ולפעמים ח'י צ'ל וכהג'וים רוצ'ים ליקר השער עופים צ'יני'ה הרס לצ'ל יק'ה שום יהודי מהם ומוכרחים למכור צ'ול. מהענבים הלצנים עופים י'ין לצ'ן ומהאדומים יעשו י'ין אדום עד שלפעמים נהפך ל'החרה והי'ין משובח מ'הד והאדום משובח ממנו מחיר הי'ין כל קווארט צ'ערך ש'ים פ'ה'ים ע"י צ'ל ולפעמים צ'טח'ה. אמנם צ'ירושלים הענבים משובחים כפ'לי כפלים מנש'אר הרנ'ות והי'ין משובח מ'הד מ'הד ויוהר צ'הר'ין ענבים בערבי (ענעב) גם מהם נעשו למוקים טובים מ'הד ח'הר ש'הניגשו בשמש ולפעמים

כתוב כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ עופה ארץ חלי מים עינים והחומות יולאים בצקעה ובהר ארץ חסה ושעירה וגפן והאגוז ורמון ארץ זית שמן ודבש ארץ אשר לא במסגרת תחבל בה לחם לא תחסר כל בה (עקב ה ה) :

א"ר חסדא מ"ד ואחין לך ארץ המדה נחלת לבי למה ה"י מנשלה ללבי לומר לך מה לבי חין עורו מחזיק בשרו חף ה"י הנה מחוקת פירותיה (עשה פירותיה מרובין עד חין מקום להנטיט) ד"א מה לבי קל מכל החיות חף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה ה"י מה לבי זה קל ואין בשרו שמן חף ה"י קלה לבשל ואין פירותיה שמנים ה"ל זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומחוקים מדבש (כחובות קי"ג ה) :

אמר רבא ז"ל הנה כי הוה חילין פתריה דר' יוחנן למיכל פירות גמיסר כי הויין בי מאה מנקטיין ליה לכל חד וחד עשרה עשרה וכי הויין בי עשרה מנקטיין ליה לכל חד וחד מאה מאה וכל מאה מינייהו הוה מחזיק להו לוא בר הלחא סאין ולביל להו לבוליה ומשבת דלא פעס זיוגא זיוגא ס"ד הלא איתא מווגא. רבי אבהו חביל עד דהוה שריק ל' דודגא מאשקויה ורב אחי ורב אחי הוה חבלי עד דנחור מוייהו רשב"ל הוה חביל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה ויהי ליה ר' יהודה נשיאה בחלבוו אשהיה ומייתי ליה לביקיה כי אחא רב דימי אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציין ממנה ששים רבוא ספלי טריה לקולני האלים מע"ג לע"ג וכו' (במס' ברכות דף מ"ד ע"ה) :

רמי בר יחזקאל איקלע לבי ברכו חזיכו להכו עוי דקאלבן הוה חלי חלי וקא נטיף דובשא מהחיי וחלבא טייף ממייהו ומערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש ח"ר יעקב בן דוסאי מלד לאינו ג' מילין פעס אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של האלים :

אמר ר"ל לדידי חוי לי זבת חלב ודבש של פאורי והוה שיחבר מילין אביהסר מילין אמר רבה בר בר הנה לדידי חוי זבת חלב ודבש של כל ה"י והיא כמזי מיכסי עד אקרה דהולבקי עשרין והרחי פרכי אורכא ושורא שיהא פרסי :

רבי הלבו ור' עירא ור' יוסי זבי הניח איקלעו להטוא אהרא חיייהו קמיייהו אפרסקא דהוה כאלשם כפר הינו וחילפא כפר הינו כמה הוה חמש סאין חבלו שליש והסקירו שליש והיו לפני בהמתן שליש. לשנה איקלט ר' אלעזר להחם לחיייהו לקמיה נקטן בידיה ואמר ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה וגו' :

ר' יהושע בן לוי איקלע לבגלה חזיכו להי קטופי (אשכולות) דהוו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים אמרו ליה קטופי ניהו אמר ארץ ארץ הגפנים פירותיה למוי אה מוציאה פירותיה לעכו"ס הללו שעמדו עלינו בחטאינו לשנה איקלע ר' חייא להחם חזיכו דהוו קיימי כעוי אמר טוים בין הגפנים אמרו ליה זיל לא העביר כחברך עד"ל הגמרא הגם שאלו התגאים היו אחר החורבן כידוע על כל זאת הוציאה פירות גדולים ועגבים גם היתה זבה חלב ודבש עד שהם קללה בלא חין פירותיה לעכו"ס ואף בזמן הרמב"ן ז"ל כשבה לע"ק ירושלים ח"ו בשנת חמשת אלפים כ"ו לניצורם ראה פירותיה גדולי למראה מאד ובשברון לב אמר יקושלי ירושלים עדיין אה מוציאה פירותיה לפתאים האלו וישתומם כשעה ואחרי כן אמר ירושלים ירושלים אהחך ואמשול לך משל לפי מה דומה לאבה מינקת שבה לא יכול ליקח מה היא עשה מפני כבדח רוב חלבה הקח. כלב קטן שטיק היה חלבה עד שיבריה בנה וכיון שבה מתחיל להניק או השמח שמחה עומה ותשלך את חלבך לחין והלאה כך המשל דומה לגמול הבן חלו ישראל סגקראו בניס למקום שמהר בניס אהם לה' הלכיסו כיון שחטאו גלה אותם מארצם וכדי שלא יהיה הארץ שמתה מאין יושב עד אשר ישובו בני ישראל אליה הוסיב בה העכו"ס כדי שיעבדו את האדמה ושלא ירכו עליה חית השדה ולע"פ כס פובלים פירותיה עד אשר ירחם ה' עלינו וירפא הלאה תחלינו ונחזור לעירנו במהרה בימינו חוי יגרשם מארצנו ככלבים וכבולות פרוחות וישמח וישפח בנו כנ"ש ישראל אשר כך אשפח ויקיים בני מקרא שכתוב לכן כה אמר ה' ושבתי לירושלם ברחמים ביהו יבנה בה נאום ה' גבלות עוד הפוגה עדי מעוב ונחם ה' מיד את ירושלים גילי מאד בה ציון הריעי את ירושלים הנם מלך יבא לך לדיק וגושע הוא עני ורוכב על התמור ועל עיר בן החומות אמן דב"י :

שַׁעַר הַשְּׁבָחֵי הָאָרֶץ

רמלה עיר נאה על פני השרון הנחמד מלא עני זיה תהנים וכל פרי עץ רחוקה ה' שעות מירושלם
 זה תרבות ישנות מלפנים מסחר רב בלמוד נפץ. כולה חושבי ישמעאלים:
 רמה עיר מולדה שמואל הנביא וקראה מלפנים רמחים לימים (שמואל א ה) כי היתה מחוברת
 משני חלקים רחוקה מירושלים ארבע שעות ללשון זה הרבה ישמעאלים ונזרים :
 עברתא כפר קטן למזרח שכם דרך שהי שעות היא גזעת פתחם הנזכר בסיף ס' יהישע כולה
 חושבי ערביים וישמעאלים :

חרם מקום רחוק לדרום שכם כשש שעות והיא המגת סרת והמגת חרם הנז' ביהושע (כד ל)
 ובשופטים (ב נו) גם הר גבוה הנקרא הר געש ביהושע (שס) כל חושביה ערביים :
 שילה מקום רחוק לדרום שכם כשש שעות והיא שילה האמור בכל מקום אשר היה המשכן בחובה
 שם בית וגנה כיפה גדולה וקורין אחו (קובא אל שניה) בערבי ר"ל כיפה של שניה
 ובמקום לו מקום וקרא מהידה בני ישראל ר"ל הלוחה של בני ישראל :
 בית לחם גם בערבי עיר קטנה ונאה היא בית לחם יהודה הנזכר בחזקת רחוקה מירושלים
 כשש שעות כולה חושבי נזרים הרבה ויש להם שהי בתי הפלות הרבה כי קדוש להם
 המקום ההוא :

חלחול כפר קטן קרוב לבית לחם חושביה ערביים ונזרים :
 יריחו בערבי (ירמכא) עיר שממה וחרבה הנזכרת (יהושע ד יג) ושמה מלפנים עיר המרים (דברי'
 לד ג) יושבת בערבה נחמדה ופורה מלחה חמרים ועלי בלסום חושביה מהי מספר ארבע
 מאות ערביים הולי קדר כי עהה היא כפר קטן רחוקה ה' וחצי פרסה מן הירדן ודרך שש שעות
 מירושלים במרחק שהי פרסאות מושנה יש מועין המלך תחת אל עץ גדול והוא לדעת רבים המועין
 אשר נהרפשו מימיו ע"י אלישע הנביא (מלכים ב ד כ"ה) :
 ארבל מקום קרוב לטבריא כחצי שעה והיא מזכרה (פרק אבות) נהלי הירבלי. ועהה כפר קטן
 חושביה ישמעאלים ערביים :

חיטין כפר קרוב לטבריא כשש שעות :
 חקוקה בערבי (יקוק) כפר קטן חושביה ערביים :
 בנה כפר קרוב לה וקטן חושביה ישמעאלים :
 ציפורי עיר קטנה רחוקה מטבריא דרך שהי שעות בראש הר גבוה כדרשת חז"ל (מגילה ו ה) למה
 נקראה לציפורי שזומדת בראש ההר כציפור ולדעה חז"ל (שם) היא עיר קטרום הנזכרת
 (שופטים א ל) חליה גלו הסנהדרין אחר החורבן (ר"ה לא ב) חושביה ישמעאלים :
 עליבון מקום קרוב חליה והוא כפר קטן :
 רומי מקום קטן ובו יש אנטוניוס קיסר לדעת מהר"ם חלבי"ך בפרושו לשיר הסירים על פסוק
 ראשך עליך ככרמל ומשם הלך לטבריא ודרך המערה לחד עם רבינו הקדוש כמבואר (במס'
 ע"י) וקרא שמה על שם עיר מלכותו והיא קרובה לטבריא:
 ערבי מקום חרב עכשיו :

סכנין כפר רחוק מציפורי דרך חלי יום והיא מזכרת בדברי חז"ל כמה פעמים :
 בבול כפר קטן קרוב הנזכר (ביהושע יט כז) :
 בית שאן כפר גדול סמוך לנפה וכן נק' בערבי ומגמרא (כהובות דף קי) משמע שהוא משאר
 חרבות דתני "ה"ר מאיר חני רחמי בצקעת שהן בית באה עושה ע' כורין בו. ז"ל
 המהרש"א ז"ל בצקעת בית שהן בו פירש"י שהיא משאר חרבות עכ"ל ור"מ לטעמיה כדאמרין
 בש"ק דחולין ר"מ חלל עלה של ירק בבית שהן והחיר רבי בית שהן והתם פריך והכתיב משה
 לא הריש בית שהן בו ומשני הרבה כרכים בו ולדעה י"א היא מא"י :

גשלים שַׁעַר שְׁבָחֵי הָאָרֶץ. ובעזר הרורש את הארץ. אתחיל שַׁעַר פְּרוֹי הָאָרֶץ :

שַׁעַר הַשְּׁבָחִי הָאָרֶץ

כו

תנחום הוא כבר ממוצע קרוב ללפני כז' שעות זו בטיים נשלאי' ישי' מימי קדם ומשם לוקחי' אבני גזית לכל המקומות :

מירון כבר קטן נגד הר הבור ונגד לפז מקום שמן ודשן ומשין לה במזרח החר לזר דרום ושמו מנידו או דילבאי ובלפני כוחשין בנט דעל כהר דילבאי יחבא וממימי מעיטת מסתפקא :

קריתא כבר ממוצע באש הדקך בין לפז ומירון כולו יושבי ערביים :
גוש חלב והערביי' קורין לה (דיוש חלב) כבר רחיק מלפני כמו פדסה ושמו נזכר במנחות (פ"ה ח') והוא מלא כרמי' טובי' מאד ונאשי' הרבה וטובי' אשר מהם מוליכי' לפנה ולשאר עיירות למזר :

בערהעם כבר גדול רחיק מלפני מהלך ד' שעות וכן נק' בלשין ערבי (כבר בערהעם) כולה יושבי ערביי' בה שחי בחי כמסות חרבי' וישי' מאד ונאשי' גדולי' גם שם יש בנין יבן טשן וחרב לא נזכר ממנו רק שני שצרי' נבואי' מאד ועל משקוף ח' חרות בלפני אשורית כדברי' האלו (ה' במקום הזה יתן שלום וכלל מקומות ישראל אל תחמתו על השלג שצא בניסן לחתו ראיוהו בסיון) ואומרי' שהוא ביהמ"ד של עובדיה הנביא ו"א שהוא ביהמ"ד של רשבי' וזוהו יתן עלינו חסן :

פרארו כבר קטן סמוך לכפר מירון יושבי ערביי' :
ענן כבר רחוק ממירון כמלך שעה. והוא כבר הנגיה המזרח (עמסכת שבועות פ"ט) :
שזור כבר קטן קרוב לו הושבי' ערביי' :

פקיעין ערבי (ליפקעין) כבר גדול רחוק מכפר מירון כחמש שעות ובו כשלאי' בעלי בתי יהודי' ספרדי' עובדי אדמה ולהם ביהמ"ד יבן יבן וס"ה. מקום שמן ודשן מלא שדות תוצה וכרמי' גזת ופדסאי' ויש יולא מעין חוק וטוב נקרא מעין של ר' שמעון בן יוחאי כמבואר בשער מעשה הארץ ונאשי' מן המים ההם והיו מהוקי' מאד וקרי' :

נצרי כד נקרא בלשין ערבי עיר קטנה לרנל כלע הר יבש בלי דשא וידק עשב. רוב חושבי' נוצרי' וקדוש להם המקו' הזה מאד כי שם נולד משיחא ועל שם זה נק' נוצרי' ויש יש להם בית חפלה אשר היה מלפני' ביהמ"ד רחוקה מלפני כמלך יום וכן משכריא :

און בקעה שמה פוריה מאד וטובה למרעה ואין קרוב לדמשק והיא מזרח בעמס (ח' ה') כולה הושבי ערביים :

גובר ערבי (דזובר) כבר גדול ושמן מלא גזת ושרדסי' וזכרה ה' רחוק מעיר דמשק בחצי שעה שם ביהמ"ד יבן גושן ונאלי' וקבלה בידם כי נבנה שני' שנה קודם חורבן הבית והוא הביהמ"ד הח' במה' (זכרה נ' ח') רפרס ב"ש איקלע לבי כנישתא דאבי גובר ומזרח הדיכל בלז ימין יש מערה קטנה יפה מרושפת באבני שיש ונקראת מערה אליהו אשר אמר ה' אליו לך מדבנה דמשק ויש שם חרביי' יום והערבי' כלכלוהו ועוד יש שם ביהמ"ד חור לחין ואומרי' כי דקך חור הזה כלכלוהו הערבי'. ואני בעת היותי בדמשק הייתי שם בביהמ"ד ובהמזרה פעמי' :

המנהג של הספרדי' יושבי דמשק כל ר"ח אלול יושבי' שמה ההבני' לומדי תורה כחמשה מגיני' ונומרי' כל ס' הוזהר ומבניה ומחללי' שם כי יש ספרי תורה נאלי' וראש של החכמי' דורש להם בכל פנים ואומר להם דברי כבושין ומוסר וחידושי תורה וגם אני הייתי בל"ח אלול ואמרתי עמם וזהר ושמעתי הדרשה והתשללתי שמה :

הנה מה טוב ומה נעי' שבת האחי' האהובי' ישראל קדושי' גם יחד הוגים בצורת אל המיוחד ה' בכל מקומות מושבם יתן שלום :

בעלבעק עיר יפה מוקפת חומה נאה וחרובה רבוח בה מימי קדם כלה הושבי ערביי' גם אחיה יהודים ספרדי'. רחוקה י"א פרסאות מדמשק :

מודין עיר קטנה על הר זה ישבו מלכי בית השמונאי ושמה נקברו ועל קבריהם שבעה עמודי' נשלאי' סמוך לשם קברי' שבעה בני חנה אשר הומתו על קידוש השם ועליהם בית חפלה לנצרי' :

שַׁעַר הַשְּׁבָחִי הָאָרֶץ

משנה ז' אבנים טובות ומרגליות וכסף זהב שהקדיש דוד המלך לביה הגדול אלף אלפים ככרי כסף ומאה אלפי' ככרי כסף ואילנות של זהב פרוסם שהיו עושין פירוח שש מאות וששים ושש רבוא ככרי זהב טוב שהיה מחתה עץ החיים בנן הקודש כל אלו נגלו לחזקיה השופר ומכרן לשמשיאל המלאך שיממרוהו עד שיקום המלך דוד וימסור בידו הכסף והזהב עם הזהב שהתקדש שלמה ועמם ככרי זהב ואבני' טובות שאין להם דמי' כל אלו נגזו' וגסהר' ושמורי' מפני חיל כשד' במקו' הנקרא בורסוף :

משנה ח' פרכת של זהב ז' שניכם בהם י"ב אלפי' ככרי זהב ולבושי הלוי' ואבנטי' שלהם י"ב אלף מלבושי' ואפוד של כ"ג שהיה משרת כהן ומעילו חוץ ממלבוש הכהני' ע' אלף ואבנטיה' ומגפסיה'. ומכנסייה' כל אלו כשעה דוד להם לרצון על ישראל ולקחו' הכשרי' בסוד בגדלה להם כל התשמיש הזה להיותם לעהוד לרצון על ישראל :

משנה ט' בנורות ששעה דוד אלף ונבלי' ז' אלפי' לרצון על ישראל ולעל' לשיר ולתשבחות להודות ולהלל לאלהי ישראל שנתנו למשה מסיני וכהו' עליהן מהתת רגלי כסא הכבוד אכן פסיר דמות כסא והכנורות מעלי אלמוגי' היו מאופי' זהב טוב ואבני' חמשה על כל כנור וכנור שהיו מביאין אותו ענני' והשעירי' והרוחות שהיו משועבדי' לשלמה ועל כל כנור וכנור היה שעמון של נחושת קלל מלפני כסא הכבוד ואכן א' טובה ומעולה שהצב משה בבר סיני מהתת כסא הכבוד של אבן פסיר הכל לפוטי' ונגזו' בפני הנדיקי' שהיו יודעי' הכשרי' בסוד שילפו ח"ו ביד אר שהיה שוגא לישראל שכלי' הללו אין משתמשין בהם אלא לרצון על ישראל והיו נגזו' אותם בדרך ונדקיה שהכשד' לא ישתמשו בהם ח"ו והשמיני' עד יום שישובו ישראל לקדמותן ויקחו כבוד ויקרה עולם כשימלא להם אים דוד בן דוד שמו ויהגלה לו הכסף והזהב כשיהקבצו כל ישראל ויעלו עליה שלימה לירושלי' אמן :

משנה י' ואלו הם משקל הכסף הנמוזות בעין בתל ע"י ברוך ונדקיה ככרי כסף ק"ך רבוא ושל כסף פוזב ק"ם רבוא כל' של נחושת פירי' של נחושת טוב מאחי' רבוא ושל ברזל ק"ו רבוא ושפתי' שאין להם מאוקי' ומזוקי' של נחושת סביבות עבר הנחושת כרובי' שאין להם משקל כיורי' של נחושת שאין להם משקל מחתה של זהב טוב ג' אלפי' ושלחמה של זהב טוב מחתה עץ החיי' העומד בנן הקודש שבשי' שהיה עליה' לחם הפני' אין ערך לדמיהם שקמי' של זהב שכל מיני מעדני' הלוי' בהם והם של זהב מוזקק שזקק דוד המלך ע"ה כל אלו גזומ' נדקיה :

משנה יא' אוצרות של זהב וכסף מימי דוד עד נדקיה ועד בגלו ישראל מבבל מיני' של זהב ריבוי רבבות ושל כסף שאין להם מדה מרגליות ואבני' טובות אלף אלפי' וש' אלפי' וי"ג אלף כל אלה לפוטי' ונגזו' בחומה בבל ונח"ל ברקק לחתה ערבה גדולה שבבבל שהיו הולין עליהם כערוחיה ומבית יעד הלבנון לקחו זהב מדת כורין אלף אלפי' ונשע אלפי' וכל הביאי' וכל התכמים והסופרי' לא יוכלו לחשוב העושר והכבוד שהיה בירושלי' :

משנה יב' ועוד י"ב אבני' טובות ביד חילק בן שימור הלוי נמסרו בידו להנטיעם ולהחזיר' לשבטי' שהיו שמות השבטי' חקוקי' עליהם שהיו מאירות על ראשי השבטי' מעולות ויקרות בדמיהן זו מזו ואלו מתך נביא ואיש לא ידעו בזה מקום גנו אלא חילוק בן שימור הלוי ושאר עושר וכבוד שהיה בירושלי' לקח אותם שמשיאל המלאך וחזרו והביאו אותו שימור וחילק וחזיריהם הלוי' ממכאל וגבריאל וכל ישראל החביאו עליהם עד שיקום מלך דוד דק לישראל ולא עוד אלא שגששו שבוטה גדולה אלו ואלו שלא יגלו הכלי' עד שיקו' דוד בן דוד וימסרו בידו כל כסף זהב ומרגליות שהסמינו בשעה שיחבצו גליוניהם לישראל מד' רוחח העולם ויעלו בגדולה ומעלה גדולה בן א"י ובעת ההוא יא' נהר גדול מבית קודש הקדש' ששמו גסון וישקוף עד מדבר הגדול הנקרא ויתערב הנהר פרח ומיד יעלו ויחגלו כל הכלים צב"א :

ומלך ארסח (נאפולטין) זה כחמשי' שנה שהיה צא"י . וגם אללו היה ידוע ע"י פסרי דברי הימי' ששם בהר עין בחור' הכלי' נגזו' ונפר את הבר כמעט עד חזיו . אך לריק היה ייעו ולשוא היה עמלו כי לא ידע שלא יוכלו להתגלות אלו ולא לאחד עד שיבוא משיח בן דוד דקינו צב"א :

תיבנין הוא כשר קטן מאד קרוב לנפה יובני ערביים :
 עכברא כן נקרא בערבי כשר גאה קרוב לנפה כמחלף חגי שעה לדרוס . והיא מזכרה כב"מ (פ"ד
 ע"ב) ח'זי רבין להביקי לא שבקינהו בני עכברא שם משין נשחה עכשו שם גן נחמד
 גדול מלה ע"י כרי הדך מהרובי טובי :

עין כחל בקעה גדולה ועמוקה מאד זכה מעין מים טובים ועל שמו נקראה עין כחל שם מעט
 בתים חושבי ישמעאלי ערביי ולמזרחו הר גבוה ורם ומשופע מאד ובראשו חלוב כדמות
 שער בתים והומרי כי כס נעמו כלי בית המקדש וכן כתוב בס' עמק המלך וכן כתוב בס' מסכת
 כלים וכדי להראות לפני ישראל הקדושי כבוד ביה חלהיו להחלצה ומה שאבדנו בעונותינו אשתיק
 הכל מה' כלי ביה המקדש :

כתב החסיד המקובל הגאון והקדוש מו"ה נפתלי בהון צדק ז"ל (בס' עמק המלך דף י"ד פרק
 י"א) ח"ל חלו המשניות כתבו חמשה דיקוי גדולי והם שימור הלוי וחזקיה ודקיה חגי
 הנביא וזכריה בן עדו הנביא והם נמו הכלי של בית המקדש ועושר האולרות שהיו בירושלי ולא
 יתגלו עד יום בא משיח בן דוד ככ"י חז"ר :

משנה א אלו הן כלי ביהמ"ק הנמוי כשחרב בית המקדש . המשכן והפרכוס : ומזרח הקודש
 וארון העדות לין הזהב ומזר הקודש לאהרן הכהן ומושן המשפט והוללותו כסף הכרובי
 ומזבח השילה והפרכוס לאהל מועד המזלגות והקסות השלחן ומסך השער מזבח הנחושה והבגדים
 לאהרן (הקדושי ז"ל) שהיה מלביש הכהן גדול ביוה"כ פעמווי שהיו על שולי המעיל וכלי הקודש
 שעשה משה בהר סיני במזבח הקודש הנטפה וללגת המן :

משנה ב אלו כלי הקודש וכלי ביה המקדש שהיו בירושלים ובכל מקום קודש . כהנב שימור
 הלוי וחזקיה על לוח נחושה וכל כלי ביה קודש הקדשים שעשה שלמה בן דוד
 ובמקום שימור היה עמו חזקיה ודקיה חגי הנביא וזכריה בן ברטיה בן עדו הנביא :
 משנה ג אלו כלי לקחה הארץ הבדית והיהדות הקרשי והבטעות ועמודי החצר . חלו הכלי
 מזרקי כסף מאה ועשרי רבוא מזרקי זהב חמשה רבוא של זהב טוב ששים רבוא ושל
 כסף ק"כ רבוא וחמשה חלו כהבו חלו המשניות כבבל וסחר נביאים שהיו עמיה ועזרה הכהן הסופר
 משנה ד מאה ושלישי מהלוי נהרגו ומאה נמלטו עם שימור הלוי וחזקיהו והם גמו קערות של
 זהב טוב חמשי רבוא ושל כסף ק"כ רבוא ועל כל קשה וקשה ה' חבני טובות
 שני' (ז"ל שו"י) ודמי של כל חו"א של חבן טוב מאה ככר זהב כל דמי המרגליות מחמי' חלפי'
 ככרי כסף חזולרות של זהב ל"ו כל חלו ההביאו וגמו' במגדל בארץ כבל בכרך ושמה בגדה (ומכרה
 בתלמוד) ממרה זהב טוב עשרה רבוא ושבעה נרוח על כל חו"א ששה ועשרי חבני טובות על כל
 מזורה ומורה שמרגליות כל ה' מהם לא נודע דמיה ובין כל חבן וחבן נעתיים חבני ג"כ לא
 נודע דמיהן :

משנה ה שלחנות של זהב ע"ז וזהבם מקירות ג"ע שנהגלה לשלמה ומזיורי' כוהר חמה
 ולבנה במזיורי' כרום עולם . וכל כסף וזהב שהיה בעולם מששה ימי
 בראשית עד יום שחלף לדקיה לא היו שוים ערך הזהב שהיה מלופה על הכול הבית מבית ומחוץ .
 אין חקר ואין שיטור ואין קצבה ואין ממשל. לאורו הזהב שעל ההיכל ועל פני ההיכל ועוד זיין
 חלפים ככרי זהב כל חלו ההביאום וגמוס כסגל הכר וחבני טובות שהיה ההיכל בניו בהם ונדבכין
 ג' של חבני יקר ונדך ח' של עני החלמוגי והנדבכין שלשה הם מאבני טובות ואורך חבן טובה
 אחת של שבע באמה ורחבו חמש באמה שתקן דוד ואורך מרגלית אחת עשר באמה כל חלה הכין
 דוד לבניה הגדול לבלמה בניו :

משנה ו בנין חבנים ל"ו חלף ומנין המרגליות כך מכל חלו היה ההיכל בניו בהם ג' נדבכין ונדך
 ח' של עני חלמוגים והיו מחופי זהב טוב ונחומי בנין כל חלו החביאום הכשרי'
 כבישראל מפני נבוכדנצר והחלמוגי מזיורי' כוהר הקרקע :

שַׁעַר הַשְּׁבָחִי הָאָרֶץ

ולומדי' בהם יומם ולילה . להישמעאלים בני מאות בני חפלות . רחוקה מירושלים שלשי' פרסאות
וכן מביירו וכן מלשח :

יבנה חכרת בדברי רז"ל כמה פעמי' חכמי יבנה בה ישב ר' גמליאל מלשנים היתה עיר גדולה
לאלהי' מהכמי ישראל ועהה בעוה"ר היא כפר קטן ואין בה יהודים רק ערביי' הפרסי' .
בה חרבות ישנות נפלאי' מקדם רחוקה מירושלי' כשש פרסאות :

עין זיתון כפר רחוק מלשח החום שבה מלכני' ישבו שמה יהודי' והרצ בעל סדר היום היה
שם ראש ישיבה כמ"ש בשער ספרו . ובס' חיקון ישפכר מזכיר מנהגי עין זיתון לענין
קריאת התורה בסורי' אך עתה אין בה יהודי' רק ישמעאלי' . שם מעין גדול אשר מימיו מהוקים
מאד ומוליכים ממנו ללשח . וקבלה שמקור מצעו הוא מירושלי' דרך מערות מתחת הארץ גנות
ושרדסים הרבה כגן אלהים השדות מלאות כל מיני ירקות טובים אשר יובילו מהם ללשח והלל המעין
יש בנין יגן הוא היה ביהכ"נ של הרצ בעל סדר היום ועתה הוא בית חפלות הישמעאלים ומזמן
כביר מצאו בו הישמעאלים ס"ה והולוכה ללשח :

ביריא כפר רחוק מלשח כחחו' שבה ללד מזרחית לפנייה וזכר במס' פסחי' (ג"א ח) מעשה ביהודא
והלל וכו' בשנת צבירי וגם בס' חיקון ישפכר מביא מנהג של צירי לענין קריאת התורה
בסורי' כי גם שם גרו בני ישראל מקדם ובס' שם הגדולי' מהרצ הגאון תיד"א העיד שראה שלחן
ערוך יגן אשר נדפס בראשונה בלי הגהות הרמ"א וכתוב סוף חלק לו"ח שחברו מרן הכ"י בכפר
צירי שבגליל בשנת ה"ס"ה ובס' שחבי' ירושלים מביא שיש שם ביהכ"נ אך עתה בעו"ה אין בו
יהודים ולא ביהכ"נ רק ערביים הפרסיים :

בין גבלין הוא עמק גדול בין שני הרים גדולים אשר בין לפה ובין כפר אביית והוא לשון ערב
ר"ל בין ההרים :

אבנית כפר חרב ושם מאין יושב קרוב ללשח :

נביארתיען גם הוא כפר חרב ושם קרוב ללשח :

עמוקה כך שמה בלשון ערבי . כפר קטן כששים בחים יושבי ישמעאלי' ויושבת בעמק גדול מאד
ועל שם זה נקרא עמוקה רחוק מלשח שתי שעות :

פערעם כפר ממוצע יושביה ערביים קרוב ללשח כשעה אחת ומשם מביאים עגבים ותאנים ושאר
פירות ללשח למכור :

דאלתא כך שמה בלשון ערבי כפר קטן קרוב ללשח שעה וחצי יושביה ערביים :

ראש אל אחמד כך שמו בלשון ערבי והוא מקום מאין יושב קרוב ללשח . הר נעוך והאדמה
אדומה ולזה קורין לו (ראש אל אחמד) ר"ל ראש שהוא אדום כי אחמד בלשון
ערבי אדום :

עלמא כפר גדול במישור נחמד מלא משמי ארץ קרוב ללשח ומלפנים ישבו בו יהודים אך עתה
בעו"ה אין גם ח' רק ערביים :

קדש כפר גדול על שפת הירדן ונקרא בערבי (קאדיש) והיא היתה עיר מקלט הנזכר (ביושע י"ט
מ"ז) כלה יושבי ערביים :

פמיים כפר קטן רחוק מלשח כמאלף יום והערביים קרין לה (באניזום) והיא היתה עיר מלפנים
כנזכר (יהושע יט מז) ושמה היה עיר דן כמו שפי' הר"ע מברטנורא דן בלשון ערבי
(בנייט) ואני בנסעי לדמשק בא עלינו השמש בצואנו לכפר הזה הפריקו בעלי החמרים המשאות
מעל החמורים והפרידוה ושכבנו שם ליעת לילה תין מן הכפר חתה עלי רענן ורואיחי קרוב להכפר
חורבנה רבות ישנות ויכר-שהיה שם חומה בצורה ואבני' גדול' מאד מאד . ורואיחי שהירדן יולא
בשטף עז מתחת הר-גבוה מאד כמזכר (בבא בחרא ע"ד ב') ורתלתי בו ושחיתו מן המים והיו
מזוקים מאד מאד כקלא דכנרא ומשם מהפסע הירדן מעט מעט ושם יושבים פלשתיים הנקראים
דרוויט בערבי :

המאם כפר קטן יושבי ערביים ולדעת קלח הוא לררה :

ברתותא מקום חרב עתה והיא נזכרת בדברי רז"ל כמה פעמים :

צדודת יוסף בן גוריון גם שם נהיה רבים ומחילוח בלפון העיר. על כר גבוה יש מגדל קבוצין לו לופים ההר לפת נמשך מן הר אגמי לבנון וסביב לו הרים רבים האזכרים (בשער גבולי הארץ) וכפרים הרבה המכרים במקומם. בתי כנסיות וכוני מדרשות הרבה ושיבות וחלמוד חורה. שיה עובה זו בית המרחץ גדולה נבנית מאבני מחלב גנה כיפה גדולה המקוואות הם ממי הנשם. רחוקה היא מירושלים שלשים פרסאות מעצרים שבע שעות :

מקרשי מעט

מהספרדים ביהכ"ל הגדולה הנקראה ביהכ"ל הארז"ל וגם ביהכ"ל מאריבר נקראה העומדת

מלך מערב העיר צמוד ההר בניו מאבני מחלב גדולים מפוחים כחוחי צינים פרחים הוכס נאה חף נעים וזה שאנייס מרוף מאבני שיש מינים שונים ירקים אדמונים שחורים לבנים ובאמצע בימה גדולה מאבני שיש וסביב עמודי שיש עומד הארון הקודש משוכח ומפואר מעשה עבודת חרושה עץ. כבוחל מזרחי יש חדר ה' קטן אשר בו ההפלה רבנו הקדוש הארז"ל. על מקומו שיש גהון הן גולה משופע לכל יקרב איש זר לרמוס על המקום הזה אשר בו יחד חודים קדושים וטראים שפעם בא בחלום הלילה לגדול העיר ונדמה לו כאלו יושב על מקומו ולומד ומסכל עליו בפנים זועפות והמר לו למה חייה לקרב היום מקום הקדוש ופחד גדול נפל עליו וארכבויו דא לדא נקסן. בבקר טרם ההפלה היה להניח האבן הזה. לפניה חזר גדול מרוף באבני שיש בו עני פרי נטועים. ומיני פושנים בחובו בור מים ממי הנשם : (ג) ביהכ"ל של הרב הקדוש ר' יחזק אבובב זלה"ה בעל מנורה המאור הנבנה מחדש זה שנים כי נפלה בעת הרעש שהיה שם ולא נשאר כ"ל כותל הדרומי אשר בו נהון הס"ח שלו ואחר הרעש נמנו ונמרזו לטפלל הס"ח ההיא לביהכ"ל הגדולה אשר נשארה על מקוניה ופחדו וקדשו עשרה אנשים בפילה ונשרו אותה שמה ויעמדה בהיכל מיוחד עם ס"ח של הגאון ר' שלמה אבונה (פוא ר' סלמיאן המכר בסוף השו"ת מהר"מ גלאטי והיה מקובל וחסיד בדורו של מהר"מ אלשיך). וכ"ס לא הוציאו שנתה ר"ל. גם בזמן ה' נקן הופר ה' עלאי בס"ה הו ולא השלים שניה לכן טרף להם מאד הס"ח הלזו ולא יוציאו לקרובו. רק שלש פעמים בשנה בר"ה ויה"ט וחג השבועות ואז קירין בס"ח של ר' שלמה אבונה למפטר. ויש להם בקרבה שרי חורה מימים קדמוני' גם היא נבנית ביופי והידור מאד. (ג) קרוב לה יש ביהכ"ל לא מודעה בשמה גם היא גדולה ומפוארה : (ד) ביהכ"ל של ר' יוסף בנאה המכר בדברי חז"ל. גדולה ויפה ובכוח מזרחי הוא קביר גם ועליו ניין ופרכה פרוסה לפניו ובכל ראשון של פסח מחאפשים שם רבים מישראל ומליקים שמן ונומרים חלה וחפלה והחנונים : (ה) קרוב לה ביהמ"ד של הרב הגאון מרן בית יוסף בעל הש"ע זלה"ה שם ישיבה לומדים יומם ולילה ויש להם סגרי לימוד ושו"ה אין מספר עוד להם כחי ישיבות הרבה יושבים ולומדים בהם :

מהאשכנזים (ה) ביהכ"ל רבנו הארז"ל צוי על מקום השדה אשר שם הלך עם התלמידים לקבל שבת. גדולה ומפוארה ועל ארבעה עמודים היא עומדת ונגה כיפה גבוהה עולה ובאמצע בימה גדולה נאה מאד. לה ארון קודש מפואר מעשה עבודת חרושה עץ מפוחה צינים ושרחים ומזיזר בכסף וזהב וגוונים שונים וכלה בטיה מאבני מחלב : (ב) כנגדה ביהמ"ד הנקראה ביהמ"ד חדש בניו מאבנים נגה קורוח עץ והללה ביהמ"ד קטן. (ג) בהמ"ד של הרב מראמין נבאו על הולאות הרה"ק אדמו"ר מרוזין זלה"ה. (ד) ביהמ"ד של הה"ש הקדוש ר' אברהם דוב ראב"ד ק גאווירעש זלה"ה. רוב זדקתו וקדושתו וטהרתו אין נומרים עליו אח ההלל בסוף ימיו בא לשכון בבית בארצו הקדושה בעה"ק נפי"ו גם שם היה ראש ומנהיג העיר באמחולדק ומ"ב שם נפטר במגפה אשר היה בשנת תקל"ד ר"ל וקברו במערה אלל ניין הה"ש הקדוש הגאון ר' דוד שלמה זלה"ה בעמ"ח ס' לבוטי שרד. ושם כמה וכמה זדיקים קדמונים זע"א. (ה) ביהמ"ד של הרב אב"ד מטאלני ז"ל. (ו) ביהמ"ד של חסידי הה"ש מקאסיב שליט"א. (ז) ביהמ"ד של חסידי הה"ש מוויזניא שליט"א. (ח) ביהמ"ד של חסידי הה"ש אדמו"ר מש"ג שליט"א : (ט) ביהמ"ד של חסידי

שער ה שבחי הארץ

קריה ארבע היא

הברון נק' בלבן ערבי (כליל אל רחמן) ר"ל ידי רחמן על פס אברהם אע"ה ידי
 הוא עיר צעירה רחוקה מירושלים שבע שעות לפי השיור ולאחריו מלא עני
 נחמדים וכרמים טובים הרבה מאד אשר גם יגדלו ענבים טובים ומתוקים מדגש וזוהי עופים ומ
 עושים היין המזוהר וגם למקום גדולים וטובים גם עני זיתים הרבה וטובים אשר מהם עושי
 זית וך גנה ופרדסים ההרונים טובים גם עני המרים נחמדים :

היהודים המה יושבים באמצע העיר כהאר ח' גדול מאד בו בהים רבים והאזרח ושוקים
 והבהים הם סמוכי זה אל זה עד בחומה כבהים נראים כחומה סביב וההאר
 כלילה וזולה השער יש בו חור כגול לזכור בהם שהים כמזוהר במעשה הארץ אף כנהדש
 פעמים להם כתי כספיה ומדרגה ויש בית מדרש קטן הנקרא בית"ד אל אברהם אבינו ע"ה
 קבלה שאע"ה ימול גם והוא אלני ממלא כמפורש בפר"ק גם יש מרחץ הנק' מרחץ אל אה"ה
 קרוב להעיר יש בריכה גדולה ממים חיים מספיק מים לכל השייר סביב כהאר העיר כלה מהפס
 והולכה עד כי גדול מושב הישמעאלים רק חייה יהודים יושבים חוץ להאר שם יש בית עשייה הזכו
 אמנם חיים בקיאים במלאכה זו ויעלה הזכויות דק ומכוער וממך כזול . בקצה מערה המכ
 יש בית נגדר באבני גויה גדולה מאד מאד תיכך כל אבן כעשר אמות ויותר ורחק כהאר
 הזוהי וכולו סביב לא יש כ"ה שי טורי אבן וכלל ג' יש לורה פתחים והדגים ארוכים מאד
 אבני גויה ובהך האהל יש בור עגול גבס מאבני גויה גאים . אל האהל יש עץ כפנים וקבלה בית
 שזה האל אה"ה והעץ הוא האשל אשר נטע והמלאכים השבעו ההווה וזה זמן כביר בלו א
 עגלאהד וקלעוהו ועשו ממנה כוסות וכלים גאים . כנגדה בריכה גדולה עמוקה עם מים חיים נק
 מקוה שרה אמו קרוב למקום הזה יש ג' בורות ונקראו כפי העדשים (בור אברהם ביר יצ
 ביר יעקב) . כלם מים חיים . על הדרך יש גיין ישן ונק' ברוק וגם בריכה גדולה עם מים חיו

צפת בצפת עשויה

צפת מנחה פסח אהה במקרא בשופטים גנימין לה הורים אה הנעמי יושב צפה בלבן עיר
 נקראה (צ'עפאת) עומדה על הר גבוה מאד והבהים נראים ומרחק כמעלה זו למע
 מזו כולם בניים מאבני מחצב גבוהים יש מהן בנייות כישות ויש קירות עגים . רוב הבהים
 כהוך החצרים מיעוטן הן לפני החצרים והחצרים לאחורי הבהים הנקרא בלשון חז"ל רחבה
 העיר היא צנועה וכלה מושב היהודים והגויים הם חונים סביב סביב . ונקראים שוקי הגויים
 מסביב עני זיתים לרוב וטובים ועני פרי וכרמים גם הארבעה המינים הנלקחים כגו גדלים
 למכביר וכהן הם נחשבו עד שמהדסים כוככים הסוכות ומהם מוליכין לירושלים ולחברון למכור
 למערה בעמק גדול כמורד ההר גם הולך מעין גדול ונקרא נהר דיללאוי או מי מגידו שם
 היתה מלחמת ברק עם סיסרא ובס' רחם ההולכים על - הנהר ההוא וסביב עני ההרונים הרב
 ועני חמד ושושים ואוזב ע"ה הכר . גם סביב השייר והוא יש משעות (ה) נקרא (עין א
 אפיא) ר"ל מעין יפה וכשמי כן הוא מעין חוק ויפה ומחוק מאד . (ב) נקרא (עין אשריד) ר'
 מעין חדש . (ג) נקרא (עין אל ווארד) ר"ל מעין יפה כשוסיה . (ד) נקרא (עין אל בניים) ר"ל מע
 ההולך לאח כהדם המתאמס ועוד יש להם משעות אשר לא נקבו בשמות ומכולם מביאים הגוי
 לצפת למכור :

למזורה העיר יש הר גבוה מלא עני זיתים למכביר ועני חמד האשפים כל פרי הזוהה וכרמים
 וכוונה ההר יש גיין ישן נוכן אורך כל ההר . וחומה לו סביב בו בהים רבים שוממים
 ובורות כגנה מאבנים גדולות מאד נקרא מצודה - יורפים החצר כדברי חז"ל והכר מוסביב מרוץ
 אבנים חלקים אשר לא יוכלו לעלות הכרה . כדרו' השייר עוד יש גיין ישן וחוק מאבני מחצב ונקרא
 מעודה

אמונים. השך והטפסר מוה' משה מנוטיפורי י"ו היה יהודי הראשון מחורבן הבית עד הנה שנכנס למקום המקדש ופיר ממון רב על זאת שנטל רשות מהשולטאן וזמן מהן רב להשאש של ירושלים שילך עמו עם אנשי חיל ולשאר גדולי הישמעאלים נתן מתנות רבות ועשה עד לזמן כל היהודים אשר בירושלים כי החרו בו שאהור לזר ליכנס שם ובפרט בזמ"ה שלנו עמאי מחיט והוא אשר לא כדה. הבנין המזכר הוא לבית הפלה להישמעאלים בעו"ה מקום אשר הכ"ג לא נכנס רק פעם ח' בשנה עתה רמסו בו העמאים שומו השמים :

הכותל עומדה לזר ההר למערב ועל זה היא מכונה כותל הזערבי ארכה כנגד כל אורך ההר. אולם משני הצדדים בנו הישמעאלים בתים רבים סמוכים להכותל והיה להם הכותל לכותלי ביתם בעו"ה רק בחלוצ נשאר מקום פניו כשלאים אמה אשר שם עומדים היהודים להשפיל ויש עוד כעשר אמות כותל הנגדר בחזנים ולא ייחוו אה היהודי' לבא שמה כי הרדב"ו ז"ל היה לו שם גילוי שכניה ומאז היו היהודים מחללים ונזכים שם בקול נקעה ע"כ גדרו הישמעאלים אה המקום ההוא ככותל חזנים כי הוא סמוך ללשכה הגזיה מקום מוצב שופטיהם בחמרם כי היהודים מבלבלים אה דעהם בנעקתם וכבר ראו היהודים לקנות המקום ההוא לבנות בס' בהמ"ד. אך הישמעאלים לא ראו אף בהון רב :

הנשאר מבנין שלמה היה חשעה עזרי אבן הנשחרים מחומת היסוד האזנים ההמה גדולים מאד מאד רובם ארוכים שחים עשרה אמה ורחבם כקומה איש. וגם הקטנים בהם ארכם ארבע אמות ורחבם שתי אמות עוביים מי יוכל לראות וכלם הזובים בשעה על ארבע קאוחם עד כי חלק האמצעי בולט ויוצא כל הרואה תואר הכותל ישחומם היגבר כה איש להנביא אבן משא כוחה להניח על הבנין אף שלש אמות גבוהי חיל גובהה כששים רגל כמעט כל יום באים שרים והגנים מאומות העולם לראות שבה כותל הזה וכוחזים חזניהו על הגליון ושיחה בפייהם לאמר אמת מי שלא ראה הבנין הזה לא ראה בנין נפלא מימיו :

סביב הבית החרוה ונחיים ומגדלים איין מספר ושערים גדולים אשר בהם נכנסים לחר הבית ובחוכם מלא שער ח' מאבנים גדולות מאד הרבה גדולים מאבני הכותל ויכר שהוא בנין יין עשן מבנין שלמה עובי חומת השער כמהלך חמשה מנוטין בחוף עובי השער משני הצדדים נמצא תיבות רבות ממעללים אשפה ויכר שהיה שם לשכוח העורה :

סמוך למקום המקדש יש בנין יין גושן מאד וגדול הנקראה לשכה הגזיה אשר מלפנים ישבו שמה הסנהדרין והט דיני לרק ומשפט ובעו"ה היום מקום המשפט להישמעאלים וקורין אוחו (מחכמיו) לשון חכמי הסנהדרין שישבו בה. רצף הבית מאבני שיש מיים שונים וגם הכתלים מעושים לוחות שיש בחלוצ יש בריכה גדולה עגולה נכנה מאבני שיש מכל מיני זבעונים ומשין נובע. ואני הייתי שם פעמים ושחיתי מהמים ההם והיו מתוק לחכי. ככותל המזרח יש שער נכנסים בו למקום המקדש וראייה לפני כל רצפת הר הבית כי לשם מניחים אה הכל ליכנס כי מקום משפט הוא : ציון עיר דוד סמוך לירושלים מחוץ לחומה לזר דרום כמו שלשים אמה אשר שם כל מלכי בית דוד שזכרים היא עיר קטנה ויפה מכלל יופי בה בתים ומגדלים נאים מאבני מהלז ובתי הפלטה הרבה גבוהים מאד על מערה מלכי בית דוד ויושביה כלם ישמעאלים ואינם מניחים לשבו אדם ליב שמה חון מאמנחם כי קדוש להם מאד המקום הזה. ובעו"ה כשאלו רוצים להשתטח ולהפיל שמה אה מוכרחים ליתן כופר נפא פשרים פארים לגלגולת ובכל זאת אינם מניחים אוחו ליכנס לפנים למטה בהמערה רק למעלה לבית הפלה שלהם הנבנה כנגד מקום המערה הנקרא בלשונם (זאמייא) ואין מניחים אוחו לגמור אף עשרה מזמורי ההלים כי חומ"י מנרשי' אוחו משם היס מכאוב כמכאובינו ולחוף המערה יש חלון דרך בו מורידין גרוה של שמן ויה הדולקים חמיד : ואכרך על המזמר הבנית עיר קדשנו. אך האמה אגיד לכם אחי הארבוים כי יוחר ממה שכתבתי לפניכם לא יכולתי לזכיר כי יקצר המנע ומה אומר לכם מי שיש בידו לזכור הכסף ויכל לבוא לשכון כבוד בחרצו הקדושה ובעור-בונה ירושלים יחענן בדשן-נשנו :

שַׁעַר הַשְּׁבָחֵי הָאָרֶץ

בְּעֵינַי כָּל רוֹאֵי מְרוֹף בְּבִצְנֵי שֵׁשׁ עֶבֶד מִן מִמִּין שׁוֹנֵה מִי יוֹכַל לְשַׁפֵּר הַיְוֵאֲחֹזֵה אֲבָר עֲלֶה עַל הַבְּנִין הַגְּדוֹל הַזֶּה . זֶה אֲבָר הַשְּׁבָחֵי הַיְוֵאֲחֹזֵה מֵאֲלוֹ זַעֲמִיק הַאֲדָמָה בְּנִינִים רַבִּים וְאֲנִינִים וְעַמּוּדִים גְּדוֹלִים גַּם מַעֲשֵׂוֹת שֶׁל זֶה בְּיָמֵי מֶלֶךְ גַּם מֵאֲלוֹ בֵּית יִשָּׁן מֵלֶךְ פְּסִים קִטְנִים לְבָנִים הַרְבֵּה מֵאֲד וְזַעַת הַנְּחָה הַבֵּן הַרְהַשׁוֹן בְּחֹךְ הַיְכּוֹד נִהְבְּרוּ יֶהֱד כָּל הַיְהוּדִים בְּחֹפִים וְנִמְלֹוֹת וְשַׁפְחֵי נִנְחֹה יֵלֵל פִּיהֶם וְזַעַת הַיָּה אֲחַד מִבְּתֵי רֶאֶשֶׁטִּילַד בִּירוּשָׁלַיִם וְעוֹד שְׂרִים רַבִּים וְגַבְדִּים וְעַמּוּדוֹ גַּם הַמָּה בְּמִקּוֹם הַיָּה וְגַם הַקּוֹנֵס לְהַשְׁתִּין כָּלֵם גָּלוֹ וְכוֹלֵם זִרְקוֹ מַעֲשֵׂוֹה שֶׁל זֶה בְּחֹךְ הַיְסוּד מִשְׁנֵי הַכְּבוֹד גַּם נִגְדְּבוּ מִוֶּהַר וּמִהַר רַב עַל הַבֵּית הַזֶּה מִי יוֹכַל לְשַׁפֵּר הַשְּׂמַחָה וְכְבוֹד הַבֵּית הַזֶּה : וְעוֹד יֵשׁ שֶׁם הַרְבֵּה יִשְׁבִּיבֹה וְחַ"ת הַיְוֵנִים בְּחֹרֵת אֵל יוֹמֵם וְלִילָה . ד' זְבַח"ד הַנְּקָרָה כְּסֵבֶת יִשְׂרָאֵל וְהִיא בֵּיהַמ"ד בַּלְהַרְבֵּ הַקְדוֹשׁ : זַעַל אֹרֹךְ הַחַיִּים זְלָה"ה וְאֲלֵלִי בֵּית עֲבִילָה וְקִרְבֵּן לוֹ הַבֵּית אֲבָר טוֹלַד בּוֹ רַבִּינוֹ הַקְדוֹשׁ הָאֲרִיזָל . ה' עוֹד יֵשׁ לְהַם הַזֶּר גְּדוֹל נְקָרָה עַל שֵׁם ר' יִשְׁעִיָּה בְּהַרְדְּקִי בּוֹ בְּהַי' רַבִּים וְבֵיהַמ"ד גְּדוֹל וּמִשְׁאֵר מֵאֲד מֵלֶךְ כְּסָרִים בּוֹ יוֹשִׁבִים וְלוֹמְדִים יוֹם וְלִילָה . בּוֹ בֵּית עֲבִילָה מְקוֹה מִי הַגֶּבֶם . כּוֹלֵל הַסִּידִי - הַגִּבִּי וְהַלִּין יֵשׁ לְהַם גְּבוֹי מַדְרָשׁוֹת וְזֶה זְמַן כְּזִכֵּר בְּבוֹנִים לְהַם זֵיבֵכ"ל גְּדוֹל וּמִשְׁאֵר מֵאֲבִי גֵיחַ גְּדוֹלִים מֵאֲד מְשֻׁהָחִים יִצִּיב וּפְרַחִים נֹאִים וְיִפִּים וְהוֹאֵר הַבֵּית בְּבִצְנֵי הוֹיָה יֵהִי לְמַטָּה בֵּית הַמַּרְהֵץ גְּדוֹל מֵאֲד וְעִלְיוֹ בֵּיהַמ"ד גְּדוֹל וְבֵתֵי יִשְׁבִּיבָה וְעִלְיָהֶם יִהְיֶה הַבֵּית הַזֶּה וְגַבְדֵי מֵאֲד מֵאֲד וְעַלֵּם עַד הַהַגּוֹשָׁה מִהַלְיוֹת רוֹאִים אֲחַ כָּל הַר הַבֵּית כְּעַדוֹ . וְאִין מִסְפָּר לְהוֹאֲחֹוֹי . וְעַדן לֹא נִנְחַר כִּי אִין לְאֵל יֶהֱד לְקַבֵּץ גְּבוֹה בְּכִי טוֹב . כִּי כְּנֹה וְכִמָּה הַלְּפִים נִקְבְּשׁוּ בְּנִין הַזֶּה . גַּם אֲבִי יִי"ו נִשְׁלַח עַ"פ הַחֹזֶה לְקַבֵּץ גְּבוֹה אֲחַז"ל עַל הַבְּנִין הַזֶּה בְּעוֹד חַיִּים הוֹיחֹו שֶׁל הַה"ש הַקְדוֹשׁ הַמְּפֹרָס בְּזוֹינָה קְדוּשָׁה כו' כְּבָב"ה רַבִּי יִשְׂרָאֵל מְרוֹזִין זְלָה"ה וְהוֹאֵר נֶחֱן לוֹ מִכְּחַב מְלִיָּה בְּחַיִּים מְהוֹרָה לְעוֹרֵר לְבוֹה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל זֶה וְעוֹד יֵשׁ אֲנָלוֹ הַמְּכַחֵב וְהַהוֹמֵה . גַּם כּוֹלֵל אֲנִי וְהַשְׂרָה יֵשׁ לְהַם בְּתֵי מַדְרָשׁוֹת וְיִשְׁבִּיבֵים וְלוֹמְדִים בְּהַם יוֹם וְלִילָה גַּם כּוֹלֵל אֲנִי חַז"ל יֵשׁ לְהַם בְּתֵי מַדְרָשׁוֹת גַּם כּוֹלֵל אֲנִי הו"ד יֵשׁ לְהַם בְּתֵי מַדְרָשׁוֹת יוֹשִׁבִים וְלוֹמְדִים : אֲבַת מֶה נִהְדַּר פֶּלֶךְ הוֹד יְקִירֵי יְרוּשָׁלַיִם אֲנִי הַיְשִׁיבֹה וְהַכְּמִים הַיּוֹשִׁבִים וְהַיְוֵנִים בְּחֹרֵה וְבַחֲמָה יוֹמֵם וְלִילָה הַמִּיד לֵה יִשְׁחֹו וּמַשְׁמֹרוֹת קְבוּעִים וְחִצּוֹת קְדוּשׁוֹת לְכָל דָּבָר מֵאוֹה . כָּל שְׂבִחוֹה הַשְּׁנֵה יִהְיֶהפּוֹ זַעַת קְדוֹשׁ בְּתֵי כְּסוּיִם וּמַדְרָשׁוֹת וְחִצּוֹת קְדוּשׁוֹת לְכָל דָּבָר מֵאוֹה . כָּל שְׂבִחוֹה בְּלִמָּה מִנְּחָל נוֹבַע מְקוֹר הַכְּמָה וְהַחֲמִים כְּבוֹד לְאֵל הַכְּבוֹד : גַּם זֶה כְּשִׁמוֹנֵה בְּהַם נִהְעוֹרְרוּ לְבוֹה הַחַז"ל מֵהַמְּסַרְסֵד וְבִאֵר עִירוֹת דֵּיִשְׁשֶׁלְאֵד שְׁלַחֹו לְרוֹר כְּכַפֵּס לְיְרוּשָׁלַיִם הַי' וְקָו מְקוֹם פְּנוֹי כְּמוֹךְ לְחוֹמָה הַעִיר וְלַפְּסִים לְאֵד דְרוֹם מִיְשׁוֹר גְּדוֹל וְבוֹנִים שֶׁם בְּתֵי נֹאִים וְיִפִּים כּוֹלֵל אֲנִי גֵיחַ לִיבַז בְּהַם עֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בְּיָמֵם שֶׁם זֵיבַח"ד וְבֵיהַכ"נ וְיִשְׁבִּיבֹה וּמֵאֲלוֹ שֶׁם שְׂמוֹנֵה בְּרוּחַ גְּדוֹלוֹת מְלָהִים מִיֵּם עוֹבִים וּמִהוֹקִים זְכָרָה אֲלוֹהֵ לְסוּבָה :

כְּרוֹם מְרַאשׁוֹן מְקִים מְקַרְשָׁנוּ

הַנְּשִׂאֲרָה לְנוֹ מִבְּתֵי הַפְּאֲרָחֹו לְעַמּוּד אֲחַר כְּהַלְנוֹ . הִיא בּוֹתֵל הַמְּעַרְבִי לְהַפְּלֵל לְאֲחֵהֵי אֲבוֹהֵינוֹ הַמִּיד לֹא נִשְׁבַּח עִלְיוֹ וְעַל כָּל אֲחַז"ל - בְּנִבּוּלָה לְמַנְן חַיִּים ה' לְבִחֹה יִן עִלְיָהֶם אֲמֵן : הַגְּבָה מְקוֹם בֵּית הַמְּקֹדֵשׁ עָהָה פְּנוֹי זְעוּה"ר וְכִיִּמְעַלְלִים הַם מְנִקֵּי הַמִּיד אֲחַר לְרַפֵּחַ הַר הַבֵּית בְּלֵי שׁוֹם אֲשַׁפֵּה אֶף לְרוֹר וְקֵשׁ לֹא יִנְחֹו שֶׁם רַק נִקֵּי וְעֶבֶד מְרוֹף בְּבִצְנֵי שֵׁשׁ הַאֲחַד לְמַרְאֵה לְמַרְחֹק אֹרֶךְ הַר הַבֵּית כְּאֲשֶׁר הִיָּה מְקֹדֵשׁ עוֹד הַיּוֹם נִרְאֶה בְּהַם שְׂרִים עֶשֶׂר שְׂעִרִים שֶׁם נְטוּעִים עַלֵי אֲרוֹיֵב גְּבוּהִים מֵאֲד שְׂהִיא נִגַּד חוּב"ק כְּמוֹ שְׂדַרְשׁוֹ רִז"ל עַל פְּסִיק לֹא הִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה אֲלֵל מִזְבַּח נו' עַל מְקוֹם קְדוֹשׁ הַקְּדוּשִׁים יֵשׁ בְּנִין גְּדוֹל מְפִיָּהר וּמִהוֹדֵר מֵאֲד מֵאֲד וְעַנּוֹל מְזוּיִיר מְכַל מִיָּי זְעוּעִים נֹאִים וְעִלְיוֹ כִּפֶּה גְּדוֹלָה עֲגוּלָה נֹאִה מֵאֲד הַבֵּית מֵלֶךְ חֲלוּטָה נֹאִים חַחַיִּים שְׂנִים יְשִׁלְיִים הַבְּנִין הַזֶּה בְּנֵה הַשׁוֹלְפָן כְּאֵלִימָן כְּמִזְבֵּחַ בְּשַׁעַר מַעֲשִׂיָה מֵאֲד הַה' יֵשׁ בְּנִין גְּדוֹל מֵאֲד וְקוֹרִין לוֹ מַדְרַשׁ בְּלִמָּה סְמוּךְ לוֹ יֵשׁ זְרִיכָה גְּדוֹלָה נֹאִה מֵאֲבִי מֵהַזֵּב עֲגוּלָה וְקוֹרִין לָהּ (בִּיר אֵל דַּעַם) ר"ל בּוֹר שֶׁל הַדָּם כִּי הוֹמְרִים שֶׁבֶם נִכְפָּר הַדָּם שֶׁל הַקְּרִבְנִית כָּלֵם . מְקוֹם זֵיבַח"ק קְדוֹשׁ מֵאֲד אֲלֵל הַיְמַעְשָׁלִים וְקוֹרִין לוֹ (אֵל הַהַרְהָס) ר"ל מְקוֹם מְקוֹדֵשׁ וְלִכֵּן לֹא יִהְיֶה לִיכְנֵם לְשֵׁם רַק מִבְּתֵי אֲמוֹנָה

שער ה שבחי הארץ

כא

לכל יטריחו לשאוב גדלי. וגם עשו שם רחיש. ההולכת ומוחגת לרוח היום גבוה מאד ועגול נכנית מאבני מהגב טובים וכל המאשיטען שלה שלח מלודין. גם התלומות מהותרי' מברזל צינים ופרחים שלח משם ושם גמה וחילומות טובות ואי"ה כשהננה על הלה תהיה עיר ציונית והושיב שם יהודים מכל כולל וכולל אשר לא ימלאו ידם די שכירות הבחיים בירושלים מרוב היוקר ומחסרון כים. לכל איש וביטוח יתכן ביה א' גדול וביח קטן וביח התבטיל ואחר וביח"כ מושב מלכים מושבם ופולת. להיבטבים שמה נדבח לבנו פעמים בשנה להחיות נפשם גם עשה שני בתי מדרשות א' להאשכנזים ואחד להספרדים עם ספרי תורות גם ביה צרי (אפטייק) מה אומר לכם אחיי ומה אדמה לכם הוחר יופי ירושלים וחוצה לה בכל יום ויום עיר קדשנו הולכה וגדול נכנית ציפיה והדרה ח"ל. גם שרים וסגנים רבים מענגלאנד ורפתה ושרייסון ושאר מדינות באים ובוים להם פלטרין נאים וחגיגות גדולות עם כל מיני החורות יקרים ונכבדים גם זה משנה' הולך בה הדילוג רב ובשעה אחת יוכל לידע בכוף העולם מה יעשה בה והולך דרך העמים היאומן כי יוספר ובה מהר הביח להעיר גם שיחה בפי הכריות כי בזמן קרוב ילך שם שביל הברזל (אייוון באן) קול החור"ר נשמע בהרצו בני"א. מזה נוכל להבין הסכום גונה ירושלים ה' מהו הלשון גונה שהיא לשון הוה הול"ל יבנה שהוא לבון עמיד אלא לזה כיון דוד המע"ה שירושלים נכנית והולכת מיום ליום עד אשר יתחם ה' עלינו ויבא משיח ידקנו ויבנה בית בחירתנו ויקיים בנו ואני אחיה לה חומת אש. כביצ גו' בני"א. מוצא בילקוט שהומות העולם מוכרחי' לבנות ירושלים קודם ביאת הגואל כאשר המה ההרצויה ע"ש. בכל שוק ושוק עומדים אנשי חיל וכל א' הולך על התבטור שעה ומתחלפים לכל יהיה ריב ומזה בין איש לרעהו. כלילה הולכים אנשי חיל ולפעמים הולך עומה גם הפאשא ובוטבים בכל חלוצה ירושלים אם רואים את א' ואין נר בידו חופכים אותו ומהנים אותו בתבטור עד בקר גם עוש יענש בזמון כי משהי שעה כלילה עד אור בקר אכור לשם אדם לילך בלי נר. גם תמיד מבגיחים על המשקלות אם חכמים הם ואז יענש ע"ז גם על הלחם משגיחים אם לא יחבר מן המשקל ועל כל דבר ודבר גם על המקחים שלא ישייקרו רק כקניז לכל. דבר אך אם ה' לא ישמור עיר בוא שקד שומר ויקיים ה' ישמך בני"א :

בוקרשי מעט המה בתי נכסיות ובהי מדרשות אשר בה הרבעה להספרדים והם. ביחד ונכסים מזו לזו. ה' הנקרא ציהכ"ג כהאמבל. צ ממנו יבואו לביהכ"ו הנקרא קהל אמלעי. ג ממנו יבואו לביהכ"ו הנקרא קהל גדול. ד ביהכ"ו גדול הנקרא קהל ח"ת שבו לומדים הטיוקוח של בית רבן. זו התכלל פעם א' הרב הגאון הקדוש ר' חיים בן עטר צעל אור החיים וזלה"ה ולפנים בלד מערב יש בית קטן וקדוש להם מאד ודולקוס בו נרות תמיד. כי קבלה בידם ששם נגלה אליהו ז"ל וכמוך להם צנינים ועורות הרבה כלם נבנו צופי והדר. אלו הם הישיבות. א' חוס' קדושה ב' בריח אברהם ג מאמר מרדכי ד היים וחסד ה' אל רחל ו בית יהודה ז בני אליעזר ח בני משה ט ישמת משה י מרפא לנפש. יא קדושה יו"ע יב כמר נעים יג צמח צדיק יד מדרש אליה. טו חורה היים טז עץ חיים ז חולדות יחק ח"י חיי עולם. יט מהם לומדים ש"ע גפ"ח ופוסקים יש מהם לומדים בו מקרא משנה וספרי. מוכר מן הבקר עד הערנ. ויש מהם לומדים בו כהני הארזי"ל ושער ספרי קבלה: ועוד ישיבה אחת נקראת מדרש בית אל. אשר יסדה הרב המקובל רבי בלום שרעבי וזלה"ה ויחארינו נכדו הרב החסיד ר' אברהם חסיד ז"ל ויש בה. חרון הקדש וס"ח וכל חוצה לילה הוגים בהורה וספרי. קבלה. והם נקראים קהל חסידים גם מהפוללי ע"פ כהני הארזי"ל ומאתרים מאד את חפלהם והולכים בכל יום לעצול כלם יראים ושלמים תשודים ואנשי מעבה: ואלו הם של האשכנזים הפרושים יש להם חצר גדול נקרא חורבה ר' יהודה החסיד ובו שם בקום הרבה ובהי כנשיות ומדרשות. א ביהכ"ג. נקרא מגח ציון בנין גדול מאד נבנה מאבני מהגב גיח. הגג הוא כיפה גדולה עגולה ומגייחה. צ נקרא ככת שלם ג ביהכ"ו הגדולה מכלם אשר זה לא כביר נבנה ביסוף והדרו מחד ששמו כ' אמה על עשרים אמה ועליו כיפה גדולה עגולה ולא נשענה על עמודים רק על הכתלים ושלא גדול הוא גבוה שלבים אמה ולפניו עזרה גדולה וגאה כל הביח בהבניחו אבן שלמה וגדול נבנה מאבני גיח משהתח פתוחי צינים ופרחים הבנין נחמד מאד

בשיני

שער השבחי הארין

ישמעאל וה' נוצרי נחמים לו רפואות בנים וכל הנריך לשכב על ערש דוי חודש או ימים הכל בנים
 ב ביה החולים של צרעה הנקרא (פראנציוס שפיטאל) גם הוא בנים מחמת חביבה ירושלים מ
 יוכל לשער ההוצאות אשר עלה על הבנים האלו והוצאות של שנה ושנה חין מספר :

והשר והטפסר המפורסם סיגאר משה מאנטיפיורי מ"ו ומחברתו מחברת הכבוד הנדקה מרת
 יהודית נבג"מ בראוחם אשר היהודים המה מוכרחים להשכים על פתחים כל אלו ה
 קנאה ה' לצאוח בער כלבם ואזרו כנבור חלליהם ובה הוא ואשרו ירושלימה בשנת חר"ו וקנה הל
 גדול נאה ומפואר בהון רב ובו בנים רבים נאים מאד וזייר החצר והבתים בזמני צעונים נאים
 ועשה שם מעשה נאים ומשכב ומושב כדרך בית החולים וביה מיוחד לבית הנאי (אפטיק) וכול
 הרפואות היקרים מלודין וגם רופא גדול משם יד הכל שיש בה לטובה ויש בה חקונה טובה
 זכרהו אלוה לטובה כי מחיה כמה נפשות מישראל פועל ידיו הגדלה והיה מספורתו שלמה :

בה מארסולין של מלכים . א שנבנה על שם הקוסר האדיר מאוסטרייך יר"ה והוא בנין נאה משוב
 ומפואר ובס יושב הקאנסול מאוסטרייך . ב של מלך צרעה יר"ה אשר קנה מהשולטאן בתי
 ישנים בתוך העיר והרם וחסר היכודות ומלא מעין א' בעומק הארץ והלכנו כלנו לראות הש
 ולקטוח כי ידוע מכחבי רבינו האר"ל צעת יסחה הניחון אשר סתם חזקיהו מלך יהודה כיון ה
 על ביאת משיח נדקו . אך ראינו שהמים עבשים ממקום א' ולפינו זיכור גדול מאבנים גדול
 מקום הילוך מים רבים ובו היו מונחים אבנים ועמודים גדולים מאד של שיש הרבה והמים עמ
 במקום אחד ועשויה בחר וממנו לקחו מים לכל הבנין ועד היום הוא הבאר ופתיחי מן המים ה
 והיו מחוקים כקלא דכנרא וגשאר בראומד הדעת הרבה אמרו שלפי המדה המבואר (במלכים) וי
 אוחו אל עיר דוד נראה שהיה הילוך מי הגיהון ויש אמרו שמשין אחר הוא . ובו גם בנים וחצר
 ומגדלים גבוהים וחוקים ונאים מאד מאד כולם מאבני מחזב נאים פתוחי ימים ופרחים וגם ב
 החולים נאה ומהודת וגדול מאד לפי ענין בנאי צרעה . גם מלך ענגלאהד בנה שם פלטרין נא
 ויפיה . וגם מלך פרייסין בונה מחוץ להעיר בחים הרבה וחזרים ומגדלים נאים ופלטרין היינו בכל ש
 שולח משם בית אב (פאמילייט) ובוים להם חצר גדול ובו בנים הרבה נאים ומפוארים ג' וארצ
 עליוה ז על גב זו ויושבים בו עד שלאחר כמה שנים יעשה שמה עיר גדולה . וגם מלך רוסיא יר
 קנה מאח השולטאן מקום גדול מאד כשלים אמות רחוק מן העיר ובנה חומה גדולה ונאה ה
 ובחובה בנה מגדלים וחזרים גדולים וחוקים מאד כלם מאבני מחזב מפיחים פתוחים ימים ופרח
 ובחי הפלוח ומרחאות רחובות ושוקים הרבה נאים חף ימים מי יוכל לשער כל ההון אשר ש
 על הבנין הזה כי חין מספר ועושי המלאכה היו חלף וחמם מאוח והחלה הבנין משנת חר
 עד הנה ועוד לא נשלם וקורא שם העיר (נאווע ירושלים) ר"ל ירושלים החדשה . ושולח מ
 אמונתו ומושיבם בכוכו :

הדבר אשר אלצוהו לצטת העיר הוא כי ידוע שאומרים ששם מקום קבורה אותה האים אשר
 אותה מקום בתי הפלוח הרבה וחין מניחים לשום יהודי לדורך בשוק הבוא ונכל יוס
 שלהם הנקרא (קעסאח) מחקבנים ובאים מכל מדינות רוסיא וליטא ומכל מדינות צרעה א
 ונשים וכומרים פעמים ימלא כשני מאוח חלף ויוחר אשר צר להם המקום בירושלים מאד
 ימלאו בית לשכור חף בחלף זהובים לחודש ימים אחר שהיו רבים מאד לזאת עשה חסד עם
 ובנה להם זאח העיר :

גם לעוב יזכר שם השך וטפסר המפורסם לשם ולחלה ולחשאר מוה' משה מאנטיפיורי
 אשר בא לירושל' עוד הפעם עם מחברתו מחברת הכבוד כל כבודה ביה מלך מנשים ב
 חבורך מרת יהודית נבג"מ לעה וקנאה ולא חשו לעלול הדך הרב על הימים ועל הנהרות
 מאח השולטאן מקום יפה ושממה על דרך הולך לחברון רחוק מירושלים כארבעים קמה ו
 ההרים למיטור ובנה סביב חומה חזקה דלהים ובריה הקיפו מהלך שעה א' ובנה שם לע"ע
 שנים ועשרים בנים בשורה אחת נאים ומהודרי' לפי ענין בנאי ענגלאהד מאבני מחזב מ
 ויפיה וחצר מרוצף בחזנים חלקים נאים לפניהם ולאחריהם . ושם בורות חזובים ושלח מלודין כל
 כל

שַׁעַר הַשְּׁבַחֵי הָאָרֶץ

ב

ונקרא (מנודה דוד) או (מגדל דוד) ושם מונה כל הכלי זיין ואבן שריפה (פילוער) וסביב החומה למעלה יש נקיקים ששם מונה תמיד (הקאלגונין) וסביב הבנין חסירה עמוקה מאד ובגשר הולכים פנימה ולפני החפירה חומה חזקה סביב ועל השער עומדים תמיד אנשי חיל שלופי חרב :

בהודך העיר יש בנין יפה חף גאה וגדול והוק למאד ונקרא צפי כל (ארמון הילנה המלכה) נבנה מאבני שיש כולו ובין כל הבן והבן נשך עשרת במקום שיש וחבן ונראה עוד ובה חלונות גדולה במחולות של קני ברזל עבים וישנים מאד מאד וגם יש בה חלונות שקופים אטומים כמו שהיה בביתם"ק אורך הבית ורחבו כמאה המה ובכל צד יש שערים גבוהים מאד מפותחים פתוחי זינים ופרתים ועמודי שיש עומדים מזה ומזה גבהם לערך עשרים אמה והקיסם כשי אמות ברוכו יש בהם רבים מאין יושב והרבה חרבות . ואחי הייתי כמה פעמים בחוכו ורחיני שם שלשה דודים של נחשה ישנים וגדולים מאד מאד ואומרים שהם שבשלו בהם שלמים בבית קדשו יב"ח" ושם נהגים חטים מבית המלך הסולמאן על כל השנה ומזה עושים תמחוי לענין הישמעאלים כי מלך הסד הוא והתמחוי נקרא בערבי (מאשכחת אל פאקאר) ר"ל חבשיל של עניים :

העיר המהוללה מלאה ברים גבוהים משלש וארבע עליוח זו על גב זו רחובות ושוקים אין מספר ארוכים ורחבים קשנים וקצרים מרוצפים בחבנים חלקים הצתים הם כולם מאבני מהלז גאים וגדולים מפותח זינים ופרתים . גנותיהם המה ריפות נבנה מנפות אבנים דקות וסיד וחול יש מהם שפוחה ויש ענולות כמו מנפת ומקיימים ועשית מעקה לגןך נעשה מאבנים קשנים עם סיד וחול כנוו דפנות דקים וחוקים סביב הגג והף הישמעאלים עושים זה להידור הביה נמלא שעל הגג הוא כמו חצר כי הרבה תשמשים עושים על הגנות ולמעלה הגג מרוצף בחבנים דקים מרובעים ויש במסיתין עם סיד וחול המהקיים ומן רב הבחים כלם הם בתוך החצרים יש חצר נמלא בו עשרים בהים ויש שלשים ויותר החצרים מרוצפים יש מאבני שיש גדולים מרובעים מכל מיני גוונים ויש מאבנים חלקים גאים והחצר יש לו שער הנסגר בלילה הבחים הם בתוך החצרים והחצרים הם בתוך מבואות כמו שהיה מלפנים והמבואות המה בתוך השווקים הגדולים מאד זה ומאד זה בכל חצר עשוי בור עמוק מחתת לארץ נבנה מאבנים יש ענול ויש רבוע כמו בית עם כיפה ובאמצע הכיפה מניחם פי ענול לשאוב משם מים עם דלי הקשור בחבל הרוך והבור הוא פוח בסיד וחול שאינו מאבד עשה ובו יקוו מי הגשם היוצרים כל ימי החורף דרך מרוצפת הגומח אשר מהם מסתפקים מים כל ימי הקיץ כי בירושלם לא נמלא מעינות ולא נהרות רק מעין א' באמצע לשכת הגזית כאשר מבואר לקמן והגוים המצויים משם מים צמודה של עירות מחירה בכסף וכל מי שיש לו בור קטן ויכלה המים באמצע הקיץ מוכרח לקיים מימיו בכסף שחיו צע"ה ורובם יש להם הכדומין המכר בעהרות מס' כלים (פרק י"ג משנה זו) ושם מצוי הר"ע מצרעטורה בשם הרמב"ם ז"ל שהוא כמין זיר ואוקליות של ברזל סביבותיו ובו מעלין הכלים שגפלו לבור :

הביב העיר חוצה הרבה ושדי תבואה הנחמדים למראה גם בה בתוך העיר נמלא הרבה גומח ושאיר ממי פירות הרבה ושדי תבואה הנחמדים למראה גם בה בתוך העיר נמלא הרבה גומח ושאיר פרי תגיבה ועני ארזים גבוהי' ונעמי ששנים יפה חף גב מגדלי' גבוהי' הרבה מאד התחטים פאר וכבוד להעיר הקדושה . כל השווקים הם מלאים תינות מראשם ועד סופם משני הרוחות והשווקי' נקראי' על שם הסחורה הנמכר בה למשל יש שוק מלא תינות מוכרי סחורות של בגדי אמר גפן ומשי (שניח החורה) מכל המיני' ומזה יש הרבה שווקים והם הגדולי' שבכול' שוקי' מוכרי (אפליק) מכל מיני סחורות יקרי' ונחמדי' שוקי מוכרי פירות ויקרות מין ממין טובה והם הרבה מאד שוקי מוכרי כל מיני בשמי' המפיקי' ריח עוז למרחוק ומה להולכי' בהם שוקי מוכרי פירות יבשי' נמוקי' חאגי' שקדי' תמרי' לחי' חנווי' סרך ורנוני' וכדומה שוקי מוכרי מיני מזון שוקי אומני מעשלי' שוקי לורכי כסף חבב שוקי לורכי נחושת שוקי לורכי ברזל שוקי מוכרי אמר גפן שוקי מוכרי חטי' ושעורי' וכל מיני קטניות וכן כלם בחי צחי לרי (אשפייק) הרבה . בה בחי חולי (אפיאהל) א הנקרא (ענגליש שפיטאהל) של לוגדן חצר גדול מאד עליוח זו על גב זו ובה הרבה בתי גאי' ופי' ומסוארים ובים הלרי גדול ורופאי' גדולי' מלוגדן וכל הבא-ה' יהודי נא' ישמעאל

שַׁעַר הַיְשׁוּבָה הָאֲרִיז

לל השולטאן באלמאן (הוא בלמה בערבי). אשר בנה ויכד חומה גבוה דלמים ונכרי סביב בשש
 הרבעה אלפים ובלש מאות לכריאה העולם והיא היא החומה עד היום הזה. עובי החומה כחמש
 המוח גראית כשכל חומות זו גבוה מזו ולמד העיר יש בה מדריעות בעולין מזו לזו לערך מלחמה
 נעח האריך:

בראש החומה עשוי נקוקים כביב כביב אשר בהם יעמידו הכלי הוחה (קאמאנין) בה נחים ומגדלים
 גבוהים מאד לאנשי חיל גם ציפים לראות אם בא איוה אויב. לזד דרוכ כמוך לשער ציון
 יש צנפן החומה המליחה זו למטה מזו ונקראה ביהב"כ של הרמז"ן ז"ל אשר בה ישב ולמד צבואו
 לירושלם. ואני הייתי כמה פעמים לפנים וראיתי על הכיהל נחקק באבן אהויה אולם מהמח יבן
 לא יבולחי לקרוהם. הקיפה מהלך אדם ציטי יוהר משהי בעוה:

מנהגנו בעה"ק ירושלם ה"ו לסבב את החומה מחוץ ככל חוה"מ של יו"ט אנשים וגשים וטף לקיים
 הפסוק סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה והוא מנהג ישראל קדושים משיים קדמוניות והורה
 היא ויש הרבה שמקשים על החומה הרחבה להילך חמשה בני אדם בראש:

פעם אחד הלכנו על החומה והיה בנו זקן א' מכולל פרוכים במש ביהמ"ד של ר' ישעיה בארדקי
 ז"ל ויהי כי הלך הלכנו ונבקעו דברי תורה מעטין לעיני צלוהו ענין של ירושלים ובאר אתה"ק
 פהאים נחלק האיש הזקן האומלל הנו' מעל החומה לחך העיר. חיש מהר הלכנו למטה וראינו כי
 מוחו נהרזן וכביבו מלא דם ואין קול והין עוגה חוי ואבני והלכנו מוטף צנף אל העיר וספרנו
 המעשה הנורא וצאו הרבה מאנשי העיר לראות הכרן אשר פרץ ה' בישראל גם הרופאים צלו עם
 צרי בידם אולי יש הקוה אך לשוא היה. אחרי כן צלו החבורה הקדושה ולקחובו עם העפר המלא
 דם ועם המלצושים לקבור אותו כדון קדוש וכבוד גדול עשו לו כל גדולי ויקרי ירושלם לוהו עד
 בית החיים בקינה והנהגוהי וכל העם צאהרונה כי היה איש המים צמטשיו וירא והרד על דבר
 ה' ומופלג בחורה. ה' ישמרנו מכל צקה וצרה בחורבנהו אין פרץ ואין עוה אכ"ר:

החוביה יש לה חמשה בערים גבוהים מאד והדלמים הם מצויים נחל עב. למזרח החומה יש
 בערים שהומים באצנים ועדיין צורהם ניכרה והם מצויים נגד בית המקדש גם סמוכים
 ונקראים שערי מזרח. ואלו הם הבערים הפתיחים א סמוך לשערי מזרח הנו' יש שער הנקרא שער
 השבטים או שער אריות כי דמות שני אריות נהנז על השער מזה א' ומזה א'. ונקרא שער
 השנטיים דרך בו נכנסו השנטיים לרגל. ובלשון ערבי באב של שבט ר"ל שער של שנטיים.
 ב למערב החומה נקרא (שער יפו) דרך בו הולכים ליפו ונלשק ערבי נקרא (באב אל בליל) ר"ל
 שער של חצרון הנקרא בלשונם כליל כאשר אבאר לקמן הטעם כי דרך בו הולכים לחצרון ה"ו גם
 נק' (צאב יפי) מטעם הראשון. ג לזד דרום נקרא (שער ציון) כי דרך בו הולכין לציון עיר דוד
 הכמך לשם כשלישים אמות והערביים קורין אחו (באב אל דהוד) ר"ל של דהמע"ה השוכן
 ציון. ד עוד מזד דרום יש שער קטן מכולם והערביים קורין אחו (באב אל מערבי) ר"ל
 שער של הגוים הנאים מארצות המערב השוכנים שמה. והיהודים קורין אותו (שער האשפה).
 ה שער הגשמי הגדול מכלם נקרא צפי היהודים (שער שכם) כי דרך בו הולכים לעיר שכם. ובערבי
 (באב אל עמוד) ר"ל שער העמודים כי נחנז על השער כמו ב' עמודים מזה א' ומזה
 א'. עוד היה שער א' הנקרא בערבי (באב אל קומזון) ר"ל שער של מוכרי למר נסן ועוה
 סהום באצנים:

הדרתות נמשות צלילה משהי פעוח צלילה עד אור הבוקר. ועל השערים עומדים אנשי חיל תמיד
 כל היום וכל הלילה וכלי זיון בידם כיום עש"ק בחצות היום סוגרים כל השערים כי יום
 וה"י אללם שבה והולכים כלם למקום ביהמ"ק לזיח החפלה אשר בהם גם השאשא וחילו הולכים שם
 וזוה סוגרים השערים והטקשים אומרים שאין משיחם משיח של ישראל לצבא ירושלם כי קבלה בידם
 שמיח יבא בע"ש בחצות היום וממילא שעות היא בידם שכבר אמרו חז"ל שאין בן דוד בא לא
 בערבי בחצות וט' ואחר ב' שעות פוהחין אהם:

לפנים מן החומה במך לשער יבו יש צנן גדול וזקן וגבוה מאד מאד ונשקפה מעל לחומת העיר
 ונקרא

שער ד ישוב הארץ

דעים אשר בא להם וגם פחאוס נראה חיה קטנה צעיר אשר הויקה כמה ילדי גוים אז ראו פהוא
 נגד רצון ה' וחזרו לנפש יהודים ספרדים ומלאו בה לערך שבעים גשוח והמה כולם עובדי האדמה
 ויש להם שדות וכרמים טובים. ארם צובה ימלא בה יהודים ספרדים לערך חמשה אלף עשירים
 גדולים סחרי העיר ה"ח לומדי תורה יראי אלהים להם רב גדול וצחי דיעין יושבים על מכסטי
 אמת ודק וישיבות הרבה והעיר היא גדולה מאד: ד-ששק ימלא בה יהודים ספרדים לערך ששה
 אלפים עשירים וסוחרים גדולים להם רב וצחי דיעים לומדי תורה יראי ה' בעלי דקה נומלי הסדים
 ישיבות ה"בה אשכנזים בה מעט כולם בעלי מלאכה :

בשלם שער ישוב הארץ. ובעזר המשיגיה על יושבי הארץ. אתחיל בשער שבחי הארץ :

תפארת ירושלים עה"ק

שער ה שבחי הארץ

ירושלים קריה נאמה סגולה כל העמים דק ליון בה ולא נשמה שמה הקדושה אף בלבוזת
 העמים וכל ערבי שמה (אל קדוש) וקודם אקדים קירות הייז הקדושה ת"ז
 אשר אהב ה' למושב לו והרימה על כל משפחת הגל ומלואה. מלכי דק היה מלך שלם (בראשית י"ד י"ח)
 והיא ירושלים ושמה מחובר מן (ירו) הוא אהל בלשון ערבי ושלם בלשון ח"כ בזה לידו היבטים
 ונקראה על שם יבוס. וכאשר נבדו בני ישראל את ארץ כנען בזה לשבט בנימין אך לא נהגה
 לו כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים, והיבוסים יבז בקרנה עד אשר בא דוד המלך ע"ה והורישו:
 שלמה המלך כלל יסיה והרבה הדרס והתי לקרים, מלך רב. ובה שכו כל מלכי יהודה :

חמשה פעמים נכבשה העיר המהוללה. ונהי לבז הביות עוד יהודה על הדמחו: (א) בימי רחבעם
 מלך מצרים (מלכים א' י"ד כ"ה). (ב) בימי יבוס מהערביים (ד"ה ב' כ"א ע"ז י"ז).
 (ג) בימי יואש מהארמי' (ד"ה ב' כ"ד כ"ג). (ד) בימי אמון מיהושם מלך ישראל (מלכים ב'
 י"ד ה' י"ג). (ה) בימי יואחז מהמצרים המלך הגדול בקר אותה אחרי כבוש את צור והרבה בה מנחות
 האחרון הכבד מאד זה נבוכדנצר מלך בבל אשר ערה עד היסוד בה ויקח כל הדרה ממנה. וביה
 בשבי הלכו ואחרי עזוב שבעים שנה רגש ה' על עמו והקן בלב כורש מלך פרס לשלוח הגולים
 חשבי ונצחה העיר על תלה אלכסנדר המלך הגדול בקר אותה אחרי כבוש את צור והרבה בה מנחות
 ונספים והמלך אשר בא אחריו לכד אותה והוליד רבים מבני ישראל אהו לאלכסנדריוס והתי ירושלים
 ימים רבים למס עובד החת יד מלכי אשור :

בימי ההשגואותים פרקו עול העמים מעליהם והתי לממלכה קטנה אך כאשר רבו ארסוחובלים
 ואחיו על דבר הממלכה קראו את פומיכוס הגדול לעזרה ומלאו בזה החת ממשלת הרומים.
 אחרי כן והרסה ע"י שיטים אחרי בואו במצור עליה ימים רבים ובית חמדת כל העמים קדש הקדשים
 היה לשדפת אש והתי העיר אחרי החורבן היה שמונה וארבעים שנה חל שמונה. עד אשר בנה
 אותה מחדש קיסר אנדריינוס וקרא שמה עליה קאפיטוליאנה. ולא הורשה ליהודים לגשת אליה כ"ח
 פעם אחת בשנה לצפות על חורבותיה ואף נס. וזה לא הורשה למן ירק בחתם כופר נשם. כבואם
 לשער העיר :

בולך קוסר ויליון בשנת קכ"א לאלף ההמישי פתח שערים לבני ישראל והטה אליהם חסד לשנת
 בה וייל לבנות בית המקדש. אולם כאשר טהרו את הר הבית וחפרו בארץ ליבד מכהה.
 ינאה אש הזקה פחאוס מתהה לארץ והשרוף כשות רבות ורבים מהבגוים מחו. ויחדלו לשבת במלאכה.
 אחרי כן בזה ליד ממלכות שונות עוצרים פרסיים ערביים. עד אשר לכד אותה סעלים הראשון
 קוסר השמשאילים בשנת רע"ז לאלף הששי ומלאו היא צידם עד היום הזה :

בשנת חמשה אלפים חל"ג לכד אותה (ומחד-עלי) מלך מצרים אולם בשנת ת"ר הוכרחה להשיבה
 חל

שער ד ישוב הארץ

החלקה מהם הספרדנים בהם שנים מחסידי וואלין ומעת הוצא נעשו כולל בשני ענפים. גם לומדי תורה חסידים יראי אלהים :

ד כולל חסידי חב"ד הם חסידי ליבאוויטש מהרב הקדוש ר' שניאור זלמן ואלה"ה והם ילידי ליטא וריוסין והם כולל בשני ענפים מקדם היה מושבם בחברון ואחר כך נתיישבו ביזובלס ויש להם ביה"מ צ"ע גם לומדי תורה יראי אלהים בעלי קבלה על דרך חב"ד מעט מהם סוחרים יושבי חניות :

ה כולל ווארשא הם ילידי ווארשא ופולין השייך לווארשא ומתמה מריצה הכסף אשר נלקח מהם והם מועטים וכדלו לכולל צ"ע. העדה הזאת נורכבת מחסידים ומפרושים אשר קהלים ילכו בלחחות תפלהם ומנהגם אחרי האשכנזים והקטנם אחרי הספרדים ויש גם ח"ח גדולים יראי ה' חסידים ואנשי מעשה :

ו כולל אנשי הודו השם הזה מורכב משני מלות הולנד דייטשלאנד. מספרם מעט וזה כשמונה שנה הספרדו להיות עדה צ"ע רישומי אשכנז לא יכרה בהם. כי כנראה ליזובלס מיד לובשים בגדי ארצות המזרח. ופאת ראשם ארוכות ככל מנהגייהם ידרכו בצעמי הפרושים ועל שםם יתקראו. גם ח"ח יראי ה' הונים בחורה ויש להם ביה"מ מיוחד. ורובם עשירים כי חלקם הבא ממדינתם רב הוא :

ז עה"ק חברון ת"ו לא נמצא בה כ"כ אנשי חב"ד והם לערך ד' מאות נפשות יראי ה' חסידיש מופלגי תורה בענמ"ח והכנ"ף לכל הבח לחברון להשתטח על קברי אבותינו הקדושים אשר שמה ומה גם כעשר שנים מקדם כשבאו אליהם אפילו מאה אנשים יחד היו חוספים אוחז כל חו"א לקח שנים או שלשה והיה שמהם ביניהם כמואל שלל רב ולפעמים היה מחלוקת ביניהם זה אמר הני הקחנו על שלחני וזה אמר אני הקחנו עד שחטילו גורל פעם הלכתי לחברון יחד עם אנשים לערך שלשים נפשות ובהנו לעת ערב לבש ואחר תפלה ערביה כל חו"א לקח שנים מאהנו וזאת לקח ה' כך בשנים מופלגי בחורה וחסיד יירא אלהים וישבחי אללו כמו ב' שבועה בחילה ושהיה מרובה כל טוב לא מנע ממני באהבה וחיבה יחירה ה' ישלם להם פעלם הסוב. ערביים יושבים בה הרבה. עה"ק צפת"ו ימלא לערך שלשה אלפים נפשות ויותר והם שני כוללים חסידי וואלין ואוסטרייך ומעט מאנשי ווארשא וספרדים לערך אלף נפשות ערביים ושמעאלים בה הרבה מאד נוצרים בה מעט ואין להם שם שום בית תפלה שם ח"ח רבנים מופלגים יראי ה' חסידיש ואנשי מעשה ומעט סוחרים העיר :

ח עה"ק טבריא ת"ו מספר האשכנזים לערך שני אלפים נפשות ונהלקו לשהי כוללים וואלין ואוסטרייך, ספרדים כאלף נפשות בה ח"ח יראי ה' חסידים ואנשי מעשה ומעט סוחרים העיר ישמעאלים ערביים נוצרים יש להם שם בית תפלה. עה"ק שבם ח"ו נמצא בה לערך עשרים יהודים ספרדים וזה כחמשה שנים רצו האשכנזים להתיישב שמה ושלחו לשם לערך שלשים נפשות עם שומע ונחמו להם שגר אך בעוה"ר מכני גלות הערביים הפראים אשר שמה הרבה מאד לא יכלו לשבת יחדיו כי לא החמיטו בחייהם שלא הורגלו ביהודים ומיד חזרו לעה"ק ירושלים ה"ו: עה"ק יפו ח"ו נמצא בה יהודים ספרדים לערך שמונים נפשות סוחרים העיר. לומדי תורה בה מעט ויש בה חיות אשכנזים בעלי מלאכה: עכו ימלא בה יהודים ספרדים לערך מאה וחמשים נפשות סוחרים העיר בעלי מלאכה לומדי תורה בה מעט: חופה נמצא בה יהודים ספרדים לערך מאה ועשרים נפשות לומדי תורה בה מעט. סוחרים העיר ובעלי מלאכה חסידים שנים בח ח"ש אחד עשיר מופלג מהרץ פלאנית ודעהו היה לישב בעה"ק נפת וכשבא לחופה וראה שהיא רחבת ידים עיר יפה מהוללה על חוף ים התיכון וכל טוב בה ויישב בעיניו לשבת שמה עם אשהו ובניו וכל מי שבצר דרך שם מחו"ל ללכת לנפת דיבר על לבו לשבת שם לעשות ישוב של אשכנזים ולא הלך שתי שבועה ונפטר שמה אז ראו מעשי ה' אשר לא נזר ליהודים לישב החורטן רק בארבעה חרואו אלו ירושלים חברון נפת טבריא ומעט בשאר עירות גם בצקיעין רצו האשכנזים לישב שמה אחר הרעש שהיה בעה"ק נפת"ו כי מקום דאן הוא וקטן שם חללים ולא יכלו לשבת שם מחמת חולאים רעים

שער ד ישוב הארץ

ה' ב' מהלכות השנה עד אחרית השנה . כי זה כעשר שנים אשר נחו היהודים מאויביהם כי השלטון החזיק שבת המושל על המדינה והעמיד חשבי היל ככל פלך ושלך ועושה בהם מפשעים גדולים ורוחץ ומטהר את הארץ מדמים . גם הקטילאטין . אשר - צירוליס ושאר עיררות מפלילים חיתה יחירה על הערביים הפדחים והיבשמשאלים :

ועתה חירות גדול ליהודים מכל דבר וכשישמשאל חומר חיזה דבר חרפה ליהודים ומה גם אם יקלל באמונתו יכול להכחוש עד מות כי כך מכריז השלטאן י"ה בכל המדינה שהכל שייך ואם ימלא אחד מקלל או מצוה איש יהודי אחת דתו להזו בניה השטרין ששה חדשים בשלשאות של ברזל ולהלקוהו וענש יענש בממון . רק אהבה ואחזה יהיה בין אדם לחבירו ולא ישמע עוד שודדים בזוים כמלגים . ואלה היל להערביים היושבים על ההרים שבהלים ושורף את אהליהם ולקוזב כל קניניהם ומתיים עליהם :

וב"ה כי בכל יום ויום צמים בני ישראל מכל המדינות לשכון כבוד באלהם הקדושה וזמון להם צמים ובתי כנסיות ובתי מדרשות ומי שמציא לרוד הכסף עמו מוהר לו לקוח בית וחצר במבחר המקוונות . לזנות ולהרוס . ואין פלוגה פה ומצפף . וב"ה היום רבים בני ישראל הנאים מליעא ומריסין וואלן פולין אונגריין וגליליא וגם הספרדים מצדיקה יושבים צמח ושחקן וסיררות מלויות עם כסף והזב וסחורות באין פהד כן ירחה ה' עלינו וינאלנו צבי"ח :

בספר העם היושב בה

מספר היהודים אשר צבי"ח ירושלים ת"ו - על פני כלם המה כשנים עשר אלף והם כשלים למצד הישמשאלים והנוצרים :

היהודים יחלקו לשפדים ואשכנזים . השפדים המה הגלו מארץ ספרד ופורטוגאל לארבע פינות השולם ורובם הם ילידי מדינות ישמשאל המה מזרים טוים טריפוליס מארצקא אלגיר הוה (אלגיר) הודו פרס מדי ובל . ומכל ארציה המערב וכהלה ומזרים גלבון השפדים הוה שפיא והמה הרוב בין תושבי היהודים ולזה הם נקראים המקלה הגדולה צירוליס :

בראשם הרב הגדול המשורס כש"ח מו"ה הוד חזן י"ו נכד הרב הגזון הגדול צע"ח שו"ת אקדי לצוהא גדול בהורה זקן ושבע ימים ובעל אורה זקן אריך אשר נהמה לרב צירוליס זה ששה שנים כי חזן מצטין רב צירולס רק זקן כי לא יאריך ימים על ממלכתו יוהד מעשר שנים ויקרא ראשון לציון ומכונה בשם פאשא כי יש לו כח מהשולטן ועשעו טענה הצלך ויודו שבת המושל בין דין לדין בגדדי החמוסה . ולהוכיח בין ריב לריב במשפטי השכל וההחיו יש בתי דינין ופקידי העדה אשר נהמנו על פיו ועל פיו יאלו ויבואו ה' יאריך ימיו ויבואו :

האשכנזים המה מעט מזיני ילידי אשכנז והאללנד כי רובם הם ילידי רוסיא גליליעין אונגריין צעהן ומעברן וזה שלבים שמה השפדו מהשפדים אשר היו מקדם עם בלגודים אחת וגם האשכנזים נהפדו לשפה כוללים צ"ע :

א כולל פרושים נקראים ככה שנתפשו מן החסידים והם ילידי רוסיא ליטא ויילנה אורחודא פייסק מינסק והם הלמידי רבני אהיהו מוילנא ז"ל . מכון שבתס היה מקדם צלש"ו ומעת רעש הארץ שבהם בבית הק"ו נכו לירושלם ורק אהדים נשזרו שמה והם הרוב בין אשכנזים אשר צירולס . ויש להם רבנים גדולים ות"ח וב"י דינין . והלמד תורה וישיבות . בתי כנסיות ובתי מדרשות . ורובם הם בעלי ממון אשר הביאו עמהם ממדינתם ומעט אשר ישחד שמה וייליחו ויעבו פרי :

ב כולל חסידי וואלין הם ילידי וואלין מאלהווע ובעפארביען . והם היו תושבי גזע ועבריא מקדם וזה שם עברה שנה הסבנו ונאחו עדה שלימה צירוליס והם כולל צע"ע ויש צביהם רבנים ה"ח יראים ושלמים חכמים נבונים ומעט מהם סיחרי העיר יבטי חיות : ג כולל חסידי אסטרייך הם ילידי גליליא קרקווא אונגריין ואודות מזריצא הכסף אשר התלקחה

שער ד ישוב הארץ

אחרים חומי הפנים אח בגדיו עד בשרו ונתן לפניהם וחלקו שלל צמיחם ובלחובו ערום ויחף
 ולזה השלל קורין בלשונם (הרא כיסיב אלא) ר"ל הדא הריוח הוא מאלהים . ומה גם מירושלים
 לחברון מהלך שבע שעות היה סכנה גדולה לילך אף עם שיירא גדולה ובפרט לשיירות הרהוקות
 ועד היום המהנה בל"י כשהולכים מעיר לעיר מצרכים ברכה הגומל אם היהודי הלך בשוק ופיט
 בישמעאל והלך לימיו חמר לו (אישמאל) ר"ל לך לשמאל ואם נגע בו או נכשל בו ובפרט אם
 סיף את בגדיו ומעליו קס עליו והכרו מכוח חזריות פלע וחבורה ומיד העמיד עליו עדים אשר
 היהודי קיללו בחממתו ובנביתו המחמד אז קמו הרבה ישמעאלים עד אין מספר והדבר עוד כמעט
 שלא נשאר עוד נשמה בו ואחרי כן נחזרו בני האזורים צעמים קשים . כשהלך יהודי בשוק
 צמיחם זה יורק לו אבן כדי להמית חת משך בזקנו זה נפאה ראשו וזה ירוק ירק בשניו ויהי למש
 ולשניה צמיחם וזרקו הכובע מראשו והיהודי האומלל ירח לנפשו מאד לאמר להם מה חששו . ס
 יכע נפש אך ברח לנפשו כבורח מחיח השדה ומצין שימי אריות ונתן חודה לאל אשר אך את נפש
 כמר והלדיק עליו את הדן ויהיו צעמיו יסורים של אהבה ח"ק .

היהודי כשהלך לקצת חייה דבר מישמעאל ושאלו כמה המקח של זה ההפך ואמר לו כך וכך
 אם אמר לו היהודי סחוח מעט כדרך החגרים מיד חרק עליו צעמו וירק בצמיו והבין
 מכוח חזריות עד שהוכרח ליקח ההפך בזה המקח שאמר לו :

משפחה אלה ישמעאלים יש עוד היום צירולים היקראים (בשעטים) והם מיוחסי ישמעאלים
 רשעים ופוגלי ישראל מאד דרכם היה כשהיו צריכים לישא חייה משא מהבוק לביח

המהימו עד שראו חייה יהודי חפילו זקן ועשיר ות"ח לא הנהימו והכווה עד שהיכרתי לישא הבהא
 כחיפו עד ציהם והיה כחזוק צעמיהם . פטע ח' פגעו בהרב הגדול ר' ישעיה בארדאקי ז"ל
 הפרושים אשר היה יושב יומם ולילה על הקורה ועבודה וירא אלהים מעשוריו ובראותם אורו הכו
 והוכרח לישא משא כבד על כתפו והולך לביהם וכשראו אים יהודי הולך בצנג ירוק הכוהו מש
 רח והפשיטוהו מעליו והנהימו בניה האסורים באמנם כי נחוק עשה מאמנתם (כי אלס לא יש
 מלבוש ירוק רק [הידן] הוא הכומר כי קדוש להם גוון הירוק) אשה לא יכלה ללשא מביה ל
 מפני הישמעאלים השטופים יזימה . ועוד כהנה וכהנה ארות רבות אשר הלח כל עט להעלות
 הספר ובפרט צעה הילך על קברי הלדיקים ובעה עמוד לפני כותל המערבי להפסל זרקו אבן
 ולגלו כחזוק . גם צעה"ק חזרון . ח"ו היו היהודים מועטים ומה גם האשכנזים . התיילת ההייש
 האשכנזים היה הרב החסיד המפורסם מו"ה לייב ז"ל מאנשי חב"ד וקראו ר' לייבלי מהחברון וגם
 לייב צעל יסורין . האיש הזה היה גדול בחורה וירא אלהים מרבים ובסוף ימיו נסע לשה"ק צפ
 ונפטר שמה זקן ופגע ימים וזה לפני מותו שכל מי שיהיה לו עת צרה ר"ל ישחטח על ק
 ויעורו וכן עושים עד היום . והיהודים אשר בחזרון ככלו עול גלוה מהערציים והישמעאלים א
 לא האמינו בחייהם ופחדו מקול עלה גדף . והיה שם ערבי ח' פמו כשולי קדירה וקראו א
 השחור והוא היה מורד כהשולטאן והיה גבור היל והלקטו אליו ערביים ריקים ופוחזים רבים וח
 לו כלי זין הרבה ועשה ראש עליהם . ובעה אשר הולך למנוח בל אל היהודים שיחמו לו כך
 והיהודים האומללים נהמו לו כל מבוקשו כי פחדו נפל עליהם וכמה פעמים בו את העיר . גם
 על היהודים שיחמו לו בכל שנה ובנה סך עוים ולא היה בידם וכהו לנשיא שלהם לק"ק ליבאווי
 שישלח לו הכך הקצוב ובעת בא הרשימה של החלוקה מהו"ל נרשם הוא ג"כ (השחור) כך
 וכמה פעמים הלך הפשא מירושלים עם חיל להפסו ולא יכול לו ופעם ח' אשר צעמל רב הפס
 והיהוה בקולר ועי' שוחד רב התיחווה עד כי בחמלת ה' זה שמונה שנים שהפסוהו ולקחווה לכתאמ
 בשלשלות של ברזל ועשו לו פס מופט מוח כן יאבדו כל חיובי ה' והיהודים עבו משתה ופ
 ויו"ט גם ליהודים בכל מקום לא הניחו לקצת דירה לחליטין וללמיהוה ובפרט לבניה ציה"ג
 ביגיעה רבה וציהון רב אשר שנסעו לסטאמבול ליקח רשות מהשולטאן והרשעה היה הבחב
 השולטאן וקרא (פורמאן) הנחהם בעצמה המלך אולם חודות לאל ית' ויהעלה אשר לא עזב
 מצוי ישראל בכל מושבותיהם ובכל צרהם לו צד ומה גם באח"ק אשר ה' דורש אותה תמיד

שער ד ישוב הארץ

אשר היה בנינו בין ה' ממעוזו ז"ל כידוע לכל. גם ידוע המכתב שלח ה' משפטיו שקט ז"ל ממעוזו ז"ל לפייסו כי ה' ממעוזו ז"ל עשאו כנפשו ביתו ר"ל. כשחזר ה' משפטיו שקט ז"ל מארצת המערב והלך לו אל מדינת פולין בא אל ה' ממעוזו ז"ל. ואומר לו היום אני יודע שאדוני זדיק א' ואני למדן א' וסיפר לו המעשה:

באשר בא לעיר א' בארצת המערב שמע שיש שמה רב א' גאון גדול וזדיק יושב על הארץ יומם ולילה ובעל זרקה או שאל אל ביתי וצא ועמד על הפתח כעני (וכך היה דרכו של הרב ה"ל צבא עני הגון אללו וידע לשלול עמו בחירה אז הכניסו והושיבו לפניו בכבוד גדול ונתן לו כל חמדת לבנו ואם היה העני. עני בדעת אז לא היתו שומר הפתח ליכנס לפניו רק נתן לו נדבה הקצובה לכל אר"ה) ולא היתו שומר השחת ליכנס ורצה ליתן לו נדבה הקצובה כי נחמדה לו לאיש פשוט ע"ה ובעת עומדו ראה את הרב יצחק ולמד והשלחן מלא ספרים ע"י כל נדחיו ושמע שקשה לו חייה קשיא חזקה ומשלל בניו לבין עמנו מש"ס בבלי וירושלמי וכו"ה הרבה מאד ולא יכול עוד ה"ה משפטיו שקט ז"ל להחפץ ובקש מהשומר להניחו ליכנס לפניו כי יודע לשלול עם הרב מיד נתן לו רשות ליכנס נכנס ועמד לפניו והרב מגודל הפלפול לא הביט אליו וזה נתן לו שלום ויגש אליו ויאמר לפי דעתי הקשיא מתורץ יפה עם חוספות א' ואמר לו מקום החוס' ובשלפול רב נחייש הקשיא צבוב טעם. מיד נתן לו שלום והעמיד לו כסא ויחבקו וישיקו ונתן לפניו מיני מעדנים ושאל אותו מאיזה מקום אדוני אמר לו מארץ פליטא אמר לו הרב הידעת את הרב רבי ברוך ממעוזו אמר לו ידעתי וגם ידעתי אולם ה"ה משפטיו שקט ז"ל הפלגא מאד על זה מהיכן הוא מכיר את ר' ברוך ממעוזו אשר רחוק משם כמה אלפים פרסאות ושאל אותו ויאמר נא לי אדוני האמת מהיכן מכירו אמר לו הרב חמוד אני שומע אשר בפליטא של מעלה אומרים תורה מפיו והולקין לו כבוד גדול צעק עלייה נשמחו וכל ימי אני משתוקק לראותו ולהכירו ואתה התיימתי ושאל אותו למה באת לבאן למדינה רחוקה כזאת אשר אינו לבי כבודך להיות נע וגד השיבו כי רציתי את הלחן וזו הדתה של אנשי אר"ה אשר הם נפוחי כפן לזאת נשאתי נפשי בכפי לנסוע למרחקים לקבץ נדבה אהב"י להחיות עם רב מישאל קדושים וזדיקים ולומדי תורה. מיד נתן לו הרב הון רב וגם מן העיר קיבץ הרבה ופטרחהו לשלום בחיבה ויחרה וזה כשבא אל ה"ה ר' ברוך ממעוזו ז"ל אמר עתה ידעתי שרבי זדיק א' ואני למדן א' וד"ל:

גם עברתי ח"ו בזמן הרב ז"ל היתה תריבה והרב הזדיק הגאון רבי חיים אבולפיה ז"ל שבא לאחר כמה שנים היה החילת ישיבה והוא תיקן את העיר על מכוהו וחלוניו עוד בני ישראל הוא בנה תורכותיה והתחיל ידי לומדי תורה והרבה ישיבות עשה כמו עודע לשם ולחבלה ולתפארת בישראל. וכל מעשה הקשו לטבול עול גלות גוים הפרחים ועמלו לשוב העיר אין להטלות על הספר זכרה לו אלוה. לטובה:

אחינו בני ישראל הקדושים מה אומר לכם ומה אדמה לכם חוקף עול הגלות אשר עבר וחלף על אחיכם בני ישראל המחגוררים בארץ התיים מיום התיישבו בה עד שנת תר"י האומן כי יסופר. ומה מאד זקנו יתדו דברי חז"ל באמרם (ברכות) ג' דברים נתן הקב"ה לישראל וכלם לא באו אלא ביסורין ואלו הם תורה ועוה"ב ות"י וכו'. והם אמרו כל מהלך ד"ה בח"י מובסת לו שהוא בן עוה"ב וגם עונותיו מהכפרין לו ודומה לו כמי שיש לו אלוה ועוד כמה וכמה מימרות קדושה הלא כל דבריהם כנתי אש וברוח הקודש נאמרו וי"א. ואספר נא מעט מעט מהגלות של בני ישראל היושבים בקריה ארבע היא חברון ירושלים לפה עברתי יב"ב אשר אבותי ספרו לי ואשר ראו עיני מיום עמדי על דעתי עד היום. זה כעשרים שנה עוד ציון מדבר היתה ירושלים שממה והיו בה חרבות ישנות רבות חף ממזן החורבן וכפרט סביב העיר וחווה היה מדבר שם מלא חבנים ודרכים עקלקלות וקוים וברקיים וד' אמות מהעיר ולתוך היה סכנה לאיש יהודי ליך יהודי מהערכיים השודדים הפרחים ואוי למי שפגעו בו אשר הוכהו מכה רצה וכך דרכם לומר (אישראל יהודי) ר"ל פשוט ושלא לבושך יהודי והיהודי בראותו כי כלחה אליו הרעה ומפחדם אשר הרקו עליו שנים ומשטמות עיניהם הצוערות כאש וגם כי הם תגורי תרב וכלי ציון אחרים

שער ד ישוב הארץ

ולקח מהם גם ממון רב ונתן ליהודים על היוקם ומיום ההוא והלאה יראו לנפשם לעשות כדת היום ועוד מעשים רבים כאלה אשר סבלו היהודים בזה"ק מהפראים הלא הלא כל עט סופר ולא מאכז ח"ו בארץ חמדה חף כי מהחלה יטבו בארץ שלום בהשקט ובטה בעדן נפש וקמה פעמים אשר היה המגפה ושאר חולאים רעים רח"ל. גם בשנת הק"י כ"ד לירח שבט צעה"ק לפת"י לעת ערב בעלות הממחה בעמוד בני ישראל בכל בתי כנסיות ומדרשות תפלות הח"י פתאום הביט ה' לארץ והרעד ותגעש ותרעש הארץ ועמודי האדמה החפלו ובעוד רגע נהפכה כל העיר להל אבנים ונהרנו אבנים וגשים וסף לאין מספר ובכל העיר נפי וזעקה מתחת גלי האבנים וההשך הלילה ומטר זעף מן השמים עליהם וכל הלילה נשמע קולי קולות מנהחת האבנים זה נאחק הוי אבי וזה מלל הוי אמי וזה הוי אחי וזה הוי אחות סה קול בני אשה על בעל נעוריה ופה זעקת סבר על אשה נעורים ותיי להרדה אלמים. אך מתי מספר אשר נכו לקולם ההרה מחוץ לעיר נמלטו בנפשם וכל הבתים נהרסו עד היסוד גם גם בתי כנסיות ומדרשות וישיבות הרבה מאוד נהרסו וספרי קודש נקרעו ונעשו בתיים קבריים רק מזה"כ"ג האר"י"ל וביה"כ"ג אשר צה ספר חורף ר"י אבהב נאמר השם מעט אך שאר בתי כנסיות ובתי מדרשות נהרסו עם האגשים אשר היו שמה באמצע תפלת הח"י ולא נמלט מהם איש רק מזה"מ"ד החדש נאמר הרב הג' ר' שמואל העליר נ"י אשר עמד כל הלילה בין ההרוגים ובין גלי האבנים עד תועמו ובהמלה ה' עליו אשר נאמר נשמה בחפו ובבקר באו אגשים ויפקחו מעליו אח גלי האבנים ולקחוהו משם מלא פגע וחטרה ודמו שזחת וישארוהו לבית ח' ושכב על ערס דוי כחצי שעה ואשאר ידו ח' נשברה עד היום ותמי גם הוא נגעו בו יד ה' והרסה ביהו ונהרנו שלשה בניו אך הוא ואשהו נצלו בברחתם לחוץ אשר לא היה עת ליקח גם בניהם עמהם והנשאים בעיניהם ובחוסר עשו להם אלהים מחוץ לעיר וישבו שמה אך הרבה מהו מדאבון נפש על בניהם ועל קרוביהם ומרעב וקור הלילה כמעט לא נאמר חלק עשר מאגבי העיר בעו"ה. ואחרי כן באו על החללים לתת להם מקום קבורה ויפקחו את גלי האבנים ויאספו כל החללים וקברו אותם במקום ח' וגמשך הדבר כמה שזעות. גם מלאו בית שלם מתחת האבנים ונכסו בני וראו אשה אחת מהה שוכבת על הארץ בפישות ידים ורגלים ובציבה מלא פפרים ונרות דולקות לה מראשותיה ויחמהו האגשים איש לרעהו והדבר הוא שלא היה לה לאכול ולשחות ובעת אשר הרגישה בצנפה שהמות מרחפת עליה עשהה כן. גם צעה"ק טעריא ח"ו והסגינות שלג הלה רגזה ארץ השוד והשבר והמגפה יחד נדבקו ונהרנו כמה אלפים נפשות מישראל קדושים וטהורים. וקנים וערים כלות ותחתים רבנים ותלמידיהם עוללים ויונקי שדים שלא תפאו שמו שמים מלאכי שלום מר יציון: ועתה תודות לאל ית' אשר נצנו על חילם בתוספת נורובה הקב"ה ישמרו מכל זרה וזוקה ולא ישמע עוד שוד ושבר בערינו אין פרץ ואין לוחה ברחובותינו אכ"ר. ובירושלים ח"ל לא נפל אף נזור ארצה בחמלה ה' עליהם ואחרי כן חזרו הפרושים אשר נאשרו לעה"ק ירושלים ונהיישבו שמה בחורבת רבי יהודה הא"ל וכו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות וספרי לימוד אין קץ וכל יום הם מתרבים והולכים ח"ל עד כי רבים המה היום ויתפרדו מאגבי חסידי וואלין לכולל צפ"ע ולזה נקראו פרושים:

גם צעה"ק טעריא ח"ו היו מועטים זעיר שם זעיר שם כידוע צעה בוא הה"ל הקדוש כקש"ת ר' מענדל'י ווישיפסקער ז"וק"ל בעמ"ת ס' פרי הארץ אשר תיבד שמה והה"ל הקדוש כקש"ת ר' אברהם קאליסקער ז"וק"ל. ובעת בוא הה"ל הק' הגאון כקש"ת ר' יעקב שמשון זעפטיפקיר לא מלא שמה רק מעט מאגבי רייסין ומעט מאגבי פולין והיו גדולים כלם קדושים וטהורים אגשי מעשה. והרב הגדוק הקדוש ר' ברוך מומב"ו ז"וק"ל כל המעות אשר קיבץ מנדניהו שלח לאגשי רייסין ולאגשי פולין לא שלח. מאומה באומרו כי אגשי רייסין מאירי לו את הגן עדן צעה קבלת שבת: ובבוא הה"ל משעפטיפקע ז"ל וראה את הלהן זו הדחק של אגשי פולין וכמעט שהם נפוחי כפן. אז מיד נשא נפשו בכפו והלך לו לכל הנודיות הקרובים והרחוקים לבל ולמארים וקיבץ הון רוב וגם למדינת הים לליטא ופולין והקיץ את לבב ההצ"י וקיבץ מהם נדבה לבדם וחזר ובה לטעריא ח"ו וחילק את כסף המקובץ לכל אגשי פולין והחיה את נפשם ומה נמח מחלוקת הגדולה אשר

שַׁעַר ב' יְשׁוּבַת הָאָרֶץ

מִיָּן מֵאֲשֵׁי פוֹלֵן לְהַסְפֵּל עִמָּהֶם עַד כִּי בַחֲמַלְתָּ ה' מֵאֲזוּ וְלִהְלֹאֵה בָּאִים לִירוּשָׁלַיִם מִכָּל הַמְּדִינֹת
הַקְּרוֹבִים וְהַרְחֻקִים כָּכָל יוֹם וְיוֹם אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְעַף . לְהַסְפֵּחַ בַּחֲמַלְתָּ ה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם :
וְהָאֲשֻׁבָנִים הָיוּ וְנִכְנְשִׁים חָ"י הַסְּפָרָדִים וְכָל הַמַּעֲוֹת שֶׁבָּאוּ מִחוּצָה לְאָרֶץ לְקַח הַסְּפָרָדִים וְחִזְקוּ מֵעַם
מִן הַמַּעַם לְהִשְׁכַּחֲמִים נִם אִם נִעְדַר א' מֵהַשְּׂכָמִים ח"ז בֵּא הַחֲצוּרָה קְדוּשָׁה מֵהֶם
וְקִבְרוּ אֵת הַמֵּת וְלָקְחוּ כָל מֵה שֶׁהָיָה לוֹ וְחָלְקוּ בֵּימֵהֶם וְלֹא הֵיחֹו לַעֲשׂוֹת חֲצוּרָה קְדוּשָׁה מֵהַשְּׂכָמִים
עַד שֶׁחֲרָבוּ הַשְּׂכָמִים ב"ה וַיַּחֲסְרוּ מֵהֶם בַּמְחֻלּוּקָה גְדוֹל . אֲוֹלֵם הַשְּׂכָמִים הָיוּ כָּלֵל א' וְהַפְּרוֹשִׁים
הָלְכוּ וְנִתְיַשְׁבוּ בַּשָּׂפַח מִהַדּוּחָק וַיִּשְׁבוּ שָׁמָּה בְּהַשְׁקֵץ וּבַעֲמָ וְקָנוּ לָשֵׁם בָּחִים וְחֲצוּרֹת אֶךְ בַּשָּׂנֵת תִּקְצֵ"ח
בַּחֲדָשׁ סוּיֵן יד ה' נִגְעָה בַּיְהוּדִים יוֹשְׁבֵי לַפֶּתַח ח"ז כִּי מָרְדוּ הַשְּׂלֻשִׁים בְּשַׂר אֲבֵרָהֶם פֶּאֶשָׁא הַמוֹשֵׁל עַל כָּל
אָרֶץ מִזְרֵים וְסִירִיָּא וְפָרְקוּ עוֹלוּ מֵעַל זְוֹאֲרָם . וַיְבֹאֲרוּ עַל הָעִיר חֲגוּרֵי חֲרָב לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וְלִאֲבֹד
אֵת כָּל הַיְהוּדִים וְשִׁלְלָם לְבוֹז וַיִּשְׁעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת בְּחִיָּהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּמְלְטוּ לְנַפְשָׁם וְרַבִּים
בָּרָחוּ לְכַפַּר עֵין זַיְתוֹן וַיַּחֲבֹאוּ שָׁמָּה בְּקִבְרוֹת הַקְּדוּשִׁים בְּהַמְעָרוֹת וַיִּנְעֻקוּ אֵל ה' וְהִזְכִּירָם בְּזוֹז כָּל
אֲשֶׁר מֵאֲזוּ בְּעִיר ג' יָמִים וּג' לַיְלֹת וַיִּרְיָקוּ אֵת כָּל הָעִיר וַיְבֹאֲרוּ בַּמִּקְדָּשׁ ה' בְּחֵי כְּנַסְיוֹחַ וּבְחֵי מִדְרָשׁוֹת
וַיִּסְמְאוּ אוֹחַס וְהַשְּׁלִיכוּ אֵת כָּל סִפְרֵי קִדְשׁ אֲרָצָה וְקִרְעוּ אוֹתָהּ וּסְגָרוּ כָּל הַדְּרָכִים אֲיֵן יוֹאֵא וּבֹא
לְהוֹדִיעַ הַדְּבָר לְשָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשִׁיָּבִים בְּעִיר חוֹף הִים וְנִשְׁאָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִירוֹם וּבְחֻסְרָם , כָּל כִּי
הָאֲיִיבִים רָדְדוּ אַחֲרֵיהֶם וְהַשְּׁפִיעוּ מַעֲלֵיהֶם אֶפְלוּ גְלִימָא דַּעַל כְּפִיָּהֶם וַיְכּוּם מֵהָ רַבָּה פֶּאֶע וְחֲצוּרָה
וּבַעֲמָ הָיָא הִיָּה הַה"ס הַקְּדוֹשׁ ר' אֲבֵרָהֶם דּוֹב אֲבֵד"ק נֹאוּלִירִיבִשׁ זֹק"ל אֲשֶׁר בֵּא לַעֲמָ וְקָנוּתוֹ לָשֵׁם
וַיַּעֲשֶׂהוּ לְרֹאשׁ וּמִנְהֵיג לְכָל עַדֵּת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּשַּׁח"ו וְהָיָה לוֹ בַּיְהוּמ"ד הַנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ עַד הַיּוֹם לָשֵׁם
תִּקְבְּצוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף כּוֹפְלִים אֲרָצָה עַל פִּיָּהֶם וּבְכִיָּה בְּכִי רַב וּמַד וְהַה"ס הַג"ל בְּיְהִיָּה וְחַמֵּי
נִם הוּא הִיָּה שֶׁס כִּי חַמִּיד הִיָּה אֲלָלוּ לְמַלְיָן וְלַמְחֻרְגָּמָן לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן עַרְבִי בַּעֲמָ הַזֹּרֵךְ לְדַבֵּר לְפָנָי
שֶׁר הָעִיר כִּי הִיָּה מִלִּידֵי עִיר הַקְּדוֹשׁ טַבְר' ח"ז וְהָיָה יוֹדַע לְדַבֵּר בַּל' עַרְבִי נַח וְנָקִי וּבִיקָשׁ הַה"ס
מִמֶּנּוּ לִיָּךְ אֵל שֶׁר הָעִיר אֲוִלֵי יִשָּׂא פָּנָיו לְהַצִּיל אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְכִיֵן אֵת הַמִּנְחָה לְרוֹד הַכֶּסֶף וְשֹׁאֵר
מִהַמֵּת רַבּוֹת וַיִּלָּךְ אֵל הַשָּׂר וַיְבֹא אֲלָיו הַבִּיָּה וַיִּזְכָּךְ אוֹחוֹ בְּרַכַּת טוֹב בְּלִשׁוֹן עַרְבִי וַיִּמְאַל חוֹן בְּעִיְמוֹ
וְקִיבַל מִמֶּנּוּ הַמִּנְחָה בְּסִבָּר פִּיָּם יִפּוֹת וַיִּבְטַח לוֹ שִׁשְׁמוֹר אֵת הָעִיר וְהַיְהוּדִים יִשְׁבוּ בַּעֲמָ זֵלִי פַחַד
הָאֲיִיב וַיִּלָּךְ מֵאֲחוֹ בַּשְּׁלוֹם וַיְבֹא אֵל הַה"ס וַיִּסְפַּר לוֹ אֵת כָּל דְּבָרֵי הַשָּׂר דְּבָרֵי שְׁלוֹם וַיִּשְׁמַח הַרַב מֵאֵד
וְנִם אֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֲחוֹ אֶךְ לְשׂוֹא הִיָּה הַשְּׁמַחָה כִּי בָּאוּ פֶּעַם אַחֲרָה עַל הָעִיר וַיְבֹאוּ כָּל אֲשֶׁר מֵאֲזוּ
וַיְכּוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר פָּגְעוּ מִכַּת פֶּאֶע וְחֲצוּרָה וְהַשְּׂקִיד לֹא יִכּוֹל לְשַׁמּוֹר מִיָּאֵה שְׁפָחוּ כִּי נִמְלַט לְנַפְשׁוֹ וְהָ
הֵמָּה הַשְּׂלֻשִׁים הַרְשָׁעִים בָּאוּ לְבֵית הַה"ס זֵלִי וְלָקְחוּהוּ וְאִשְׁרָוּהוּ בַּחֲבִלִים יָדָיו לְאֲחוּרָיו וְנִם רַבִּים
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָקְחוּ אֵת שְׂבִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹלִיכּוּם אֵל אֲרָמוֹן יוֹסֵף בֶּן גְּרִיֹן אֲשֶׁר שָׁם הַנִּקְרָא (שְׁלֹאֵם
שֶׁל יוֹסֵף בֶּן גְּרִיֹן) וַיְכִיְנוּ אֵת נַפְשׁוֹ לְמוֹת וְנִתְּנוּ חֲרָב תְּהָה עַל זְוֹאֲרָיו כִּי הִקְשׂוּ לְשֹׂאֵל מֵאֲתָם עוֹד
אֲלָף כִּיָּשִׁים מַעוֹת וְהָכִים הוּא חֲמֵשׁ מֵאוֹת גְּרוּשׁ שֶׁהֶם חֲמִשִּׁים רִיבִישׁ כֶּסֶף אֲשֶׁר לֹא הִיָּה בִּידֵם כָּלֵל
וְהַה"ס הַקְּדוֹשׁ זֵלִי שֹׂאֵל מִיָּם לְרַחוּן יָדָיו וְהַזְדִּיק עֲלָיו אֵת הַדִּין בְּדַבְרֵים הָאֵלֹו לְאֲמַר בְּנֵי הַיְחִיָּו וְהַקְרָא
בְּשֵׁם ה' וְהִזְכִּירָהוּ עַל מַשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר שִׁפְטֵי הַיּוֹם וְאֲחֵרֵי כֵן יִשְׁבוּ לְאִכּוֹל לֶחֶם חֲמִסִּים וּבַחֲמַלְתָּ ה' עַל
ב"ה בֵּא זָקֵן א' יִשְׁמַעֲלָ וַיִּנְעֻק לָהֶם בְּקוֹל גְּדוֹל עוֹד אֲחֵם יוֹשְׁבִים פֶּה הֵלֵל לְבֵרָהֶם פֶּאֶשָׁא בֵּא עַם
הֵיָּלֵו וְהוּא סְמוּךְ לְהָעִיר וְלֹא יִשְׁאִיר מִכֵּס שְׂרִיד וּפְלִיָּם כְּשִׁמְעֵם פַּחַד גְּדוֹל וְכָל עֲלֵיהֶם וְחֲרָדָה אֲלֵהִים
וַיִּשְׁעוּ אֵת כָּל הַשְּׁלָל וְכִלְיָהֶם וַיִּבְרָחוּ לְנַפְשָׁם לֹא נִשְׁאָר עַד א' וְהַיְהוּדִים בָּאוּ וְהִתִּירוּ אֵת הַבְּסוּרִים וְנִם
אֵת הַרַב וַיִּלְכוּ אֵל בִּיָּחַס וּנְעֹאֵו אֵת בִּיָּחַס רִיקָם הַנְּעוּזָה נְפּוֹזָה וְכִלְיָהֶם נִשְׁבְּרוֹת וְסִפְרֵיהֶם נִשְׁחָחוּ
אֲמַנִּם נַחְטוּ חוֹדוֹת לְאֵל זְוֹרָא הַהֲלוֹת אֲשֶׁר הֵצִיל אֵת נַפְשָׁם מִמוֹת וְנִם הִשְׁמַעְתִּילִים יוֹשְׁבֵי הָעִיר הָיוּ יד
א' עַם הַרְשָׁעִים וְעֲלָלוּ נִם הֵמָּה עִמָּהֶם יִתַּד וּבַחֲמַלְתָּ הַמְּרַחֵם לְאַחַר יָמִים אֲחֵדִים בֵּא שֶׁר אֲחַד עַם
אֲנָשִׁי חֵיל מוֹזִיִּיָּים וְעַשׂוּ נִקְמָה גְדוֹלָה בְּהִישְׁמַעְתִּילִים וְאֲמַר אֵל הַיְהוּדִים שִׁיעִשׂוּ רִבִּימָה מֵהַשְּׂפִיָּים אֲשֶׁר
עֲלָלוּ מֵאֲתָם וַיַּחֲזִיר לָהֶם דִּי מַחְסוּרָם מִחֻטּוֹ וְעַד שְׂרוּךְ נַעַל וְכֵה עָשׂוּ . בְּצִקָּר אֲזוּ רָאוּ הַחֲצוּרָה מִלְּאִים
בְּגָדִים וְכִלְיָ נְחוּשָׁה וְשֹׁאֵר כִּלְיָ בֵית הַרְבֵּה מֵאֵד הָשָׂר בְּלִילָה הַשְּׁלִיכוּ הִישְׁמַעְתִּילִים מִפָּנָי פַּחַד הַנְּעוּשֵׁל
וַיִּלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמְּרַבָּה וְהַמְּמַעִיט וְנִם אֲמַר לָהֶם בּוֹאוּ אֲלָי הֵנָּה נִמְאַל אֲהֵי בֵית מִלָּה
מִלְּבוּשִׁים וְכִלְיָ הַרְבֵּה כָּל א' יִבִּיר אֵת אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרַב אֲלָיו . וְנִטָּה בַּשָּׂפַח מוֹשֵׁל עַל הִישְׁמַעְתִּילִים

שער ד ישוב הארץ

עני ואביון ופרי הארץ לגאון ותפארתה ופרי' וחבואה' מרובה ועדיין היא זכה חלב ודבש ליושבים בה
 דמיתוך הורה ליוצא שמח בה בחיקה והחלב בשדיה למכאוביה וחמק אח גורי הכלבים כו'.
 כי טוב לי יום בחצרך ולנקר בתיכלך החרב ומקדשך השמש. לחזוק לרעה אבנך ולא
 עפרך לחוק. ועל חורבוחך לקום. כי עפרך בסי יף ופג. וכיחי עליך כמר נפש וכבכי אהעננ.
 זיהי כהרמו קולי ובקרעי בנדי ומעילי אז יעה לי כי ביום חשיעי לירח לולו שנה חמשה אלפים
 ועשרים ושבע בלחי בעיר החרבה והשוממה מצלי במה והיא יושבה וראשה חשו וקראתי אליה
 כראוי לין מדבר היחה ירושלים שממה ואלל העיר כנגד הפתח קרעתי עליה ובבואי כנגד הבית
 הגדול והקדוש קראו בנביה רבה ביה קדשע וחשאתנו וגו' הי' לחרבה. וקרעע קרעשה שנית
 בחלגי' ואליה וקראנו במקום מזמור קינה לאמר אלהים בלו גוים בנחלך עד סוף המזמור. ומארץ
 עוד דבדברים קשים. והנראה שדברים אלו הקדושים הארוכים כהג מיד בבאו לעה"ק ירושלים
 זאנרה המכר למעלה ששלח לבנו היה אחד יוה"כ כח"ל ואז ראה וידע ז"ל שהיו שני אחים והמין
 נאספו בביהו כ"ל ומאו נחיישבו אחב"י בעה"ק טובב"א :

וכתב מא"י בירושלים הקהל מכל מיני' יש ט"ו בע"ב אשכנזים וספרדים לרוב ומסהרעבי' הם
 מוריסקי' חושבי הארץ מקדם ומערבי' הם שבאו מזכרבריה בין כלם כמו ג' מאוח בע"ב
 מולדז אלמנוח שהם יוחר מת"ק. ובעוה"ר אינם מניחים שיהיה ליהודי המר שלו ושוברים בחים
 מגוים ויש כמה חזרים ליסודים ואז לכלם הגידו כמזה"ר יחזק שולל המוכחר בכחר הורה בכחר
 כהונה בכחר מלכות ועישר וכחר שם טוב מלדקוח שהוא עושה לעניים וללומדי הורה עולה על גביו
 ט"ב גם השב ראשי ישיב' לספרדים ודייניהם וראשי' ישיב' לאשכנזים לכלם בשם יקרא וה"ל מרבים
 העם להספה בנחלה ה' וב"ה כלן ממלא וכאן יהיה פעה"ק ירושלים כאלף ות"ק בע"ב מולדז
 אלמנוח כחמש מאוח ויוחר ושוברים ביהם כ"ל ע"כ וזה היה בזמנ שנה רס"ב.

ובבין היו ק"ק אשכנזים גם בשנה שט"ו שהיה אז הרב הקדוש השל"ה זנוק"ל כמו במביא בס' חרובות
 ירושלים שמשער והולך אח כל החללה אשר מלחחם בירושלים בשנת שפ"ה ושפ"ו וז"ל והרב
 מו"ה ישעיה הלוי ועמו ראשי הקה"ק אשכנזים יע"א שמו נפסם כנפסם ויברחו להם לצפח בחורף
 שפ"ו : וכן' אלה מסעי שנכתב אחר שנה חל"ד מביא בהקדמה וז"ל עשה בעוה"ר מרוב הק' אשכנזים
 אשר היה שם בירושלים ומתמה רוב החובות רוב בניו נדדו ממקומם לחו"ל ויש מהם שהלכו לק'
 חצרנו וק' גש' ויש מהם מתי מספר שגארו בירושלם אשר אין להם לא ביהב"ג ולא חזר קבוע
 בפ"ע כמו שהיה להם מהחלה רק מהשליים בביהב"ג של ספרדים ע"כ. וכן' שפת אמה שחיבר
 בשנה חס"ו מוזכר ג"כ שהיו אשכנזים בירושלים ח"ו וז"ל ושוב בא הרב רבי יהודה החסיד ז"ל משידליץ
 הסמוך לבראדני ונחיישבו ק"ק אשכנזים והיה להם חזר בפ"ע עד היום נקרא חורבה ר' יהודה
 החסיד ז"ל והחזר והבנים חרבים ביד זרים ירחם ה' וקנן עמו ירים כי מתמה רוב החובות נשח
 רגלי אשכנזים מירושלים ח"ו והלכו להם לנפת"ו. וב"ה כי משנת תקע"ו נחיישבו הל"ז פעה"ק
 ירושלים ח"ו קהל אשכנזים ועשה יהיה כרצעים בע"ב והשיגו פורמאן (הוא רשות) מהשולטאון
 חונר יר"ה מקושפאנטינא שלא יהבועו הגוים מהם חובות הישנים ושוברים ביהם מהגוים ויש
 לאשכנזים ביה"כ בין ביה"כ של הספרדים ועוד ביה מדרש וארון קבוע וס"ה וזה היה ביה מדרש
 של הרב הגדול ח"ק המפורסם כמזה"ר חיים בן עטר זנוק"ל בעמ"ס ס' פרי הואר וזה"ה על
 החורה כמ"ם הרב' ז"ל בעמנו בהקדמת ס' פרי תואר שהיה לו בירושלים ח"ו מדרש כנסה ישראל
 וסמוך לבהמ"ד ה"ל יש ביה סבילה מקום עברה לישראל ואשכנזים הקימו שם דגל החורה ב"ה
 ויש בחזר העוך למדרש ה"ל הילן הנה ופירוחיו אינם ראויים לחול ואומרים שהרב ח"ק ה"ל
 גזר אומר שכן יהיה מפני שהיו מזבלים לו הלימוד בלקיטת התאנים עכ"ל :

ואחר כמה שנים התחילו לבוא האשכנזים מליטא ורייסין גם הם היו מועשים ולקחו חורבנה ר'
 יהודה החסיד ז"ל ובנו שם בתיים ובהי מדרשות. והיה בהם רב א' גדול נקרא בשם מגיד
 אשר נסע לחו"ל לכל הלודיות והסך נדבה העם להחיות נפש. ואח"כ בא ה"ה רבי אהרן משה
 מגזע ז"י מבראד זנוק"ל. וקנה חורבה אחת מחורבות ירושלים ובה ביה מדרש גדול ולא היה לו

שער ד ישוב הארץ

מד

(ה'ל'א) לשון גם' כגילה אנא שלח ל' הוליא כר (מ'ר) אתה (אנתו) לשון
 אנת אני (אנא) בני אדם (בני אדם) יהודי (יהוד) אובל (אבל) לא (לא) הן
 (א'י) הפלה (ע'לי) כים (כ'ים) יום (נחר) לשון גם' צפרא נחר לילה (ג'יל) לך
 ממני (אנניד מני) לשון זיל כנאי או (רוח מני) לשון ברח ממני בוא הנה
 (מניל ה'יון) לשון טייל הנה מה שמך (ש'א אש'מך) לשון מה שמך ימין (ימין)
 ש'מאל (אש'מאל) פשוט מלבושך (אש'לח אש'מך) לשון תרגום על פסוק
 פשט את בגדיו ושלח ית לבושי' אילבשב כמו לבושך רק הב' רגושה
 גם הב' והנקודות נשתנו סנדלר (אש'פפי) ל' הגמ' חרתא דאיטכפי חרש עצים (ג'ר)
 בשבר הג' לשון גם' נגרא כות' (ק'ות) אלמנה (א'רמלא) לשון גם' ארמלתא
 שבת (ש'בת) חבל (ח'בל) שוק (ש'וק) טוב (ט'וב) שמעני (אש'מע מיני) וכן כל
 הלשון של ערבי רובו לשון ארמיה :

המשקולות

המה . דרה"ס אה"ע ח'יק"ע ראמ"ל קאטמ"ר . דרה"ס מזיאו מרן ז"י
 ביו"ד חלה סימן שכ"ד סעיף א' לענין שיעור חלה וז"ל ומסקל חמשת רבעים
 קמה הוא תק"כ דרה"ס מקמה חמ"ס שבמנרים ע"כ והדרה"ס הוא קווינט הלויט הוא ד' דרה"ס
 אה"ע הוא משקל חמשה וששים דרה"ס ח'יקע הוא ששה אה"ס ראמ"ל הוא ז' ח'יקע"ס.
 קאטמ"ר הוא מאה ראמ"ל :

וגם מדות הלח נקראים על שם המשקולות האלו המבוארי' וכן מזיאו מרן הכ"י ז"ל לענין הכתובה
 שהוא ל"ו דרה"ס וה"י כסף מזוקק :

תחלת התייבשות היהודים ה'י' מזמן הרמב"ן כי בימיו לא היה בירושלים מהיהודים כ"ה שני אחים
 זבע"י שקמו הצביעה מהמובל כמ"ס בלגרת הק' שפלת לכו הרב מה"ר נחמן ז"ל הנדפס
 בסוף ס' שער הגמול להרמב"ן ז"ל . יברך ה' בני נחמן ורחא צטוב ירושלים ורחא זביס לבניך
 וכשלתו של ה"א יהי שלחקך . בירושלים עה"ק אני כוחז ספרי זה כי שנה והודאה לגור ישעי זכיתי
 ובחתי לשלום ביום ט' יורח אלול (חמשה אלפים כ"ו ל'עירה) ועמדתו בה בשלום עד ממחרת
 ויה"כ אשר ימי מועדות ללכת לחברון העיר קצרות אבותיו להשתטח כנגדם ולהגזיב לי שם קבר
 זע"ה . ומה אניד לכם זענין הארץ כי רצה העוזה וגדול השממון וכללו של דבר כל המקודש
 מחזירו חרב יוחר מחזירו ירושלים יוחר חרבה ען הכל וארץ יהודה יוחר מן הגליל ועם כל חורבני'
 היא טוב' מאד ויושביה קרוב לחלפים וגזרים בתוכם כשלב מאות פלטים מתרב השולטן ואין ישראל
 בחובה כי מעה בלו התחרים זרתו משם ומהם שחרגו בקרב' רק שני אחים זבע"י קונים זביעה
 מן המובל וחליהם יאספו עד מנין מתפללים זביעה בשבועה . והנה זרעו אהם ומלאו בית חרב
 בעמוד ט"ש וכיפה פה ולקחנו אותו לזיבה"ל כי העיר הפקר וכל הרועה לזכות בחרבות זוכה והתגדשו
 לחיקון הבית וכבר התחילו לבנות ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי חזרות אשר היו בירושלים
 והזכירום משם זבוא התחרים : והנה הניצו זיבה"ל ושם יתפללו כי רבים זביס לירושלים חזיר
 אשים וגנים מדמשק וזבה וכל גלילות הארץ לראות זבה"ק ולזכות עליו ומי שזכי לראות ירושלים
 בחורבנה הוא יזכי לראות זביעה והקונה זבוא חליה כבוד השזביעה . ואהה בני ואחין זביס חניך
 כולכם זכו זבוא ירושלים וזבה"ה ליון אביכם הדואג ושוכח . ראה ושמה . מה חן נחמן ז"ל :

וברחומש עם פ"י הרמב"ן ז"ל נדפס בסופו דברי הרמב"ן ז"ל המתחיל עומדות היו רגלינו בשערך
 ירושלים בית אלהינו ושער השמים כו' והוא זכריונו כולו ממחקים וכלו מחמדים שפתי זדיק
 ידעון רעון להרעות שפתי עיר קדשיו ח"ו ומהאונן על חורבןן וגם מקובן זבה"ל :

היום הזה ראיתי כך קדושה תזות קשה מלאחי כך איש יהודי נשם ונעשה והוא זבע זבו ישבע
 ואליו יאספו זכיתו בין גדולים וקטנים אם ישלמו מנין עדה שאין לה מנין לא מקנה וקנין עם
 ע"י

שְׁעַר ד' יְשׁוּבֵי הָאָרֶץ

ירושלים . ארם צובה . דמשק . טראבלום . עכו .

בְּכָל אַחַת יוֹסֵף פֶּאֶסָה גְדוֹל הַמִּשְׁלַל כָּלל הַסְּבִיבוֹת עִם אֲנָשֵׁי חֵיל לְפִי עֵרָךְ וּבְכָל אַחַת יֵשׁ בֵּית
הַסְּבִיבוֹת גְּדוֹל וּמְקוֹס מוֹסֵפֵם לְשִׁפּוֹת בֵּין אִישׁ לְאֲחָיו בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין :
תוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הֵמָּה יְהוּדִים . יִשְׁמְעֵאֵלִים . עַרְבֵי . כְּנַעֲנִים . נִזְרִים . הַלֶּשֶׁן הַמְדוּבָר כֵּה .
מִסְטָמְבוֹל עַד בֵּירוֹת נִקְרָא (סִירְקִיָּה) וּמְדַבְרִים בְּלֶשׁוֹן יִשְׁמְעֵאל מִבֵּירוֹת וְלֶשֶׁן
כָּל אֶה"ק עַד כְּנָל וְעַד כְּנָל נִקְרָא (עַרְבִיסְהָאן) מְדַבְרִים בְּלֶשׁוֹן עַרְבֵי הַלֶּשֶׁן כִּזֶּה רֹוֹנוֹ כְּכוֹלוֹ הוּא
לְבוֹן אֶרְמִיָּה . אֲךְ הִרְבֵּה אֲשֶׁר נִשְׁהַבֵּשׁ מְדוּר לְדוּר :

גַּם הַקְּדֻמוֹנִים כְּמוֹ הַרְמֵז"ס ז"ל וְרִבְנוֹ בְּחַי ז"ל דִּבְרוּ בְּלֶשׁוֹן עַרְבֵי וְחִבְדוּ סְפָרְדִים בְּלֶשׁוֹן עַרְבֵי כִי
הוּא לֶשׁוֹן לִימוּדִים נָח וְנָקִי וְעַמּוּק עַמּוּק . וְאֵינָא קָנָה לְשׁוֹנָה לְפָנֵי עֵין הַקְּדוּרָה לְשִׁבּוֹעַ חֲדוּחַ נִפְסוּ
כִּזֶּה . הַמִּנֵּן כּוֹלוֹ אֶרְמִיָּה רַק הֵם מְהַלְפִין הַשִּׁי"ץ שְׂמַאל לִימִין וְיִמִין לְשְׂמַאל וְח' דְּגוּסָה וְאֶפְסָחָה נִמְשַׁל פִּי :

וְאַחַד . תְּנִין . תְּלָתָא . אַרְבַּע . חֲמִשָּׁא . שִׁיתָא . שִׁבְעָא .

תְּמַנְיָא . תְּשַׁע . עֶשְׂרָא . חֲדָעֵשׁ . וְתִנְעֵשׁ . תְּלָתְעֵשׁ .

אַרְבַּעַתְעֵשׁ . חֲמִשְׁתְּעֵשׁ . שִׁיתְעֵשׁ . שִׁבְעַתְעֵשׁ . תְּמַנְתְּעֵשׁ .

תְּשַׁעַתְעֵשׁ . עֶשְׂרִין . אַחַד . וְעֶשְׂרִין . תְּנִין . וְעֶשְׂרִין כּו' . תְּלָתִין .

אַרְבָּעִין . חֲמִשִּׁין . שִׁיתִין . שִׁבְעִין . תְּמַנִּין . תְּשַׁעִין . מֵיָאָה .

1000
אַלְף :

לַחֵם (חֲבִיין) לְשׁוֹן גַּמ' חֲבוּצֵי קְדִירָה . בֶּשֶׂר (לָחֵם) בְּצַפְנִיָּה לְחוֹכֵם כְּנַלְלִים .
פֶּרְשִׁי ז"ל בֶּשֶׂרִים שֶׁכֵּן בְּעַרְבֵי קוּרִין בֶּשֶׂר אֵל לַחֵם . חֲטִים (קִמַּח)
שְׁעוּשִׁין מִכְּנוֹ קִמַּח . קִמַּח (מִחִין) לְשׁוֹן טַחִין . בְּצִדִים (בְּצֵל) שׁוּמִים (תּוֹם)
לְשׁוֹן תּוֹמִים צִנּוֹן (פּוּגֵל) וּמִבְטִים הַג' כְּמוֹ זִיין (פּוּזֵל) לְשׁוֹן הַגַּמ' (חֲנִיגָה) עֵקֶר פּוּגֵלֵא
מִמִּישְׂרָא כּו' לִפְתַּת בְּאִשְׁכְּנוֹ (רֹוּבִין) וּבְעַרְבֵי (לִפְתָּה) מִים (כּוּיָה) לְשׁוֹן גַּמ'
וְתַרְגּוֹם יוֹנָתָן-מִיָּה מִלַּח (מִלָּח) פִּלְפָּלִים (פִּלְפֹּל) הַפְּאִיין רִפּוּין שְׁמִין (וּוּת) וְזִיתִים
(וּוּגוֹן) חֵלֶב (תְּלִיב) רִבֵּשׁ (דִּיבֵּשׁ) חוּמֵץ (חֵיל) לְשׁוֹן חֵלֵא שְׁעוּרִים (שְׁעִיר) רֵאשׁ
(רֵאשׁ) יָד (יָד) רֵגֵל (רֵזֵל) בְּשִׁבְרֵ הַג' אִישׁ (גַּר) תְּנֹור (תְּנֹור) דָּם (דָּם) בֵּית (בֵּית)
דֶּלֶת (בְּאֵב) לְשׁוֹן בְּבֵא . כֶּסֶף (כְּוֶרֶם) לְשׁוֹן בּוֹרֶסִי בְּרִנְיָאֵל סִבִּין (סִבִּין) שְׁלוֹם
עֲלֵיכֶם (שְׁלָם עֲלֵיכֶם) כִּיצַד שְׁלוֹמֵךְ (כְּוֶרֶם תְּלִיב) לְשׁוֹן כִּיצַד חֵילֵךְ לְשׁוֹן
גַּמ' חֵילֵךְ לְאוּרִיתָא אַב (אַבָּא) אִם (אִם) אַחִי (אַחָאִי) בְּנִי (בְּנִי) בְּתִי (בְּתִי)
קְרוּבֵי (קְרִבִּי) שׁוֹר (תְּוֶר) חֲמוּר (חֲמִיר) חֲזִיר (חֲזִיר) כֶּלֶב (כְּלָב) כֶּתוּק
חֹרֵיא

ודברתי עמו איזה דברי תורה ואתר שעה הלכתי ואמרתיו לו חזכו לשנים רבות והשיב לי וכן למר
 וביום וא"ץ קימתי מאכל ופירות ויין ותזרתי על הספינה וביום השבת הלכה משם וז"ה כי באתי
 יום שני לסטאמבול ובנשאי עיני ראיתי את העיר המפורשתה חבל מזורה מלאות בתים אין מספר
 לרצבותה ארמנות הדר ויערות תן מגדלים נאים ונצובים פרדסי נועם ותומות מצדדים עד הלא
 כל עין לראותה וקסת' הסופר לתאר את גודל פלא המראה הנחמדת והיא מחלקת לעיירות רבות אין
 מספר וכלם בשם מיוחד יקראו סטאמבול עולה על כלם היא עיר המלוכה גאלטי . גאלאט . באלאט .
 האוקאי . פערי פאשא . ארטאקי . קוסקוטשוק . ועוד רבים כאלה הלא כל עט לתת להם
 מספר . בין כלם נמצא שמונים אלף שווקי' . וכלם מלאים אנשים מכל פינות התבל . וכל מיני
 סחורות ורוכלת העמים אין לשער . וכל העיירות בעיות על שפת הים . הוא (הקאנאל) הגדול המחבר
 את ים הלבן והשחור אשר משקי' זה את זה כאתי' הובנים אשר כרה אלקסנדר מקדון ושם נחלקו
 שני חלקי התבל אשר מעבר לשפתם מזה ומזה אייראפא ואויא . ועל גדותיו עימות העיירות
 מזה ומזה והוא עובר ציניהם . וכשרולה לילך מאד זה ללד זה הולכים בספינות . בהקניאל הוא עומדות
 ספינות קטנות כחיים לבני' במעוף נמהר תעופיל' ואניות גדולות נוראות ונחמדות המראה כארבעת
 אלפים תבננל' את האניה אשר הייתי צב וספיעת קטנות אין מספר כחול הים ממש אלו הולכים
 ואלו צאים וקולי קולות ישמע אשה תלילה האזנים מהמלחים המרגינים בעת מושכם במשאות אל
 הספינות גם בעת פורקם . מי יוכל לשער גודל נהמות ושאוץ המקום הוא הוא הגמל הגדול מכל
 יושבי תבל . כפי עדות ספרי הנוכח ישלה מספר עדה היהודים הכפרדים הכרי' למשמעת השולטן
 בסטאמבול לערך שמונה עשר אלף וארבע מאות נפשות ועוד הסורים למשמעת ממשלות נכריות לא
 נחשבו שם והמה יושבים נפולות בכל העיר לרצבות אשר באו לשם מכל פינות תבל ויבחרו שם וכל
 מיני בעלי אומות שם כהי כנסיות אין מספר אשר בכל עיר ועיר:

בעיר ארטאקי מקום מנוחת הקדוש הגאון רבינו גפתי' הבהן ז"ל רב ואב"ד דק"ק פראנקפורט
 אשר מה שם בלכתו לירושלים הוא צנה בית מדרש שם וקדשהו לעדת אשכנזי' וזה להניח את
 האשכנזי' להתפלל שם והם יבואו אשכנזי' ילכו הספרדים משם וזה שיקבלו בקרבן :
 בעיר באלאט נקבר רבינו אליהו מוצחי אשר מלא תן בעיני השולטאן סולימאן ונשאהו והשיבהו על
 כס המשפט על היהודים ועל הישמעאלים :

ועזבתי את האניה ובאתי לגאלאטא ועשייה שם ג' ימים ולקחתי משם מחזר בית המלך (פאם) ומשם
 הלכתי על אניות קיטור לגאלאץ ער אשר עברנו את (הקאנאל) לעלות על ים השחור ומשך
 כארבע שעות וכל ההמשך הזה ראיתי משני גדותיו צינים ומגדלים נאים ותומות מצדדים עליהם
 (קאנאלין) כביד ואנשי חיל כל יתחו אניות מלחמה לבוא לסטאמבול . חסדי ה' אזכיר חבלות ה' בעת
 בואי עם הספינה הקטנה (תקאייק) סמוך לארץ הקיטור העומדת רחוק משפת הים הרבה לעלות
 לחוכה אחתו בידי בדופן האניה והלכתי בכך רגלי א' על גרם המעלות החלויים על ארץ הקיטור
 אשר עליהם עולים על האניה וכך רגלי א' עידנו עומד בספינה הקטנה בין כך נחקו גלי הים את
 הספינה הקטנה מהאניה והלאה וכמעט רגע הייתי נופל בלב ים והיה כפשע בניי וצין המות אך
 בתמלת ה' חונן דעת נפל עוד בדעתי להפיל את עצמי מאחורי אל תוך הספינה הקטנה וז"ה כי
 היליני משתף מים רבים אדירים כן יעשה עמי נסים למצוה אמן :

השולטאן שמו היום (עבדאל עזיז) מלך אדיר הולך היום ככל ימיו מלכי (אייראפא) בכל
 דרכיו הן בבגדי אגשי חיל (רק על ראשו ילבש מלפנת אדום עד של אמר ועליהם
 הלוי קוטום של משי שחור) והן בדרכי התכסיים מלחמה ויש לו הרבה מיני חיל גם רוכבי סופים
 שלופי חרב לוקח מסים וארעניות . מעט נכרי אינו לוקח לאגשי חיל כלל הפאשלו אשר במצרים הוא
 למס עובד להשולטאן והחתי פחות על כל פלך :

לבנים היהודים והנוצרים כאין נחשבו היו בעיני הישמעאלים ותייהם אינם חיים אולם עתה תודה
 לאל אשר נתן היהודים מאויביהם כי השולטאן החזיק שבת המושל על המדינה ופחדו טפל
 על כל הארץ . הארץ מחלקת לחמשה פלכי' הנקראים פאשליקיים הלא המה :

שער ג טבעי הארץ

גם יש מין א' הנקרא בלשון גמרא גדל (עירובין ד'ו) פניו העשוי גדול פי' רש"י ז"ל הוא מרבה רגלים והוא מין שדן ארכו כרבע אמה ורחב כאלבע ועורו כקשקשת השריון ומשני לדדיו יש לו רגלים קטנים לכל הרבו וע"ש זה נקרא מרבה רגלים הטבע של השדן הזה כשאלדם ישן שינח הרדמה הוא בא בלט ורוחה על צפרו וחופר מעט מעט ברגליו הדקים בבשר האדם צלי הרגש וכשהאדם מרגיש בדבר אחר טעה ושה' וזורקו מבשרו נשאר הרגלים בבשר אז מוכרחי לחתוך כל אורך מושבו של השדן. ואם לא האיש מכוכן מאד שלא יאחזו בבשרו אש הצערה מהארס של הרגלים. חזירים הין בכל הארץ ומעודי לא ראהי חזיר עד שבאתי לחו"ל כמעט פחדם נפל עלי מאד ברואהי הוחם והישמעאל כשיראהי חזיר מיד יתרחבו כי עמא אללם החזיר מאד מאד ואם אחד יאמר לישמעאל חזיר בלגום הוא (חמיר) יתרחבו ממם. גמלים נמאס הרבה מאד בלגום (זימל) כמו נמל כי הם מחזיים הגימל כמו דזי ועליהם מוליכים כל מיני פחירות ממרחקים. הגמל כשטחה מלא בפט מים די לו על שמונה ימים ולכן ילכו עמו במדבריות במקום שאין מים מזויס כ"כ משאו הוא לערך מאה ראטיל אלליו היא שני מאות (איקעס) הוא שש מאות (פוגט) ווינער וזרכו לילך לאס אל עשה פסיעות נסוה לפי גדלו. פרידות הנקרא (מויל חייון) שש הרבה היא בהמה הזקה ג"כ וחשמש לשני דברים לרכיבה ולמשאוי בלשון ערבי נקראת (באלחל) והיא עולדה מחמור וכוס ואין לתי וולדות לעולם. חמורי' שש הרבה לרכיבה ולמשא כי בא"י לא יש שום עגלה או קרון רק צרכיבה אחד אלשיב וא' נשים כמו מלפנים. סוכים יש הרבה רק לרכיב' בלנד והסוכים הם פונים מאד רעים על ההרים ועל הגבעות כונו לפני שמים :

נשלם שער טבעי הארץ. ובעור הנורון כפ"ר ע"פ הארץ. אתחיל בשער ישוב הארץ :

שער ד ישוב הארץ

המושל על הארץ הוא מלכות ישמעאל הנקרא שולטאן. קיסר הגדול של ישמעאלים עיר המלוכה היא עיר הגדולה קונסטאנטינאפל הנקרא (סטאמבול) וההרגוס יונח בן עוזיאל על הסורה מציא קונסטאנטינא קרהא חייבתא (בלק כ"ד). בנבטי מא"י באתי לביירוט המכרה שם עליתי על אינה הקיפור אשר שכרתי לנכוע לכתאמבול צעד שני מאות וחמשים גרוש היא חמשה ועשרים רייגש כ' עכסרייך ועליתי על הכפינה יום א' ר"ח סיון והלכתי על ים הלבן וכיום חמישי עמדה הכפינה על שפח היס אז האירדו אח יחד השקיע' הקשור בשלח של ברזל גדול מאד הנקרא (אנקער) לבל תחזו הכפינה הנה והנה וכנשאי עיני ראיחתי והנה עיר גדולה מאד על חוף הים צמעלות ההר הוא עיר (אזמיר) עיר יפה מאד ומהוללה ושאלתי אח רב החובל כמה חשהה הכפינה פה השיב לי במענ' רק עד יום השבח אז שכרתי אינה קטנה הנקרא (קאויק) הבאים לשם לאלפים בעח בוא חייח הקיפור לפרוק בחורות ואנשים אל העיר קאויק ומהעיר אל הכפינה הבאים לשם לאלפים כי שם נמל גדול (פורט) אשר לשם יבאו כל מיני פחורות ואשר יוניחו ובאתי לחוף העיר וראיהי כי היא מלאה רחובות ושוקי' גדולות וקטנות ותנוח פחוחים לאלפים מוכרי כל מיני פחורות ופירות ולהם ומון כלום חסר יהודים בה כחמש עשרה אלף כלם ספרדים ושאלתי על מיני הרב הגאון ר' חיים פילאגא מורה דק דשם. ועבר עברי הוליכתי לביחו ציהא דרבנן בצואי לביחו ראיחתי יושב על מטה שפלה הקומה כרוע ברכים כדרכם הרב חמונה הרב נצדה וגשולת פנים זקן הארוך הלבן כסוף מיוקק יורד על מדיו ונקום מושבו פרוסה ציריעות אמר נאוח ושיחחתי לפניו וחמרהי לו בלה"ק שלום עליכם רבי ומורי מועדים לשמחה כי הי' יום צ של שבועות והשיב לי עליכם שלום מאין ולאין השבחי מאה"ק ואני מוכרת לאלה מקודם לחו"ל וסיפתי לו כל עיני. עהה באתי והכפינה עומדת בכאן עד יום השבח ע"כ באתי לקבל פני הרב כי חייב אדם להקביל פני רבו ברנל מיד אזה לנו והעמיד לי כסא ונתן לפני מטעמי' ויין וסירות ודברתי

בבל ה'י בארד אחר הגשמים עולים מן הארץ וצ'ים ופרכים מין ממין סוגה המפיקים ריח טוב מאד ונחמדים למראה ובצפת'ו אחר הגשמים גם על הגנות צומחים עשבים הרבה וצ'ים ופרכי' נחמדים לעין רוזה גם עשב (רומייליק) הטוב ובעה"ב לוקטים אותם מהגנות הרבה נאד גם בכל מקום גדלים עשבים המועילים לדפואות . גם עשב הנקרא (מעריב טייח) והוא טוב מאד לבטלו ולשתחו מי שיש לו חולי שועל גם עשב אוזב גדל בכל הדרכים אשר יש בו ריח טוב גם דודאים נמצאים גם אשר יש לו זרחה אדם והוא שורש גדול בעומק הארץ ועל הארץ גדל כמו צ' פחוסים המפיקים ריח טוב ע' ברמז'ן על הצורה על פסוק וימלא דודאים בשדה :

חיות הגדה המה שועלים זאבים חרנבים גם לשעמים ימלא חיה הנקראת (מארדער) כלבים החולים גם אין מספר כי גם אינם הורגים את הכלבים כלל כי השמעאלים אינם מניחים באומנם כי עזירה הוא וכשישמעאל הולך בשוק ורוזה הצורה כלבים קונה פת מן השוק חורק לפניהם והכלבים גם אינם נושכים כלל חף אם דרכו עליהם נחשים גם הרבה אבל לא יאדע ח'י שום הקלה וכרוב צמים יש נחשים הדורים גם כגן בית וקבלה צידם שאל אחד הורג הנחש שבצידו אבד מזלו גם צבית חמי יש נחש גדול דר בלמעז הזוחל ולפעמים הולך מן הצור לבית וכמה פעמים אשר רחיתי אותו ולא עשיתי לו מאומה רק הצורתי אותם לכל ייחשו מעולה שום מאכל או משקה : שבעו של הנחש כשהורגין אותו הוא חי חף כשהורגין אותו לתצוקות כל החיכה וחיכה חי עד הערב שמש בשקיעה החמה נשארו כאבן דומם השמעאלים הם יודעים ללחש את הנחש וללקחו צידם חף שיחה גדול כקורח בית הצד ובששח הם צאים אל היהודים ושק מלא נחשים על כפיס ומערים אותם מן השק על הארץ גדולים מאד וקטנים ומשחקים עמהם ובעבור זה לוקחים חתיכות מנות :

בטבריא נמצאים עקצבים מרוב החום וכמה פעמים אשר נשכו כמה בני אדם ורפואתם היא שלוקחין עקרב ח' ומטננים אותו בשמן ז'ה ומיחים על מקום הנשך ומתפרה . העקרב הוא סומא ולו עושך כפיו רק הולך ומכשכש בלעזו אם צא ח' בעת ההיא הוא עוקלו בלעזו בלא מחזקין : הברדלים המכרת במשנה ובגמרא (צ"ק סנהדרין) והרמב"ם פי' (בלשון ערב אלנבע) גם צומא והיום קורין לה הערביי' (אלדבע) והיא היא כי הד' בערביי מחלשח צ' גדולה ותמונתה כחמור ועל גבה מראשה ועד זנבה יש לה שערות עומדות ארכם כחצי אמה והם קשים מאד כשערות חזיר והערביי' הורגים אותם ומביאים העורות למכור והיו רחיתי את העור שלה והרב המופלג הבקי בו' כש"ה מו"ה זוטא נ"י משפטישקע הראה לי בס' פרי מגדים בהלכות טריפות סימן כ"ז ס"ק ט"ז אשר מביא בשם שו"ח צ"ח בכלוב מלא עופות וגשמע קול נעקה בלילה ואומרים שהיה ע"י ברדל"ם שקורין טחור' והגלה דטחור' יש לו דרים' כמו חולדה וכו' ע"ש משמע משם דברדלים הוא טחור אמנם כן הראה לי רס"י צבא מציעא דף כ"ד ע"א ד"ה ברדלים וז"ל צבע וי"א פטיח"ש ודרך להרוג אותם והרנגולים עכ"ל ולשלא בעיני הלא לש' הרמב"ם שקורין לו בערבי (אלנבע) והיא נודעת אלליו וקורין לו בערבי (אלדבע) כזו' והיא גדולה כחמור והטחור' נודעת אלליו שהיא קטנה מאד ח"כ נראה שברדלים איננה טחור' אמנם ע' בחו"ם בכורות (ת' א) ד"ה ברדלים וכו' וחוס' סנהדרין (ט"ז ע"ב) ד"ה והברדלם המלא מבואר ששני מיני ברדלם הן . הטבע של חי' הברדלם הלזו כך הוא כשתראה אדם אינה הורגתו רק עומדת לפניו על צ' רגלים ובסני ידי' היא מכה על צ'נה וששמע קול גדול כמו חוף ממם ותכשכש בנצבה ורוקדה לשני ותעשה כל מיני שחוק עד שהאדם מוכרח למלאות פיו שחוק מיד וטלה ממנו כל הדעת והשכל ותעשה ממם כבהמה והולך אחריה כעגל אחר הפרה עד שחביתו אל מקומה ואם פועלת את מוחו ואלולתו והשאר חנית אך אם האחרים רואים אותו רודף אחריה ומקויו' ממנו דם מיד חוזר לאיתנו הרשון כשאר אדם צדעת טלם והיא צורחת ממנו גם ברחותה אש צורחת מיד . פעם ח' הלך בחור אחד מנפח'ו לטבריא ונאדו ואחר ימים שלחו אנשים לחפש אחריו ומלאוהו באחת המערות אשר בהרים בלא מוח ולקחוהו לטבריא וקברוהו שמה והיה אבל גדול ליהודים ע"ז :

שער ג טבעי הארץ

ושמעתי ממגידו אמת ויניב מה שאירע בעה"ק עברית ח"ו בימי הה"ל הקדום בולגיא קדישא ר' אברהם מקאליסקא ז"ל פ"ק פ"ט אמת היה עזרת נשמים וקראו לו ופ"ק חמורה ובקצות לפני הדון עולמות ולא נענו מן השמים והשער נחייק חמש ידות ולחס אין בכל הארץ נכנסו חסובי העיר לפני הה"ל הק' המ' ובקשו מוכ"ק להעשיר בעדם רנה זו הפלה על המטר שלא ימוחו ברעב ח"ו. מיד לקח אהו עמו אלופי העדה עשרה יראי ה' וזה לשכור להם חמורים לעלות על הר ציון ההגה ר' עקיבא זיע"ה וגם יקחו עמהם. בגדי הגשם הנארגים מגיה של עוים הקרא בלשון ערבי (עשאי) להשפץ בהם מפני הגשם והיה לפלא גדול בעיניהם ויחמיהו איש לרעהו כי חוס השמש קדרה על ראשיהם מאד חולם היו כמחזישים לדעת המה הולכים בדרך פגע בהם ישמעאל ח' רובע על סוכו וכשראה אותה עמד על עמדו ובאל אותה להמר אחי אנה חלכו ומה בגדי הגשם אשר בידכם הציבו אותו דבר לאמר האם לא שמעתה אם לא ידעתה כי עץ ארה הוא לנו משניהם הגשם אשר על כן אני הולכים להשפץ על קבר הדיק ר"ע ובשמעו אח דבריהם אלו החמלא כעם וחימה וחרק שיניו אליהם וקילכל בחירוף וגיודף ורקק בפניהם בחמרו היכול להיות כדבר הגדול היה אשר עזם השמים לעובר ימהפך לקדרות גם אחס בפוחים כל כך עד שגם בגדי הגשם לקחתם עמכם למה השני בדברי שקר והלך לו לדרכו. וערס הניעו אל שער השיר נפל מן השום וכמעט נשברו כל עמלמליו ובשפך דמו כמים נגרים ולא יכול עוד ל'עמיד על רגליו עד שבאו השמים ולקחיהו לביחו פגע וחבורה אין בו מחס אז אמר הישמעאל ענה ידעתי כי גדול ה' אלהי ישראל ולא עבד דינא בלא דינא ויהי כאשר באו אל ציון ההגה ר"ע נהפץ הה"ל המ' על קבלו והם עמדו ובכו כבי רב ויקם על רגליו ויאמר להם נקומה ונלכה באור ה' כי שמע לקולו. הם לא באו לאחזע הדרך נחקרו השמים בעבים וקולוח וברקים חזק מאד ונחששו בעטיפה הישמעאלים המ' כי הגשם הלך ונדל מאד והמים היו על פני כל הארץ. כשמיע הישמעאל המ' המעשה הגדול והנורא אז כרע והשחחיה ואמר ברוך ה' אשר שומע לקול עמו ישראל ברחמים ושלח אליו לשייחו במחנות רבות וטובות ועוד מעשים רבים ניסים ונפלאות כאלה אשר ה' עושה בכל עז באה"ק ח"ו כן יעשה עמונו אוח לעובה חמן :

עת הזרע היא בר"ח מרחשוון אחר רביעה ראשונה הגשם הזה נקרא יורה בחוה"ק וימך משני עד ארבעה שבועות אז יש רוחות קרים וכלל פ"ט כאשר ילכה הגשם עין הארץ חסוב עת קיץ לאיתקה כי הקור אינו חזק שם גם שלג גם כפיך לא ירד כ"א לעמים רחוקות חולם לה ישכב על הארץ רק יום או יומים למרבה ואחר ימם ואינו. וסיפר לי חמי ז"ל אשר בשנת חק"ו ירד שלג רב מאד ג' וד' ימים רגופים יום וליילה לא ישבות והחיל מיום ד' עד אשר בשבת לא היו יכולים לשהח פחיהם מרוב השלג והכפור וגם הקור היה חזק מאד ולא נמס כ"א לאחר שנים עשר ימים והיה לפלא גדול ולגם אך בעבריה לעולם לא יראו שלג וכפור ולא קור רק בחורף ירד הגשם : בשבת יסול ט' רב בליילה הנולקם מחחיל לירד מאחזע אחר עד אחר חג הססח ודרכו לירד טיפוח עבות והשמש על הארץ אשר מזה נתמלחו הקעים של החבואה כדאיחא במש' חשעיה : בנימן יחחיל החביב וימי הקיץ והקייץ וחיכף ומיד אחר חג הססח הולכים בני ישראל לקור חטים לשומר' על פסח הבא רוב חושבים ישנים בקיץ מחוץ לבחיהם בחזריהם ועל נגוחיהם מפני רוב החום כי לא יראו מפני הגשם ואך בר"ח אלול ישבו לישן בבחיהם משני קור הלילות ומפני רוב על היורד אז אף שזיום החום רב הוא. בעברית ח"ו החום רב מאד ובפרט בעת אשר ישב רוח מגב כמזועט אף יחד ויכול להיות על שיהא עימדת : בצקעה גם (בצעייה) חביב הלילו ושבזי מכחש ופי' ר"ע ז"ל מכחש זה עבריה שישבת בצקעה כעלי במכחש וחובס הולכים בלא מכחשים ובלא חסלחות רק במלבושים דקים וקלים וכל' היום בכל שעה הם רוחים בים כרח גם בליילה הם ישנים על הגנות ובכל שעה הם עובלים ח"ע בים כרח עם החנות אשר עליהם ושוכבים כך ורוב הילודים שמה עיניהם ערוטות ורעים :

בצפת'ו החום אינו חזק כ"כ כי עומדת על הר גבוה ולרוב מגב רוחות קרים וצירושליה החום יוחר מבפנח"ו כי מוקף חומה גבוהה ומלא בחים גבוהים :

וכל העולם כלו ע"י שליח שנאמר הנוחן מטר ע"פ ארץ. ושולח מים ע"פ תוֹחַת ח"י שוחה מי גשמים
 וכל העולם כולו מהמתיח הנוחן מטר ע"פ ארץ ושולח מים ע"פ תוֹחַת ח"י שוחה חחלה
 וכל העולם כלו לבסוף שנאמר העוֹן מטר ע"פ ארץ וגו' משל לאדם שמגביל את הגבני' וטל את האוכל
 ומתיח את הפסולה עכ"ל הנמ'. ומה מאד ישמח ישראל בח"י ברדה הגשם בעשו ובזמנו ששנו
 רבותיו וז"ל במס' תענית וברכות הגשמים רבה הטובה רק בצפת וצריא' כשירד גשמים הרבה
 אומרים - חללים ויהי רעון על רבוי הגשמים כי הבתים שם אינם חזקים ונפלים מרבוי הגשמים
 וזה היה הפלג כהן הגדול שלא יעשו בחייהם קבריהם ח"ו ולפני נפלו כמה וכמה בתים בעה הייתי
 בצפת ח"ו. פעם בחורף הלך ג' שבועות רזופים יום וליילה ונפלו כגזר וכמה בתים ועליות וביום עש"ק
 באה אשה אחת מהשוק אשר הלכה לקנות לרכי שבה ומיד צבוא' לביח נפל הבית עליה חיך בלו
 אנשים חרקו את האבנים ואת העפר הלאה ומלאו את האשה האומללה מחה וקראו להרפואים וחיפו
 נקף חס על לבה ואין קול ואין קשב ובאיתו היום קצרה והיה אצל גדול ליהודים אשר בצפת
 על הפרץ אשר פרץ ה'. אולם בעה"ק ירושלים ח"ו אין רבוי הגשמים משמיד כלל אם ירד ד' שבועות
 רזופים כי הזמנים הם חזקים מאוד מאוד והנגוה למעלה הם מרזופים רנפות אבנים חלקים אדומים
 ולבנים כמו חזר מרזוף או בדבר המתקיים ימים רבים. אך בצפת ח"ו טחון את הנגוה בטיט ולכן
 כשירד הגשם מוכרחים לעגל הנגוה צמעני' הוא אכן עגול וארוך מלד ח' יש חור ומלד השני חור
 ולוקחים ב' עגים מלד ח' למעלה הם מהדוקים יחד ביחד ולמטה הם מפוללים וראשיהם כפופים
 זה כנגד זה. וחוזבים כפיף אחד מלד זה בחור וכפיף השני בחור השני ומושכים בלד הדבוק ומחוך
 כך האבן מתעגל ושוחה את הגו ומהבדל את הטיט שלא יסדק ויכנס הגשם לחוך הבית. ואחר

כל גשם וגשם מוכרחים לעגל את הנגוה. והיינו דהן המעגל והמעגילה
 (במסכת מכות) כזה. העץ נקרא מעגל והאבן נקרא מעגילה וערבי ישמעאלים
 נושאים על כתפם המעגילים וזעקים לאמר מי הוא אשר רוצה לעגל את
 גגו. וכל מי שרוצה שוכרו לעגל שעה אחת או שתיים עם האבן המעגילה
 המזוה על כל גג ונג מוכן לכך ובכל מקום הולכים על הנגוה באורך
 וברוחב ועושים סכות ורוב תשמישים ועולים בגרם התעולה אשר בחצר :
 אחר"י מי יוכל לשער- היסורין שיש לבני ח"י על עזירה גשמים שופכים לב כמים על כל קברי
 הילדיקים ומחפטים. והיירנח כד הוינא סליא בשנת חז"י בעה"ק ירושלים ח"ו לא ירד גשם
 עד אחר כסליו וכבר קראו לום בה"ב ובעו"ה לא עשו ובכל יום הלכנו לכוהל המערבי ושפכנו שם
 שיחה זו חפלה בדמעות מאין הפגוה. והרזנים בראוחם כי אין מרחם עליהם מן השמים והיוקר
 הולך וגדול על חמש ידות בכל מידי דמיון אז גזרו לום בהחמש' ענינם ואכלנו סעודה המפסקה
 ובבקר הלכנו להחפלה בנפש מרה ואמרנו סליחות ואחר החפלה אמרנו חללים והשמש היה על פני כל
 הארץ כימי קיץ יותר מל"ב מעלות בהוך רגע בחסדי ה' עלינו עלה מן הים עד קל ככף איש
 ויתקדרו השמים בעבים ורוחות וקולות וברקים מרח מאד וחסרד העיר והתחיל המטר לירד בצנף
 אשר כמעט בשני שעות נתחללו הצורות מן הגשם והיה לפלג גדול ולגם והרז שלה את ח' לראוח
 את ימותו רבני השדות אשר תרבים ויבשים כל ימי הקיץ ובה עד ארכבותיו בטיט כי כבר היה
 טפחיו' בלרץ כדינא דגמ' והיה עוד קודם - תזוה היום. מיד הלכנו לבחיו ואכלנו ושחיו בשמחה
 עזמה וחזרו לביהכ"ל ואמרנו הלל הגדול בקול זמרה וברכנו ברבת הגשמים כאשר ינא החתן
 לקראת כלה ורקדו בחוף בסוף הגשם וחיך זרעו את השדות והיה שנה ברכה מאד :
 מדי דברי זכור חזקור בעת היותו בעה"ק לפה בשנה כה"ל היה עזירה גשמים וגזרו לום ולא עשו
 והלכו כמה מנינים לכשר מירון על ליון ההגא האלקי רש"י וכו' זע"ה וגמרנו שם חללים
 ושאר חפלות ולית מאן דמשנה בן בעו"ה והלכנו משם למערב התגא חוניי המעגל ואמרנו שם
 חללים הפלה ותחריטים וחזרנו אל העיר בכבוד ראש ולא הנענו לאמצע הדרך עד אשר נתקדרו
 השמים בעבים בקולות וברקים וירד הגשם בגבורה והיינו כללן שעלו מן הרחצה ועד בואת אל בחימ
 המים היו ע"פ כל הארץ ושמחו מאד כל העדה לקראתנו :

שער ג טבעי הארץ

ארץ ישראל הוא מרכז העולם (פי' נקודה האמצעית בישוב) ע"י בהמאור מס' ר"ה החלה פתח ראשון לעיני כוד התייבוב ולאבטת הקופות ומאריך שם הרבה בזה הענין והוקן דבריו לענייניו ז"ל ולאבטת נקודות בקו הסובב את הארץ הראשונה ק"ז המורה ויוצביה השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה ה' הוא שכנגדה והוא קצה המערב ויוצביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה הזאת היא האמצעית בין ב' הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ והיא נקראת עבור הארץ ויוצביה הם יושבי ירושלים וכל ה"י כו' ע"ש. גם הכוזרי מאריך בזה הרבה דברים וחמדים מפז. מכל זה מוכח שה"י היא נקודה האמצעית דוקא בישוב ולא הוא הקו השור של הילוך השמש שהם היה הקו השור היה לרד"ך להיות היום ובלילה שיום זה ותשם ראות עיניו מכתש זאת כחמר למטה ומשם לקו השור ל"ב מעלות כידוע בספרי הקדמונים. ופליאה נשגבה בעיני כל בעל שכל להבין דברי קדשו של רבינו הקדוש האר"י בהמרו כי היום והלילה שים זה ה' מטעם המזכר ב' הלא מדברי רז"ל לא משמע כן כמבואר במס' שנה (דף כ"ב) גם (מנחות ז"ת) ובמס' חמ"ד (דף ל"ג) על פסוק מחוץ לפרכות העדות מה עדות המזכר רב זו נר מערבי שנתן זה שמן כמדת חברותי' וממנה היה מוליק ובה היה חסיים כירש"י ז"ל כמדת הברותיה חזי לוג שמן שיערו בה לילי חקופה עבת הגדולים ואם ידליק ביום (ובלילה) בלילה הקצרים ידליק אבל פחות לא שלא יכבה בעבת בלילה והחורה אמרה מערב עד בקר ע"כ ואם הוא הקו השור הי"ך יש לילות קצרים אז ארוכים אולם כל דברי רבינו הקדוש האר"י עומדים בדומו של שלם ומרמזים על עולמות העליונים ואין לנו עסק בנסהרות :

ז"ל המהרש"א במס' קדושין (דף כט) שהעולם הוא כפסות ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן ה"י ולכך אמר בה"י כיון דהוא מקום הממוע איברו מווג ומחכים ויוהר מקום המקדש שע"כ היה שם בלשכת הגזית חכמי הסנהדרין וק"ל עכ"ל :

היום הארוך בימות החמה ע"ז שעות והלילה ח' שעות ובימות הגשמים בימי הקצרים י' שעות והלילה י"ד שעות. שקיעת החמה שור בכל השנה לעת ערב בשעה י"ב שהיא במדינת הים שעה ו' והחילוק הוא בזריחתה בקיץ האיר פני המזרח בשעה ה' שהוא במדינת הים שעה ב' בימים הארוכים. ובחורף בשעה ב' שהיא במדינות הים שעה ח' בימים הקצרים. כי מורה שעות ישמעאל הולך משעה י"ב בעוקר עד שעה י"ב בערב למשל בקיץ האיר פני המזרח בשעה ח' מונה משעה ט' י' י"א י"ב. ומי"ב הולך כל היום עד כי בעת שקיעת החמה עומד אצבע השעות בשעה י"ב וכן החשבון בחורף אולם ע"פ הרוב מוכרחים שם להולך אצבע השעות הנה והנה להקדים או לאחר איזה מטעין וימות החמה וימות הגשמים החזר בגמ' שם מובנת. מן הפסח ועד תג הסוכות לא ירד אף טפה מטר רק בלילה ירד על רב מאד ומהו יתגדלו הפירות וכל הירקות התמידים למראה ואם ירד גשם בחג הסוכות לפלא גדול יתב וחינו סימן טוב גם יורה על איחור הגשם במאמר רז"ל משל לעבד שמוג כוס לרבו וכו' והיו זוכר בש"ק זפח"ו ירד גשם בהמגע תג הסוכות בלילה אבל היה אחר הסעודה והלכנו ליטן בבית והיה פלא גדול. לרוב יתהיל הגשם לירד מויון מרחשון שהיא רביעה ראשונה ונקרא בחזירה יורה וז' בו מתחילין לומר על ומטר ומו' בו וולך אש עוד מטר לא ייחד ארזה יקראו לוס בכל דיני חטיות החזר במס' (חעמית יב) כי שם הגשם הוא פקוח נפשות הן לשדות וכרמים התרבים כל ימי הקיץ והן למי בורות המסתפקים מהם כל ימי הקיץ כי מעינות עכשו מועטים ואם יביאו הנויים ממשיכות הרחוקים מן העיר הוא יקר ערך ונחלקים בנו מימיו בכסף שהיו מעיני ח"י קלהם יתנו מים כל ימית השנה קלחה בקיץ יתברו ויבשו. כתיב למטר השמים השחה מים הנה חסדי ה' בארצו אשר נוי המטר טיבים ומתוקים מהד לשחיה ובישול ובכל חזר יש בור מהחת לארץ בור סיד שאינו מאבד טפה ויוזב המים מהנעת ע"י מריבות וגם אש יעמדו ימים רבים יותר הם ללולים וקרים כמו חולאים משיבת נפש ומה גם בימי הקיץ כששואבים מהבור דלי מים הוא ללול וקר מאד ולא יבלא בעיני קורא הנועים על מחיק' הגשם בה"י אשר לא כן בחז"ל ואם יעמדו ג' ימים מיד יסרחו כי נמ' מפורש' היא (חעמית דף יוד ע"א) ח"ר ח"י נכרחת החלה וכל העולם כלו נכרח לבסוף שנאמר עד לא עשה ארץ וחולות ח"י משקה אוהה הקב"ה בעלמו וכל

מירון עמק גדול ושם הולך מעין גדול הנקרא מי מגידו וזה מפורש (שיפשים) בתעק על מי מנידן כי על ההר הזה היחה עיר תעק עיר מלך מרון א' :

הר הרמון השני קרוב להר חצור וסביב לו הרים רבים נקראים הררי ציון כמאמר המצ"ה חצור וחרמון בשמך ורגנו. על רב יורד עליו בכל עקר השכם כמאמר נעים ומירוח ישראל כעל חרמון שירד על הררי ציון :

הר אפרים מושך ממישור יזעאל עד המדבר ועליו עיר שכם ולד דרום הר יהודה וביניהם יגלו ויהיו למישור אלל ים החיכון :

הר גרזים לפאה דרומית מערבית מעמק שכם מלא ברכת ה' בנות ופרדסים ועני פרי נחמדים ועליו אמרו הלויים הברכות ומסורה ביד יושבי עה"ק שעליו הכין אל"ה א' להקרבת יחק בנו : הר עיבל משמאל לעמק שכם . גבוה מאד וכולו הבני' משופע מאד . שם וערוס מכל פרי עץ ודשא קללת אלהים ירחף על פניו אשר עליו אמרו הלויים הקללות . כשהלכתי מירושלים ללפת דרך שכם בבואי לפני ההר הזה עמדתי משתומם עליו וירדתי מעל השדר כי יראתי לנשפי לרכוב על הר גבוה ושם כזה כלו אבנים גדולות ודרכים עקלקלות :

הר גלבוע גבוה י"ג מאות רגל והיה הוצאותיו אל הירדן עליו נשלו שאלו ויהונתן בנו במלחמה עם הפלשטים . ודמעה קין עליהם ויקל אוהי לאמר הרי בגלבוע אל של ואל מער ותקיים : הר הכרמל אליו עיר חופה גבוה מאד אוהי פרסאות בראשו עני ויחיס טובים עני לשרצר ועני פרי טובים מרעה טוב ללאן ועמקים נחמדים מלאים חצובות שדי בקרבו ועליו בהי חפלות רבים לנזרים גם עליו ניכר מקום המוצא ההרום שריפא אליהו ז"ל זימי אחאב (מלכים א' יח) שאמר אליהו לאחאב שלח קבוצ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל וגו' ויקח אליהו שחיס עשרה אבנים וגו' ויבנה מזבחה וגו' ויעש מזבחה וגו' ויורידם אל תל קישון . ובמערכו יש יותר מאלף מצבות הבולטים דרכים עקלקלות בעמקי ובהם חלומות חצובות בסלע . וביניהם מערה אחת ארוכה עשרים פסיעות ורחבה חמש עשרה גבוה שלש אמות נקראת מערה אליהו הנביא ז"ל ושם באים יהודים לאלפים גם ממרחקים . וכל מי שיש בו חולי ר"ל בא וישן יחידי בהמערה לערך ב' שעות כה יעשה ג' לילות רפויים ויתרפא . ובה דולקין נרות הרבה ועישן משחה ושמהה גם בחוכה יש אהוה מקום י"ב כוסים וחולס גדול ובו שלתן וסביבו עשרה כסאות כלם חצובות מאבן ועל דבר המערות האלו אמר הנביא ואם יתחבאו בראש הר הכרמל משם וגו' :

הר קווארנטיא גדול מכולם וכולל בחובו הר יהודה הר האמורי והרים אחרים והוא במצבה מדבר יריחו מול הר העברים מלא דשא ורעים ואילנות :

נהרותיה חלו הם הירדן מקורו לרגל הר חרמון ממערת פמיים אשר נקראה בערבי (בניים) ועובר מלפניו לדרומו וחולק את הארץ לפאלעסטינא מזרחית ולפאלעסטינא מערבית ומזה מובן לשון יהוש"ק עבר הירדן אורך מרוחו ל"ה שעות בראשיה זרמו ישטוף אל מי מרום ובו יעברו מימיו הנהלים אחרי לחמו מן הנחל הזה יפול במרחק שש שעות ממנו לפאה דרום לים כנרת . ואחרי לחמו ממנו יאחזו דרכו הלאה לדרום ופול בשטף לים המלח ממקורו עד ים כנרת איננו רחב אולם מקנה הים הזה עד אחריתו הוא רחב כחשיים פרסאות : עמוק שבעה רגל מימיו הם טובים מאד לשחות בקיץ יחרבו רוב מימיו עד אשר יוכלו לעבור בו ברגל אבל בעת החיבוב ימלא על כל גדותיו משלל לצנן וחרמון אשר ימם בעת ההיא : מי ברום יאור ארוך מהלך ג' שעות ורחב שעה על פסחו יערים רבים וגם תיה השדה ירמושו בקיץ יתרב ויבש לרוב המקום אשר יעבור הירדן בו . ובחדש ניסן ימלא מים משלל לצנן מימיו עכורים מאד עליו הכה יהושע את יבין מלך חצור ומלכים אחרים . ים כנרת אורכו י"ב שעות ורחבו שש והרים נאים סביבו מימיו זכים ועובים מאד וקלים שוחים הרבה ולא מודע כי באו אל קרבתה ודגיה גדולים רבים מינים שונים ועובים מאד מהם מוליכים ללפת והסביבות למכור : נהר יבק אחרי המטו א' וחמי שעה יפול להך הירדן מקורו מהר בשן . נהל קישון עובר בחתיים הר הכרמל והולך לתוך ים החיכון :

נשלם שער גבולי הארץ . ובעזר המאיר לארץ . אתהחיל בשער טבעי הארץ : ארץ

מקום ועטן גדול יוצא משם עכ"ל ומכאן הוכחה מגולה להגשים שלא יהיו ח"ו עיניהם נרות באזרחים ויהיו בעין יפה ובשמחה ויהדרבו מן השמים :

אנצוביא נקרא אנטיוכיה עיר יסנה מנהוללה והוף לאניהו בה ונקרחת חוף ארס נובא . והנש גבול מזרחי של ח"י הוא הכנרת והירדן כמפורש בפ' מעבי והמקומות שהם מן המיאר וגבול דרום וצפון ח"י לא נודעו אלינו עתה וז"ל כו"פ פי"א ודע שכפחור הוא דמייט הוא אל הוף גבול הארץ הדרומי כמו אנטוכיא אל הוף גבול הארץ הצפוני ע"כ וכזה מ"ב אנטוכיא הגדולה היוצבת על נחל יזוק היורד מהר הלבנון מארץ חמא והיא העיר הגדולה שבנה אנטיוכוס המלך ויש בה כמה מנין יהודים ומשם ב' ימים ללינא הוא לודקיא ע"כ והעיר הזאת היא גודעת אלניו ונקרא אנטוכ' בכ' דנישה ובסוף שנת הקפ"ב היה רעידה הארץ ונשלו ארצה כמה מקומות בארץ ההיא גם אנטוכיא נעשה גלי אבנים ונהרגו כמה אלפים נפשות ועתה נבנית על הילה ויש שם יהודים הן אלה קצות גבולי ח"י בע"ה הרחמן הוא יציב גבול אלמנה וישיב צ"י לאדמתם צבי"ח :

והנה העמים יקראו להארץ (פאלעסטינא) והיא טבע מלשון הקודש ארץ שלשהים ובריש מס' גיטין כתבו התו' כי ארץ פלשתיים הוא ח"י ע"ש בלשון ערבי נקראת (אל שאס) ר"ל השייך לדמשת הנקרא בלשונם (שאס) כי היא עיר גדולה מאד מאלד לזאת כוללים כל הארץ אליה הכונה מעמדת באייה המערבית וסביבותיה מגבוליה נהר פרת ים הגדול הסיכון מדבר ערב הירדן והלבנון וליזיה הקטנה וגם ארס והרים ואלס לובה נחשבים לגבולותיה גדול ששחה עם הגבולים לפי מדידת המודדים עתה ארץ ושמונה מאות ושנים עשר פרסאות ברבוע ולא רייתי להארץ בעמון ששחה רק עיין במסכת ר"ה (דף כג ע"ב) בתו' ד"ה כמה הוי וכו' ובמס' תענית (דף יוד ע"ה) ובמס' בבא מציעא (דף כח ע"ה) בתו' ד"ה פ"ו יום וכו' .

ועתה אלינה נא כל ההרים המפורסמים אשר נקבו בשמותם צהנ"ך . ואלו הם :

הר לבנון בלשון ערבי (גבול גהארב"ו) הר משופע מאד לגד צפון הארץ .
הר אנטי לבנון (ר"ל גדר לבנון) מחובר לו לגד צפון (בל' ערב גבול אל שי"ק) עמוקים רבים בהוכו . והגדול הוא עמק הבכא . אורך ההר עשרים פרסאות ראשו נחפה בשלג אף בימי קיץ . וזה נקרא לבנון מלשון לבן . ומלא אבני סיד קומהו עד שהקים ענן וערפל סביבו . זו מערות נקראת גידים . לבנון יגדלו ארזים גבוהים ראשם השמימה ועבים מאד מכמה אלפים שנה . גם יש שם עצי צכאים . גפנים . ועצי פרי הרבה טובים ומה יקר דברי הנציא על הנאולה כי חרבות עולם הנמנה לאמור כבוד הלבנון מיתן לה . והרז רבות ישטופו ממנו לתוך הים . וע"ה אמר שלמה ויזילים מן לבנון . ערים וכפרים רבים סביבו נראשו ביה נאזה והגג הוא שלג כיפוז ואומרים כי שם כרת ה' עם אברהם אבינו ביה בין הבתרים . והישמעאליים קורין לו (מעשעד אל טייר) על שם וירד העיט .

הר חרמון קרוב להר הלבנון . הוא מפורש בתורה (דברים גס) ה'ידוים יקראו לו שריון והאמורי שיר ואז' במס' חולין (ד' ס ע"ב) ידוים קראו לחרמון שריון תנא שיר וחרמון מהרי ח"י מלמד שכל אחד ממלכי אומות העולם הלך וצנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל ללמדך שאפילו הרי ח"י חזיבין על אומות העולם ע"כ והערבים קורין לו (עאגס אל תעלג) ר"ל הר השלג . גם הרגוס שיר חור חלגא כי ראשו מנופה בשלג כל השנה קומחו כעשרת אלפים רגל וארזים רבים מאד ואבני סיד . ואני בנסעי לדמשק עברתי קרוב להרי השלג בצלמע הקיץ ובמשך אשר עברנו לפניהם היה לנו קור הרבה כי נמשכים מרחק רב גם מלפנה ומטבריא רוחים אוחס מרחוק מנבהם ומדוב לבנוס . (הר חבור) בלשון ערבי (גבול עור) מזרחו לים הכרמל משופע מאד גבוה שלג ארץ רגל מלא דשא ופרחים . עצי פדי ויערים . משיגות טובות נראשו מישוך מהלך הני עשה בהקישו ועליו חרבות ימות ואבנים גדולות מימי קדם . הוא ההר אשר אסף ברוך את חילו בלאתו למלתמה לקראת סיסרא והוא נגד עה"ק לפת"ו . וכמה פעמים הייתי על ההר הזה להפסלל בצמחה ביה שמאי אשר בשם על ראש ההר . וכנגדו הר גדול אשר עליו כפר מירון ממערב רבצ"ו ז"ל וסמוך להר מירון יש שני ראשי הר גבוהים מאוד נקרא אמות חבור ובין הר חבור להר מירון

שער ב גבולי הארץ

העיר יש בור שקורין לו הערבים ביר אברהים אל כליל אשר חפר בימי פלשהים ור"ל בור של אלע"ה
 מהצדק הנקרא אלס כליל בכ' רפוי כמו שאבאר אי"ה ובאשקלון הקדומה החריבה עתה נחתיים בה
 כל גבולא. (צפניה ב ד) ואשקלון לשממה. כי ניחרה הארץ כמדבר מבלי איש אין בה רק חרבות
 רצת מהיכלוח גדולוח מחומה עבה בדרום ח"י כדור אשר חזלה אל הים :

עזה (ביהושע טו) תשיב ליהודה עזה ובנוחיה וחרזיה עד נחל מצרים (ובצופים א) כחצי וילכוד
 יהודה אה עזה ואה גבולה והוא מכיבוש עולי מצרים לדרום היא עזה ועזקה וכל חבל הים
 והארץ היא עד נחל מצרים מאשקלון לעזה לדרום כשלב שעות ובין עזה וחרבון מהלך כמו יום שלם
 עזה למערב וחרבון למזרח ויודעת אלילנו זאה העיר והערבים קורין (גא'ו) ומשם מביאה לחרבון
 ולירושלים הכלי חרם הטובים החשובים וחיבוב גדולוח מאד אל חרם חוקים גם טובים ולפנים היו
 בה יהודים והיה להם ביהכ"ל ועדיין בהכ"ל סגור וקיים. כ' (צופים טו) שהורידו לשמון עזחה
 וגם הפיל הביח במוחו רבים מאשר המית בחייו :

דרון מעזה לדרום כשהי שעות עיר ושמה דרום וק"ה קורין לה דרון והיא חרבה במס' (סופה דף כ)
 כמה וכוח חולה וכו' ר"ל בן יחזק איש כפר דרום אומר ט' חדשים פ"כ :

עזקה (ביהושע טו) חזוב ליהודה עזקה וקורין לה עזקה. מעזה לעזקה כמו יום :

נחל מצרים הוא מקצוע מערבית לסוף הדרום לא"י כמפורש בס' מסעי מעוקה לנחל מצרים לסוף
 הדרום כב' ימים וזה הנחל הוא השיחור כדכתיב בספר (יהושע יג) מן השיחור אשר

ע"פ מצרים ופרס"י ז"ל מן השיחור הוא הגילום הוא נחל מצרים הוא סמוך לחומס מקצוע דרומית
 מערבית של ח"י כמ"ש באלה משעי ע"כ הרי שהגילום הוא גבול ח"י והוא נהר גדול מאד מאד
 והוא נהר פישון היוצא מעדן כמו שפירש"י ז"ל (בראשית ב' יא) וז"ל פישון הוא גילום נהר מצרים
 ועל שמימיו נחזרתיך ועולין ומשקין אה הארץ נקרא פישון כמו פשו פדשו ע"כ ועד היום לא
 ירד גשם במצרים לעולם רק ב' חדשים בשנה אב ותמצו עולה הגילום למעלה מעשרים אמה והשך
 על השדות וכרמים ויתים וע"ה חתיים העשויים לכל השדות וכרמים ואינו חוזר עד כמה שבועה
 ואחר שהשדות נצטפו במים מאד חוזר לאיתו הראשון ראו מעשה ה' הגדול הפלא ופלא ובה"י יודעים
 עת עלות הגילום בארץ מצרים כי צפת עלות הגילום להקבוח נהקשרו השמים בצבים בה"י ופעמים נמטף
 חייה רגעים גשמים ויודעים בצירור שהגילום עולה כי בארץ ישראל לא ירד גשם בימות החמה כלל
 וישך כחמשה מינוטין ויחזור עלם השמים לטוהר :

ים המלח הוא ימה של סדום הוא מקצוע מזרחי דרומי לא"י ונקרא ים המלח ע"ש שמימיו מלוחים
 יוחר מאשר מימי הימים והוא במקום אשר עמדו גם הערים אשר הסך ה'. ארכו מלשון

לדרום י"א פרסאות ורחבו באמצעו ג' פרסאות והקישו כמו מהלך ששה ימים במקומו היה מלפנים
 עמק הים ואתי כן סדום ועמורה אדמה וצבים הערים אשר הסך ה' ופלא הוא שלא ימעטו
 ולא יבזו מימיו לעולם אף אם ישטפו מי הירדן לתוכו ומימיו ישטפו לימים אחרים ונקרא בשם כל ים
 המה ונקרא כן כי אין בו אום דבר חי וגם הדגים אשר יולין הירדן לתוכו גם ימותו היכף ונקרא
 ים המלח כי מימיו מלחים מלח ובכל עשה ים מ"ב חלקים מלח כ"ד חלקים עפר מלות ומר וז"ל
 חלקים מים ולכן מימיו מרים ורעים ובכל זאה זמים הם האגשים הרוחנים בו ילאו מזופים מלח והאגשים
 אשר סביביו מכוסים מלח גם רגבי מלח עבים מאד אד גפריית יעלה חמיד ממימיו ורגבי המר
 אפים חמיד על מימיו המפיקים רית רש מאד בו לא יעבור אפי שיש צבי שמים לא יעופו דרך המלכו
 וסביבו ערום מכל ירק עשב וקללה אלהים לה המוש ממנו. ומה יבזו הספוקים (יחזקאל מז טז)
 היטב. מהר היתים בירושלים רוחים ים סדום. וכ' מ"ב מים סדום לנציב מלח שהיא היתה אשהו
 של לוט ב' פרסאות והאלן לוחכים ממנה ואח"כ חוזרת ותימחה כבראשונה מ"ב מפורש יותר בספ"ד
 ד"ג ע"א בשם גא"י וז"ל וראיהו אחר חלוצ לילה שהוא בשלמות וב' שעות קודם שיאיר היום לא נבאר
 רק כמו ב' טפחים כי העינים לבמה מנאות בלון ולוקקין אותה יאך ב' טפחים נבאר חמיד וקודם
 חלוצ לילה התגדל במקדס ומשם הלכתי למקום סדום ועמורה במחרב ועשעב בים ובחור מאוד בלוחי
 מקום

שער ב גבוליה הארץ

נאפאלעאן) שני חדשים וסידניי חמיט' ער לזא טעלאנגד נלכד עמו והכה אוהו והחור רחוק י"ב פרסאות מירושלים ח"ו :

כפר יציב בערבי ז' רסיה והז' כמו סמ"ך הוא רחוק מעכו ז' שעות ושם מעט יהודים ספרדים עובדי אדמה . והיא ח"י מזג והמה מוליכים מעכו לכפר החכר ושם הוא מדבר זין שנאמר עליה ויבואו הויזים אל-שאל והכפר החכר הוא לנשון עכו :

היפה נקרא בלשונם (קיישא) היא עיר ציטויה על חוף הים הגדול ים החיכון אלל הכרמל חוף חמיה לה המוליכות כל מיני בחורות אליה בחים מאבני מחזב עיר מלאה כל טוב רחוקה מירושלים י"ג פרסאות מפנה ט"ו פרסאות מעכו ששה פרסאות והיא לשבט אשר :

קסריאה מקום חרב ושמש על ים החיכון והורדום המלך קרא שמה קן לכבוד הקיסר אויגוסט גס בנה לו היכל נחמד גס . ואחר חורבן הבית היחה ראש לכל ערי ארץ הקדושה . אך פחה אבד כל הדרה ובה מושב לדיינים רבים פורשים בים מממורה וחורבות רבות בחוכה שועלים הלכו בו: אבישא כחיב (יהושע) מלך אכסף אחד ושם חושב אכסף לשבט אשר עכשו הוא כפר קטן וקורין לו אכסף :

יפו עיר ישנה על חוף ים החיכון והיא חכרה (יהושע י"ט מ"ו) וגם ציונה וילך יפו חוף לאמיה הרבה המוליכות אליה כל מיני סחורות אשר נחמלק לירושלם ולשאר עיירות . רוכלה העמים ובפרט צנוריה מוקפת חומה גבוה עבה מאד כשלה חומה ולמעלה נקוקים להעמדת כלי השרפה (קאלאנין) סביבה גטח ופרדסים נחמדים מכל עמי פרי תבונה הרבה מאד וגשקפה ע"ש השרון כן חלקים לדעת קצת חכמים היא ציונה עוד מימי נח והוא קבור גס . בשנת תקל"ו היה זה רשידה הארץ גדול למאד ושלשה עשר חלף איש ירדו שאולה ורוב בחים נהרשו . רחוקים מירושלים מעל"ע ויש גס יהודים ספרדים ולהם ביהכ"ג ואין מקום קרוב לעלות מן היה לירושלם כמו יפו כמ"ש במלכים וד"ה שהארזים לכהמ"ק שהיו מעלין מן הים-היו מעלין דרך יפו לירושלם וכן הוא שיפו הוא הנמל היורר קרוב לירושלם ומליים עובדים ושבים תמיד וכן מיפו מעל"ע לחברון וזה נמל מובחר היה חף בימי שלמה המע"ה כדכתיב (ד"ה ב ז) בענין ארזי-הלצמן לבהמ"ק וכן יהיה יפו נמל יקר לעתיד לזא כדאיהא בפפרי פ' ברכה ומביאו כ"פ וז"ל כי שפע ימים ינקו זה ימה של יפו שגמג לזדיקים לעוה"ז מנין אחה אומר שכל ספינות שאובדות-בים הגדול והנורות של כסף ושל זהב והבנים טובות ומרגליות וחוכיות וכלי חמדה שהים הגדול מקיחן לימא של יפו שגמו לזדיקים לע"ל ע"כ : כתב הס' חכד לאברהם (מעין ג' נהר ד"ב) שבני קבוץ גליות לא יהיו רוחנים כבני ח"י ויהר עמי ע"ז ויאמר להם מלך המשיח- מפני שהם מהרו נפשם וגופם לזא לארץ ישראל ועשו עיקר מנפסם ואחס נחשלת' לזא וחששהם לממוניכס וגופסם לכן נשארחס גשמיים מדה כנגד מדה ולחמדה מומן שחמדהס הנה הש"י נותן לכל ממון בלי שיעור שכל כסף חבב ואבנים טובות ומרגליות שנטבעים בים כל הימים מושבעים להביא אוהו חוך ג' ימים לטבעם בים יפו וכל מה שנטבע מששה ימי בראשית עד זמן שלמה הכל קאה הים יפו ליבשה ומשם נחשער שלמה ומה שנטבע מומן שלמה עד זמן קבוץ גליות הכל עזידה ים יפו להקיא אוחס ליבשה ומשיח יחליק אוהו לכל דיקי וזדיק-חלקו הס"ד כי שפע ימים ינקו עכ"ל :

עקרון (יהושע טו) חסוב ליהודה עקרון ובנותיה וחזריה (בשופטים ה) כחוב וילכיד יהודה וגומר ואח עקרון וחה גבולה מיבו לעקרון כחמש שעות וקורין לו עקר וקרוב ללוד ויבנה שהם שלשון סמוכים זה לזה והוא שהיו הולכים ושבים החכמים מזה לזה תמיד ומגפ' (מעילה דף ו) משמע שעקרון הוא קברי בח אדום :

אשרוד (ביהושע י"ט) חשיב ליהודה אשרוד ובנותיה וחזריה מעקרון לאשרוד כשלה שעות גס מיבנה לאשרוד כשלה שעות לדרום ומלפנים יבנו בה פלשתים ועמה חריבה היא ונקראה חסדיד : אשקלון (בשופטים ה) חסוב ליהודה דכתיב וילכוד יהודה וגו' את אשקלון ואת גבולה מאשרוד לאשקלון לדרום כ"ד שעות ונקראה אשקלון . הוא אשקלון החדשה שגנה עזרא הנפן ז"ל על ששה הים והיא רחוקה מאשקלון הקדומה החריבה ד' פרסאות ויש שם יהודים ספרדים ובחך

שער ב גבורי הארץ

ט

שוגר"ד מקום כמהלך ג' שעות מזידון ויש שם צה"ס עם חצר ובתוכה בית גדול מסוחר שם קבורת אהליאב בן אחיסמך ע"ה . והערצבים קוראים לזה המקום כך רק הברכה הג' היא בערבי כמו דזי (שדז"ד) . לשם צה"ס יהודים וגויי הארץ הקרובים והרחוקים ונודרים נדרים וגדווח עבור שמחו . וגם בכל עת זרה על הימים נודרים עבורו וזוהו קונים לאן רצוה . וכמוך להחזר יש עדרים עדרים שמרעים הרועים בשדוח וצובחים למכור להאחרים הצב . ויש בהחזר כלי נחושא לרוב לציול ולשחיה ולשאר ההתמכרות הבאים לשם ואין גם א' שיקחם ויעצורם משם כי יראים לגנוב גם שם מקום א' שמניחים שם משבועות והלוקח ע"פ סגולה מניה אחרים תחיתה ושם יש מערה כשילין שם חולה או משוגע יחידי לרוב הוא נחפשא :

צרפתה אשר לזידון . מבואר (מלכי א יו) שאמר ה' לאלהיו קום לך צרפתה אשר לזידון הוא צדק שבין לזידון לצור למערב הדרך ונקראתה צרפאן והוא על שפה היס קרוב לזידון : צור שהיה בה חירס מלך צור . הוא צור המעטירה רובה שקועה צים והיא היטה עיר גדולה מאד וכל צה"ס ושוקים היו צמים כדוגמת ויניאיה וקורין לה הערלים ויניאיה הישנה ועסה היא מוקפת חומה ישנה ואין בה יהודים ומשם לכה"ק נש"ו כב' ימים וכששומעים בנשה קול רעמים אינם מצרכים חיךף ואומרים שחוששים אולי זה קול רעש גדול מן הרעמים של ז' רקיעים שעשה חירס מלך צור כדאיחא בילקוט שמעוני (יחזקאל סימן ב"ד) ע"ש . ומ"ב כתב מזידון לצור התדשה מהלך יום היא עיר טובה מאד ויפה ובה כמו ארבע מאות יהודים ושם אומני הזכוכית הטוב הידוע הצורי התשוב בכל הארצות ועולה אדם בחומת צור התדשה ורואה צור המעטיר . אשר כסה אותה היס והיא רחוקה מן החדשה כזריקה אכן ואם רואה לבוא צה"ס צים רואה המגדלים והשוקים והחצות והארמונים בקרקע היס ומהזכוכית הטוב אשר שם ספרו שפעם א' קרא א' את היהודים השובי עיר א' ואמר שיראה להם דבר חידוש והיניאיה מציה גמיו כום א' של זכוכית והיה כחוב עליו זה הכום שלח חירס מלך צור לשלמה בן דוד מלך ירושלים והפלא היה שנגמם להוך כף היד הסגור כמו תחית עיסה ובשחיתת היד עמד בשלימות כמקדש ויתמהו האנשים מאד וחספו זה מזה וענק שנייתו אותו שחביב אללו מאד :

תכנת ועדולם כח"ב צפ' וישב ביהודה ויש עד איש עדולמי וגו' ויחם יהודה ועל גו' תמנהה לדרום צור כארבעה שעות נטטה למורת בראשי ההרים תמנה וקורין לה תמנין . לדרום תמנה כמו שעה עדולם לא נשקנה שמו . לדרום תמנה כשתי שעות כבר גוש חלב וקורין לו דיוש חלב צ' דגושה בתמנה קבור שמואל הנדיק והרבה מישראל :

כזיב צפ' וישב ביהודה והיה כזיב בלדה אחוה . ואיחא במם' שביעה ריש פ"ו וכל שהחיקו עולי מצרים מכיב כו' והוא לנפון עכו כמו יוס .

עבו כחיב (שופטים א לא) אשר לא הוריש את יושבי עכו . והוא לשבט אשר ותהומו עילו לזבולן והוא מכיבוש עולי צבל והיא מוכרת כ"פ-בגנו' עכו כא"י לגיטין כחיב (צפניה א) משער הדגים ומביא רש"י ז"ל מדרש אגדה וזו עכו ששם ניז'דים דגים הרבה ע"כ גם עתה יש שם דגים הרבה וטובים והיא עומדת על חוף היס התיכון אשר מימיו מלוחים וז"ל לשוחם ומשכו מים מחוקים ממעין א' הרחוק כמה שעות מהעיר ע"י גורוק ברחובות קריה וע"י צדוה פותחים ובוגרים ומשם משתמשים בני העיר ומעכו לנפה מהלך יותר מיום וכן לטבריא והוא הנמל הגדול שקורין (פורטו) לכל הבאייה לה"י בספינות וגם לשם יבאי' כל מיני החורות מכל מדינות היס ונקראת בל' ערבי (חקרע) היא עיר גדולה מוקפת חומה אלל הר הכרמל על שפת היס למערב' של א"י ויש שם יהודים ספרדים מ' בע"כ ולהם ביהכ"ז יפה ומתפללים לזד דרום מוכח ירושלים בה מבין באשא עם אנשי חיל וכלי ויין בה בית האקורים (קרימענאל) הבהים צמים מאבני מהנב מסחר רב בצמר גפן ומשי כל מיני סחורות עיבות . תלמי מלך מצרים בנה אותה על תילה אחרי אשר היה הרבה ושוממה . בשנת ד' אלפים תתל"ו עת נלחמו הנצ'רי' עם הישמעאלים נרו עליהם הישמעאלים ימים רבים ילכדה ושומה לת' שממה ומל'ו לא שבה לאיחנה ועדיין חורבות ישנות מהחומה הישנה גם אנדרטה באשא מלך מצרים נלחם עליה ימים רבים . בשנת ה' אלפי' הק"ס נר עליה מלך צרפת

נאחלעאן

שער ב גבולי הארץ

והר ההר וכסהגליות נקצעות ומגיעות בשם הם צופים משם ורואים גבול ה'י ואוורה-ל' ה'י ובמחו
ואומרים הודו. עכ"ל :

לדקיא לדרום הר ההר כהני יום. היא העיר המזכרת במש' שבה (דף קי"ט) יום' מנחות
(דף פ"ה) ושמה לדקיא וקורין לה לדקיא והלוצו'י אל לג"ה. והוא מביבוס עוג מזרים.
והכו"ם מעמידה בתוקה ה'י ובקדושה ועכ"ל יעבו יו"ט שני כהו"ל :

גבל גם לדרום זה ההר הוא מקום שנאמר עליו (מלכים א' ה') וישבלו בוני שלמה ובוני הירם
והגבול'י ובס' יחזקאל (כו) זקני גבול והכמיה. והקדשה גיבול'ה והוא גבלא המזכר כוף גרובות
(דף קי"ג) ריב"ל הוקלט לגבלא חזיהו להנהו קסיפי (פי' אשכולות) דהוו קיימי בגוקי כי עגלי
כו'. אמר הרב הכיסי פירוהך כו' והוא מביבוס עולי מזרים לבד. וב' ימים מלודקיא תחת הם
הלנמן. ובטרבי נעבזר (יחזקאל כ"ז). וזאת לדעת שהכרת אות ג' נקראת בערבי דוי כגון נכס
דויבל נכר דזיכר וזה כלל גדול לכמה מקומות :

סין נקרא (פרהבלוב) אל שאס. ר"ל כל דמשק הנקרא שאס (בשפחה נת) זכנען ילד את וגו'
ואת הערקי ואת הכני ועל כונו חרגס רבינו סעדי' ז"ל. אל טרובלסין. והוא לדרום הר ההר
על ששה הים כמו שני ימים והיא עיר גדולה. ושמה בלבן חור' סין. ועיר ערקא סמוך לה לא
סיו שמה ועליהם אמר הכהנז ואת הערקי ואת הכני. וגם נקראת טריפול. והוא מביבוס עול
מזרים לבד. מלודקיא רחוקה כמהלך ב' ימים. והיא נודעת אלזיו ויש שם יהודים ויעשו יו"ט שני כהו"ל
בירורא נקרא היום ביירוט. ומזכרת (במש' הענית דף כ"ד ע"ה) אלעזר איש צירחא ואין הוס
בארות המזכר (ציהושע י"ח כ"ה) בארות אשר לבנימין. כי לבארות קורין אל צירח.
ולצירוח קורין לו בערבי צירוח בת' דנושה. והוא מביבוס עולי מזרים לבד. ויש שם יהודים כלל

ספדדים ויעשו יו"ט שני כהו"ל. והיא עיר ישנה על חוף הים מוקפת חומה. רחוקה מלפני כמהלך
ג' ימים ויותר ומזויים עוזרים ושבים לשם. והוא הגמל הגדול של דמשק הרחוקה משם כמהלך
שני ימים. ויש שם ספינות הרבה מאד אשר אליה יבואו כל מיני סחורה מענגלנגד ומארשת
רוכלת העמים בה צחי מלאכת בנדי משי ואמר נפן. וכל מלאכת מהשבה. בחים בניימ מאבס

מחנב. גנותיה הם כיפות נבנה מכפוח אבנים דקות יש בטוחות ויש כדורות הנקרא (בקהלצ')
ולמעלה הגן שוב יש מרזאשים באבנים חלקים יש מהן עיה צסיד. כי בכל מדעות המזרת אינן
עושים הננות של עץ גבוה כמו שעושין במדעות הים (הנקרא ציידים). רק כולו אבנים ולכן לא
יראו כלל משריפה. הרחובות והשווקים מרזאפים באבני שיש חניות הרבה מוכרי כל מיני סחורת
וכל מיני מנדחים ופירות ובשמים כלום חסר. בה רשאים גדולים ובהי לרי בה סר אלף עם היל
ויש שם בית האסורים גדול. ומקום משפט לשפוט בין דם לבין דין לדין. גם יש קונסלאטי
מכל המלכים לריב ריב של אבני מדגיחו או החוכים בלילו. רחוקה מסין לדרום מהלך ב' ימים

הירושלים כשלא פרסאות ולבשים פרסאות מדמשק. וששה פרסאות מלידון :

צידון כהנז בפ' ותי (זבולון לחוף ימים יבנן וירכחו אל צידון. ופי' רש"י ז"ל סוף גבולו יום
סמוך לציידון ורכהו סופ"ע"ג). הרי שנבול זבולון היה עד צידון ולא עד צבלל כי צידון הוס
לשבע אשר כמ"ם (בשפטים ח') אשר לא הורים וגו' את יוסף צידון. בלבן יבמעאל נקראה ציידה
וצבעל הסורים בפ' ויהי כהנז צפסוק הגו' ז"ל כתיב צידון חסר ואל' לבון צידה שהיה מבשיק מוון
ליבשכר ע"כ. וחולי ע"ש זה נקרא צידה עד היום. והיא מוקפת חומה מג' רוחות ומרוח א' הוא
הים. מביירוט מהלך יום א' לציידה והיא עיר גדולה ויש בה יהודים ספרדים ועושים יו"ט כה"י
רהוק מלידון רביע מיל קצר זבולון בן יעקב. ועליו ביה כיפה ובציביו חרר. והיבמעאלים קורין ל
(שייך אל ציידה) ושייך הוא לבון אדון. ובס' ציון ארוך על קצרו ציון דפין סמוך לכותל נבון
כהני קומת איש ופרכה פרכה לפינו. ובמזן לוחו ציון יש ציון יבן נובן עדיין הכיפות קיימים
חומרים שהיה ציהמ"ד לשלמה המלך ע"ה ולפניו בהר מים היים טובים באבני' ממנו בנגלג מלא דלים
עדרם בצלאל כך נקרא העיר בלבן ערבי שם נקצר בצלאל בן חירי בן חור למטה יהודה
ועליו ציון כיפה :

שער ב גבולי הארץ

ח

שנה . ספר טוב בכל ערובה טובה כו' פי' מלמד חטקות ה' או חזן הקורא בשנת ועלה לירושלים וחזר הכר עשה שנה בביתו . ושפט סדרים כו' . וחזר על סדרים . דהוה קאי ודדי . היה עומד וחורש וברחה יגו פרחו ילא הוא לבקש ואמר לבריות כזאת מה בקרה לו . אמרו לו בזויה דרך זאת ההחיל לראות להם ולא מלא הדרך והיו קורין מקרא זה גדר כו' . אלדי . החריב . ובידושלמי גרס ה' פסקת הורתי קמיה (פי' ברה שורו מלפניו) . הוה פרייא והוא פרי שד דאשכח יהיב בכל פי' היה ברה אחריו והוא ברה עד בכל) . אמרו ליה אישית נפקח אמר לבו יומא דין אמרו ליה בדיהא אהיהא אל' גד"א אהו חמי לן (פי' הראוי את הדרך) נשק צמי מחמת לון ולא חכים בדיהא (פי' היה רוצה לבראות להם ולא מלא הדרך):

סדר חלקי השבטים ורתבן

ממ' כו"ב מובא בס' ח"י . וז"ל כו"ב פי"ה צביאור התחומין ומעמד השבטים יהודה לדרום מחל מצרים ועד צפון ירושלים . ציימין הנה אחריו עד שילה אפרים הנה אחריו והולך עד גזר . ששבר הוא הנה אחריו והולך כל השמות עד סמוך לנפוי שהרי צפוי לזבולין הוא . וזבולין הוא הנה אחריו והולך כל השמות עד למעלה מירדן וכן גבול עכו היא לו . נשחלי הוא למזרח זבולין והוא גדרום ימה של עבריא לכל השמות עד קדש צבילי . דן הוא לנפון נשחלי . אשר יש לו על חוף הים הגדול ומאבק ועד הר ההר שהוא סוף הגבול . שמעון ארצו למערב ארץ יהודה הנפוי ששם הם רעה ואשחאל . מנשה כלומר חצי השבט ארצו כמו שהעיד הכהוב בשאר וביששכר . חלק יהודה חינו ול המערב שכנגד ארצו מפי שמעון . אהל ציימין ואפרים הם מהירדן עד הים הגדול . אמנם ששכר חין לו כל המערב שכנגד חלקו שהרי ארץ הוא דרומי לארצו (ור"ל ומאבק הוא לאשר ח"ו) . והולך למזרח עד הירדן . וזבולין מזרחי איש הולך עד הירדן מפי נשחלי . ויהי נשחלי מזרח זבולין כשמעון למערב יהודה כלומר למקצהו אבל הולך הוא ר"ל זבולין אל המערב עד הים הגדול לנפון עכו . וישבור בחוף אשר כדרך שיעבור שמעון ציהודה ומנשה ביששכר . עוד כתב שם בראש כל חלק בקירוב יהודה כחמשה ימים . ציימין כיום א' . אפרים כשני ימים יששכר כיום א' . ולין כשלושה ימים . נשחלי כשני ימים . לן כיום אחד . אשר כחמשה ימים מזבולין ולהלן שמעון וכמה בחוף אחיהם . האורך מן הירדן לים הגדול כשני ימים . וכ' עוד . הראשון והסני וחצי שבט מנשי ארצם עבר הירדן מזרחה והוא שכשמה ארץ הגבוליים אדוינו משה רב"ע עכ"ל . וככה עוד כו"ב ח"י וז"ל וא"כ כל מה שהוא לדרום הר ההר הוא ח"י מן הדרום עד נחל מנרים . והעיריות ידעוהו אלנו בין שחי אלו הנקודות שהם על שפת הים מנפון לדרום הם אלו . תהלה זה ההר טוב (ר"ל הר ההר) : לודקיא . גבל . סין . ברוחא . ירדן . איר המעטיר' . עכו . חיס' קדשיא . סף . יפו . עקרין . אשקלון . עזה . דרון עזקא . נחל מנרים ואם שער ועוק' רחוקים מן הים כב' שעות ועקרין כמו ד' שעות עכ"ל :

ההר כתב עליו כו"ב ח"ל . ואין זה הר ההר של אהרן . וכמו שכתב רש"י ז"ל שאותו של אהרן ע"ה הוא בח"ל מזרחי דרומי לא"י חה ההר הוא מא"י בקצהו . לדעת זה ההר ה הוא זאנה הוא מקומו מרחייו זמן מרובה יעמי ומנאחי ת"ל . דע כי ההר המזרחי הסמוך לו והוא הר הכרמל . והלן הלפון ימאלו קתא ראשים צים יצאו והם בשפת הארץ כמו צור וירדן דוח . והראש קורין לו בערבי וז"ל איל חנא"ר כלומר פני הארץ . וסמוך לו רא"ש אל באשים . אך לו הר גבוה מאד מואד ושמו בלשון ערבי גבל אל אקרע כלומר הר של עכו . חה ההר הוא זי וגמס הרעיונו צים ועליו עמי ארזים גבוהים עד לב השמים ועמי צמים ושם מעינות טובות רים ליהרון ברכהו והוא מקיף כמו יום או יומים . חה הוא ההר המצוקש הקרא הר ההר . דוח המכונה בגבולי השבטים מנאשים עד המקום הזה . והכתוב שהזכיר ארץ הכנעני הלכיון הנה ארץ הלכיון . הרי שיש לנו ידיעה ברורה בהר ההר הוא בחדל אל . וה' ידעו לרעתו כ"ב שפי' רש"י ז"ל בש"ס על פסוק תהיו מראש אמנה הרי הוא בגבול לפניו של ח"י ושמו אמנה

דמים ובקדושת הגוף שיהיה פהור ידי ונקי כפים ובעל נפש . עכ"ל . וכן עוה"א ד' י"ז כהב
בשם הרמ"ק זלה"ה ח"ל . לזה בכל גבולי ה"י הם מים . כי הגבול המזרחי הוא הירדן . והגבול
המערבי הוא הים הגדול . והגבול הצפוני הוא נחל מזרים (הוא הנילוס) . והגבול הדרומי הוא נהר
פרת . והכוונה לרמז כי כל הנכנס לארץ ק"ב הוא אויר הק' מחו"ל שהוא אויר הפמ"א לרץ בכניסתו
לעבול ולטהר עצמו תחלה ואח"כ יכנס . כי אז בכניסתו הוא מתקדש בתוספת נשמה עכ"ל :

עוד שם ידוע שח"י היה על ה' פרסה על ה' פרסה . וכדאיתא במס' מעילה ד' ג' ומדוע ע"ה ה'
פרסה על ה' פרסה . וענה צעור"ר הלא מלמד היא מטעם דאי' במס' גיטין דף ל"ז ארץ לבי
בתיב מה לבי זה אין עורו מחזיקין אה בשב"י אף א"י בזמן שיושבין עליה רווחא . ובזמן שאין יושבין
עליה גמלא . וכזה הכו"פ פ"א ז"ל ואם הדקדק במה שיש מהר ההר עד נחל מזרים היא ת'
פרסה הלא שהעשה הפרסה משני מילין ע"כ . ולפי הירוש' שיש בפרסה ד' מילין הרי היה א"י בזמנו
שני מאות פרסה של ד' מילין . וכס' חסד לאברהם מעין ג' נהר ג' כהב ח"ל דע ששיער א"י מהלך
ת' פרסה על ח' פרסה . ועכשיו לא נשאר ממנו אלא הסרשין שבה ע"כ וכן הוא בס' טוב הארץ
וראנו לומר ג"כ מהר ההר עד נחל מזרים שהם הגבולים המזרחיים צפ' מעשו . עיין צמ' חסד
לאברהם במעין ג' נהר ד' ח"ל , וזורה א"י אינו לא ארוך ולא עגיל ולא מרובע אלא כעורה אדם
מוטבב ארצה פרקין ראשו כרוח מזרח ושני זרועותיו פשוטות ה' לצפון וה' לדרום ושני ירכותיו
שפוחות בזן רגלו ה' לר הר ההר שהוא קרן לפניה מערביה ובהן רגלו ה' לנחל מזרים שהוא
קרן דרומית מערביה . ובין שני רגליו נכנס הים הגדול שהים הוא מערבו של א"י . ולכן נמלא
ש"ה כולו רעוטה גדולות וקטנות עכ"ל :

ובין הוא בטוב הארץ ד' כ' בשם הר' חיים וייטל ז"ל . וזה לשונו אמנם כפי הנראה שלא כל המקומות
היום בקמ"ס דאיתא במס' גיטין ששים רבוא עירורח היה לו לנילוס המלך צהר המלך אמר
שולא לדידי חזי לי הווא אחרא ואפי' שהין רבוותא קני לא מחזיק נמלא ששם נקמט הרבה . ואיתא
במס' מעשר שני פ"ה שמיירושלים מהלך יום אחד אל לוד . וכן הוא גם עתה אך יש מקומות ג"כ
שים עכשיו ריבוי דרך מכמו שהיה מקדם דאסתהים דרכיה כדאיתא במס' ר"ה דף כ"ג ושם פי'
רש"י ז"ל ואהו ההילוך דרך עקלקלון עכ"ל (דחשיב במסנה מאין היו משיאין המשואות מהר המשח'
לברטשא וכו' פירש"י ז"ל מהר המשחה מהחילין הוא הר הזיתים שלפני ירושלים עד כרמון שעשין
קד צהר ברטב' וכן כולם . ע"ה אמר ר' יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות . ומקשה הגמ'
כמה היו להו הלתין והדחין והא' האידנא עובא הוו . אמר אביי אסתמי אסתחים להו דרכיה דכחיב
גחיבותי עוב' כדאיתא במדרש רבות (איכה) על פסוק גדר דרכי בגויה . בנות לוד היו לבוש עישתן
ועלות ומתשללות ויורדות עד שלא החמילו . בנות ישרוי הוויין סלקן ושבתן בבית מקדשא ולא הוה
בר נש קרין לחאנה קדמי מנהון . והאי ספרא דמגדלא הוה מסדלא קדילי' בכל ערובי שובא
סליק שבה ונחה ומדליק יתהון ויהי דאמרי ספרא הוה בכל ערובי שובא הוה סליק ופשיט סדריה
בבית מקדשא ונחיה בבית צביה עובד' הוה צהר נש דהוה קאי וכדי ערקת הורתי' נשק אמר
להו כדו אמרו ליה באידנא אסתעטייל איהי שרי מחו להון ולא אשכח הדרא וקרי עליה הדין קרייה
גדר דרבי בגויה נחיצותי עוב' אזדי כמה דאמר עוב' עוב' איהי עוב' אשימנה עכ"ל המדרש . על זה פי'
המהנהג בהנהג ח"ל . גדר דרכי כו' כל המעשים הללו להורות שבזמן ההלכה היו ממחרים אורחותם
בכייפשא דמיא ואח"כ נהפך למבטיה . והאי לרץ להוסוף ולגרוע ע"ה הירוש' דסוף מס'
העשרות וע"ה הערך צעק למד . ועלות ומתשללות צרושלים הוויין סלקין כו' . בצקר היו עולות
ומתנחות בהפלה צביהמ"ק ושבו לאהליהם טרם שהשכים שום אדם להאנהא (פי' תאניה) ללקיע
אזתה שגברו בלילה שרץ לתקדים ללוקטן קודם שיזרח השמש עליהם כדאיתא בהאי עובדא דר"ע
והלמידיו במדרש חויה צפ' דודי ירד לגני . ושצקן . ביורשמי גרם ושצקן וכו' . סליק שבה ונחה
(פי' הסלל צביהמ"ק והזר והדליק אה הנרוה . קדיליה . פי' הנרוה שמדליקין בהם) . ספרא פי'
שם ש ציהכ" . דמגדלא . שם עיר והוא מגדל לנשים מסדר כו' היה מתקן ומסדר הנרות צביהכ"ג סמוך
לא כנסח שבה לכביד שבה ולא היה מדליקן עדיין ועלה לירושלים להחשיל וירד והדליקן קודם הכנסה

שער א חיבת הארץ

ואינו חסר להם מכל אשר יחאזה ולא ישיטמו האלקים לשאת הלקו ולשמוח בעמלו לראות עולמו
בחיו לקמו לו אחוזה נחלה בחרץ העובד. זה הכל וחלי רע וזדקיים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה
ועינו מזדק לא יגרע. וכחז עוד והוא יח' יודע העלמות לב נשבר וזדכה אלקים לא חזרה
כי על אפי ועל חמתי היתה לי ישיבתי בחו"ל חף אס ביה רצן לי דירה כבוד מעולם לחורה ולהשלה
המיד עניו צופים אל הר המורה. וכחז ההגלות על עמנו על העבכחו. ומזה להבנים שלו על
דבר ח"י וכחז כשהזכו להשיא י"ח וישאר ברכה בידכה אל האמות הדך ולעשות חיזה מעמד
פרנסה אפילו בלמים. פנו וסעו לכם ובואו אל אה"ק לשכון בחובה דירח קבע. ומסיים בדף ל"ז
לחזור לענינו מי שעושה בלבו הסכמה מוחלטת לעלות לא"י כשהשיג ידו. ומתעבד בחו"ל מפני
ההכרח אז הועיל לו וכוונתו הטובה העלה לו והקובל הפלתו כאלו עומד באה"ק עד שער השמים
ויעזרוהו להוציא מהשכחו לפועל ממש לקיים. עכ"ל היעב"ן :

ובספר שפח אמה להר"ם חלניו ז"ל. המייסד להשיב לגבי' ה' אשר שאלוהו לדעת קדושה אה"ק
כהיום. ואם יש חיזה שר טוב לשכון בה. כי שמע לקצת שוטים אשר אמרו שהדריס כעת
באה"ק עוברים ציווי ה' אשר גור היות הארץ שוממה מבלי יושב כמ"ס ושמונו עליה וגו'. ושיודיעו
הגדר של קדושה אה"ק כהיום ואם יש שר טוב לשכון בה. ושיודיעו מאיזה סיבה הם נמשכים
סיבה גיעוש הרבה ודוחקים שהמיד מודיעים השלושים ע"י הכתבים מאיזה סיבה הם נמשכים. ואם
הם חנינים הדוחקים הללו למה אינם יוצאים מאחזה הארץ. והיך חינו מספיק לסיפוק פרנסתם כ"כ
ממון. שהם שולחים. זה חוקן השאלה והשיב הרב הק' הנ"ל באורך המעג' דברים הנחמדים מפו.
ולהעתיק כולו ח"א חלא מפני שיש גם עתה המושפטים ומאנים שאלוח כאלה. מדינה ומדינה כלשונה
זאת אומרת טוב לשכן בחו"ל בעבודה המה מלבד אל שער המלך בלבוש שק. כי אין חדש לדיק
בארץ וגו'. וזאת אומרת מה בלע כי נחמוך די היושבים שם אס חפץ בנו ה' להישיב ארצו ונחליו
יגאלו ויביאו לשלום שמה. וזאת אומרת מה ח"י בחורבנה. הלא בטלה קדושה. ובארץ העכו"ם
תחשב. לכן אעתיק כמה גרגרים עיקרים בקצרה ובדילוג. בראש וראשון כ' בדף ג' וז"ל כי אין
ספק אצלי כי כל איש חכם אשר מסתפק בזה וכיוצא בו לא פליט מחדא מחרתי. או שמרקה בו
רוח מיוטה והחורה שלמד נעשית לו סם המוח. או באמת היוצר ודאי אצלי שאין זה חכם ואם
קרא לא שנה ואם שנה לא פרשו לו רבוחיו ישה ההשגחה הנכרח. וראויים לדקדק בדברי החורה
והנביאים החכמים העניים במקום הזה ועשירים במקום אחר. ובד' ה' כחז שהם זורעים לריק
ומולידין לבלה נגד חמיתוח דברי החורה והנביאים והכתובים והחכמים השלמים האלקיים רבותינו
הדקיקים ז"ל. ושם הרשעים המורים פנים בחורה שלא כהלכה אשר יעלו זאה על ירושלים המעוטרה
ארץ המדה והחשוקה מאביה שלשה ורועים שלשה. לאמר שנחלל קדושה קדושה הכנה להיות
כפונדקיה ומאחר כי עוב ה' אח הארץ הטובה היא שהעם היושב בה הוא רובץ חמה משא עוהויו
וזה' ישוב לו עון על ישיבתו בחרץ היא. ימח ויכרח מארץ זכרה ורקב בעלמוחיהם כי מבחישים
את ריח אה"ק. ולדעתי דעח החורה ודאי יש להטיל עליהם דין כדון מטיל מוס בקדשים. וה'
שוכן ציוון עבר הוא עחיד. הלא זאת בח שבע ראון מלאה ברכה ה' ארץ חפץ אשר חפץ בה ה'.
ובהחלח ד"ר כחז וז"ל יהבדר לך כי הן עוד היום גדול כח אורו הרשימה דקדושה ששאר בה
להיות מעולה הארץ וכל יושביה מכל שר הארצות ויושביהן. ומאריך בזה. וכחז בד' ז' הרי
לך ברור כי כפרתן של ישראל היחה ע"י כי נש אה נחלחו ביד האויבים אשר נתן אה הלקס חמדת
ידידות מנחתו למדבר שמה. ובסוף ע"א כחז להכרח לנו כי הן עוד כהיום בגלותו זאת הארץ
לוקה בעבור בנים שבחו"ל ואין לך מלקוח גדול יותר מזה. כי אמרה ציון מלאונו עוני לארץ אחרת
יאלו בני. והאמר ציון עובי ה' וה' שכחי זה אלק והרל"ח שנים (ובעוה"ר עתה שנה תרכ"ו 1798 שנה)
היחה כאלמה ולא אלמה ממש. כי בועליך עושיך ה' נבאזת מנו ושיקיים בה כל החזיונות והנחמות
אשר הו לה נביאי האמת והצדק. ומוכיח ומסיים סוף ע"ב ונמאזת למד כי אין הפך לה' שהשאר
הארץ הק' בוקה ומבוקה מכל טוב בניה. כי היא צלי ספק גם בגלות המר הוה ביה חיינו וזה
לך האוח כי כל הדר בח"י עושה ראון אביו שבשמים וקרא לדיק וה' אהבו. מאחר שזכה להיות

שער א חיבת הארץ

ממנה ע"כ. במועדי חתיו ורשי המתגוררים בארץ לא לנו על הדמה עמלה זכרו זהו והחלופו.
 זכרו את ה' וירושלם העלו על לבבכם. התקושתו וקושו המיד לה ישבו המזכירים את ה' אל דמי
 לכם והל העמו דמי לו עד יכין ועד ישים את ירושלם ההלה בארץ. עובו חובו גושו והל החשבו
 להשקע בחו"ל ח"ו לקיים והלה אתכם ארץ אויביכם וגו'. זאת היתה הפלח הנותנו הראשונים
 בגדמו בכיה לדורות. כי נאסבו ארץ המדה והיא בעמדה לנו בגלותו הכר. שגה אחד בלבד עמד
 עלינו לגלותו חלה בכל דור ודור לא שקטנו ולא בלוגו כמה מלך נפכהו. אחר בשכחנו דיתה ה"י
 לגמרי ח"ן אחד מאלף מהעורר להחזיק בה להתייבשם לדור גם. כ"ה ה' ממדינה ושנים מעיר ח"ן
 ח"ס גם על לב לבקש אהבה דורש שלומה ועושהה ולא מפנה לראושה כמדומה לנו בבהיותו
 בבלוגו בחו"ל שכבר מלאנו ה"י וירושלים אהרה דוגמהה ע"כ בחו עלינו כל הרעות. בבבת ובהל
 בארץ שפיטא ורעיוה אחרת בשלוגו בכבוד גדול מימי החורבן זמן רב קרוב להלפים בנה ושז
 ההגרשו ממנה עד שלא נשאר גם שאריה ישראל בארץ היתה לדיק הוא ה' כי יאלו מדעשה לגמרי
 עיני גלושה וההערב בגוים. כי ליון. היא דורש ח"ן לה היינו עושה הייע שבושה. גם היא נאנשה
 והשב אהור ע"כ כו'. עוד גם ז"ל. כל זמח באהנו כי כור נמבלנו. וארץ לבי בכחו לשוב אל ארץ
 מולדתנו לא זכרנו. עיר קברות אבותינו לא דרשנו כו'. ואין להאריך בידוע כמה הפלינו חו"ל בשבן
 ח"י והדרים בה. כי ההלמוד והמדרשים והזוכר ושדני חכמה מלאים משה אל פה וכן המפורשי
 מלאו ידיים להם להזכירם לשבה גדול בהור הר' אברהם בן עזרא והרמב"ן. ובעל ה' המחרי ההבי
 השליג בדבר זה בספרו והאריך שלא יהיה מקום לבע"ד לחלוק מהא דרב יהודה דכ"ל כל העול
 מנבל לח"י עובר בעשה ע"ש ומוכיח שאפי' מנבל צימי חכמי ההלמוד היו עולין לארץ ישראל ה'
 לרוב. וכנה בדרך ל"ב חו"ל עם כל השבה הל"ל דבעל והף ע"פ שהינה רואה הצלי מביח וקדלו ל
 קרנה דביבה הע"כ לא הבגינו בה ראשי דורות חכמי ההלמוד והיניחו מקומם ועקרו כיכי ומש
 והלו ובהעט נקטה במזנה ועברו לדוכחה דמשה ואהרן לא זכו בה. ה"כ מה יש לנו לעשות ה'
 העינים השוכנים קרוב לקוטב הפסווי אשר לא זרה גם אור השכינה מעולם ורחוקים מאוד מהלם
 הק' ומלשון הק' ע"א כ"כ שיש לנו לההאמץ ולעלות במרכבה בקרון ובאשדא אל ארץ המדה ו
 יעלרנו הנשם והשלג מלכה אל מקום העבודה. ואין עטנה מהמת הסכנה כי בשעת בלוג ח"ן כו
 כ"כ ובכנת מדבר והיס בודאי אינה קרויה סכנה לעיני זה להפטר ממזיה גדולה כו דמילתא ומג
 ומלכים וברים עוברים בהיותו הלו בליות ראה דרך בגיה ובקעה על כל הד וגעשה יחד עם
 ואציון לקטח נכסים רגים ככוסים. דרכם בים הימר מים רבים ובעינים נחיצה להסוף הון עם
 ולצבור כסף בחול ישועטו להודו ולכוש למדינהא ומערבה בכמה סכנות אתה מכנים עלמך גוף וגי
 בכל יום על פה להם יפסע גבר כסיעה גבה המאצדת מאור עיניו של אדם ומקלרה ימיו וגי
 ולכבוד בוראך ולהגלח נפשך לחוכה לחיי הטולם הבח אמרה על כל בדרך כמשוכה חדק. הש ל
 אשר ימלא גם בך עד מחי על חכב על מטה העללות ולמה לא חקנה לך החלולו להמל
 על נפשך בהיות לחל ידך לעשות לבוא לההלוגן בלל שדי והחח כנפיו להסוח. וכנה דמה שגם
 בשל"ה בשם פסקי מהרי"א הק' למנוע העליה לח"י מחמה שנמאלו גם בעמטו רשעים. שאין בן
 מניעה עכשו ע"ש. ועוד בדרך ל"ה כנה. לכבוד הארץ הקדושה העלושה ועצבה רוח. עשה בלחי
 למען ליון לא אחשה עד אשר יאל כנונה לדיקה ולמוען ירושלם לא אשקוט לחוק בדיקה קול קור
 פנו דרך העס והרימו ממשל לירז ולבוא אליה בלי ריבול ובאמה היא המי קיימת על ישראל קדושי
 בכל מקום החמירו על עמנם בכמה דקדוקי מלאת שחחוקו בהם מדקדקים ביותר ומפורים ממ
 רב וטורחים מהד לקיימן בשלימות היוחר אששרי ומדוע מזלזלין ומהעללין במזיה החביבה הזו
 יחד בכל ההורה תלויה זו. והם אמנם כי דבר גדול הוא לעזוב אדם ארץ מולדתו ולעקור דית
 ליטע בדרך רחוקה כשם מלאת פרסאות ממקומו זה ולעבור בארצה ומדינות אשר לא ידע ו
 שמת לשונם ודרך ממשע ג' דברים. נפשי כזאת וכזאת יודעה. כ"ש ששכרנו מרובה לפוס לעת
 אגרה. אך הם זמח נפיש אל לבנו כמה מרובה יסיבתיו בידיו במקומות מסוימים בגולה ח"י
 עלינו לשום לנוכח ה' דרכנו לבקש נהלתנו ובעשפוח ח"ש ח"ש אשר נתן לו אלקים עושר ורכש
 ואלו

שער א חיבת הארץ

ה

מילתו סעפר א"י נחשב כאלו הוא קבור כא"י ממש עכ"ל. ועי' בס' חסידים שכתב כי רבה היא מצות ישיבת א"י. וגם ההשתוקק לזכות לעלות דהר ה' ולעמוד לשרתו בק'. ומה גם שב"כ רכיניו חיים הבהן הובא בהום' כתוכוח. השל"ה הק' כתב גם הרב שפה אמת גם באה"צ. שכל ספרדי ירא ה' ויכולת בידו הולך לא"י פ"א בימי חייו וספכב והולך לקבר אבותינו הק' על הצדיקים ועל החסידים. וגם הנשים מהלכות ומסבכות ומוסרין עצמן בכל נפשן ומאודן יחשב עליהם לכפרה עון כמ"ש וכפר ארבתו עמו. ותורויהן לעריהם ובתיהם. ויש מהם הולכים להשתקע עכ"ל. ושמעתי שאשה אחת באה מארץ רחוקה למירון. והגישה לציון הק' של רשב"י ז"ע. ואמרה אני האשה הנצבת באתי מרחוק למקום כושכן כבורו לבקשו שיהיה מליץ יושב בעד כלל אהב"י שיהיה קץ וסוף לגלותנו ויקום שכונתנו כו' ותלכה לה וגטעה לדרכה. גם האשכנזים הנודדים כדחוק מקום מארצות ומדינות אחרות. מהבבאים. ומחב"ס נפשם וכל מאורם לבוא להכתפה כנהלת ה'. וכל ישראל קדושים והשנים את העשור רצון קינם. גם דורשים שלום היושבים בארצות החיים :

נסה"ד בהשטמתי מוכי כשם ממ"ע מה שביחויס גזרות כל' וורמיוא יותר מכשאר קהילות ומדינות. כי בחורבן בית ראשון באו ונתיישבו שם ואחר כלות ע' שנים של גלות בכל חזון הגולים ירושלים ת"ו ולא". ואלו אשר היו בק' וורמיוא לא דצו לחזור לא"י וכתבו יושבי ירושלים להם ויבאו גם הם ליישב כארץ ישראל ולא השגיחו ע"ז. וכתבו תשוב' תשבו אתם כירושלים הגדולה גתנו נדרו פה כירושלים הקטנה, כי באותו פעם היו חושבים מאד בעיני השרים והיו עשירים גדולים ובעון זה נחחדש עליהם גזרות יותר משאר קהילות ומדינות עכ"ל :

ט' אלה מסעי ד"ו ו"ל. והנה להיות דכל הגולה דאו דטרדת המנונות בגלות אינה נותנת להם מקום לחלוק כבוד הראוי לאבינו שבשמים ולאמא עלאה לזאת נחלת עברי ה' כצדקתם כדי להיות את שארית פליטת אהב"י העם היושב בתו. ולא יהי' נאבד חוקת הישוב מא". כי העומדת קת ארתו ישיב הוא עיקר גדול מעקרי האמונה. כמ"ש אבי התעודה הרמב"ם ז"ל כמנין המצות עה קב"ג ו"ל. ובכאן שודש גדול מעקרי האמונה לא ידעוהו ולא יתבונן במקומו. אלא מי שדעתו עו. והוא הדרכ בהיותו היום בחו"ל חושבים כמלאכת העיבור שבידינו. ואנו אומרים שהיום ר"ה כוזה היום יו"ט פ' לא מפני השכונותינו נשיטהו ר"ה או מועד אלא מפני שב"ד שבא"י קבעו זה דס ד"ח או מועד. ועל קביעתם נעמוד ולא על השבוננו נסמך הקביעות יען אין חשבוננו אלא ללויא מלתא בעלמא. והבן זה מאד כי אני אוסיף לך ביאורו אלו השבנו והנחנו דרך משל שבני י יעדוהו ולא יהיו עוד בא"י (הלילה אל מעשיות זאת כי הוא ית' הכטיח שלא ימחה אימה זו נל וכל) ולא יהיה שם ב"ד. וגם לא יהיה בחו"ל ב"ד שנשמך בארץ דע שהשבוננו לא יועיל ב שבוש דבר. לפי שאין לנו להשוכ בחו"ל לעבר שנים ולקבוע חדשים אלא כתנאים הנזכרים ט שבארנו. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ובשיתבונן מי שיש לו שכל שלם ובריא בשנות התלמוד בזה הענין יתברר לו כי זה שאמרנו ביאור אין ספק כי ע"כ תמצית לשונו. ון ספק בזה דעל פי הרברים האלה אשר רבו משה איש האלקים מזה ימים מקדם הלכה רווחת מראל דכל יו"ט שני של גלויות עושין נדבה סתם לעניי א"י כי זכרון הוא להודיע ולהודיע דע"פ שכונם אנו כומכים בענין קביעות הר"ת והיו"ט. ולבלתי ידח ממנו נדח עושין משמרת למשמרת. כדי שלא יכלה ח"ו רגל ישראל מנחלת אבותינו עכ"ל ס' אל"ם :

זאון ר' יעקב עמ"ד ז"ל מציא בסיודו בהקדמ' דכ"ו ו"ל. אם אשכחך ירושלים השכח ימי. דע והבין כי אף ע"פ ששכינה בכל מקום כנ"ל מ"מ אין התפלה עולה בחו"ל במסלה מה ישרה כי לריכה לשלחה לה"י וירושלים אל מקום המקדש שכוננו בס שער השמים. כמו זאה ועקב אע"ה מפורש בהורה ונני צדיאים בהשלת שלמה המלך ע"ה והתפללו ח"ק דרך ולם ומשולם בהכונים בדניאל וכיון פתוין ליה בעליהו נגד ירושלים. והש"י הומוה מודים ומכימים שאין התפלות עולות ומתקבלות אלא דרך שם לכן אל יליו הדברים מנגד עיניך זאפה יך העיר אשר בחר בה ה' לשכנו עה שוממות' עומדה בקדושה ומשוב כללו אהה עומד בזית נהים לפני הרון ה' ע"כ. עוד דרך למ"ד כהז ו"ל. ידוע שהוצת המתפלל למיין גושו כנגד ירושלים אורב ושגוי ומשולם בח"ל. וכאן ראונו לזכור ירושלים שניה לומר שלא יספיק זה הגווס והרמו הזו עושים לזכר ולדונמא ולסימנא בעלמא אלא למי והיכה דלם אשכר כו' ולא חוסייל הכיונה בקום שאין פטעה אונם גמור ובשעת ריוח וכו'. ולזה נרין כל אדם משראל לעשות בלבו הסכמה כוע ותקושה לעלות לרור גא"י (עכ"פ כשהמלא ידו די ההולאה וקנה מעמד סיפוק פרנסה אה דרך מלאכה או אינה מו"מ או לקבל ההספקה הנצרכה והנצרכה כדי לישב הארץ הקדושה השוממה על יבנה) ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך. אף ע"פ שהרע לא זוה שכינה

שַׁעַר אֵת חֵבֶת הָאָרֶץ

מת ע"י מלאך המות אלא ע"י מלאך הקדוש אשר מתלבש בגבורה לעשות פעולה ההיא ואז הוא נשחט בסכין ברזק כמו שיש לבהמה טהורה. והמה בה"ל הוא ע"י מלאך המות ס"ם שהוא בכסין פגום ונעשה נבלה. והב' הוא. בי הנפטר בהו"ל בצאה נשמתו מגופו מתלבשת בכחות אורץ ארץ העכו"ם משום כן הוא נטמאת. וצריכים כמה טהרות בודאי עד בואה אל שַׁעַר השמים. אשר שם היא נטהרת בודאי מזומאמה. כדי לעלות אה"כ אל מנוחה. והג' הוא טורח גלגולה עד בואה ממקום דירתה בהו"ל עד הגיעה אל א"י. ומה גס שהיא צריכה לעבור בגבול שדים רבים עד הגיע לא"י. ואז בודאי יאחזום צירים וחבלים וכיוצא בזה וזה שאיד"ל בגמ' (כהובות ק"י ע"ב) אינו דומה למי שקלשמו מהיים לקלשנו לאהר מיתה. וכאשר נבוא לכפר במעלות ההלוקה הג' נמצאים עוד בה' רבים. הא' טורח גלגול מהלילה לפי ענינו ומעשיו. והב' במארז"ל שהחיות המתים בא"י בדה"ל החיות מהי"ח"ל. והג' בי הלא בכל ריש יראה ושבהא הנפשות פוקדות את הגוף כמ"ש זוהר וכאשר נקבר בהו"ל יונדה שתטמא בארץ עכו"ם כבואה לפקוד את הגוף. ולא יהיה לה נחת דוח יור. והנה עתה כמה שנודע מעלת הארץ הוא מכואה מעלת היושב בה מקדושתו יזכה ג"כ בהם. אבל לא גדולה ב"כ כמי שנולד בה. מאהר בודאי כנו. והנכנס מקדושתו יזכה ג"כ בהם. אבל לא גדולה ב"כ כמי שנולד בה. מאהר שנולד בארץ ארץ העכו"ם הטמא אמנם מי שבא לא"י בנדלותו וזכה לעסוק במצוה של א"י הגם שלא ישיג למעלה הגדולה כנ"ל. אולי ישיג מקצתם יזכה להשיג הב' בהיות לבד. בי ב' ראשונות נאבדו כבר ממנו בנודע. ומי שעצמותיו לבד יעלו לא"י לא יזכה כ"ל לבתי אהת שהיא ההתייה ופקידת הנפש לבד. ומי שיעלה בעצמותיו אהר מותו יזכה בי עשר ההוא מהמזכה. מפני שהארם נברא ממקום כפרתו. והנה אנו הנבראים בודאי מן אותו עפר מתוויבים להביא אל מקום חצובתם שהוא קודש. ובבר נודע כי דינא הכי הוא שיער א"י היוצא חו"ל דינו בעפר חו"ל. ועפר חו"ל והנכנס לא"י דינו בא"י. וזה סוד הגרים וע"ב המתקרב בשרו בעפר א"י גדלה מעלתו מאד. ואם להפך כהפך. וז"ש שיעקב אע"ה צוה להעלותו מיד סמוך למיתתו ואולם אשר לנו לדעת מהו מעלת הרואה אותה מרחוק. אם לא נכנס בה כשש"ה אם יראה איש באנשים האלו וגו'. והנראה כי הרואה אותה הוא מעלה גדולה. ועוד כי מדע"ה למעלתו הגדולה נהן לו הש"י את זה סמוך למיתתו כמס"ה עלה אל הר העכרים הזה וראה וגו'. וכתוב ויראהו ה' וגו'. שזה מורה מעלה קצת להפאא אותה אף לא נכנס בה כמ"ש בזה במעין עין הקורא נהר ל"ג ע"כ"ל הטהור. עוד (שם נהר י"ב) מבאר חילוק בין נשמות ישראל הדרים בא"י לנשמות ישראל הדרים בהו"ל. וזה תוכן לשונו כשזוכה ליבנם לא"י בא אליו נפש סיוורה חדשה ומהלבש תוך נפש הישנה שלו. ובלילה הראשונה שישן בא"י יוצאים ב' הנפשות ועולים דמעלה. ובהורה אינה חוזרת ב"א החדשה בלבד. ולכן הוא אינו ראוי לעונשים. כי הלא היא אינה חוטאה. ולכן אמרו דו"ל שנמחלו לו כל עונותיו. ובל הדר בא"י נקרא צדיק. הגם שהוא אינו צדיק כפי הנדאה לעינים. כי אם לא היה צדיק היתה הארץ סקאו. כמס"ה ותקיא הארץ את יושביה. וכיון שהארץ אינו סקאו. נהכרח הוא שנקרא צדיק. ואף שהוא בחזקת רשע. גם דע בי הדר בא"י והולך לדוד שם במצודים נחשב לו לעבירה ועבירה זו גורמת לו ששר של רה"ב מושל עליו. וכל מי ומי שקבל עליו לדוד בא"י כל ימיו ולא לרדת למצודים נחשב לו כאלו כל ימיו הסלך בלבד אבל אותן שבמזיד אינם נמחלין אינה מכפרת על עבירות הנעשים בה בא"י על השגות הבלבד אבל אותן שבמזיד אינם נמחלין ב"א ביסודין. אוי למי שעובר על פסע והפשעים הנעשים בא"י אין כהם מדינה כ"א בנשוכה: עוד (שם נהר י"ג) מכאר באריות סוד ירושלים וגם שאר מקומות אשר בא"י ואומר דזים עליונים על כל אומ"א. ואיני ברואי הנזכרים. ויותר על עה"ק צפת וז"ל. בי הדר בצפת יש לו יהרון על כל שאדי ערי א"י. והנפטר והנזכר שם בעבור שהוא מקום גבוה ואוידו זך ונקי יותר מכל שאדי ערי א"י לכן במהרה שט נפשו ופודה למקום מערת המכפלה כדי לעבור משם לגן עדן התחתון ואין צדיק להאריך מזה עכ"ד ע"ש:

במס' דרך ארץ (פ"ג) איתא ארז"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם לי להחרוב את ביתי ולהגלות את בני. הוו שואלים בשרומה ואני מיוחד לכסמה טעם שאלו שלום ירושלים. ואומר ית' שלום בחילך וגו'. ואומר למען אחי ורעי וגו'. עכ"ל וסובב בספרים מי האיש ירא ה' הרואה שמהילת עון גרם החורבן והגלות חלוי בשאלת שלום ירושלים. ולא ידע לבבו לשאול תמיד בשלומה ופשוטו במשמעו לשאול על איכות ומהות א"י וירושלים ומקום מקדש בכל פרטיה ודקדוקיה ולהשתייך להשיג מאכניה ועפרה הק' ולרצותה ולחכבה. כמו שמצינו שעשו בגלות יבניה המלך. כדאיתא במס' ר"ה והא כננישתא דשף וייתב בנהררעא. ועי' פירש"י ז"ל. וכפתור ופרח מפרש כלומר שדלג מא"י וישב שם. וזהו משום דכתיב כי רצו עכרדך את אבניה ואת עפרה יחוננו. וזה שגלות יבניה וסיעתו בשיצאו מירושלים הביאו עמהם אבנים ועפר ממה"ק וכנו בנהררעא בהכ"נ ויסדה באוהם אכניה וכאוהו עפר עכ"ל:

המדרש הלפניה באות א' ענף א"י מביא וז"ל. שמעתי אש ושימו על עיני המת ועל שיכוור ועל מילתו

שכמים ויהם כל הלך בגבול אחד. ולפי יהום השבט כן היה משבנו כפי שהיה נגדו לגבולו של אצילות של אותו שבט כרי שיטפיע עליו. כל המצות הנעשים בא"י הם עולים ומקשטים כל גבול וגבול כבוד נשמת של כל שבט ושכט ובו"י יע"ש באריות :

עורך שם בנהר ה' ז"ל מבאר כי היהוד העליון נעשה ע"י חפלות ישראל דוקא בא"י ולא בחו"ל. וטביא מזוהר פקודי שהתפלה עומדת ברקיע, אחת עד גמר כל הפלות מישראל ויתקבצו כל הפלות ישראל יחד ויהקשרו כולם ויעלו. וכתיב אמנם יש לרדק העבוב הזה שיהעכבו עד קיבוץ הפלות כל ישראל דוקא בהיות ישראל על אדמתם שאין מקדים זריחת השמש בא"י עיר אל עיר אלא כפחות הצני שעה מפני שא"י כמעט הכלמות ה' פרסי לכן אפשר להמתין. אמנם עתה שישראל נפוצים כארבע פינות העולם אם נאמר שיעכבו כשיעור י"ב שעות נמצא עירבוב חפלות. בי בעת הזריחה במערב או השקיעה במזרח. ואז יש להם תפלת ערבית. וא"כ איך יהיה ענין זה ואם נאמר שלא ימתינו. נמצא היהוד העליון נעשה במה פעמים כי קהלה זו יחד עתה וזו אחר שיעה ולעולם מיחדים והולכים. ועד"ו יקשה כי המשמרות העליונות הם קבועות לערב ולבקר א"ב אך יהיה ענינם לפעמים לאלו לילה ולאילו יום. ועד"ו יקשה כי מנוחה שבת שאלו שובתים ואלו עושים מלאכה איך יהיה ענין זה. ובספר יסוד עולם הקשה ענין זה. והירץ בשם רבנים עליונים מה שתירץ. אמנם האלקי הרמ"ק ז"ל כתב"ו ז"ל ואני אומר כי אין ההנהגה העליונה סנהגת לא בזריחת השמש במזרח ולא במערב ולא בצפון ולא בדרום אלא על נקודת א"י שהוא וטביה הישוב זריחת א"י הוא כוכך לאשמורת הבוקר וערבית א"י הוא לילה לשליטת ממשלת הלילה. ועד"ו יתנהגו המשמרות. ומספר הימים לא יערפנו ולא יתירו ממה שמהוה השמש הגשמי והירח הגשמי שבא"י. ואין להוש לראות הירח בחו"ל או לא יראה. כי העיקר היא בא"י ושם ב"ד קובעים ומקדשים חדשים חגים וזמנים. והקכ"ה מסכים עמהם ומקדשם ובחו"ל אין קובעים ואם קובעים לא קדשו שאין בהם כמש יום השבת בא"י הוא עיקר הכל. ואין ההפלות מהעככות אלו מפני אלו אלא א"י דוקא ולא בשום מקום זולתו. מפני שא"י חשובה לענין היחוד. היהוד אינה עתים הרכה באל עת אחת ושעה אהת. והיינו בהיותם עם ה' אשר בא"י לבלות חיקוני הפלתם כו' עכ"ל.

עורך שם נהר' כתב: היות התפלה של א"י ראוייה ורצויה ומקובלת יותר מפני שאין ב"כ מקטרגים וזה מפני שאין אותם האותיות המתהוות מהפה מתלבשות באויר טמא. לכן הם רצויות ונעשה תיבף עטרה וכוותרת לראש מלכו של עולם. משא"ב בחו"ל שצריבים להתלבש כאויר, הטמא. ויש כמה חיצונים המקטרגים עליהם עד להכנסם לא"י. ואח"כ צריכי" מטהרה ונקיון כדי לעלות גבוה עכ"ל. עורך (שם) מבאר באריות בא"י וישיבתה שהם ששה ענינים הלוקים. ע"ש היטב. ותבון דברי קדשו זה לשונו. ובאשר נבחין במעלות א"י על חו"ל. נמצא שהם ג' בהינות בזולת מה שיש תחת כל בחינה ובהינה מהם כמה וכמה בחינות. האחד ענין עשיית מצות ותורה בטהרה וכנקיון כל ימי היותו בעולם. והב' בענין פטירת הנפש מן הגוף. והג' בענין ההיית המתים עם אח"כ. והנה ג' הלוקים אלו לא ישתנו בודאי. כי מי שהיה כן ימיו כא"י נמצאת נשמתו גם בעת בואה לגופו היתה בטהרה ובנקיון. בלתי נטמאת כאויר ארץ העמים. והוא מעלה וסיוע גדולה אל העבודה. וגם אם בקטנות נכנס אדם בא"י קודם י"ג שנה. יזכה ג"כ קצת למדה זו. כי אין היציה"ר בא אל הנשמה שכאדם עד היותו בן י"ג שנה כמ"ש רז"ל. ולפעמים גם הרוח ולפעמים גם הנפש כזכר וכו' והוא וכן כל המצות שעושין הם בטהרה ובנקיות עד שאתו מן העה"ז. ונמצא שגדל בשם טוב. אבל העולה בקוהותו לא"י אינו בכלל מדה זו. ואינו זוכה כי אם אל השנים שהם ענין הפטירה והתחיה כמ"ש לעיל. והעולה אחר מיתותו רק בעצמותיו זה ודאי אינו זוכה כ"א התחיה לכך. ולמעלה על פקידת הנפש לעצמות וזה סוד הכתוב ועצמותיך יחליץ על היותו בטהרה בא"י. ובאשר נבוא לספר במעלתם הם רבים. האחד כי הנשמה לא נטמאת מעולם ולא נתלבשה באויר ארץ העבובים כלל ועיקר. והב' מצותיו שעושה כלם היו בתבנית הטוהר ואותו רוחניות המתהוות מן המצוה והתורה לא נתלבש בקליפות הטמאה ההיא. והג' כי השפע הנשפע ע"י התורה והמצוה לא נשפע אל השרים. מפני שישראל אשר הם בחו"ל ועוסקים במצותיו אפי' בטהרה. בודאי הוא שאותן המצות ישיפיעו לזוכה רק שאותו שפע א"א להיות נשפע עליו אם לא ע"י אוהו השר אשר שם בחלק ארצו. וזה דבר פשוט. והנה כל זמן היות עיקר השכינה בא"י או מקבל ע"י אותו שר כמשה"ה בי גרשוני היום וגו' לך עבוד אלהים איהים ממש עובד כמשה"ה אלקים אחרים. שהם השרים כמש שעובד ומשפיע בהם כדפרי'. והר' יש עוד בהינת כמה מצות תלויים בארץ. אהם ספק בי מפני היות מעלת הטעות אלו גדולות עד למאד אשר אין לקיים בחו"ל מפני שהם ככת הקדושה. וע"כ אין ראוי שיושפע בחו"ל ע"ד שאמרו רז"ל שאין מביאין הלה מהו"ל לא"י. ואם הכיאה אז כאש השרף כמו חמץ בערבי פסחים. וכן התרומה והביכורים וביוצא באלו רבים. והוא כודאי מפני מעלת המצות האלו כנזכר ע"ש. וכאשר נבא לספר במעלה השנית נמצא ג' כתי'. הא' כי מי שמה בא"י אינו

שֵׁנַר אַ חֵיבַת הָאָרֶץ

צֵאוּ וְרֵאוּ דְבָרֵי קִדְשׁוֹ שֶׁל הַרְבֵּה הַקְדוּשׁ הָאֱלֹקִים ר' אֲלֵנוּר אֲזָקָר: יִצְוֹן ל' בִּסְ הַחֲרָדִים שְׁלוֹ . ז"ל וְצִוְרֵךְ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לַחֲבֹב אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְבֹאֵר אֶלֶיָּהּ מֵאֲפִסֵּי אֶרֶץ בְּתַשׁוּקָה גְדוּלָּה כִּכּוֹן אֶל הַיָּם אֲמוֹנִי . כִּי־תַחַלֵּל עֵינָיו שֶׁנִּקְבַּע' לָנוּ בְּכִי לְדוֹרוֹת יַעֲן מֵאֲסִנּוּ בַּה שֶׁנִּי וַיִּמְאֲסוּ בָאֶרֶץ חֲמֵדָה . וּבִפְדִיּוֹן נַפְשֵׁינוּ מִהַרְהֵי כְּתִיב כִּי רָצוּ בְּצִדִיק אֶת אֲבִינָהּ וְאֶת עֲרַהּ יְהוֹנָנוּ . וַיִּשְׁמַגְוֵר אֹתָהּ תִּקְוֵם הַרְהֵם צִיּוֹן . וְלִפְיֹכֵךְ הֵיוּ הָאֲמֹרָאִים מְנַשְׁקִים עֲפֹרֹתֶיהָ וְאֲבִינָהּ בְּכוּאָם אֶלֶיָּהּ . וְזֶה טוֹב וְזֶה נָעִים לְשִׁיר שִׁיר יִרְדוֹת אֲשֶׁר שָׁר ר' יְהוֹרָה הֵלִוִי עֲלֶיהָ בְּאַהֲבַת רַבָּה . תַּחֲלַת הַיְשִׁירָה : אֶרֶץ הַקְדוּשָׁה יִקְרָה הַמּוֹדֶה וְכוּ' . כֵּן אָנוּ מְשׁוֹרְרִים עַד צִיּוֹן ר' יְהוּדָה בֵּר אֲלֵעָאֵי בָל עֲרַב ר' ל' בְּשִׁמְחָה רַבָּה וּמִתַּחֲנָנִים לֹאֵל אֵל יִגְרַשְׁנוּ טָאֵלוּ . גַּם הַקְרֹבִים וְהַרְהוּקִים אֲשֶׁר הוֹצֵא לָהּ רָאוּ לָהֶם שִׁתְּיָהוּ נִכְסָפִים וְחֹאמִים אֶלֶיָּהּ . כִּי כִשְׁם בִּשְׁחַר בָּהֶם כִּךְ בַּהֵר בִּא"י וַיְהִר אִיהֶם לָהּ וְאִין נִקְרָאִים גּוֹי אַחֵר אִילָּא עֵמָה שֶׁכָּךְ פ' רִשְׁב"י עַל מִקְרָא שֶׁכְּתוּב וְיָי כַּעֲמֵךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאֶרֶץ . וּמֵצִינוּ בְּמִרְשֵׁי יִשְׁהֻק"ה אָמַר לְאַבְרָהָם אַע"ה פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה שִׁילְךָ לֹא"י וַיִּרְאָנָה וַיְהוֹזֵר וְאַחֵר שֶׁחִזַּר לֹא נָתַן לוֹ רִשׁוֹת לְהוֹזֵר לִלְכַת לֹא"י עַר הַמֶּשׁ שְׁנַיִם וְאוֹהֵן הַמֶּשׁ שְׁנַיִם הֵיחָ מִשְׁתַּקֵּק לְהוֹזֵר לִלְכַת הַיָּא אָמַר זֶה הַפְּסוֹק מִי יִתְּנִי אֲבָר כִּיּוֹנָה אַעֲוֹפָה וְאַשְׁכּוֹנָה הֵנָּה אֲרִחִיק נִירוֹר אֲלִין בְּמַדְבֵּר סֵלָה . מוֹטָב לֵאֲלִין בְּמַדְבְּרֵי שֶׁל א"י וְלֹא לֵאֲלִין בְּפִלְטְרֵי שֶׁל חו"ל וְהֵיחָ תֵּאבֵד וּמִשְׁהוֹרֵשׁ כְּתִיב וַיִּלְךְ אֲבָרָם כְּאִשֶׁר דָּבַר אֱלֹהֵי ה' . וְקוֹרֵם בִּיאוֹ אֵל הָאֶרֶץ לֹא הִיָּה מִשְׁתַּקֵּק אֲבָל אַחֵר שֶׁבֵּא שָׂמָה פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה וְרֵאָה בְּמִרְאָה הַנִּכּוּאָה יִקַּר תַּפְאֵרַת קְדוּשַׁת הָאֶרֶץ אִזּוּ נִכְסָפוּ וְנִכְסָפוּ וּמִמֶּנּוּ נִלְמוֹר לְדוֹרוֹת אֲנַתְנוּ יוֹצֵאֵי חֲלָצֵינוּ לְהִיּוֹת נִכְסָפִים כְּמוֹהוּ אַע"פ שׁוֹיִשְׁבִּים בְּצַעַר . עַל מִנַּת כִּךְ נָהִיָּה שְׁמֹחִים בְּיִסּוּרֵין . וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכַת פִּרְשַׁת עֲמֶלְק וּבִיאַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּפ' כִּי הֵבֵא כְּמִשׁ ז"ל ג' מִתְּנוּחַת נָתַן הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא נָתַן אֵלָּא עֲמֶלְק . וְאֵלּוּ הֵם הַתּוֹרָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעוֹה"ב . וְכִי הִיכִי דְבִבְיָאָה רֵאשׁוֹנָה בֹּא עֲמֶלְק . ה"נ בְּכִיּוֹשׁ גְּלוּת כְּשֶׁרְצִוִים לְבֹא לֹא"י עֲמֶלְק מוֹרֵשׁ לָהֶם בְּדִרְךְ . כֹּאשֶׁר עֵינָנוּ רוֹאוֹת הַיּוֹם הַסִּמֵּר יִרְאֵה' וַיִּשְׁפּוּט . וְהַהֲהִיל בְּתִיבַת וְהִיָּה תוֹרָה א"י מו"ב צִירוּפִין שֶׁל הַשֶּׁם הַקְדוּשׁ . רְמוֹ כִי הִדֵּר בִּא"י דִּבְכָּה' . הַפֶּךְ הִדֵּר בְּחו"ל . הֵינּוּ הַיִּשְׂרָאֵלִי שְׂרוּמָה לְמוֹ שְׁאִין לֹאֵלוֹ . וְנִקְטַ צִירוּף זֶה רְמוֹ לְמִשְׁרָל' כָּל כְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִיָּה לְשׁוֹן שְׂמָחָה . וְכַתֵּב רַבְּכִין בְּמִנִּין הַרִי"ג מְצוּת . וַיִּשְׁתָּ א"י כָּל עַת וְרֹעֵי שְׂאֵרֶם בִּא"י הוּא מְקִיָּם הַמְצוּהָ הַזֹּאת וְיודֵעַ שְׁעִיר שֶׁכָּר מְצוּהָ עַל הַשְׂמָחָה הַגְּדוּלָּה בַּה כְּדִכְתִּיב תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדָּה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה א"כ שָׁכַר הַיּוֹשֵׁב בִּא"י הַיְשִׁירָה שִׂמְחָה תִּרִיךְ מְצוּתוֹ תִּרְוִיָּה הַתְּרִוּיָּה בְּאַהֲבָתָהּ אֹתָהּ . וְגַם צִוְרֵךְ לְהִיּוֹת יָרָא וְחִרְךְ כְּדִכְתֵּב רִשְׁב"י . כָּל פְּקוּרָא דְלֵאוֹ אִיהִי בְּרַחֲמֵי וְחִלּוֹ לֹאוּ פְקוּרָא הִיא . לִכְךָ אֲסִרּוּ בִּאֲבוֹת ר' נָתַן הוּי שֶׁשׁ וְחִרְךְ עַל הַמְצוּת . וְהֵנָּה תִּיבַת וְהִיָּה אֲצֵל מְצוּת יִשְׁבִּית א"י רְמוֹ לְשִׂמְחָת הַמְצוּת וְסְמִיכַת הַפְּרִשָׁה לְעֲמֶלְק רְמוֹ לְהַרְהֵר בְּמְצוּת מַהֲרֻצְעָה הַלְלוּיָהּ בְּאוֹר . וַיִּסּוּרֵין שֶׁל א"י הֵן מִן הָאוֹמוֹת הַן מִתְּחוּלָאִים מְזוּבָּה כְּפָרָה הֶם כְּרַבֵּר שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל יִאֲמָר שֶׁכֵּן הִלִּיתִי הָעַם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ נִשְׂוָה עָוֹן . וְזֶה רְמוֹ ג"כ בְּפִסְקוֹ זֶה בִּלְתִּי וְהִיָּה כִּי תִבּוֹא אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נוֹתֵן לָךְ נְחֻלָּה נִכְ"ה וְהוּא לְשׁוֹן מִנְכָּה לֹא הַרְמִים וְכַרְפְּרָשׁ' בְּפִסְקוֹ אוֹלִי אוֹכֵל נִכְהָ כֹּו . וְפִי' הַעֲנִין שֶׁעִי' הַצְּרוּת שְׂבֵא"י מְהַנְכִּים וּמְחַמְעֵטִים הַעֲיֹנוֹת . וְהַעַם הַיּוֹשֵׁב בַּה נִשְׂוָה עָוֹן וְכַתִּיב וּכְפַר אֲדַמְתּוּ עֲמוֹ . וְרוֹקָא בְּעוֹנוֹת קִלְמִים שֶׁשְׁבִים וּמִתְחַרְטִים עֲלֵיהֶם . וַיִּסּוּרֵין אֵלוּ מִמֶּרְקֵין וּבְעַת מוֹתוֹ יִלְךְ נִכּוּחוֹ לִגְן עֵדֵן . אֲבָל הַבָּאִים לֹא"י וְאִין שְׂטִיָּם עַל דָּב כִּי הֵם בְּהִיכֵל הַמֶּלֶךְ וּמְזוּרִים וּפּוֹשְׁעִים וּמְרִבִּים כְּמִשְׁהָאוֹת שֶׁל סְעוּדַת מְרֻעוֹת וּמְרֻזְחִים . עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר וּתְבֹאוּ וּתְטַמְאוּ אֶת אֶרְצִי וְנִתְרַתִּי שְׂמַתֵּם לְתוֹעֵבָה . וְכַתִּיב כִּי תִבּוֹאוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי כִי בִקֵּשׁ זֹאת מִירְכָם רְמוֹם הַצְּרִי . וְלֹא יַעֲלֶה עַל לִבְךָ שֶׁאַחֲרֵי מוֹתֵם יִשְׂאָרוּ בִּא"י . אֲלֵא כְּמוֹהֶם גִּרְשׁוּם הוֹצֵא כְּלָלִים . וְז"ל פְּרָקִי ר' א"א . וְכָל הַרְשָׁעִים בִּא"י נִפְשָׁתוֹם נִשְׁלַכּוֹת בְּחו"ל . שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת נֶפֶשׁ אֲבוֹיְךָ יִקְלַעְנָה בְּהוֹךְ כָּף הַקֶּלַע וְלַעֲתִיר לְבָב הַקַּב"ה אֲהוּוֹ בְּכַנְפוֹת הָאֶרֶץ וּמִנְעַר אֹתָהּ מִכָּל טוֹמְאָה וּמִשְׁלִיכָה לְחו"ל . שְׂנֵא' לֵאחֹזֵב בְּכַנְפוֹת הָאֶרֶץ וַיִּנְעֲרוּ שְׂרָעִים מִמֶּנָּה . וְכַתֵּב רַבְּכִין בִּפ' אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּעִרְוֹת וְהִמְטָא הָאֶרֶץ וְאַבְקוֹר עוֹנָה אַע"פ שֶׁהַעֲרִיּוֹת חוֹבַת הַגּוֹף וְאִינן הַלְלוּיֹת בָּאֶרֶץ מ"מ עֵקֶר כָּל הַמְצוּת לְיוֹשְׁבִים בָּאֶרֶץ ה' וְכֵן שֶׁנּוּ בְּסִפְרָא וְלֹא הִקְיָא הָאֶרֶץ אֲהֵכֶם א"י אִינָה כְּשֶׂאֵר אֲרָצוֹת . אִינָה מְקִימַת עוֹבְרֵי עֵבִירָה . וְהֵנָּה הַכּוֹתִים לֹא הֵיוּ עוֹנְשִׁים בָּאֲרָצָם וּבְכוּאָם בָּאֶרֶץ ה' וְעֵשׂוֹ שֶׁם כְּעֹשִׂיהֶם הִרְאִישׁוּנִים שֶׁלַּת בְּהֵם הָאִרְיוֹת הַמְּמַתִּים אֹתָהֶם . לִכֵּן כָּל אִישׁ יִהְרֵד כְּכוּאֹ אֵל א"י . לְהִיּוֹת יָרָא שְׂמִים כְּפִלִי כְּפִלִּים מִמָּה שֶׁהִיָּה בְּחו"ל

וַיִּרְעֵ כִי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ הוּא יוֹשֵׁב . ע"כ' הַהֲרָדִים :

עֵינֵין בִּס' חֲסֵד לְאַבְרָהָם ז"ל כִּי עָן הָאֶרֶץ נִהַר ז' . הַמְדַבֵּר בְּצַרְקָה וּמֵאֲרִיךְ בְּעֵינֵין קְדוּשַׁת א"י וּמֵבָאֵר כִּי תִיקוֹן הַקְדוּשָׁה וְכָל מַרְגּוּתֶיהָ הוּא בְּיִשְׁבִּית יִשְׂרָאֵל בִּא"י כִּי א"י הוּא עֶפֶר קוֹדֵשׁ וְהַעַם הַיּוֹשֵׁב בַּה קוֹדֵשׁ וְנִשְׁמָהָם קְדוּשָׁה וְתוֹרָתָם קְדוּשָׁה וְאַלְהֵיהֶם קְדוּשָׁה אֲשֶׁר הוּא הַשֵּׁר לְיִשְׂרָאֵל . וְלֹא זֹו בְּכַבֵּר אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה רַוּב מְצוּתֶיהָ אִין לֵהּ יָחוּם עַם שֶׁאֵר הוֹרֵת הַעַמִּים . כִּךְ אִין יְהוֹם לֹא"י בְּשֶׁ אֵרָא אֲרָצוֹת שִׁישׁ בְּהֵם הַתּוֹרוֹת וְהִקִּים רֵעִים אֲשֶׁר הַעַמִּים הָאֲחֵרִים כְּמִשְׁ"ה וְלֹא הַעֲשָׂה מְכָל הַהוֹעֲבֹתָה הָאֵלֶּה וְגו' . הֵנָּה הַתּוֹרָה וְא"י יֵשׁ לָהֶם יְהוֹם יִהֵר . וְכֵן יִשְׂרָאֵל יָחוּם עַם הָאֶרֶץ הַקְדוּשָׁה כְּלוּי' סֶפֶק בְּשִׁבּוּל יְהוֹם נִשְׁמָתוֹ . וְהִרְאִיָּה מִיְהוֹקָאֵל הַנְּבִיא שֶׁהִלֵּךְ הָאֶרֶץ לְי"ב שָׁבְטִים

שַׁעַר אַ חֵיבַת הָאָרֶץ

כשחכר המקדש ואינה נוהגת אלא מדרבנן. הרמב"ם וסמ"ג ובעל התרוסה פסקו כ"ל, אלא שהרמב"ם מחלק בין קדושת ירושלים לשאר א"י. וז"ל בהלכות בית הכחירה פרק וא"ו הלכה ט"ז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. ובקדושת א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אימרו והשמתי את מקדשיכם. ואמרו הכתובים אעפ"י ששומטין קדושתהן עומדין. אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש דמים. וכיון שנלקחה הארץ מידהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשיות ומשביעית שהרי אינה מן א"י כו'. והראב"ד חולק עליו ואומר. סברת עצמן היא זו. ולא ידעתי מאין לו וככמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב. ובגמרא אמרו דנפול מחיצות. אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא לא חולק בין מקדש וירושלים לשאר א"י. ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' לר' יוסי דאמר קדושה שניה קרשה לעתיד לבוא לא אמר אלא לשאר א"י. אבל לירושלים ולמקדש לא אמר. לפי שהיה יודע עוצר שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי כבבדו ה' לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו. לפיכך הנכנס עינה שם אין בו כרת עכ"ל. והכסף משנה חולק עליו ומביא ראיות כסברת הרמב"ם ז"ל. והראב"ד ורש"י ובעלי התוס' ורבינו שמשון פסקו בר' יוחנן.

תן מצינו במס' כתובות (ק"י ע"ב) ת"ר לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור כח"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל. שכל הדרר בא"י דומה כמו שיש לו אלוה. וכל הדרר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלוה שנאמר לתת להם את ארץ כנען להיות להם לאלקים גו'. ופרוך הגמ' וכל שאינו דר בא"י אין לו אלוה' אלא לומר לך כל הדרר בחו"ל כאלו עובד ע"ז. וכן כדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח כנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדרר בחו"ל כאלו עובד ע"ג ע"כ. והר"ף בעין יקח מפרש דהדרר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלוה כיון שהיא תחת תחת ממשלת השמים וכתיב לתת להם את ארץ כנען להיות להם לאלקים והיושב בא"י הוא תחת תחת ממשלתו ה' ואין לשרים אתו חלק בארץ ישראל. אותה ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה. וה"ש כי גרשוני היום מהסתפח כנחלת ה' שהיא א"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים שהם השרים ולא להיות תחת אלקים חיים ומלך עולם. אבל הדרר בא"י רומה לכל העולם שיש לו אלוה שמשגית עליו בפרטות. וע"כ יושב תחת הנהגתו והשגתו יתברך עכ"ל.

(שם) א"ר אלעזר כל הדרר כל הדרר בא"י שריו בלא עון. שנא' כל יאמר שבן הליתי העם היושב בה נשוא עון כו'. א"ר ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזכה כתיב הכא מוכח אדמה תעשה לי ובתיב החם ופיר אדמתו עמו:

עולא הוה רגיל הוה סליק לא"י נח נפשי' בחו"ל. אתו אמרו ל' לר' אלעזר אמר את עולא על אדמה טמאה תמות. אמרו לו ארוננו בא. אמר להם אינו דומה קולמטה מתיים לקולמטה לאהרמיה כו': (שם) א"ר ירמיה א"ר אבא א"ר יוחנן. כל ההולך ר"א בא"י מוכסח לו שהוא בן העיה"ב :

(שם) ר' זורא כי הוה סליק לא"י לא אשכח סכרא למעבר נקט במוצרא וקעבר א"ל הוה צדוקי עמא פויוא דקדמיהו פומיכו לאדיניכו אכתי כפזיותיכו קיימיתו. א"ל דובתא דמשה ו אהרן לו זכו לה אנא מי יומר דובינא לה. ר' אבא מנשק כיפו דעכו. ד' חנינא מתקן מתקלי' (פ') משה ומתקן מנשולו העיר מהמת חובת הארץ שהיתה חביבה עליו מהר שלא יצא שם רע על הרכיבים). ד' אמי ור' אמי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא. (פ') כשרשמש הגיע למקום שהם יושבים וגורסים ותמה מקדרת עליהם עומד משש לישב כצל. ובימי הצניעה עומדים מן הצל ויושבים בחמה. כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י :

(שם) ר' חייא אבא גמרא כוגנדר כעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרת יתנונו. מכל זה נזכר ליקח מוס' השכל מדבדי הו"ל הקדושים כמה היו מחבבי את ארץ

הקדושה אף גם כחורבנה. וכזמן הוה בעיה"ר נמצאן ליצני הדור המתלוצצים על אה"ק וערו פיהם לכלי תוק לאמר מהו ארץ ישראל בחורבנה. הלא בארץ העמים תחשב בראותם את א' מיושבי אה"ק אשר הרוחק אלצוהו לכתה רגליו לצאת מקרש' להו"ל. לבקש עור מאת אהב"י או חורק עליו שנינו ומכזה אותו בכל מיני בזיונות זה מורה בידו וזה קורץ בעיניו ובעיה"ר נהקיים ואנשי ככול יסוככו מעיר לעיר ודך קף רגלם בא"י אך יתנו מסוה המרמ' על פניהם. וישתבחו וכמה רמאים אשר מעולם לא רדך קף רגלם בא"י אך יתנו מסוה המרמ' על פניהם. וישתבחו בפיהם לאמר ממקום קרוש באנו ולובש לבנים ומתעטף לבנים ואומר דברי שקר אשר לא היו ולא יהיו. כאשר ראיתי כעניי בעת היותי כבאטישאן וגליה' לעיני כל. בכל זאת האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף. לא נן כולם אשר באו לשכון כבוד בארצנו הקדושה במסירת נפשם על הימים ועל הנהרות ועל המדבריות וסוכלים שם עול גלות הפהאים מעוטפים כעוני ולהק' זו הרחק. ובכל זאת הוה ה' ימושו מפיהם. לילת כימים ישימו ולא יאסו ח"ו בארץ המרה :

מצינו במה' קדובין (ד' ס"ט) תנוא וקמא ועליה אל המקום וגו' מלמד בביהמ"ק גבוה מכל ח"י
 וה"י גבוה מכל הארצות וכו'. ז"ל המהרש"א ז"ל ביהמ"ק כו' וה"י גבוה כו' בהשולס הוא
 כהפוח ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן ח"י ולכן אמרו בל"י כיון דהוא מקום המנוח
 אורו מזוג ומחכים. ויותר מקום המקדש. שש"ס היה עם בנשכת הגוית הכמי הסנהדרין וק"ל. עכ"ל:
 הו' היה במשכת כוסה (י"ד ע"ה) דהם ר' שמלחי מפני מה נהארו משה ליכנס לא"י ובי לחכול
 מפניהם הוא צריך. או לבצוע מבוזה הוא צריך. אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל
 ואין מהקיימין אלא בל"י חכנס הני לארץ כדי שיהקיימו כולם על ידי. ח"ל הקב"ה כלום אהה
 מצבם אלא לקבל שכר. מעלה הני עליך כאלו עשיית שנה' לכן החלק לו ברבים וגו'.

ז"ל המהרש"א ז"ל. מפני מה נהארו משה ליכנס כו'. וח"ל. דלויבא למימר שהיה מהארו ליקצר
 בל"י משום גלגול מחילות כמ"ש סוף כהובות גבי יעקב ויוסף דלעצרה גא ונארה את הארץ
 הסובה לה ממשע קן. ואומר לו הקב"ה כלום אהה מצבם אלא לקבל שכר. מעלה הני עליך כו'.
 יש לפרש זהה ההבזה בלחי קרה ויחמר ה' אל משה רב לך וגו'. דהיינו רב טוב הנפון ללדיקים
 לעוה"ב כמ"ש במדרשות. ומיבו קשה דהאין קאמר בהיה מצבם לקיים המצות כדי לקבל שכר עליהם
 הא אמרין אל הוהו כעבדים הממשין את הרב ע"מ לקבל פרס. וי"ל דהיינו צמזמה שנהחייב זה
 כבר. אבל הכא עדיין לא בא לל"י ששם חובבה. והקב"ה לא ראה ביהא חייב זהו שפיר מני לבקש
 משום קיבול שכרם ודוק עכ"ל. היה בלחורה חירוף המהרש"א אינו מוצן שרחה כהדרה קושיא
 לדוכהא. וכי יהיה כוונת משרע"ה ביבא לל"י כדי שיהחייב צמזמה ויקבל עליהם שכר. אמנם לפי
 ענ"ל כי ידוע העטם שחבור לעבוד את ה' ע"מ לקבל פרס הוא שאלו מחויבים לעבוד את ה'
 מהחלה גמורה בלב ובנפש הפיה. ולא לתקוח שום שכר. ועיין בהרמז"ס ז"ל פרק הלך בפירות
 המצמיח שלו. ח"כ כל מצוה שהחייב בה כבר ועוהו ה' מוכרח לעשותה בכל נפשו ומאורו מהחבת
 הב"ח ולא להשלים גמול. כידוע משל של העבד. אבל מצוה שלא התחייב בה כלל. ובפרט במקום
 שהקב"ה אינו חפץ צמזמיו. בודאי לא שייך אהבה. אלא מני לבקש שכר בלבו מצוה ועושה
 וע"ז מדקדק המהרש"א בלחוח לבו והקב"ה לא ראה ביהא חייב זהו. משמע הף ביבא לל"י.
 ע"כ שפיר מני לבקש משום קיבול שכרם ודוק. אמנם לבין הגמ' דלעיל הנה מצוה. מהו הלבון
 חכנס הני לארץ כדי שיהקיימו כלם על ידי שמתוך הלבון משמע שרחה הוא צמזמו ליכנס לל"י
 וביהקיימו כל המצות בלש ע"י ולא ע"י אחר. הולם לפי ענ"ל כי כבר מצוהר בספרים הקדושים.
 שטם שלא נכנס מרע"ה לל"י כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם בישראל לא יקיימו מצות
 ה' וישפך חמהו על העמים ועל האנשים היינו ביחוד הביהמ"ק. והם היה נכנס מרע"ה לארץ לא
 היה בביהמ"ק נהרד וח"י לא היה נשאר משנאלי ישראל שרדי ופליט לזה חס רחמנא עלן. וכל
 מה דעבד לטב עבדי. לפ"י מכל להבין הנמרה ענ"ל. היינו בידוע שמרע"ה היה כלל ישראל.
 כמו שדרשו חו"ל על פסוק משה וכל ישראל וגו' מלמד ששקול משה נגד כל ישראל. ע"כ זהו מצבם
 משה רבינו מהקב"ה חכנס הני לארץ כדי שיהקיימו כולם על ידי כלומר חפילו כבישראל ימעלו
 מניל זה' ח"י ולא יקיימו את המצוה. יהקיימו על ידי ולא ההרב את ביהמ"ק. ח"ל הקב"ה
 כלום אהה מצבם אלא לקבל שכר. מעלה הני עליך כאלו עשייתם. כלומר לא שמרע"ה יבקש משום
 שכר. אלא כך ח"ל הקב"ה כל צבקהד לא יהיה הועלת אלא לעמך שהקיים את המצות ותקבל
 עליהם שכר הני מעלה עליך כאלו עשייתם. אבל לישראל לא יהיה שום הועלת מזה אהרבה לרעה
 ח"י יחסד להם בלא אחריו את ביהמ"ק כ"ל. ע"כ רצוני שלא חכנס לא' ואשפוך חמתי על העמים
 ועל האנשים ויהיה שארית ישראל לנביטה גדולה ודוק. והרב הקדוש האלקי ר' אליעזר חוקר"י
 גאון"ל מצוה בספרו ההרדים הגמ' דלעיל ומשיים זה. לפיכך חובב עליו ללמוד לשמור ולעשות
 כל המצות החלויות בארץ ישראל. ואלקי ישראל יהיה צעורה:

במס' יבמות פרק הערל נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש. אי קדושה שקודש עזרא במקומות אשר
 נבש בארץ ישראל קדשה עד עולם. או עד שחרב בקדש שני ר"י סבר קדשה עד עולם.
 וכל המצות החלויות בא"י נזהגות גם אחר החורבן מדאורייתא. ור"ל סבר דבטלה הקדושה
 כשחרב

ותברך גדול העצה ורב העליליה אשר נתן כלב אבי ניו ואמי ע"ה לבוא להסתחפה בנחלת ה' לשבון כבוד בארצנו הקדושה להשתחות לפני ה' בהר הקודש ירושלים להיות גדולי בקדושה כמדת הקודש כאויר זך צח ומצוחצה והיות עופרות רגלינו בשערי ירושלים ועל דא וראי אתן תודות לאל נורא הבלות אשר זכיתי ללמוד כחצר בית המלך פנימה במה אפול ובה אקדם לאלקי קדם ומה אשיב כי הגמלוהי עלי כי נפשי ודעת כותר קוטן ערכי ושלל ברני ומי אנכי אשר הביאני בכלך חררו ולדרוך על כל מקומות הקדושים ליוגנדר בעפרה ולגשף אבניה . ודוכתא דמטה ואהרן לא זכו לה ולהשתטח על קברי הקדושים אשר כארץ המה על הצריקים ועל ההסידים הנאים ואמוראים ז"ע ועב"א . אך תמכתי יסודותי בהבטחתו ית' ותנתי את אשר אהון ורחמתי את אשר ארחם ורשו הו"ל אינ"פ שאינו הגון ואינו כדו לזאת כחלום מהקיץ כסעופים מחוינות העיר אל את רוהי ויאמר להביא ספר הכרונות זכרון ירושלים וארץ הקדושה לקרה המודה לעורר לבות בני"א אל הקודש לקיים שאלו שלום ירושלים כראי' בסמ' (ד"א פ"ג) אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרממם לי להחרוב את ביתי ולהגלות בני הוו שואלים כשלומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים ואומר יהי שלום בחילך ואובר למען אחי ורעי וגו' עב"ל וכמו שדרשו רז"ל על פסוק ציון דורש אין לה וגו' מכלל דכעי דרישה והשתא ראתינא להאש אימא כה מילתא וזרתה הדנה יש להתבונן בדברי חכמים וחידותם אשר כל דבריהם כנחלי אש שלהבת כי מה חוערת יצא לנו מזה דכעי דרישה אמנם כסומא הרואה בארובה נראה לי כי ידוע כבוא הנפש לפני הכ"ד של מעלה לאחר צאתה מגוף הארץ שואלים אותה בכלל השאלות צפית לישועה ובעו"ה כזמן הזה מטרתה הפרנסה אשר תשפע נתנוט ככל יום ואין לך יום וכו' ומאריכות הגלות מי האיש ימלט נפשו לכל יוח מלבו צפית הישועה לזה צפו כרוה"ק ואמרו דכעי דרישה וסתוך הדרישה ישמע אוון פהגלות והחורבן אשר היו בו ועתה ת"ל קול התור' נשמע בארצנו כי נחו היהודים מאויבהם וירושלם ושאר העירות ככל יום ויום מתיישבים מאחב"ב הבאים ככל ארצות התבל ונתמלאו החרבות בבנינים נאים ויותר עה"ק ירושלים אז ישמח לכו בקרכו לאמר כאשר שמעתי בן אובה לראות בנחמת ציון וירושלם במהרה יום או יומים ובה צפית הישועה יקים ויזכה להזות בנועם ה' להשתחוות בהר הקודש ירושלים כשבו אליה כבוד השכינה לעולם ויקיים כונה ירושלים ה' נרחי ויראל יכנס ונאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב וגו' ככ"א . הגם שכבר הקרימוני רבנים כחפשי אמתחת עתהם ובספריהם ראיתי בעלי אסופות ויחרי סגולות נקור חיים הכינו להם בחכמתם בעשות להם ספרים ומגלות חבילות חבילות בהם עלו גרם המעלות בהם תשועת עולמים אל בית ה' מפינות כמו כעמ"ה ספר כפתור ופרח ואלה מסעי מהגאון הק' ר' משה חגיגי ז"ל וספר מסעות א"י ושחתי ירושלים ותיבת ירושלים וס' אהבת ציון וכרומה ומה לי להשים ראשי בין ההרים הגדולים האלו אולם זאת אשיב אל לכו ואמא טעמא למילתא, ואמתלא דרברי כי מחמת כמה טעמים עשיתי זאת . (א) כי הראשונים אשר היו לפני עשו כל ספריהם על דרך חלפול ומביאים דעות שונות על כל דבר ודבר . ע"כ הקורא ילאה למצוא פתח מבוקשו . (ב) כי המה היו בה בעת אשר ציון מדבר היתה ירושלים שמה וערי יהודה חרבה . ועין לא נחיישנו בהם בני ישראל זה מביא שראה בירושלים ארבעים בעלי כחיים וזה עשרים וזה פחות וכן כשאר ערי א"י ומזה יסם לבב אחינו בני ישראל המתגוררים בארצות לא להם לבלתי יקרו אל הקודש ויניעו לבבם לכל יבואו להסתחפה בנחלת נועם ה' כואמר מה לנו ולצרה הזאת להשים אשם בנפשנו לבוא בבסירת נפש לגקום ציה ושמה ולסבול עול גלות הפראים אשר לא נאמין בהיינו הוא טוב לנו לשכת בארץ שלום . לזאת דחלק יצאתי בספרי זה להשיב על ראשון ראשון (א) כי כל המקומות הקדושים העיירות והגבוליים וכל קברי הצדיקים הבאתי כל או"א מפורש ומבורר כקיצור נמרץ למען ירוץ הקורא בו ויוצא על רכב ורבר על כוריו כחפצו ורצונו . (ב) אני מביא כל הגלויות והחורבן שהיה טעם החישובו בה עדת ישראל עד הנה והסר הגרול של הקב"ה אשר בה הורו לה' כי טוב נתו היהודים ומאויבהם ויושבים בשם ושאנן ועתה ב"ה דכים המה בני ישראל היושבים בערי הקרש ובכל יום ויום כאים ומתיישבים לאלפים ובפרט ירושלים היתה לקרית מלך רב כאשר כארתי כשער שבחי הארץ. (ג) אני הוספתי כמה וכמה דברים כל מנהגי אה"ק והמעשיות אשר הקירא יתענג ברשן נפשו ועוד כמה וכמה עניינים נפלאים אשר לא הובאו בשום מקום כאשר עניינם החזונה מישרים כבואם פינמה אל השערים ואל יאמר הקירא כי כדתי מלבי דכדי הגל הבלים ח"ו לזאת אני מתויב להוריע ועדי כשחק שכל מה שכתבתי היא מה ששמעתי ממגרי האמת והצדק ומה שראיתי בעיני וגם מספרים הקדושים וכמה יגיעות יגעהי עד שהוצאתי כל השערים נקי מכל שמץ . והלקתי אותם ל"כ שערים כרי להקל על הקורא למצוא כל מבוקשו על מקומו . וגם שיהם כנגד י"ב שערי התקדש הנראים עוד היום . ועד זה קראתי שם הספר שערי ירושלים וידוע שכל א"י נקרא על שם ירושלים . וזאת אה"ק וזאת כל ההנאים והאמוראים והצדיקים והחסידים ועבד לי ולורעי עד עולם ובאמר זכיתי לראות בחורבנה בן אובה לראות בכנינה בקיבוץ נדחי עמו ישראל כרחמים ויעמד הכחן לארים והומים אמן :

Р. В. № 13.

Дозволено Цензурою.

Варшава 10 (22) Октября 1873.

33631

75673
ספר

שערי ירושלים

נבנה על י"ב שערים בכל שער מבואר דברים חדשים
נפלאים מעניני אה"ק ומעמדה ותכונתה ומטבעה ומספר בני
ישראל אשר בה וכל המנהגים והמעשיות משנות קדם
ומזמן הזה כאשר עין הקורא תחזה משרים בקראו בו
אחת מהשערים :

הובא לבית הדפוס בהוצאת הנגיד הנכבד וכו' מוה"ר
יעקב אליעזר עדעלשטיין בה"מ שמשון נ"י מביאליסטאק.

ו ו א ר ש א

בדפוס ר' יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ШАРЕ ІЕРУШАЛЕМЪ

т. е. Ворота Іерусалима

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

Folklore of Palestine, etc.

22102303690

P. B.
Hcb 13.

33631